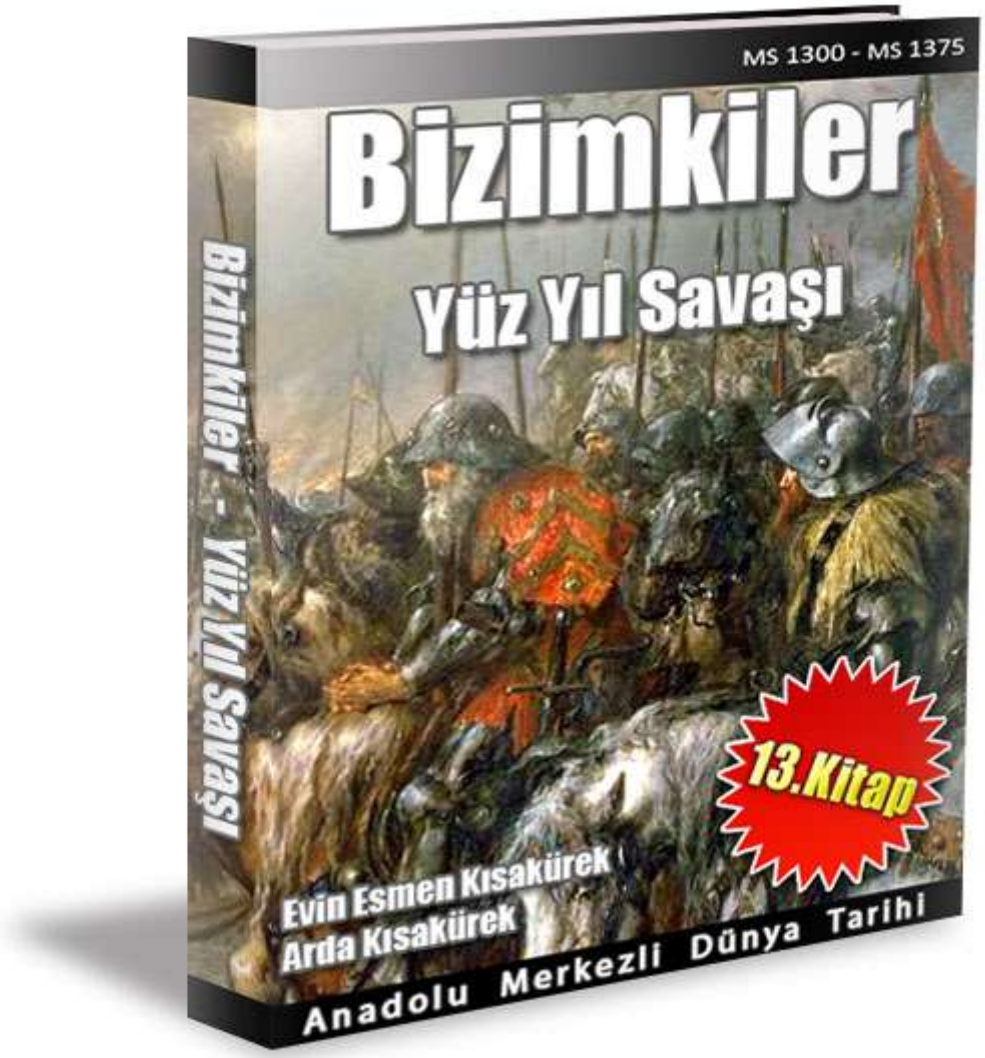

MS 1300 - MS 1375
Bizimkiler
Yüz Yıl Savaşı
13.Kitap
Evin Esmen Kısakürek
Arda Kısakürek
Anadolu Merkezli Dünya Tarihi
Bizimkiler - Yüz Yıl Savaşı

BİZİMKİLER

Anadolu Merkezli Dünya Tarihi

13. KİTAP

1300 - 1375

Yüz Yıl Savaşı

Yazarlar

Evin Esmen Kısakürek

Arda Kısakürek

Bizimkiler adlı kitapların tümü aşağıdaki sitelerde mevcuttur:
http://www.dunya-tarihi.com/
http://sites.google.com/site/ekitapdunyatarihi/
http:/sites.google.com/site/ekitdunyatarihidevam2/

BİZİMKİLER 2
13. KİTAP 2
Etas Generaux, 1300-1302 5
Batı Avrupa'da Adalet Değişiyor 8
Bizans'ta işler kötü, 1302 – 04 9
Florin 12
Ticari Buluşlar 15
Türkler ve Moğollar 16
Moğollar ve Şiilik 18
Katharizm ve Kabbala 20
İbn Teymiye 22
Tapınak Şövalyeleri, 1304–1307 25
Wallace işkence ile öldürüldü, 1304–07 28
Anadolu Selçuklularında Son, 1308-10 30
Anadolu Selçuklu Sarayı 32
Çeşitli Selçuklu teşkilatları 35
Anadolu Selçuklu Türkmenleri 38
Rum Selçuklularının Rum Yöneticileri 39
Anadolu Selçuklu Devleti Ordu Yapılanması 41
Anadolu Selçuklularında Kültür 43
Anadolu Selçuklularında Ekonomi 45
Selçuklularda Bayındırlık 47
Bizans'da Kültür 51
Dinsel Hoşgörü 56
Anadolu Müslümanlaşıyor 60
İğdişler 63
Doğu Batı Ticareti 64
Türkler ve Kürtler 68
Batı Avrupa'da Mistik Patlama 70
Anadolu Selçuklu toprak modeli 71
Rum Selçuklularında Özel Mülkiyet 74
Anadolu Selçuklularında İkta 76
Anadolu Vakıfları 77
Anadolu Kentleri 79
Osmanlılar çekim merkezi, 1311 - 1314 81
Tapınak Şövalyelerinin sonrası, 1315, 1316 84
Anadolu Türk Beylikleri 86
Moğollar için Katolik örgütlenmesi, 1317, 1319 89
Portekiz, 1317-1319 91
Osmanlı Bizans flörtü, 1320, 1321 93
Anadolu'da Hıristiyanlara ayrımcılık 95
Moğollar Hıristiyan Olmuyor, 1322-25 97
Çin'deki Moğollar, 1320 100
Çin'de Moğolların Dini 101
Moğolların yönetiminde Çin Ekonomisi 103
Bursa Osmanlıların, 1326 105
Avrupa'da Bilimsel Düşüncenin Önü açılıyor 107
Çağatay Hanlığının ikiye bölünmesi, 1326 109
Orta Asya İslamlaşıp, Türkleşiyor 111
Moğollar Zayıflıyor 114

Feodal Avrupa'da XIV. VE XV. Yüzyıllardaki Zorluklar 116
Anadolu'da Şii Batıni İnançlar, 1327, 1328 119
Anadolu'da Türklerin Kimlik Bilinci 122
Timurtaş'ın Mısır'a kaçışı, 1328, 1329 123
Hanedan Sorunu 126
Osmanlı Beyi Orhan Bey, 1330, 1331 128
Yeniçerilerin Kuruluşu 131
2. İskoç Bağımsızlık savaşları, Nasipsizler, 1332, 1333 133
Tatarlar, 1334, 1335 136
Ak ve Kara Koyunlular, 1335 139
Anadolu'da Moğol Döneminde Gayri Müslimler 142
Sırp Krallığı Gelişiyor 143
Batıdan Doğuya ilk Türk Göçü, 1335-37 145
Yüz Yıl Savaşları, 1336–38 147
Fransa İngiltere'yi İşgal Eder mi? 1339, 40 150
Eski Hayırsever Zenginler Nerede? 1340 152
Zelotlar, 1341 154
İngiliz savaş taktikleri, 1341–43 157
Bizans iç savaşına karışma, 1344 – 46 159
Elektörler, 1346 161
Parası olan Asil oluyor, 1346 163
Hindistan'da Bahamani Sultanlığı, 1347 165
Veba salgını ve Yahudi Kırımı, 1348 166
Bizans'ta taht mücadeleleri, 1349–52 169
Ortaklar 172
Rumeli'ye Osmanlı Yerleşmesi, 1352 173
Çin'de İsyan Büyüyor, 1352, 1353 175
Deprem'in Yardımı, 1354 177
Kara Koyunlular, ... 179
İlk Hümanizma, 1354, 1355 181
Esir Kral Jean, 1356, 1357 184
Süleyman Gazi ölüyor, 1357 186
Charles de Navarre, 1358, 1359 188
Timurleng yükseliyor, 1360 192
Bretigny Anlaşması, 1359–62 195
Orhan Beyin ölümü, 1362 197
Osmanlı başkenti Edirne, 1362, 1363 199
Avusturya Dükalığı Habsburgların, 1363, 1364 201
Savoy Dükü, 1364-68 204
Avrupa'da Savaş Şirketleri, 1369-71 207
Çin'de Yerli Hanedan 209
Çin'de milliyetcilik 211
Damat, 1369 212
Kabartma Harf, 1370 214
Halkı yıldırma taktiği, 1371-74 216
Francesco Petrarca Öldü, 1374, 1375 218
Kilikya Ermeni Krallığı, 1375 220
13. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar 222

Etas Generaux, 1300-1302

İngiliz Parlementosu, 1300

1299–1301 yılları arasında, zayıflayan Moğol kontrolüne karşı, Anadolu'daki uç beyleri birbiri ardından bağımsızlıklarını ilan ettiler. Bizans sınırındakiler ise Bizans'a karşı genel bir taaruza geçtiler.

1291 yılında Akka'dan kovulduklarından beri Doğu Akdeniz'de serseri bir tarzda dolaşan Saint Jean (Hospitalier) askeri tarikatına Kıbrıs Kralı II. Henry (1285 – 1324) Limasol limanına yerleşme müsadesi verdi.

1301 yılında Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Türbesi yapıldı.

1302 yılında, Memluk ordusu tekrar Çukurova'ya girdi ve tüm ülkeyi yağmaladı.

1302 yılında Eşrefoğlu Beyliği Beyi olan Seyfeddin Süleyman Bey öldü. Süleyman Beyin Mehmet ve Eşref adlı iki oğlu vardı. Beyliğin başına büyük oğlu Mehmet geçti. Eşrefoğulları hiçbir zaman komşuları Karaman beyliğinin gücüne erişememişlerdir. Karamanlılarla Konya'da kimin sözü geçeceğine dair çekişmişlerdir. Ancak zaman zaman birlikte hareket ettikleri de olmuştur. Zamanla Konya eyaletinin Beyşehir hudutlarına yerleşmişlerdi. Seyfeddin Süleyman Bey 1290 yıllarında Beyşehir surlarında tamirat yaptırmıştı. Aynı kentte cami de yaptırmıştır. 1302 de ölünce gömüldüğü türbe hala oradadır.

1302 yılına geldiğimizde Karası Beyliği sınırlarını hızla genişletmişti. Bergama, Burhaniye, Susurluk, Sındırgı, Bigadiç, Edremit, Altınova ellerine geçmişti.

1302 yılında Taceddin Mutez'in oğlu, Moğolların alacak takipçisi Mücirüddin Emirşah öldü. Emirşah yaşamının sonlarına doğru hem Anadolu'da ve hem de İlhanlı sarayında güçlü pek çok kişinin düşmanlığını kazanmıştı. Sinop'ta Pervane'nin torunları onun otoritesine son verdiler. Anadolu ise, artık doğrudan doğruya Moğol valiler eliyle yönetildiğinden, artık Emirşah gibi alacak takipçilerine gerek kalmamıştı. Moğollar Mücirüddin Emirşah yerine yeni bir memur atamadılar.

1302'de İskoçya'da Wallace barış hareketini reddederken, Bruce kral Edward'la barış yaptı. İskoçlar bölünmüştü. Edward İskoçya'yı sıkıştırmaya devam ediyordu. 1303 ve 1304 de İngilizler üst üste başarılar sağladılar.

1302 yılında Fransa kralı Güzel Philippe, Etats Generaux denilecek olan meclisi kurdu. Bu meclis, Kralın politik veya mali problemleri olduğunda, onun çağrısı ile toplanarak krala yol göstermek ve kralın kararlarını onaylamak maksadı ile kurulmuştu. Etats Generaux yürürlükte kaldığı 487 sene içinde yirmi bir defa toplandı. Etats Generaux üç bölümden veya üç meclisten oluşuyordu. Biri din adamları, diğeri asiller ve sonuncusu da burjuva halk meclisleriydi. Hatırlanacağı gibi İngiltere de Parlamento, bu meclislerin karşıdır.

Bu meclislere benzer uygulamalar diğer Avrupa ülkelerinde de tatbik edildi. Meclisi olmayan tek Avrupa ülkesi olarak İtalya kalmıştı.

Meclis toplantılarına önemli kişiler bizzat geliyorlardı. Ancak alt rütbeli asillerin ve burjuvaların sayıları çok olduğundan bunların hepsinin meclise gelmeleri mümkün değildi. Onlar delegeler tarafından temsil olundular. Temsilciler daima seçilmiş kişiler değildiler. Bazen bir kentin memurları da temsilci seçiliyorlardı. İsveç hariç, köylüler bu meclislerde temsil edilmiyorlardı.

1302 yılında papa Bonifacius ile Fransa Kralının arası açıldı. Papa tam kralı aforoz edecekken Fransa Kralının yolladığı adamlar Papayı ele geçirdiler. Guillaume de Nogaret, zorla Papanın Anagni'deki sarayına girerek, yatak odasında ihtiyarı esir aldı. İki gün sonra kent halkı papayı kurtardı ama sarsılmıştı. Papa Roma'ya döndü. Orada da Orsini ailesince esir edildi. Bu kadar hareket ihtiyara fazla gelmişti, öldü.

Fransa Kralı papayı itip, çekerken Etas Generaux kralın yanında yer almıştı. İtalya, Almanya ve İngiltere'de herhangi bir halk infiali olmamıştı. Birleşik Hıristiyanlık düşüncesi artık zayıflamıştı. Kimse olanları umursamıyordu.

Bonifacius'dan sonra V. Clement Papa seçildi. O hiçbir zaman Roma'ya gitmedi. Fransa topraklarında papalığa ait olan Avignon şehrine yerleşti. Halefleri 1377 yılına kadar orada kaldılar.

Papa Clement V

Batı Avrupa'da Adalet Değişiyor

Batı Avrupa'da krallar vergi alarak ve ücretli askeri kuvvetler kullanarak güçlerini artıyordu. Bunların adalet üzerindeki etkilerinin artmaması da mümkün değildi. Krallar ve prensler zaten adaletin şefiydiler. Şimdi hukuk ve usul değişiyordu. Bununla birlikte dini mahkemeler, feodallerin ve burjuvaların adli mahkemeleri, feodal arazi kiracılarına ait özel mahkemeler gibi eski mahkemeler kaldırılmadı. Ama yeni tedbirler getirildi. En önemli davalar krallık mahkemelerinde görülüyordu. Diğer bir yandan herhangi bir mahkeme tarafından verilen kararlar temyiz yolu ile inceleniyordu. Krallık mahkemeleri temyiz rolü oynuyor, gerekirse verilen kararları iptal ediyordu.

Böylece İngiltere hariç, bütün kıta Avrupa'sında iki dereceli adalet sistemi yerleşti. Avrupa'da ayrıca adalet mekanizması hırsızlar, serseriler veya dilenciler gibi adları tehlikeliye çıkmış kişileri yakalamak ve hatta davasız idam etmek yetkisine de sahipti.

Artık kralların yanlarında legisteler (kanun adamları) vardı. Bunlar burjuvalardı ve eğitilerek meslekten yargıç olmuşlardı. Krallık mahkemelerinde bunlar hizmet ediyorlardı. Yanlarında avukat, savcı, zabıt katibi, noter gibi kanun adamları vardı. Ayrıca mübaşir, çavuş gibi rütbeli kişiler de kral yargıçlarının hizmetindeydiler.

Avrupa töre ve hukukun uygulanması açısından iki farklı guruba bölünmüştü. İtalya, İspanya ve Güney Fransa gibi Roma etkisinin güçlü olduğu güney ülkeleri Roma hukukunu kullanmaya devam ediyorlardı. Bunlar XII. Yüzyıldan beri Bolonya Üniversitesinde okunmakta olan hukuk kitaplarından derlenen kural ve düzene uyuyorlardı. Meydana gelen sistem eski kanun külliyatından (Digesta) tefsir edilmişti. Bu tefsir (yorum) işlemi XII ve XIII. Yüzyıllarda devam etmiş gitmişti. XIV ve XV. Yüzyıllarda ise hukukçular bu yorumları dini ve laik törelerle bağdaştırmaya çalışıyorlardı.

Avrupa'nın büyük bir kısmı ise, İngiltere, İskoçya, Kuzey Fransa, Almanya, İskandinav ülkeleri, Doğu Avrupa ülkeleri töreyi muhafaza ediyorlardı. Yani hatırda kalan benzer olaya göre (emsal) yargılama yapıyorlardı.

XIV. yüzyıldan itibaren hukuk ile töre arasında savaş başladı. Devletler önce Roma hukukuna karşı koydular. Fransa'da kral bu hukukun öğrenilmesini yasakladı. Ancak töre sözlü, müphem, belirsiz, değişebilir, yer yer farklı bir şeydi. Öğreti eski kararları okumaya ve yorumlamaya dayanıyordu ki bu durumda töreyi öğretmek çok zorlaşıyordu. Roma hukuku ise yazılı, sarih, belirli, aynı ve öğretilmesi kolaydı. Roma hukukunda bir standart vardı.

Hukuk öğrenmek isteyen kişiler Roma hukuku öğrenmeyi tercih ediyorlardı. Üniversitelerin eğilimi de bu yöndeydi. Ayrıca Roma hukuku kilise mahkemelerinde de yürürlükteydi. Almanya'da yargıçlar Üniversitelerin hukuk kitaplarını kullanmayı ve profesörlere akıl danışmayı adet edindiler. Böylece Roma hukuku her yere girmeye başladı. XV. Yüzyılda da törelerin yerine geçmeye başlayacaktı.

İngiltere ve İskandinav ülkelerinde ise töre hala Roma hukukuna karşı koyuyordu.

Bizans'ta işler kötü, 1302 – 04

1302 de Cenova Venedik savaşından miras kalan Venedik Bizans savaşı, Bizans'ın çok ağır bir tazminat ödemesi karşılığında sona erdi. Venedik ile Ceneviz arasında yapılmış olan savaşta II. Andronikos, yanlış bir kararla Ceneviz'i desteklemesi sonucu büyük üstünlüğe sahip Venedik donanmasının hışmına uğramıştı. Bizans imparatoru. VIII. Mihail Palaiologos'un oğlu. II. Andronikos Palaiologos, devlet adamlığı ve asker olmaktan çok, bir düşünür ve din adamı idi. Kara kuvvetlerini birkaç bin süvari ve piyadeye indirdi, donanmayı tamamen kaldırarak imparatorluğun güvenliğini paralı askerlerden oluşan Ceneviz filosuna emanet etti. Bu da Bizans'ın zayıflamasına neden oldu. Askeri girişim yeteneğinin olmayışı, 1300'e kadar Osmanlıların Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını denetim altına almasına da neden oldu.

1270 yılından başlayarak, Anadolu'nun güney Batı kısmı, Bizanslılar tarafından artık bir daha ele geçirilemeyecek kadar yitirilmiş bir bölge olarak yorumlanmıştı. 1300 yılına kadar, bütün Batı eyaletleri, Ege kıyıları Türklerin elindeydi. Buralarda kalan birbirinden kopuk tek tük yerler de, ancak komşu beylerin insafına kalmış bir biçimde varlıklarını sürdürüyorlardı.

1302 yılında Osman Gazi İznik'i kuşattı. İznik kenti bir süre Rum Selçuklularının başkenti olduğundan, ele geçirilmesinin psikolojik bir nedeni vardı. Ayrıca kent zengin bir kentti ve ele geçirilmeye değerdi.

Osmanlı devletinin kuruluşu ile ilgili ilk bilgilerini Bizanslı tarihçi Pakhymeres'ten (Pachymeres) alıyoruz. Pakhymeres 1302 (veya 1301) tarihinde Osman Bey kuvvetlerinin Nikomedia (İzmit) yakınlarında Bapheus (Koyunhisar) da Mauzalon kumandasındaki Bizans kuvvetlerini bozduğunu söylüyor. Bu başarı sonunda Atman (Osman) Beyin çevresinde pek çok Türkmen toplanmıştı. 1301 deki bu olay, Prof. H. İnancık tarafından Osmanlı devletinin kuruluş tarihi kabul edilir. Bunun peşinden Kite-hisarı, Ulubat gölündeki Alyos adası Kayı aşiretinin eline geçti. Bu zafer Osman Beyin itibarını arttırdı ve konumunu yükseltti.

Osmanlıların savaşlarına halkın katılmasında dervişlerin ve din adamlarının büyük katkısı olmuştur. Bu savaşçı dervişler, eli silahlı olarak halkın arasına karışıyor ve onun manevi birliğini kuvvetlendiriyordu. Tarikatlar ile siyasi iktidar arasındaki bu işbirliği halkı bir araya getirdi. Bu daha önce İslam dünyasında görülmüş bir birliktelik değildi.

Osmanlıların ilk zamanlarına ait bilgiler, onlar hakkında komşularının yazdıklarından öğrenilenlerdir. Ancak ilk devirlerinde bu Kayı beylerini kimse tanımamıştı. Reşiddeddin'in tarihinde, İbn Bibi ve Aksarayi'nin eserlerinde ve diğer yerli kaynaklarda ne Ertuğrul Beyin, ne de Atman (Osman) Beyin adları geçmektedir. Sanırız zamanında Ertuğrul veya Osman Beylerin siyasi hayatta ufak da olsa bir önemi olsaydı, bu mutlaka yazılırdı.

Alaeddin Muhammed

1303 de Çağatayların Hindistan üzerine yaptıkları seferde, Turgay iki ay boyunca Delhi kentini kuşattı, ama alamadı. Bundan sonraki Çağataylıların Hindistan seferleri başarılı olamadı. Bu sırada Delhi Sultanı AlaeddinMuhammed'di. Uzun kuşatma kalktıktan sonra bu kuşatmaya dayanmalarının Allah'ın ve ona aracılık eden Nizameddin adlı bir sufi'nin sayesinde olduğuna inandı ve bunu ilan etti. Sultan onuru, bir sufi ile paylaşmıştı.

AlaeddinMuhammed zamanında Delhi en parlak dönemini yaşıyordu. Moğolların önünden kaçan pek çok İran ve Selçuklu üst tabakası buraya sığınmıştı. Kuvvet-ül-İslam camiini büyüttü. Eski bir yapı olan Kutub Minar'la uyumlu olarak Alayi Dervaze'yi yaptırdı. Eserlerinin çoğunu bitiremeden ölmüştür.

Bizans İmparatoru II. Andronikos Osman Gaziden ve İznik kuşatmasından çok tedirgindi. İznik için İlhanlılardan yardım istedi. Kızını İlhanlı hanı ile evlendirmeye kalktı. Moğolların yardım için söz vermelerine rağmen, Moğol yardımı gelmedi. 1304'te Bizans'ın Katalan paralı askerlerini orduya alma girişimi de, Katalanların Türklerle savaşmak yerine Bizans'ı yağmalamayı tercih etmeleri sonucu daha kötü neticeler doğuracaktı.

II. Andronikos zamanında iç işleri bakanlığı yapan Theodoros Metokhides Platoncuydu. Miscellanea adlı felsefi bir ansiklopedi hazırladı.

Bu sırada Anadolu'da Anadolu Selçuklu devleti üzerindeki Moğol baskısına baş kaldıran Türk beylikleri bir bir bağımsızlıklarını kazanıyorlardı. Batı Anadolu'da kurulmuş olan beylikler, karşılarında çok zayıf bir Bizans bulmuşlar ve yeniden toprakları ele geçirmeye başlamışlardı. Bizans Türk ilerleyişi karşısında iyice çaresizdi. Tam bu sırada Roger de Flor komutasında Katalanlar (Katalan kumpanyası), Bizans'a yardım önerdi. II. Andronikos Katalan önerisini hemen kabul etti. Roger de Flor 1303 yılı sonlarında 6500 ücretli askeri ile Constantinopolis'e geldi. Roger de Flor 1304 yılında Erdek yakınındaki Türklerin kuşattığı (Germiyanların) Alaşehir üzerine yürüdü. Türkleri mağlup etti. Katalanlar Alaşehir'e girdiler.

Bizans'ın dışında Katalanlar Türkler ile mücadele ederken, Bizans'ın içinde yeni olmayan çeşitli düzensizlikler vardı. Constantinopolis patriği I. Athanasios 1303 ile 1310 yılları arasında İmparatora çeşitli mektuplar yazarak bunları gündeme getiriyordu. Osmanlı istilasından kaçan halk başkente dolmuştu. Kentte kıtlık çekiliyordu ve bu kıtlık 1306 – 1307 kışında zirveye varmıştı. Sadece gıda maddelerinde kıtlık yoktu. Kentte altın ve gümüş miktarı da yani servet de çok azalmıştı ve aranınca bulunmuyordu. Gıda pazarları denetimden çıkmıştı. Yakacak bile bulunmuyordu. Bakım evlerinde yoksullar, hastalar ve bakıma muhtaç olanlar ısınamaz duruma gelmişlerdi. Memurların davranışları da keyfileşmişti. İnsanların çektikleri yetmiyormuş gibi vergi toplayıcılar da halka amansız bir baskı uyguluyorlardı. Din

adamları yoksullar için yapılan bağışları, kendi sofralarında harcıyorlardı. Athanasios'un şikayetlerinden görüldüğü gibi bu kent artık maddeten ve ahlaken çökmüş bir kentti.

Katalan kumpanyası çok başarılı olunca Bizans İmparatoru II. Andronikos tereddüt duymaya başladı. Daha sonra Katalanlar uzaklaştırılınca bundan memnunluk duydu. Katalanlar çekilince, bu topraklarda Türkmenler daha kalıcı yerleştiler. 1304 yılından sonra Ege kıyılarından Türklerin atılması için Bizanslılar artık hiçbir çaba göstermediler. Sadece Bizans içinde birbirine karşıt guruplar Türkleri kendi yanlarına çekmeye çalıştılar.

Delhi Kutup Minar

Florin

Florin altın

XIII. yüzyılın sonlarında ticari etkinlikler Batı Avrupa'da iyice hızlanmıştı, bu paranın dolaşımını da etkiledi ve bir canlılık gelmesine neden oldu. Bu sırada piyasadaki değerli maden miktarı da artmıştı. Tabii bu artış parayı etkiledi ama esas neden o değildi. Esas etken daha önce bahsedilmiş olan ödeme kolaylığının yaygınlaşmasında yatıyordu. Para basımının gelişmiş olması da olumlu etki yapmıştı. Ayarı tam olan ve değeri değişmeyen İngiliz sterlini gibi paralar, XII. Yüzyıl sonundan başlayarak, yerel paraları kendi bölgelerine hapsetmişlerdi. Artık ticaret hacmi çok büyüdüğünden Doğu Roma ve Arap paraları da yetersiz kalıyordu. İtalyanlar altın Florin basımına başladılar. İtalyan Florini inanılmaz bir başarı sağladı. Florin ticareti, ticaret Florini geliştirdi.

Florinin bu denli hızlı yaygınlaşmasında Orta Doğuda ki enflasyonun, paralardaki kıymetli maden miktarı ile oynanmasının büyük etkisi olmuştu. Bir iktidarın hüküm sürdüğü belli bir bölgede, paranın değeri ile oynanabilse bile, uluslar arası ticarette bu kabul edilemez bir durum oluyordu. Bu nedenle güvenilebilinir bir paraya ihtiyaç vardı ki bu da Florin olmuştur.

XIII. yüzyıl içinde Fransa hızla feodalleşmişti. Tüm senyörler ya toprak ilişkisi ile veya kişisel ilişkiler sistemi içinde, kurulmakta olan siyasi sistem ile bütünleştiler. Bu bir ilişkiler piramidiydi ve tepesinde de kral vardı. Kral kimsenin kulu değildi. Ama diğer senyörler birbirlerinin kulu olarak sonunda kralın kulu oluyorlardı. Hatırlanacağı gibi Capetler bunu

yavaş yavaş ve sabırla sağlamışlardı. Fiefler, krala karşı silahlı hizmet vermekle, mali hizmet vermekle yükümlüydüler. Kralın yardımcıları, bağımlı senyörlere karışabiliyor, onların şatolarından yararlanabiliyordu. Kral ve yardımcıları tımar sahibinin dizginlerini elinde tutuyordu.

Fransa kralının otoritesi gelişince, devlet organları da gelişmek zorunda kaldı.

Batı Avrupa'da monarşi güçlendikçe, Kilise de ona paralel güçleniyordu. Bir kere Kilise hukuku nedeniyle, en üst yasama yetkilisi durumundaydı. Ayrıca Kilise yanılmazdı. Devletin gelişmesi gibi Kilise de güçleniyordu. Şimdi onun da uzman kurulları vardı. Çoğalmış ve çeşitlenmiş olan işler Kilisenin uzman kurulları arasında paylaştırılmıştı. Derken Kilisenin mali organları da gelişti. Artık Kilisenin çok parası vardı. Batı Avrupa'nın en zengin yapılanması kiliseydi. Böylece Kilise de iktidar da merkezileşmeye başladı. Merkezileşme içsel bir tutarlılık ve birlik getirdi.

Batı Avrupa'da kentler gelişirken, yönetimlerinin aynı hızda geliştiği söylenemezdi. Kentin yönetimi zenginlerin elindeydi. Fakir ve orta halli burjuvalar kent yönetimine katılamıyorlardı. Zenginler bir dönem yönetimi üstleniyor (belediye başkanı, jüri üyesi, vs…), sonra bu görevleri akrabalarına devrediyorlardı. Böylece yönetim belli ailelerin içinde dolaşıp duruyordu. Zenginler hesaplarını denetim dışı tutmak konusunda da birbirleri ile anlaşmışlar, iş birliği yapıyorlardı. Kent yönetimindeki zenginler her türlü hile, rüşvet ve adam kaydırmayı yapıyor, buna da küçük burjuvanın sesi çıkamıyordu.

Durum hemen hemen her yerde aynıydı. Burjuvazinin ayrıcalıkları çok az sayıdaki zenginlerin elindeydi. İtalya'da bu zenginlere " kodaman " anlamında " Popolo grosso " deniliyordu. Bunlar aynı zamanda mülklerin rantını alan toprak sahipleriydiler. Kentlere fiyatını kendileri belirleyerek iaşe temin ederlerdi. Her şey ellerinde olduğu için hem ticarete ve hem de sanatçılara da egemendiler. Yöneten onlardır, yargılayan onlardır, ekonomiyi yönlendiren onlardır. Öğrenim de onlara bağlıydı.

Bu zengine " bey " denirdi. Atıyla gezer, şarabını içer, keyfince yaşar giderdi. Ölünce de kiliseye gömülürdü.

Bu dönemde Pierre Valdo, François d'Assise ve diğerleri yoksulluğu ve alçak gönüllülüğü övüyordu. Yankı, dokumacı esnaftan geldi. Bu zümre manevi ve sosyal olarak öncü rolü oynadı. Gelişmelere bağlı olarak hallaç ve çırpıcıların gelirleri çok düşmüştü. Buradan sosyal bir hınç patlak verecekti. Başkaldıracakların okuma yazması bile yoktu. Kendi aralarında da tutarlı değildiler. Yakın gelecekte başarılarının nedeni onları temsil edebilen çok yetenekli şefler bulmuş olmalarına bağlı olacaktı.

Başkaldırı şeflerinden Flandre'da Pierre de Conninck (1301), Roma'da Cola di Rienzo, Floransa'da Michel de Lando halk kökenliydiler.

Kimi zaman zenginlerle esnaf birleşip, asillerin elinden yönetimi almaya çalışıyordu. Kimi zaman da soylularla esnaf birleşiyordu. Ama bütün bu mücadelelerin sonunda yavaş yavaş esnaf kent yönetimine doğru ilerliyordu. Esnafın diğer kesimlerle yaptığı bu ittifaklar olmasa, yönetime ilerleyiş de olmazdı.

Batı Müslümanlığına gelince, Magrip üç hükümdarlığa bölünmüştü. Bu durum Osmanlı fethine kadar sürecekti. Tlemsen devleti yüksek yaylalardaki göçebelerin egemen olduğu bir

devletti. Hafsiler devleti Tunus'a hakimdi ve iyice Araplaşmıştı. Beni Merin (Karoc) devleti de bir Berberi devletiydi. İber yarımadasında Gırnata hala bağımsızlığını koruyordu. Gırnata Kuzey Afrika ile çok sıkı bağlar kurmuştu. Bu dört devlet de Maliki Ortodoks idi ve bunun gereklerini birbirine bağlı bir halde yerine getiriyorlardı. Bununla birlikte her yerde yeni tarikatlar oluşuyordu. Bunlar zaviyelere çekiliyorlardı.

Kuzey Afrika ve Avrupa arasındaki ticaret ve deniz ticareti iyice canlıydı. Ama bu deniz ticaret canlılığını Cezayirli ve Katalan korsanlar biraz baltalıyorlardı.

Gırnatalı Nasrilerin kalesi olan Elhamra, dönemin bütün sanat eserlerini gölgede bırakan bir eserdi. Arkasından Beni Merin, İspanyol sanatından esinlenen Magrip'deki eserleri geliyordu. Örneğin Fas'taki Büyük Cami ve El Attarin medresesi gibi. Batı Müslüman toprakları özel çinileriyle, ünlü silahlarıyla (Boabdil kılıçları), deri işleriyle meşhurdu. Müslüman sanatçılar, İspanya'daki Hıristiyan hükümdarlar için çalışıyorlardı. Az sonra Sevilla'daki Alkazar'ı yapacaklardı. Endülüs sanatı insanlığın en güzide eserlerinden biriydi ve öyle kalmaya devam etti.

Batı Müslüman edebiyatında Gırnata'da Lisan ed-din ortaya çıkmıştı. Magrip'de ise İbn Battuta ve İbn Haldun.

İslam dünyasının bir ucunda, Atlas dağlarının biraz çevreden soyutladığı Fas tek başınaydı. Berberiler çok uzun zamandır, hatta III. Yüzyıldan beri Sudan ile Mağrip arasında bir kervan ilişkisi kurmuşlardı. Bu ilişki içinde Afrika altını Mağrip'e (Magrip) geliyor ve orada Avrupa gümüşü ile değişiyordu. Magrip'te altın ucuz, gümüş pahalıydı. Avrupa'da ise altın pahalı, gümüş ucuzdu.

Afrika altınının yeri Gine dağlarıydı. XI. yüzyıldan başlayarak, altın ticaretinin merkezi, Müslüman olan Gana İmparatorluğuydu. Gana İmparatorluğu Senegal'i de kapsıyordu. XIII. Yüzyıl başlarında Gana imparatorluğu yıkılarak yerine Mali imparatorluğu kurulmuştu. Bir anlamda başkent, yönetim Gana'dan Mali'ye gitmişti.

Ticari Buluşlar

İtalyanlar ticarette bir takım yeni usüller yarattılar. Bu usüller tüm Avrupa'ya yaygınlaştı. Tüccarlar arasındaki davalar özel bilgilere ihtiyaç gösteriyordu. Bunun için adına " tacirler konsülü " denen özel yargıçlar ihdas edildi. Bunlar sonradan ticaret mahkemelerine dönüştüler. Böylece normal mahkemelere göre daha rasyonel yargı ve daha hızlı yargılama benimsendi. Buradan da ticaret hukuku çıktı.

Deniz adamları arasındaki ilişkiler için de bir töre oluşmuştu. XIII. Yüzyıldan itibaren bu töre kağıda döküldü. Buradan deniz hukuku çıktı.

Bir İtalyan kentinden olup, yabancı bir şehrin bir mahallesine yerleşmiş tacirleri yönetmek için, öncelikle Doğu ülkelerinde, konsolosluklar bulunduruldu. Bunlar hem kendi ulusundan olanları idare ediyor ve onları bulundukları ülkenin nezdinde temsil ediyorlardı. Bu görevler bugün de devam etmektedir.

Alış verişte kullanılan para yani sikkeler madeni paradan kesiliyordu. Bu nedenle onlardan ufak parçalar çıkarmak ve alışımı ile oynamak kolaydı. Böylece düşük değerli paranın alışverişe girmemesi için veya paranın tam değerinin bilinmesi için bu işi kuyumculuk da yapan sarraflar üstlenmişti. Her pazaryerinde sarraflar vardı ve bunlar kendilerine gösterilen paranın kaç gram olduğunu ve içinde ne kadar gümüş bulunduğunu söylerlerdi. Paralarını emniyetli yerlere yatırmak isteyenler de bunları sarraflara yatırırlardı. Sarrafların İtalyanca adı " banker " di. Sarraflar banka ve banker adlarını muhafaza ederek bu mevduatları yeni işlerde kullandılar. XIII. Yüzyıldan itibaren, Orta İtalya'da Papa, Kiliseye ait arazi vergi ve resimlerinin tahsili işini bankerlere verdi.

Para taşımamak için de bankerler havale işlemini yaygınlaştırdılar. Para bir bankere yatırılıp, karşılığında bir mektup alınıyordu. Başka bir kentte bu mektup başka bir bankere verilerek nakite çevriliyordu. Bu havale mektubu yani poliçeydi.

Bununla aynı zamanda bankerler ve bankalar müşteri hesapları tutmaya ve hesaplar arası geçişler yapmaya başladılar.

Deniz ticaretinde ise borç veren o sefer için armatöre ortak oluyordu. Onunla karı paylaşıyor, zarara ise sınırlı bir miktarla katılıyordu. Bunun adı komandit sözleşmeydi. Bankerler de rehin karşılığı borç para veriyorlardı.

İtalya Avrupa'nın ekonomik gelişmesine büyük katkı yapmıştır.

Türkler ve Moğollar

XIII. Yüzyılın en önemli olayı Moğol egemenliğidir. Hiçbir devlet Moğol olayının dışında kalamamıştır. Çin, Kore, Japonya, Hindiçini, Birmanya, Filipinler, Endonezya, İran, Mezopotamya, Suriye, Anadolu, Kafkasya, Rusya, Polonya, Almanya, Macaristan, daha az bir ölçüde Hindistan, Mısır ve Latin ülkeleri bu etkinin dışında kalamamışlardır. Papa, İngiliz ve Fransız kralları Moğol Hanları ile mektuplaşmışlardır. Papa ve Latin ülkelerinden Moğol Hanlarına elçiler, haberciler gidip, gelmiştir. Batı Avrupa birden Uzak Asya'yı hatırlamıştır. Daha sonra buraya gitmenin yollarını arayacak ve bunun için sonu olmayan denizlere açılanacaktır.

Moğollar herkesi ama en fazla Türkleri ilgilendirmişlerdir. Aslında Moğol olayının içinde Türkler de vardır. Ama onlar bu sefer yöneten durumunda değillerdir. Bu sefer yönetenler Moğollar, çarpışanlar Türkler ve az sayıda Moğollardı. Türkler bir taraftan ezilenlerdir. Kurdukları devletleri Moğollar ya bir bir yıkıyor veya eline geçiriyordu. Harezm devleti, Anadolu Selçukluları, Kıpçaklar Moğollara yenik düşüp, boyunduruk altına girdiler. Ancak Moğolların enerjisi biterken, Mısır Memlukluları direnebildiler.

Diğer yandan Moğol ordusu aynı zamanda Türk ordusuydu. Fark göçebe, yerleşik farkıydı. Gelenler göçebeydi, direnenler yerleşiklerdi. Her zaman olduğu gibi ibre göçebelerden

yanaydı. Moğollar Adriyatik'ten Çin denizine ve Hint denizine kadar 20 milyon kilometre kare gibi çok büyük bir alanı ele geçirmişlerdi. Ama ancak birkaç yüz bin kişiydiler.

Türkler olsun, Moğollar olsun kendilerini birbirlerinden farklı hissetmiyorlardı. Uzun zamandır, pek çok göçebe konfederasyonunu Moğollar, Türkler ve Tunguzlar birlikte kurmuşlardı. Birlikte yaşamaya alışıktılar. İki Türk boyu veya iki Moğol boyu arasındaki yakınlık, bir Moğol ve bir Türk boyu arasındaki yakınlık kadardı. Benzer tarzda düşünürlerdi. Dilleri farklıydı ancak söz dizimi açısından benzerdiler.

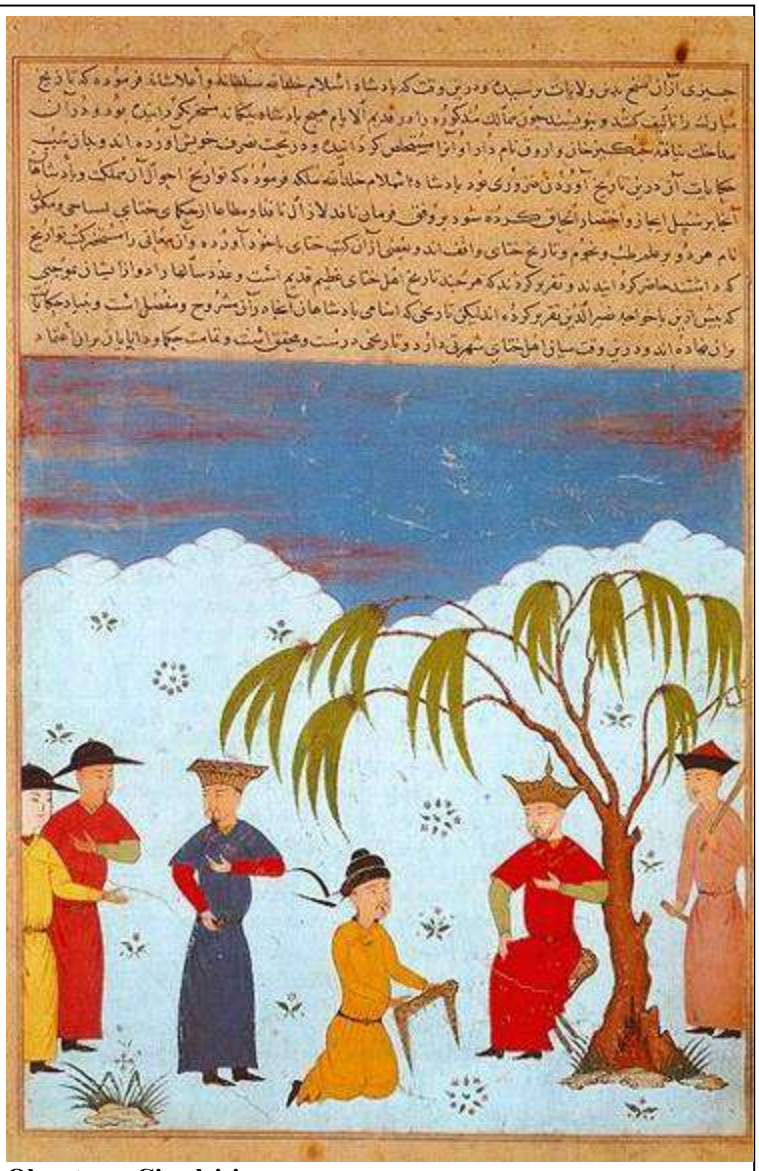
Moğol ve Türklerin birlikte yaşadıkları topraklarda Türkler çoğunluktaydı. Uygurlar, Karahitaylar, Oğuzlar, Bulgarlar her yerdeydiler. Şimdiki Moğolistan, eskiden Türklerin çoğunlukta olduğu bir toprak iken, onların gitmesi ile sadece Moğollara kalmıştı. Moğolların aileleri, yurtları buradaydı. Bir süre savaştıktan sonra Moğolistan'a dönmek istediler, onlardan boşalan yere Türkler geçti. Cengiz Han savaşçılarını oğulları arasında paylaştırırken, Çağatay'a sadece 4.000 Moğol savaşçı verebilmişti. Gerisi Türklerle kapatıldı. Şimdi Moğollar yurtlarına dönmüşler, Türkler ise yurtlarından ayrılmışlardı.

Türkler savaşınca ve ordular onlardan oluşunca, onlara da miras hakkı düştü. Uygurlar, Moğollar ile ilk ilişki kuran halklardandı. Moğollara danışmanlık hizmeti vermeye başladılar. Buna ta en baştan başlamışlardı. Uygurlar Moğollara kendi yazılarını, uluslar arası ilişkilerde kullanılmak üzere dillerini, kültürlerini verdiler. Uygurlar Moğol İmparatorluğu içinde saygın bir yere sahip oldular. Kendilerini, yazılarını ve dillerini bu son yüzyıllara kadar taşıyabildiler.

Moğollar azınlıktaydı ve Türk kültürü ağır basmıştı. Sonunda Moğollar Türkleştiler. Türklere gelince Moğol travması dense, Moğol esareti dense, Moğol işbirliği dense, yani ne denirse densin, bu Türkler için yeni bir güç oldu. Bundan sonra eskisinden daha güçlü pek çok Türk devletleri doğacaktı. Bu devletlerin nerede ise hepsi kendilerini Cengiz Hanın mirasçısı kabul ettiler. Ve bunlar uçsuz bucaksız Cengiz Han İmparatorluğunu tekrar oluşturabilmek hayalini kurdular.

Müslümanlık Türk geleneklerinin üzerine gelmiş oturmuş, onu bir zar gibi sarmıştı. Bu zar gittikçe kalınlaşarak, Türklerin eski ile ilintisini siliyordu. Moğollar Türklere yeniden Bozkırın ve Şaman dininin o özgür havasını getirdiler. Bundan sonra Türk kültürü daha özgür ve kendine daha güvenli gelişti.

Moğollar ve Şiilik

Olcaytu ve Çin elçisi

1303 yılında Moğollar Suriye'de bir kere daha Memluklar tarafından mağlup edildiler. Kilikya Ermenileri bu savaşta da Moğollara teçhizatlı birlikler yollamışlardı. Savaştan sonra hem Moğol ve hem de Ermeni kayıpları çok fazlaydı. Bu Moğolların son Suriye seferi oldu. Ama kutsal toprakların Moğollar eliyle kurtarılması fikri Batıda hala yaşıyordu. Fransa ve İngiltere kralları yeni Moğol Hanı Olcaytu'ya elçiler yollayıp kutsal toprakların kafirlerden kurtulmasına yardım etmesini istediler. Hatırlanacağı gibi Olcaytu Nicolas adıyla vaftiz edilmişti. Daha sonra Olcaytu Budist oldu. Daha sonra da Müslüman olup, Şii inancını benimsedi. Olcaytu bağnaz ve militan bir Şii politikası izliyordu. Denilene göre Şiiliği kabul etmeyen hocaları vahşi hayvanlara yem yapıyordu. Ebu Bekir, Ömer ve Osman adlarının anılması bile yasaklandı. Paralara dört halife yerine on iki imamın isimleri yazıldı. O

dönemde İran halkının çoğunluğu Sünniydi. Halk Olcaytu'nun politikalarına direnmeye başladı. Bağdat, İsfahan, Şiraz'da halk hareketleri oldu. Halkın direnci sonucu Olcaytu'dan sonraki Moğol Hanı Ebu Said, Sünniliğe dönmek zorunda kaldı.

Olcaytu'nun on iki imam Şiiliğini kabul etmesi, o sıralarda İran Moğol devletinin eyaleti durumunda bulunan Anadolu Türkleri arasında sevinçle karşılanmıştır. Anadolu'da da Ebu Bekir, Osman ve Ömer adları yasaklandı. Olcaytu zamanında Anadolu Türkleri ile İran Moğolları arasında bir kaynaşma da başladı.

Olcaytu, Kızıldeniz'e kaymış olan Uzak Doğu ticaretini de tekrar Basra körfezine çekmeye çalıştı. Bu konuda İtalyan tüccar Cumhuriyetleri ile işbirliği yaptı. Latin gemi yapımcıları ve gemicileri Basra körfezine gelerek, gemiler yaptılar. Bu donanma ile Kızıldeniz girişi ele geçirilip, kontrol edilmeye çalışıldı. Ancak bu çabalar çok başarılı olamadı. Memluklular Kızıldeniz ticaretine devam ettiler.

Moğolların gittikçe Müslümanlaşmasında, İran'a göçen Moğol kabileleri ile gittikçe karışan Türklerin etkisi büyük oldu. İran Moğollarında yönetimin başı olan vezir her dinden olabiliyordu. Bu süreçte Moğolların din seçimi konusunda oldukça kararsız kalmaları, Müslümanlık dışı dinlere ve Sünnilik dışı mezheplere çok yararlı bir ortam hazırladı. Ancak İran'da iyice zayıflamış olan Hıristiyanlık bundan faydalanamadı. Halbuki Şiilik iyice kalkındı. Şiiliğin bu güçlenişi, daha ileride, İran'da Şiiliğin resmi din olmasına yol açacaktır.

1304 savaşından sonra Memluk kuvvetleri Kilikya'nın üzerine yürüdü. Ermeni Kralı II. Hetum aman diledi ve bütün barış koşullarına uyacağını taahhüt etti. 1305 anlaşmasından sonra II. Hetum Ermeni tahtından üçüncü ve son defa feragat etti. Yerine yeğeni IV. Leon geçti.

Anadolu Selçuklu devleti nerede ise yoktu. Ama Türkmenler Anadolu'da Türk hakimiyetini kurmaya devam ediyorlardı. Germiyan Beyliği Eskişehir Kütahya yöresinde yani oldukça kıyılardan uzak bir alanda kurulmuştu. Beylik Ege'ye doğru genişledikçe, Germiyan akıncıları Kütahya'da kalan beylerini değil, yanı başlarında olan kendi komutanlarının yönetimini tercih eder oldular. Zamanla akıncıların başlarındaki komutanlar da Germiyanlar ile olan bağları koparıp, kendi başlarına beylikler kurdular. Karası, Aydın, Saruhan beylikleri bu şekilde, Germiyan içinden çıkıp, gelişmiş beyliklerdir.

Kalem Bey ve oğlu Karası Bey, Balıkesir taraflarını ele geçirmiş ve Karası Beyliğini kurmuşlardı. Alaşehir'in batısından İzmir'e kadar olan toprakları Saruhan Bey almıştı. Büyük Menderes'ten başlayarak Tire, Efes taraflarını Menteşe Bey'in damadı Sasa fethetmişti.

Karaman Beyliği imar faaliyetlerine gittikçe daha fazla eğiliyordu. Ermenak'ta Akça mescit (1300), Ermenak Ulu Camisi (1302), Sipas Camisi (1306) inşa edildiler.

Katharizm ve Kabbala

Dua eden rabbi

Kabbalanın en önemli eseri olan “ Zohar “ XIII. Yüzyıl İspanya’sında yazıldı. Yahudi mistizminin “ Hassidizm “ denen bir diğer eğilimi Renan bölgesindeki gettolarda doğdu. Bu eğilim Doğu entelektüel öğretilerine daha az bağlıydı. Hıristiyan keşişliğinin kimi görüşleri Hassidizmi etkilemişti. Yahudi yaşamı, Batı Avrupa’da gün geçtikçe daha fazla Hıristiyan ülkelerin kültürüne bağlanıyordu. Unutulmasın ki Haçlılar bu Yahudilere acı çektirmiş, zulüm etmişlerdi, yapmaya da devam edeceklerdi.

Kabbala, bu dönemlerde Hermes öğretisi ile iç içeydi. Güney Fransa ve İspanya'da XII. ve XIII. yüz yıllarda görülen Yahudi mistizmindeki gelişmenin temelinde Hermesçilik ve uzantılarının Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da yaşamayı sürdürmüş olmasının yattığı düşünülmelidir.

Hıristiyanlık ile İslam arasındaki sınırda bulunan Güney Fransa aynı zamanda İslam yönetimi altında yaşayan Sefarad Yahudileri ile Hıristiyan yönetimi altında yaşayan Aşkenaz Yahudileri için de bir buluşma noktasıydı. Bu bölgeden Hıristiyanlığın en radikal sapkınlığı

olan Katarizm (Katharizm) de ortaya çıkmıştı. Katerizmin de bu bölgede ortaya çıkmasını bir rastlantı olarak kabul edemeyiz.

Katarlara eziyet

Katarizm, inananları ikiye ayırıyordu. Bir yanda " Credentes " adı verilen sıradan inananlar vardı. Diğer yanda " Perfect ", yani olgunluğa ermiş olanlar vardı. Perfect olanlar düşünsel evrene ulaşabilmek amacıyla kendilerini maddi evrenden soyutlamaya çabalıyorlardı. Katharizm, iki ayrı inananlar sınıfını içeren bir inanç sistemiydi. Ama zaten daha önce de gördüğümüz gibi tüm mistik öğretiler böyle örgütlenmişti. O da temelde bazı Hermetik gelenekleri içeriyordu. Ancak, esas olarak Zerdüşt ve Mani inançlarından türemiş keskin bir düalizme sahipti. Bu düalist yaklaşım Tanrı-Şeytan, iyilik-kötülük, ruh-beden gibi güçlerin sürekli çekişmesi ve birbirini dengelemesi üzerine oturtulmuş bir felsefeydi.

Katharizmin ve Kabbalanın hemen aynı dönemlerde, birbirine çok yakın bölgelerde gelişmiş olmaları dikkat çekicidir. Bu iki akımı doğuran bölge toplumsal ve kültürel olarak olağanüstü yönleri olan bir bölgedir. Doğal olarak Katharizm ile Kabbala birbirlerini etkilemişlerdir. İki akım arasında toplumsal yapı açısından benzerlikler vardır. Katharların kökü Katolikler tarafından kurutulmuş olmasına karşın, Kabbalacılar böylesi bir tehlike ile karşılaşmadılar. Kabbalacı akım, 1492 yılında tüm Yahudilerin İspanya'dan kovulmasına kadar, Yahudiliğin ezoterik bir unsuru olarak gelişmesini sürdürdü.

Belirli sınırların aşarak, Eski Ahit metinlerinin derinliğine inilmesine ve görünenden farklı bir anlam verilmesine dayandığından Kabbala ezoterik bir sistemdir. Kutsal Metinlerin yüzeysel okunuşlarını ret eder. Ortodoks Yahudiliğin kendini akılcı ilan edip, Eski Ahit'i öyle yorumlamasını da ret eder. Kabbala yoğun sezgi ve inceleme ile ulaşılabilen bir gizemin araştırılmasıdır. Kabbala, Hermeşçilikde görülen " Üçleme " (Teslis), " Gizli Tanrı ", ilk hareket " Logos ", " Sekiz Gök Küresi " ve iyi eğitilmiş mistiğin bu kürelerin ötesine geçebilmesi gibi tüm kilit düşünce ve kavramları da içerir.

Aynı zaman sürecinde, Avrupalı Katolik teologlar ise Tanrı'nın egemenliğini ön plana çıkarır olmuşlardı. Oxford'lu Duns Scotus (1265 – 1308) Tanrının tüm işleri bir yönetici gibi idare ettiğini söylüyordu. Bu Scotus'u Duns Scotus Erigena ile karıştırmamak gerekir.

İbn Teymiye

İbn Teymiya, Gazan Han İslamı kabul ediyor

İbn Teymiye (1263-1328) ünlü bir İslam hukuku bilgini ve düşünürdür. Bugünkü Selefiyye mezhebi onun düşüncelerini temel almıştır. Tam adı Ebu'l-Abbas Takıyyuddîn Ahmed bin Abdulhalim bin Mecdiddîn bin Abdüsselam bin Teymiye olan İbn Teymiye Harran'da 1263 yılında doğmuştur. Moğol istilası yüzünden, çocukken ailesiyle birlikte Şam'a gitmiştir.
Moğol istilaları döneminde doğması ve yetişmesi onun karakterini etkilemiş, siyasi düşüncesine de yansımıştır.

İbn Teymiye'nin babası, dedesi ulema sınıfındandı. Babasının ölümü üzerine 21 yaşındayken babasının gurubuna hocalık yapmaya başlamıştır. Sufizme karşı, çoğunlukla isim vermeden genel tenkitlerde bulunmuş ve çeşitli risaleler kaleme almıştır. Özellikle Muhiddin İbn - Arabi'nin görüşlerine karşı getirdiği eleştiriler önemlidir. İbn Teymiye'nin Eşari mezhebine ters düşen düşünceleri vardı, akla veya felsefe ile mantığa dayanan yorumlardan kaçınmaktaydı. Bunun sonucu olarak, döneminde, Eşari mezhebine bağlı olan idarecileri ve halkın büyük bir kısmı ona karşı olmuştu. Moğol istilası karşısında da aktif biçimde rol almış ve savaşmıştır. Özellikle savaştaki konumu, halkı ısrarla savaşa davet etmesi onu diğer din adamlarından ayırmaktadır.

Davet üzerine Mısır'a gitmiş, burada dini yorumları nedeniyle hapse atılmıştır. Zindanda yaklaşık bir buçuk sene çeşitli işkencelere maruz kalarak yatmıştır. Bundan sonraki dönemde Mısır'daki sufilerle arasında büyük çatışmalar ortaya çıkmıştır. Sık sık tartışmalara giriyor, büyük tenkitlerde bulunuyordu. Durum bir süre sonra yönetimin tepkisini çekmiş ve bu genel kargaşa ve tartışma ortamını yatıştırmak için Teymiye yeniden hapsedilmiştir. Daha sonra da İskenderiye'ye sürülmesine karar verilmiştir. Yönetim davranışını yasaklamasına rağmen, İbn Teymiye dört Sünni mezhebin görüşleriyle ters düştüğü durumlarda kendi görüşünü sunmaktan ve fetva vermekten geri durmamıştır.

İbn Teymiye, fikirlerinden dolayı hem Kahire'de ve hem de Şam'da defalarca tutuklanmış ve serbest bırakılmıştır. 1328'de ki son tutuklanmasında, yakalandığı bir hastalık sonucu ölmüştür.

İbn Teymiye çok yönlü bir kişiliktir, İslam hukuku (fıkıh), hadis ilmi ve siyasi düşünce başta olmak üzere birçok konuda uzmanlaşmış, önemli eser ve görüşler sunmuştur. İbn Teymiye bir mezhep kurma arzusunda olmadığı gibi, arkasından bir mezhep de kurulmamıştır. Yine de bir anlayış ve okulun öncüsü olmuş, ondan sonra bu okulu takip eden İbn Kesir gibi din adamları çıkmıştır.

Fıkıh konusunda her ne kadar özgün düşünceleri olsa da İbn Teymiye genel anlamda Hanbeli mezhebini takip etmiştir. Özgün düşünce ve görüşleri içinde en ünlülerinden biri " Boşanmanın yemin konusu yapılması halinde bunun boşanmaya yol açmayacağını " söylemesidir.

İbn Teymiye insanın doğası gereği medeni olduğunu, başka bireylerle birleşmeye hem çıkarı için ve hem de tehlikeleri savuşturmak için ihtiyaç duyduğunu düşünmüştür. Buna göre, onun düşüncesinde, topluluk içinde faydalı sonuçlar verecek eylemleri desteklemek ve emretmek, zararlı sonuçlar verecek eylemleri yasaklamak için topluluğun bir idareciye ihtiyacı vardır. Bu idareciye itaatin gerekli olduğunu, fakat itaat gibi nasihatin de elzem olduğunu vurgular; ona göre " din nasihattir ".

İbn Teymiye'ye göre devletin iktisadi yaşama müdahalesinde, özgürlük esas alınmalıdır. Özgürlüğün esas alınmasında iki noktaya dikkat edilmelidir. Bu noktaların birincisi dinin ekonomik unsurlar hakkında belirlemiş olduğu sınırlardır. İkincisi ise, özgürlüğün kamu yararıyla çatıştığı durumlardır. İbn Teymiye'nin modern zamanlarda en çok vurgulanan fikri devletin ahlaki ve dini temellere oturması, dini kanunlara bağlı olması gerektiğini ileri sürmesidir. Dini temellere dayanmayan, dini kanunlarla yönetilmeyen devletin meşru olmadığını öne sürmüştür. Bu konudaki açıklamaları, döneminde, Müslüman olsa bile kültürel, hukuki ve siyasi geleneklerini koruyup, uygulamaya devam eden Moğollara karşı bir

yorumdur. Teymiye'nin bu görüşleri büyük oranda Kuran'da Maide suresi 44. ayetin tefsirine dayanır. Ayetin Türkçe meali ise şöyledir:

" Gerçekten Biz, içinde bir hidayet, bir nur bulunan Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudilere onunla hükmederlerdi. Bir de Allah dostları ve ilim adamları da Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevli olmaları ve üzerine şahit olmaları dolayısıyla onunla hüküm verirlerdi. Artık insanlardan korkmayın, Benden korkun ve Benim ayetlerimi birkaç paraya değişmeyin! Ey hakimler, her kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm vermezse, onlar hep kafirlerdir. "

İslam din adamlarının geleneksel " bir gecelik anarşi bin yıllık zalim sultanın yönetiminden daha kötüdür " fikri İbn Teymiye tarafından da aynen kabul edilmiştir. Adaleti sağlamak ve kişilerin davranışlarını sınırlamak için ümmetin içinde bir otorite olmalıydı. Bu otorite birden fazla egemen eliyle yürütülebilirdi. Hükümdarın iktidarı nasıl ele geçirdiği, onu nasıl kullandığından daha az önemliydi. Hükümdar devlet işlerini şeriatın sınırları içinde yürütmeli ve ulema ile işbirliği içinde hükmetmeliydi. Hükümdarın adaletsiz ya da zayıf itikatlı olması halinde, herhangi bir düzen anarşiden daha iyi olduğu için, ona gene de itaat edilmeliydi. Ancak Allah'ın ve onun resulünün emirlerine açıkça karşı çıkan bir hükümdara karşı çıkılabilirdi.

İbn Teymiye'ye göre Allah ezelden beri vardır, ne zaman dilerse ve neyi dilerse onu yapar (yaratır). O her zaman, istediğini yapabilir. Her yapılan işten önce, bunun yapanı (yani Allah'ın kendisi) vardır. Buna karşılık fiil meydana gelmeden önce fiil için yokluk söz konusudur. Dolayısıyla fiilin, yapanı ile birlikte, ezeli ve ebedi olması düşünülemez. Yapan (Yaratan), tüm fiillerinin önüne geçer. Bu da, onun dışındaki her şeyin eskiden olmayan ve yoktan var edilmiş olmasını gerektirir.

Yine İbn Teymiye'ye göre, kafir ve müşrikler için Cehennem azabı sonsuz olmayacaktır, azapta çok uzun zaman kalsalar da oradan çıkacakları bir gün mutlaka gelecektir.

Sünni din adamlarına göre benimsediği usul ve hadiselere yaklaşım tarzı itibariyle bakıldığında İbn Teymiye'nin seleficiliği ile ulemanın usul ve üslubu arasında tevil kabul etmez farklar vardır.

İbn Teymiye ve öğrencisi İbn Kayyim el-Cevziya ile Müslümanlıkta tutuculuk eğilimi su üzerine çıkmıştır. Halk tarafından çok sevilen Teymiye, Müslümanların her koşulda kendilerini içinde bulacakları ve uyacakları bir şekilde şeriatı genişletmek istemişti. Bununla baskıcı bir disiplin kurmak istememişti. Yapmak istediği şeriatı daha fazla geçerli kılarak, bu zor günlerde Müslümanların endişelerini yatıştırmaktı. Bunun için de eskimiş kuralların aşılması gerekiyordu. Şeriat halka pratik sorunlarda açık ve mantıklı cevaplar sunmalıydı. İbn Teymiye, şeriat heyecanı içine düşmüştü. Ve bu nedenle Kelam'a, Felsefeye ve Eşariliğe saldırmıştı. " Her şeyi inceledim, en iyi yöntem Kuran'ınkidir, ona dönmek gerekir " diyordu.

Öğrencisi el-Cevziya Kuran'ın harfi harfine değerlendirilmesini istiyordu. Sapkınlar listesine Sufizmi de ekledi.

İbn Teymiye ve öğrencisi, halk tarafından geçmişe bakan kişiler olarak değil, halkın yükünü hafifletmeye çalışan ilerici kişiler olarak görüldüler.

Tapınak Şövalyeleri, 1304–1307

Kazıkta topluca yakılan Tapınak Şövalyeleri

1291 yılında Akka Müslümanların eline geçince, Filistin'deki Hıristiyan yönetimi tamamen bitmiş oldu. Kudüs'ün düşmesinden sonra, Akka'ya yerleşmiş olan Tapınak Şövalyeleri de Kıbrıs'a giderek, adaya yerleştiler. Kıbrıs adası Tapınak Şövalyeleri merkezi haline geldi. Ana merkez Kıbrıs ondan sonra gelen merkez Londra'ydı. Yöneticilerin çoğu Londra'daydı ama örgütün Paris kolu da son derece güçlüydü.

Tapınak Şövalyelerinin büyük bir kısmı da Fransa'daki Üstatlarının başkanlığında Avrupa'da faaliyet göstermeye devam ediyorlardı. Avrupa'daki bütün hanedanların Tapınak Şövalyelerine borçları vardı. Krallar artık onları kendileri için bir tehlike olarak görüyor ama bunu açığa vuramıyorlardı. Kilise de Tapınak Şövalyelerini kendi geleceği için bir tehlike olarak algılıyordu.

Batı Avrupa'da epeyden beridir, Hıristiyan olan ama dini sosyal hayatına karıştırmayan laik bir kesim ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunlar İncil'i okuyarak ruhlarını besliyorlardı. Laik kesimde zaman içinde Kilise adamlarına karşı önce bir güvensizlik, peşinden alaycılık, daha sonra da düşmanlık gelişti. Zaten halk arasında Dominikenler olsun Fransiskenler olsun Kilise karşıtlığını canlı tutuyorlardı. Hatırlanacağı gibi, karşıtlığın temelinde, ruhban sınıfının dünyevi zevk ve güçlere olan ilgisi yatıyordu. Kilise ve rahipler hiçbir yerde ne vergi ve ne de hesap veriyordu. Papalık mülkleri kanalı ile halkı olabildiğince sömürüyordu. Bu mal hırsı, kilise ile yakın ilişkide bulunan Fransiskenlere de geçmişti. Başlangıçta dünya malına sırt çevirerek ortaya çıkan Fransiskenler şimdi zenginleşmişlerdi.

Laik kesimde eleştirilerin dozu gittikçe artıyordu. O sırada Papalık İtalyanlaşmış, politikayı iyice ön plana çıkarmış ve para açısından gözü doymaz olmuştu. Eleştiriler Fransiskenler arasında da yandaşlar buldu. Küçük bir Fransisken azınlık, Kiliseden koparak, Vaudois'larla ve Katarizm (Katharizm) den artta kalanlarla ve çeşitli laik tarikatlarla birleşerek yeniden organize oldu. Bu yapılanma mistik bir yapılanmaydı ve daha önce mevcut olmuş olan tarikat ve mezheplerin içinde yaşıyordu. Bu sırada Papa VIII. Bonifatius dini aşırılıklar içindeydi ve manevi gücünden çok şey yitirmişti. Bu aşırılıklar Laik kesimi ayağa kaldırdı. 1303 yılında Papa VIII. Bonifatius öldü. Sağlığında Fransız kralı Güzel Philippe ile yaptığı mücadele papalık aleyhine olmuştu.

Bu sırada Tapınak Şövalyelerinin başında Büyük Üstat Jacques De Molay vardı. Fransız Kralı da " Güzel Philippe " di. Zor günler yaşayan Philippe, Tapınak Şövalyelerinden büyük meblağda borç almıştı. Ama borcunu geri ödemekte de çok zorlanıyordu. Bu duruma bir son verip, borçlarından kurtulmak isteyen Fransa Kralı Philippe kendine müttefik olarak Piskopos Clemens'i (Clement) buldu. VIII. Bonifatius'un ölümünden sonra, Fransız kralının hıncından korkan kardinaller, Fransa kralına hoş görünmek istiyorlardı. Philippe de yoğun bir kulis faaliyeti yaptı. Sonuçta 1305 yılında, kardinaller Bordeaux arşöveğini, V. Clemens adı ile Papa seçtiler. Papa hem sağlık sorunları nedeniyle ve hem de Fransız kralı kendinden vazgeçemediği için, Roma'ya gidemedi ve Fransa'da kaldı. Artık Papa Avignon'da oturuyordu.

Yakılan Tapınak Şövalyeleri

Peşinden de 1307 yılında, Fransız Kralı Filip (Philippe, Güzel Philip veya Adaletli Philip) papa V. Clement ile birlikte Tapınak Şövalyelerini ortadan kaldırmak üzere harekete geçtiler. Güzel Philippe'in kişiliği tartışmalıdır, kimileri onun hükümet görevlileri yanında gölgede kalan ilk Fransız kralı olduğunu söylerler. Onun işlerin yürüyüşünü ne kadar etkilediği tartışma konusudur. Ancak Güzel Philippe'in durumundan sonra Fransa'daki monarşik iktidar çok daha soyut ve kişiliküstü bir nitelik kazanmıştır. Bu gidiş diğer büyük senyörlerden farklı bir duruma doğru ilerleyişti. Kral artık kamu yararına hareket eden " ortak iradeydi ". Feodal ilişkiler dışında doğrudan uyruklarının yardımını isteyebilirdi. Yani demek isteniyordu ki doğrudan vergi alabilir. Veya kamu yararına doğru bulduğu işi yapabilirdi. Güzel Philippe ve ondan sonra gelen Fransız kralları, 15 ila 60 yaş

arasında eli silah tutan tüm insanları, şövalyeleri ve köylüleri, gençleri ve yaşlıları, zenginleri ve fakirleri, toplanmaya çağırmaya başladılar.

Yeni Papa Tapınak Şövalyeleri örgütünü yasaklamadan hemen önce, Kral Philippe, yeni bir Haçlı seferi düzenlemek bahanesi ile örgütün ileri gelenlerini Fransa'ya davet etti. Büyük Üstat De Molay ve 60 Tapınak Şövalyesi, Ekim 1307'de, Philippe'in çağrısına uyarak Paris'e gittiler. Philippe, Tapınak Şövalyeleri onuruna bir yemek vererek, onları bir araya toplatıp, tutuklattı. Tüm kiliselerde Tapınak Şövalyeleri aleyhine vaazlar verilmeye başlandı. Halk papazlar tarafından Tapınak Şövalyeleri aleyhine kışkırtıldı. Tüm Avrupa'da büyük bir Tapınakçı avı başlatıldı. Örgütün mal varlığına ve arazilerine krallar ve Kilise tarafından el konulmaya başlandı. Tapınak Şövalyelerinin bazıları taşınabilir Hazineleri ile birlikte Rochelle limanından 18 gemi ile hareket ederek, bilinmeyen bir istikamete gittiler. Bu gemiler ve şövalyeler hakkında daha sonra herhangi bir bilgi alınamadı.

Fransa kralı para bulmak için sadece Tapınak şövalyelerini yağmalamamıştı. Daha önce Yahudilerin servetlerine el koydu. 1198 yılından sonra Fransa bunu ikinci defa yapıyordu. Mallarına el konan Yahudiler canlarını kurtarmak için kaçmışlardı. Bunlar krallık toprakları dışındaki diğer Fransız topraklarına sığınmışlardı.

Papalık güçlükler içindeydi. II. Frederich (Frederik, Fredrich) ten sonra, İmparatorluk zayıflamıştı, Hıristiyanlık üzerindeki maddi yönetim ise Papalığa geçer gibi olmuştu. Ama Papalığın elindeki bu yükü kaldıracak araçlar yeterli değildi. Ayrıca dini olmayan iktidarlar da bu yeni yapılanmaya karşı çıkabilirlerdi. Bu sırada Güzel Philippe'in (Filip, Philip) hukukçuları, evrensel bir imparatorluğun gerekçelerini Roma hukukunda, Fransa kralı için bulmuşlardı. Dünyevi güçlerle, uhrevi güçler her yerde çarpışıyorlardı. Papa, zaman zaman " Deccal " diye eleştirildi. Bu tip eleştiriler Güzel Philippe'in saltanatından sonra da devam etti.

Hıristiyanlıkta ise Thomas Aquinas'ın görüşünün yerine geçecek görüş, İskoçyalı John Duns'dan geliyordu. Thomas'ın görüşü yerden yere vurulmuş ve iyice yıpranmıştı. John Duns'da Augustinizm'den besleniyordu. Duns şöyle diyordu: " Tanrı, insanlara aklın erişebileceği gerçekler açıklamamıştır, akıl da, Tanrı'nın açıkladığı gerçeklere erişemez. " Bu şu demekti, vahiy edilmeyen her şeyi özgürce tartışabilirsin. Aklın önü Batıda açılmıştı.

Duns'un Kutsal kitaptan çıkardığı sonucu şuydu: Tanrı yaradılışa akli düzen veren bir güç değildi. Tanrı yaratıcıydı ve özgün bir iradeydi. Bu akılla iman uyuşmaz demekti. Hem bilimsel çalışmaları imkan dahiline sokuyor ve hem de mistik düşüncenin yayılıp, serpilmesine olanak sağlıyordu. Duns'un açtığı yolda çok çeşitli ve birbirinden farklı gelişmeler olacaktı.

Paris'te ise, hocalar mahkûm edilseler de, Aristo ile İbni Rüşt'ü yorumlamayı sürdürüyorlardı. Paris üniversitelerindeki hocalar neyin bilim kapsamına, neyin iman kapsamına girdiğini yerlerine yerleştiriyorlardı. İman kapsamına giren konulara insanlar tartışmasız katılacaklardı. Bilim alanına girenlere ise her türlü eleştiri getirilebilinirdi. Otorite horlanmıştı. Bilginin kaynağı deney oluyordu. Araştırma Kilisenin vesayetinden çıkmıştı.

Halkı en fazla rahatsız eden şey, Papalığın içinde yüzdüğü lükstü. Bu durum, İsa'nın söyledikleri ile hiç uyuşmuyordu. Eleştiriler ayyuka çıkmıştı, bazıları işi " Ben ne kadar Tanrıysam, Papa da o kadar Papa " demeye bile vardırmışlardı.

Wallace işkence ile öldürüldü, 1304–07

Wallace anıtı

1304 yılında İlhanlı Hanı Gazan Han ölmüş yerine Olcaytu (1304 – 1316) İlhanlı tahtına çıkmıştı. Olcaytu da Gazan Han gibi Müslüman'dı. Son iki İlhanlı Hanının Müslüman olması, İlhanlı Hıristiyan temaslarının ve iş birliğinin hızını kesmiş ama tamamen ortadan kaldırmamıştı. 1305 yılında Olcaytu Fransız Kralı Güzel Philippe'e şöyle yazıyordu: " Gerçekten de dünyada uyumdan daha güzel ne vardır? ".

İskoçya'da, İskoç soylularının çoğu 1304'te Edward'ın egemenliğini kabul etmişti.
İngilizler Wallace'ın peşini bırakmadılar. Sir William Wallace, 1305'te Edward'a sadık olan İskoç şövalye Sir John de Menteith tarafından aldatılarak yakalandı ve Glasgow yakınlarındaki Robroystoun'da İngiliz askerlerine teslim edildi
.
Wallace Londra'ya gönderildi. Kayıp olan John Balliol onun resmi kralı olmasına rağmen vatan hainliğiyle suçlanarak, krala ihanet suçundan yargılandı. Bu talebe şöyle karşılık verdi: "Ben hiçbir zaman Edward'ın muhatabı olmadığım için onun haini olamam". Wallace suçlu ilan edildi.

Ağustos 1305 günü duruşmadan sonra Wallace mahkeme salonundan çıkarıldı. Elleri iplerle bağlanmıştı, ayaklar atın arkasına bağlı bir şekilde darağacında asıldı, at tarafından çekildi, yavaş yavaş boğuluyordu, ölmek üzereyken bırakıldı. Hareketsiz, bitkindi. Asıldıktan sonra henüz ölmeden bağırsakları çıkarıldı, kafası gövdesinden ayrıldı ve vücudu dört parçaya bölündü. Kafası daha sonralardan kardeşi John ve Sir Simon Fraser'ın da kafasının asıldığı

Londra köprüsüne asıldı. Kol ve bacakları, Newcastle, Berwick, Stirling ve Perth'de ayrı ayrı sergilendi.

Bizans'ta ise Katalanlar çığırından çıkmıştı. Katalanlar Türk, Rum ayrımı yapmadan çapul yapıyorlardı. Bizans, Katalanlardan kurtulmak için onları Trakya'ya geçirdi. Ama Katalanlar durmuyor, halkta da onlara karşı nefret büyüyordu. Ortak İmparator IX. Mihail, Roger de Flor'u öldürttü (Nisan 1305). Bunun üzerine intikam almak için Katalanlar yağma ve talan yapmaya giriştiler. IX. Mihail Katalanların üzerine yürüdü ama yenildi. Bu kargaşa Türklerin Bergama'dan Çanakkale'ye kadar tüm bölgeye gelerek yerleşmeleri sonucunu getirdi. Tabii bu yerleşme ev değiştirme gibi olmuyordu. Bölge yıkılmış, fakirleşmiş, bakımsız kalmıştı.

1306 yılında Çağatay Hanı Duva Han yerine oğlu tahta geçti. Oğlu tahtta sadece 18 ay kalabilmiştir. Ondan sonra bir kriz olmuş ve Müslüman olan yaşlı Taliku tahtta geçmiştir. Bu din değiştirme meselesi o dönemde problem oldu. Taliku'nun hükümdarlığı kabul edilmemiş ve idam edilmiştir. Yerine Kepek geçmiştir.

Kilikya Ermeni tahtında IV. Leon vardı (1305 – 1307). Bu sırada İlhanlılar İrincin Noyan'ı Anadolu Yönetimine tayin etmişlerdi. O da Bulargu'yu Ermeni bölgesi komutanı olarak önden yollamıştı. Bulargu Müslüman'dı. Çukurova'nın önceleri Müslümanlara ait olduğunu, Ermenilerin sonradan gelerek bu toprakları işgal ettiklerini öğrenmişti.

Şövalyeler kendilerine yerleşecekleri bir yer arıyorlardı. Limasol'deki Saint Jean Şövalyeleri, 1306 yılında Rodos'a çıktılar.

Müslüman Bulargu Ermeni yönetimine ters düşüyordu. Bir taraftan da Ayas (Yumurtalık), Sis (Kozan) gibi kentlerde cami yapımına girişmişti. Ermeni kralı IV. Leon Bulargu'yu bertaraf etmeye karar verdi. Bir yandan Moğol Beylerine hediyeler yollayarak Bulargu'yu şikayet ediyordu. Bir yandan da Memluk Sultanına, Bulargu bütün paraları harcadığı için Mısır'a yollanacak vergi kalmadı diye Memlukluları kışkırtıyordu.

IV. Leon'un Memluk Sultanı Nasır ile ilişkisini öğrenen Bulargu, Ermeni Kralını pusuya düşürerek öldürdü. Ermeniler bu olaydan şikayetçi olup, Olcaytu'ya durumu anlattılar. Olcaytu yapılan duruşma sonunda Bulargu'yu haksız bularak idama mahkum etti (1307).

Kilikya Ermeni tahtına Oşin çıktı. Oşin yaptığı evlilikler ile Kıbrıs Kralı III. Hugue, Napoli Kralı Robert, II. Philip ile bağlantı kurmuştu.

Katalanlar 1307 yılında Kessandreia'ya yerleştiler. Balkanlarda Bizans aleyhtarı yeni bir hareket başladı. Bulgarlar bazı kale ve Kentleri ele geçirdiler. Bu sırada Philippe de Tarente, Charles de Valois ve Papa V. Clemens Bizans karşıtı planlar yapıyorlardı.

1307 yılında İngiliz kralı I. Edward ölene kadar, İskoçlar Robert Bruce yönetiminde İngilizlerle savaşa devam ettiler ve pek çok muharebeyi kazandılar.

1300'lü yıllardan başlayarak XIV. ve XV. Yüzyıllarda, Batı Avrupa'daki bütün büyük devletler, savaşlar veya iç kargaşalarla, felce uğramışlardır. Aktif rol Venedik, Cenova, Floransa, Katalonya, Portekiz, Hollanda, İsviçre, Danimarka ve Bohemya gibi küçük devletlerin eline geçmişti. Hollanda'nın sahibi olan Burgonya dukalığı gittikçe zenginleşiyordu.

Anadolu Selçuklularında Son, 1308-10

1300 de Anadolu

1308 yılında, son Anadolu (Rum) Selçuklu devleti Sultanı II. Gıyaseddin Mesut, öldü. Çok sönük bir Sultanlık yapmıştı. Ölümü yerli kaynaklara bile aksettirilmedi, yani o kadar önemsiz görüldü. Ondan sonra III. Gıyaseddin'in oğlu V. Kılıç Arslan'ın tahta geçerek 1318 yılına kadar saltanat sürdüğü rivayet edilir. Bu tarihler arasında Anadolu Moğol Genel Valisi Timurtaş Noyan tüm Selçuklu şehzadelerini öldürterek, hanedanı bitirdi.

Tapınak Şövalyelerine karşı örgütlenen düşmanca tutum, onlarla çok sıkı ilişkiler içinde olan Gilde örgütlenmesinin de sonunu getirdi. Gilde mensubu inşaatçı rahipler, ya rahip olmayı veya inşaatçı olmayı seçmek zorunda kaldılar. İnşaatçılığı seçenler Masonların arasına katıldılar.

Buna karşılık Rodos, Malta " Hospitalier " şövalyeleri örgütlenme ve yaşamlarını devam ettirdiler. Papalık Tapınak Şövalyelerinin tüm imtiyazlarını Saint Jean (Hospitalier) Şövalyelerine verdi. Saint Jean Şövalyeleri daha sonra Malta Şövalyeleri adını alacaktır. Bu örgüt, bugüne kadar, Tapınak Şövalyelerinin malını kendi malı ile karıştırmadan muhafaza etmiştir. Saint jean Şövalyeleri 1308 yılında Rodos kalesini Doğu Roma'dan aldılar. Sonradan Oniki Ada, Nikarya, Karpatos, Kaşot, Meis ve Anadolu'da Bodrum Kalesi ile Gavur İzmir liman ve kalesini ele geçirerek genişlediler.

Yakalanan Tapınak Şövalyeleri bir dini kurulda yargılanıyorlardı. Tapınak Şövalyeleri ahlaka aykırı törenler düzenlemek, Haça hakaret etmek, Salibi ayaklar altına almak, İsa'nın Tanrılığını tanımamak, Müslümanlarla işbirliğinde bulunmak, İnanç olarak Müslümanlara benzemek, Hıristiyan dini yasalarından sapmak, büyü yapmak gibi suçlarla suçlandılar. Yakalanan Şövalyelerin hepsine işkence ile suçları itiraf ettirildi.

Tapınakçı karşıtı olaylar, Portekiz'de o kadar etkili olmamıştı. Kastilya'da ve Kral Denis'in yönetimindeki Portekiz'de tarikat suçsuz bulunmuş, böylece İberya yarım adasında varlıklarını sürdürmeye devam edebilmişlerdi. Bu arada tarikata yönelik baskı ve muhalefet de varlığını sürdürüyordu. Bu yüzden şövalyeler, kendilerini bu baskı ve takipten kurtaracak bir plan üzerinde Kral Denis'le anlaştılar. Ortak plana göre, tarikat görünürde ortadan kaldırılacak fakat başka bir isim altında Portekiz kralına bağlı olarak yeniden kurulacaktı. Böylece Tapınakçıların sahip oldukları mülkler de Kilise'nin kontrolüne geçmeden şövalyelerin elinde kalabilecekti. Yine bu plan sayesinde, tarikatın Kilise'nin değil kralın buyruğuna uyması sağlanacaktı.

Portekiz'deki Tapınakçılar, bu tarihten itibaren adlarını " İsa Tarikatı " olarak değiştirdiler. Kralın kontrolü altında olmak, şövalyeler açısından daha karlıydı. Çünkü bu sayede eskisi gibi Kilise'nin dini kurallarına uymak zorunda da kalmayacaklar, daha serbest davranabileceklerdi. Nitekim kısa bir süre sonra tarikat eski kurallarını yavaş yavaş terk etmeye başlamışlardı. Ayrıca eskiden elde edilen gelirden Kilise'ye aktarılan büyük pay da, Tapınakçılara kalıyordu. Böylece kralın koruması altında daha serbest, daha zengin bir cemiyet oluşmuştu.

1308 yılı Temmuz ayında İzmit kentinin karakolu kabul edilebilecek olan Karahisar'ı Kayı Beyi Atman (Osman) Bey ele geçirdi. Anadolu'da türbe yapımları devam ediyordu. Aynı yıl Amasya'da Timurhan Türbesi, bir yıl sonra da Melike Hatun Bimarhanesi yapıldı.

Kastamonu ve çevresi Candar Beye verilmişti ama Candaroğulları daha Kastamonu'ya tam yerleşememişlerdi. 1309 yılında Candar beyin oğlu Süleyman Paşa ani bir hücumla Kastamonu'nu Yavlak Arslan'ın oğlundan aldı. Sinop egemeni Pervane oğullarından Gazi Çelebi de onun egemenliğini tanıdı.

Anadolu Selçuklu devletinin yıkılması üzerine Aydın ve çevresinde, Mübarizeddin (Aydınoğlu) Gazi Mehmet Bey tarafından Aydınoğulları Beyliği kuruldu. Aydınoğlu, daha önce Sasa Bey tarafından ele geçirilen toprakları, ondan almıştı.

1310 yılına gelindiğinde Aydınoğlu Mehmet Bey, Tire, Sultan Hisarı, Bodemya'yı alarak etki alanını iyice büyüttü. Bu sıra da daha önce Menteşoğlu Beyi Mesut Bey tarafından alınmış olan Rodos'taki kent ve kasabaları, Saint Jean şövalyeleri geri aldılar. Rodos'un Saint Jean şövalyelerinin eline geçmemesi için Menteşoğlu Beyi Mesut Bey, Cenevizlilerden de destek alarak, çok mücadele etti ise de başarılı olamadı.

Çağatay Hanlığında toplanan kurultay Taliku yerine geçen Kebek'in hanlığını kabul etmeyip, yerine kardeşi Esen Boğa'yı geçirdi (1310 – 1320). Kebek bu karara uydu.

1310 yılında daha önce bahsettiğimiz Kutbeddin ŞiraziTebriz'de öldü. Hatırlanacağı gibi Anadolu'da da bir süre bulunmuştu.

Anadolu Selçuklu Sarayı

Kubadabad, günümüze kalan tek Selçuklu sarayı

Anadolu Selçuklu devletinde hükümdarın oturduğu yere saray, dergah veya bargah denirdi. Sultan devletin yani sarayın başıydı. Sultanın Halife ile olan ilişkisi, Batı Avrupa devletlerindeki ilişkiye hiç benzemiyordu. Zaten Halife Papa değildi. Halife ile Sultan arasında dünyevi ve ruhani gücün paylaşılması da söz konusu değildi. Sultan, kurumsal olarak dini konularda da siyasi konularda olduğu gibi tam bir otoriteye sahipti. Zaten Müslümanlık siyasi bir din olduğundan, ondan hem dini ve hem de politik otoriteyi ayırmak mümkün değildi. Yasa tanrı tarafından belirlenmişti. Toplumsal koşullar bile insanlarca yaratılamaz ve değiştirilemezdi.

Genel olarak Sultanlar Halifeyi sayarlardı. Halifenin gücü ise Sultanın otoritesini onaylama ve meşrulaştırma nedeniyleydi. Zaman zaman bir Sultan kendini Sultan ilan edip, güçlenirse, Halife de kendi otoritesi devam etsin diye bu Sultanlığı onaylardı.

Saray, merkezi yönetimin merkeziydi. Saray görevleri içinde Hacib, Candar, İğdiş, Çavuş, Emir-i dad, Çaşnigir, Vezir, Atabey, Melik ve Uç Beyleri en önemli görevlerdi.

Saray teşkilatında Sultandan sonra Büyük Hacib gelirdi. Büyük Hacib, hükümdar ile Büyük Divan arasındaki ilişkiyi kurardı. Hacib, Sultan ile diğerleri arasında teşrifatçılık, mabeyincilik yapardı. Selçuklularda önemli bir görev olan Haciblik, genelde ordu komutanlarına verilen bir görevdi. Büyük Hacib olacak kişi köle sistemi içinde yetişmiş (Memluk, devşirme, gulam gibi), askeri sınıfa mensup ve genelde “ emir “ unvanı olan bir kişiydi. Bu makam daha önemli görevler verilmeden önce saray erkan ve adabını öğretmek için de kullanılan bir görev oldu. Hacibin, yabancı sefirleri karşılama yanında, önemli bir görevi, Sultanın sözlü emirlerini vezire tebliğ etmekti.

Sarayda rütbe olarak Büyük Hacib'ten sonra gelen görev, hükümdarın verdiği cezaları uygulatan " Emir-i Hares " göreviydi.

Sultanın bayrağının muhafızları " Alemdarlardı ". Alemdarların başına ise " Emir-i Alem " denirdi. Emir-i Alem aynı zamanda Sultanın bayrağını da taşırdı. Sultanın muhafızlarına " Candar ", komutanlarına " Emir-i Candar " denirdi. Candar, Farsça silah tutan demektir. Candarlar hükümdarın ve sarayın güvenliğini sağlamakla sorumluydular. Sultanın yanına çıkmak isteyenler önce Emir-i Candar tarafından tanınmak zorundaydılar. Candarlar, savaşta da Sultanın etrafında bulunarak onu korurlardı. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Alaşehir savaşında yanında Candarları olmadığı için öldüğü rivayet edilir.

İğdiş sözü terbiye etmek, besleyip, yetiştirmek anlamı taşır. Başlangıçta Hıristiyan Müslüman karışık evlilikleri için kullanılan bu terim sonraları hadım edilerek kısırlaştırılanlar için de kullanılmıştır. Daha da sonraki tarihlerde sadece hadımlar için kullanılacak olan iğdiş sözü, XII ve XIII. yüzyıllarda Anadolu kentlerinde vergi memurları, halkın önde gelenleri için kullanılıyordu. Kentlerde İğdiş başı, devlet görevlileri dışında halkı temsil eden kişiydi. Kentlerdeki ticari hayat İğdiş başı tarafından düzenlenirdi. İğdiş başı ticaretin ve vergi toplanmasının yanı sıra, muhasaraya karşı da kent savunmasını organize ediyordu. Savaş durumunda ise ordunun at ve yük ihtiyacı ondan soruluyordu. Emir-i İğdişan görevinin önemi nedeniyle, büyük yetkileri olan bir kişilikti.

Sultan tarafından verilen emirleri tebliğ eden ve yerine getiren " Çavuş " (Serheng, Durbaş) idi. Çavuşlar, Sultan bir yere giderken onun çevresinde yer alıp, " savulun " diyerek ona yol açarlardı. Merasim ve alaylarda Sultanın önünden onlar giderdi. Ayrıca Çavuşlar haberleşmede kullanılırdı. Büyük divan üyesiydiler. Savaş zamanı savaş alanını denetlemek gibi bir görevleri de vardı.

Mezalim Divanına Sultan adına vekalet eden kişiye Emir-i dad denirdi. Buradaki " dad " sözü, Farsça adalet demektir. Emir-i dad, Mezalim Divanında yanında oturan ulemaya danışarak karar verirdi. Adli kararlar, hem örf ve hem de şeriat hukukuna dayanılarak alınırdı. Emir-i dad'ın suç duyurularını araştırmak ve değerlendirmek, zanlıları tutuklamak, Sultanın verdiği ölüm cezası dahil, adli kararları uygulamak gibi görevleri de vardı. Yani o hem savcı, hem Emniyet Müdürü ve hem de baş yargıçtı. Emir-i dad'ın çok geniş yetkilerle donatılmış olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu Selçuklu devletinde hukuk çok önemli görülmüştür. Bu nedenle de Emir-i dad devlet işlerinin görüşüldüğü toplantılara katılırdı.

Selçuklu topraklarında askerlere ve sivil halkın davalarına bakan iki ayrı hakim ve mahkeme vardı. Bütün askeri davalara ve askerler arasındaki hukuk işlerine kadi-leşker denilen ordu kadıları bakardı.

Sultanın sofrasını hazırlayanların başı olan ve Sultanın yemeklerini tadarak, zehirlenmeye karşı onu koruyan kişiye " Çaşnigir " denirdi. Farsça Çaşni (çeşni) lezzet, gir tutan demektir. Çaşnigir, çeşnici başıdır. Çaşnigir, Sultanın en güvendiği beyler arasından seçilen çok önemli bir görevdi.

Anadolu Selçuklu devletinde vezir, sultanın vekili sıfatı ile devleti tam bir yetki ile yönetirdi. En yüksek memuriyet makamı vezirlikti. Yasama yetkisine ve sultan adına ferman yayınlama yetkisine sahipti. Yasama yetkisi yanında yürütme yetkisi de ondaydı. Sultan yokken Divan'a başkanlık ederdi. Mali yetkisi, memurları tayin, azil ve denetleme yetkisi vardı. Vezirler iş

başına geldiklerinde kendi maiyetlerini kendileri seçerlerdi. Sultan vezire görevi " altın divit takım " ve " mühür " ile verirdi. Mühür kimdeyse vezir oydu.

Şehzadeleri devlet işlerinde yetiştirme görevi Atabeylere verilirdi. Genellikle beyler arasından seçilen Atabey şehzadeye nezaret eder, onların talim ve terbiyesi ile ilgilenir, devlet tecrübesi kazanmalarına yardımcı olur, eyaleti şehzade adına yönetir, şehzadeye her konuda danışmanlık yapardı. Zamanla Anadolu Selçuklu merkezinde de Atabey Kurumu yer almaya başladı. Merkezdeki bu Atabeyleri, şimdiki Cumhurbaşkanı danışmanlarına benzetebiliriz.

Sultan ile veziri arasındaki ilişkiyi sağlayan ve bir cins nedimlik yapan saray görevlisine " Vekil-i Der " denirdi. Sarayın mutfak, fırın, ahır masraflarını yapan görevli " Üstadüddar " adıyla anılırdı. Törenlerde hükümdarın silahını taşıyan ve silahlığı muhafaza eden kişi " Silahdar " dı. Sultana ibrik ve leğen tutan kişiye " Abdar " denirdi. Sultanın yemeklerini " Çeşnigir " tadardı. Hükümdarın içkilerini hazırlayan " Şarabdar " dı. Sultanın elbiselerini ise " Camedar " muhafaza ederdi.

Mutfak malzemesini sağlayan " Hansalar ", Sultanın av kuşlarına bakan ve taşıyan " Bazdar " dı. Sultanın av hizmetlerini " Şikar emiri " yapardı. Saray eğitimi " muallimler " tarafından verilirdi. Saray eğlencelerini " Mutripler " hazırlardı. " Sakiler ", eğlencelerde Sultana ve misafirlere içkiler sunarlardı. Hükümdara " Nedimleri " arkadaşlık ederlerdi.

Saray harem ve selamlık olmak üzere ikiye ayrılırdı. Haremde Sultanın nikahlı eşleri ile cariyeleri bulunurdu.

Selçuklu Sultanlarının tahta çıktıklarında halka para dağıtmaları (cülus) ve ata mezarlarını ziyaret etmeleri Göçebe ve Şamanlık döneminden kalma yağma adeti gibi, ata kültü kalıntılarıdır.

Anadolu Selçukluları sürekli savaş halinde olmalarına rağmen Anadolu'yu imar etmişlerdir. Camiler, Medreseler, Kervansaraylar, Türbeler, köprüler, transit yollar, kaleler, hanlar, hamamlar, saraylar, külliyeler, surlar, burçlar ile Anadolu'yu bezemişlerdir.

Çeşitli Selçuklu teşkilatları

Büyük Selçuklu dönemi Müslüman Türk devletlerinde, idari ve askeri hizmetler arasında açık bir ayrım vardı. Bir kere, askeri hizmetler her şeyden önce siyasi hizmetlerdi. Bu hizmetler çoğu Türk kökenli olan askeri bir zümrenin tekelindeydi. Bu askeri zümre içinde fazla sayıda olmamakla birlikte Kürtler de vardı. İdari hizmetler ise, İranlı ve Arap yerli halkın elindeydi. Bu iki hizmet birbirinden tamamen ayrıydı ve birinden diğerine geçiş yok denecek kadar azdı.

Rum Selçukluları da bu kurala uymaya çalıştılar. Askeri zümre kölelerle besleniyordu ve bu köleler içinde ağırlık Rumlardaydı. Diğer yandan yerli halk Hıristiyan olduğundan, idari hizmetlerde onlardan yararlanmak teknik zorluklar çıkarıyordu. Hıristiyanlık tabii ki devlet hizmetine girmek için bir engel değildi. Problem yerli halkın İslam devletinin dil ve geleneklerine yabancı oluşundaydı.

Anadolu Selçuklu devletinin resmi yazışma dili Farsça, din ve hukuk dili Şeriat ile ilgili olduğu için Arapçaydı. Yerli halk Farsça ve Arapçaya hakim olduğu nispette Selçuklu yönetiminde yer bulabilirdi.

Anadolu Selçuklu yapılanması ta Çin'den ve Orta Asya'dan gelen örgütlenme bilgisinin İran teşkilatlanması etrafında Doğu Roma etkisi ile değişerek oluşmuş bir sentezidir. Temelde bir İran teşkilatlanması olsa bile Doğu Roma (Bizans) etkisi oldukça büyüktür.

Genel olarak Devlet görevlerinin irsi olduğu söylenebilinir. Esnaf ve zanaatkarlar loncalar şeklinde organize olmuşlardı. Büyük kentlerdeki işsiz güçsüz takımı da ayyar veya evbaş denilen guruplar teşkil etmişlerdi.

Anadolu Selçuklu devletinde kentlerde oturan Müslümanlar sınıfsal olarak bürokratlar, ayanlar (kent ileri gelenleri ki aralarında tüccarlar da vardır), din adamları ve ahilik teşkilatı üyeleri (kuyumcular, fırıncılar, ayakkabıcılar, dericiler vs…) gibi dört ana guruba ayrılırdı. Ayrıca ahilik teşkilatı içindeki zanaatların kendi loncaları da vardı.

Türkler Anadolu'ya yerleşirken, genel olarak Türkler göçebe kalmış, buna karşılık zaten çoğunluğu köylü olan yerli halk köylülüğe devam etmiştir. Anadolu Selçuklu devleti, Hıristiyan köylüleri başka yerlere göç etmesinler ve üretim düşmesin diye özel olarak teşvik etmiştir.

Selçuklu adalet teşkilatında yargı, şeriat ve gelenek olarak ikiye ayrılıyordu. Şeriat konusuna giren davalara kadı bakardı. Kadılar ayrıca noter görevi görürler, vakıfları yönetirler ve düzenlerlerdi. Kadil-Kudat denilen Başkadı Sultan tarafından tayin edilirdi. Anadolu Selçuklu devletinde Kadil-Kudat Konya kadısıydı. Gelenek (örfi) mahkemeler dünyevi işlere bakan mahkemelerdi. Şeriat hükümleri dışında kalan konularla, asayişi bozanların ve kanunlara uymayanların davalarına bakarlardı. Başında Dadbeyi denilen bir başkan olurdu. Merkezdeki Dadbeyi, Adalet bakanı gibi bir görev üstlenirdi. Ordu içindeki davalara ise askeri mahkemeler bakarlardı.

Anadolu Selçuklu devlet modeli her ne kadar Büyük Selçuklu devlet modeline benzese bile farklı özellikler gösterir. Moğol öncesi dönemde, Vezir, Büyük Selçuklularda olduğu kadar önemli bir kişi değildir. Çoğunun adı bile bilinmemektedir. Diğer İslam devletlerinde olmayan Pervane görevi, vezire yakın önem taşır. Pervane sivil bir kişiliktir. Pervane mülk, ikta ve diğer arazi işleri ile uğraşıp, ilgili muameleleri yapardı. Pervane menşur (özel berat) ve berat hazırlar, ilgili defterleri tutardı. Böyle bir görev hem Sultana yakınlık gerektirirdi ve hem de bu görevde çok çabuk zenginleşilirdi.

Görev olarak vezir zayıf kalınca yeri asker kökenli askeri zümre tarafından doldurulmuştu. Böylece asker kökenliler eyalet valiliklerini ve pek çok saray görevini üslendiler. Bunun gibi Sultan Naibi de askeri zümreden seçiliyordu. Bu Sultan naipliği görevi Büyük Selçuklularda olmayan bir görevdi. Anadolu Selçuklu devletinde Sultanın yokluğu ve hastalığı durumunda Sultan Naibinin Sultanın yetkilerini nasıl kullanacağı konusu ise açık değildi. Bununla birlikte naibin varlığı atabeylerin varlığını ortadan kaldırmamıştır. Atabey de Naip de devletin iki önemli görevlisidir.

Selçuklularda, kişilerin özel arazilerinin yanı sıra, mülkiyeti devlete ait olan miri topraklar vardı. Miri topraklar içinde Has denilenlerin vergileri hükümdarlara tahsis edilirdi. Ancak Sultan isterse has dışında kalan tüm topraklara sahip çıkabilirdi. Daha önce anlatıldığı gibi, Sultan bazı toprakları ikta olarak asker ve sivil devlet memurlarına verirdi. Görevden azledilen memurun iktası da elinden giderdi. İkta ile verilen, toprağın mülkiyeti değil geliriydi. Tımarlı sipahilerin tımarı hizmet etmeye devam etmek koşulu ile erkek evlatlarına geçerdi. Bunlara Ocakzade tımarlar denirdi.

Özel mülkiyet kanunla korunurdu ve sahibi toprak üzerinde tam bir tasarruf hakkına sahipti. Gelirlerinin sosyal ve ilmi kurumlara bağlandığı arazilere vakıf arazileri denirdi. Genellikle cami, hastane, medrese gibi binalar yaptırıldığında, bunlara bir vakıf verilerek, masraflarının çıkartılması ve uzun yıllar sıkıntıya düşmeden yaşatılması amaçlanırdı. Vakıf fonlarının önemli bir bölümü Hıristiyan köylülerce işlenen vakıf topraklarından gelirdi. Vakıflar Hıristiyanlardan alınan gelirin bir kısmını veya bazen hepsini din değiştirerek Müslüman olanlara yardıma ayırırlardı. Bu da din değiştirme için bir teşvik olurdu.

Halk, arazinin yönetim biçimine göre ikta, mülk ve vakıf reayası olurdu. Halk öşür ve vergilerini kimin reayası iseler ona öderdi. Reaya köle değildi, şikayet ve hak arama hakkı vardı. Topraklar zaman zaman arazi yazılımına tabi tutulurlardı. Yeni topraklar da ele geçirildiğinde derhal oranın da yazılımı yapılırdı.

Anadolu Selçuklu yöneticileri görevlerinde uzun süre kalıyorlardı. Ancak onları görevden alma veya görev yerini değiştirme yetkisi merkezdeydi. Moğol istilasından önce hükümdarlar bunu yapabilecek kadar güçlüydüler. Bu nedenle Anadolu Selçuklu devletinde bir feodalite düzenin kurulmasına imkan kalmamıştır. Sistem yapısal olarak feodalitenin var olmasına karşıydı.

Sadece Harizm olayı bu kuralın dışında kalmıştı. Harzemli Celaleddin Mengüberti ölünce, ortada kalan Harzemlilerin çoğu Keykubat'ın hizmetine girmişlerdi. Keykubat Harzemlilerle işbirliği yaparak hem onların düşmanlarının safına geçmesini önlemişti ve hem de gelen Moğol tehlikesine karşı Harzemlilerin savaşkanlığından istifade etmeyi ummuştu. Keykubat onlara Erzincan, Amasya, Larende-Niğde eyaletlerini ikta olarak verdi. Bunlar bir süre merkezden oldukça bağımsız davranmışlarsa da Moğolların önünden kaçtıktan sonra bu ayrıcalıklarını kaybetmişlerdi.

Sonraları, Anadolu Moğol hakimiyeti altına girince, Sultanların kişisel otoriteleri hemen hemen tamamen ortadan kalkmıştı. Bu dönemde otorite Moğol kontrolündeki büyük vezirlerin elindeydi. Bu vezirler, görevlerini yapabilmek için ihtiyaçları olan geliri bahane ederek eyaletleri aralarında paylaşmışlardı. Eğer daha önce feodal bir sistem söz konusu olsa idi, bu vezirler toprakları paylaşamazlardı. O durumda Kösedağ yenilgisinden sonra her derebeyi biraz daha bağımsızlaşır, alır başını giderdi. Sadece Moğol etkisinden hayli uzakta olan uç beylerinde bir bağımsızlık hareketi başlamıştı.

Anadolu'da Moğol hakimiyetinden, İlhanlıların fiilen yönetimi ele almalarına kadar geçen sürede Anadolu Selçuklu yönetimi vezirlerin eline geçmişti. Vezirler, başlarında bulundukları mevkilerin giderlerini karşılayabilmek için devlet topraklarını aralarında paylaşmışlardı. Bunlar zamanla beyliklere dönüşmek istemiş olsalar da beylik olarak bunlardan sadece iki tanesi Muinüddin Pervane ve Fahreddin Ali'nin beylikleri bir süre daha devam etmişti.

Anadolu Selçuklularında Sultanlık birden fazla sultan arasında paylaşıldığında, ülkenin bütünlüğü bozulmasın diye yönetimin tek bir vezire verilmesine dikkat edilmişti. Bunda da başarılı olunmuştu.

Hatırlanacağı gibi Moğollardan sonra Anadolu'da Selçuklu vezirlerinin yanı sıra Moğol otoritesinin çeşitli temsilcileri de bulunmuştu. Bu Moğollar bazen isteyerek, bazen istemeden yönetime karışıyorlardı. Bu Moğollar başlangıçta askeri kumandanlardı ve ordunun yönetilmesi dışında herhangi bir otoriteleri yoktu. Ama gözden uzak oluşları onlara bağımsız davranabilme olanağı veriyordu. Ordunun ihtiyaçları, kişisel çıkarları onları işlere karışmaya itiyordu.

Doğu Anadolu hem İlhanlılara daha yakındı ve hem de Memluklara saldırmak için uygun bir yerdi. Bu nedenle bu ordunun başına İlhanlılar prensleri atıyorlardı. Bu prenslere karşı çıkmak da hakikaten çok güçtü. Moğol ileri gelenleri, Anadolu'da çeşitli nedenlerle özel mülk olarak bazı toprakları ellerine geçirmişlerdi. Bunların içinde miri olan topraklar da vardı.

Yönetimle ilgili belgelerin biriktirilmesine, Anadolu'da, Moğol döneminde başlanmıştır.

Anadolu Selçuklu Türkmenleri

Türkmen savaşçı

Türkmenler, Anadolu Selçuklu devleti teşkilatı içinde büyük bir önem taşımamışlardır. XIII. Yüzyılın birinci yarısında Türkler Selçuklularca sıkı bir denetim altında tutulmaya çalışılıyordu. Bu zamanda bile iç işlerinde geniş bir özerkliğe sahiptiler. Türkmenlerin hareket halinde olduğu topraklar bazı durumlarda onlara ikta olarak verilmişti. Genellikle sınır boylarına, uçlara yoğun olarak yerleştirilmişlerdi. Buralarda kendilerine özgü bir düzenleri vardı. Bunlar sahipsiz topraklardı. Türkmenler yakındaki devletlere karşı kendilerini pek bağımlı da hissetmiyorlardı.

Çevrelerindeki güçlü devletlerden biri onları sıkıştıracak olsa hemen öbürüne sığınıyorlardı. Selçuklular kendilerine ait topraklar ile böyle uç topraklar arasında kesin bir ayrım yaparlardı. Moğollar ise bu sınır boyları ile hiç ilgilenmemişlerdir. Sınır boylarının bu özel durumu dışında, fiili Selçuklu topraklarındaki Türkmenler (Türkler), Selçukluların tam bir denetimi altındaydılar.

Rum Selçuklularının Rum Yöneticileri

Rum Selçuklu devletinde ekonominin temelini, yağmaları bir yana bırakırsak, Rum Çiftçiler oluşturuyordu. Ayrıca Batı kentleri (ki bunlar çoğunlukla Rum Selçuklularının elindeydi) Rumların çoğunlukta olduğu ve Romalı yöneticiler tarafından yönetilen kentlerdi. Ayrıca Rum Selçuklu devleti kendini bir Müslüman devlete değil, Doğu Roma'ya tabi hissediyordu. Bağımsız olduğu zamanlarda da en yakın işbirliği yaptığı ülke Doğu Roma İmparatorluğuydu. Kaçakları oraya sığınıyordu. Ticaretlerinin bel kemiğinde Doğu Roma vardı.

Anadolu Selçukluları için din de problem değildi. Zaten uzun zamandır görüldüğü gibi Türkler için din problem değildi.

Bu durumda, Roma Selçuklu devletinin en yüksek mevkilerine Rumlar geldiler. Beylerbeyi Mavrozomes (Emir Komnenos), Keyhüsrev ve Keykubat dönemlerinde başkomutandı. Kilikya'da Ermeni krallığına karşı seferler düzenledi. İmparator İoannes'in kardeşinin oğlu Sultan'ın damadı olmuştu. Bu kişi Müslümanlığı seçmiştir. Bu Doğu Romalı, Yuannis Çelebi adı ile Konya'nın 1146'daki Doğu Roma saldırısına karşı kentin savunulmasında görev almıştır.

Doğu Roma tahtına çıkan Mihail Paleolog Konya'da Anadolu Selçuklularının hizmetinde çalıştı ve Hıristiyan askerlerin " kondistabl "ı oldu. Trabzon kökenli asil Gavras ailesi, Sultan Mesut döneminde ve Sultan Kılıç Arslan dönemlerinde önemli görevler yaptılar. Gavras uzun yıllar eyalet valiliği yaptıktan sonra 1146 Konya savaşında Doğu Roma'ya esir düştü. Daha sonra Gavraslar ve onların Müslümanlığı kabul eden kuşakları Rum Selçuklularında vezirlik yaptılar.

İzzeddin Keykavus zamanında. Gavras soyundan gelen Müslüman bir yüksek devlet görevlisinin Hıristiyan dayıları (2 dayı) " kondistabl " ve " emir-i meydan " unvanlarıyla devlette yönetici oldular. Bu iki Hıristiyan devlet adamı, Müslüman yöneticilerin muhalefetine rağmen, Moğollara karşı savaş hazırlıklarını başlattılar (1256). Eski bir Alanya asili olan Kir Ferit, kızını Sultan Keykubat'a verdi ve Alaşehir valiliği yaptı. Pek çok Rum vali yanında Kayseri'de Esedüddevle Konstantin, Tokat'ta Emir Tornik sayılabilinir. Yani Roma Selçuklularında üst kademe yönetiminde Rumları kullanmak, arızı bir durum değil alışılmış ve çok kullanılan bir durumdur.

Anadolu Selçuklu devletinde bir yandan Müslümanların yönetimi için ve özellikle dini (Müslüman hukuku) için gerekli olan yöneticiler çeşitli Müslüman devletlerden temin edilirken, bir yandan da Hıristiyan ve özellikle Rum devlet yöneticileri kullanılmıştır. Böylece zaten hukuki açıdan Müslümanlar ve Hıristiyanlar birbirinden ayrıldığından, yönetimde de ortak görev yapmaları tam bir Türk anlayışıdır. Bu anlayış bizce " laik " bir anlayıştır. İleride Türk beyliklerinde ve Osmanlı da devam edecektir.

Hıristiyan devlet yöneticilerinin yanında Müslüman yapılarak, yetiştirilen, pek çok köle Hıristiyan çocuğu devlette önemli görevler almışlardır. Bunların içinde Yavtaş, Çavlı,

Cemalettin Ferruh, Eminettin Mikael, Alemüddin Kayser, Haz Oğuz gibi isimler sayılabilinir. Karatay üç Sultan'a atabey olmuştur. Karatay bir süre devletin en yetkili kişisiydi (Moğol dönemi başı).

Sultanların eşlerinin pek çoğu Hıristiyan prenseslerdir. Bu prenseslerin Hıristiyan kalmak isteyenleri için Anadolu Selçuklu saraylarında kilise yapılır ve Hıristiyan din adamları bulunurlar. Anadolu Selçuklu Sultanlarının doktorları da genellikle Hıristiyan kökenlidir. Bunların içinde Hasnon ve Vasil sayılabilinir. Sarayda görev yapan Rum müzisyenler de çoktur.

Daha önce de görüldüğü gibi ister Doğu Roma, ister Roma Selçuklu devleti olsun, sığınmak zorunda kalan prensler birbirlerini seçerler. Bu iki devletin birbirini ne denli yakın bulduğunun ve kişilerin birbirine güvendiğinin önemli bir kanıtıdır. Örneğin I. Mesut kardeşi Arap ile mücadelesinde zor duruma düşer. Hemen İmparator İoannes'e gider. Ondan bir ordu alıp, geri döner ve kardeşini yener. Yenilen Arap ise ömrünün sonuna kadar Constantinopolis'te yaşar. I. Mesut'a benzer şekilde, II. Kılıç Arslan'da Doğu Roma yardımı aldı. II. Kılıç Arslan Doğu Roma yardımı ile kardeşi Şehinşah'ı yenince, Şehinşah Constantinopolis'te yaşamaya başladı. Bu örnekler çoktur. Son zamanlarda Moğollara yenilince İzzeddin Keyhüsrev de soluğu Constantinopolis'te almıştır. Pek çok Anadolu Selçuklu Sultanı Rumca bilirdi.

Aksaray'da Belisırma deresinde bulunan bir kilise yapıtından anlaşıldığı üzere, kilise de hem Sultan II. Mesut'un ve hem de İmparator Andronikos'un isimleri vardır. Kilise Selçuklu beylerbeyi Bazil Giyakupes ile karısı Tamara tarafından yaptırılmıştır. Yapımcılarının resimleri fresklerde vardır. Bazil sarıklı ve kaftanlıdır. Yazılar Rumcadır.

Görülen odur ki Doğu Roma ile Roma Selçuklu devleti birbiri ile epey iç içedir.

Bu karşılıklı yakınlık sadece Doğu Roma ile Anadolu Selçukluları arasında değildir. Anadolu Türk Beylikleri de kendilerini Doğu Roma'ya yakın hissederlerdi. Danışmendoğullarının bastırdığı paralarda İsa'nın ve Aziz George'un resimleri vardı. Hem Selçuklularda ve hem de Danışmendlerde zaman zaman Doğu Roma hükümdarına benzeyen portreler ve arslan resimleri de vardı.

Mevlevi menkıbelerinde, Mevlana'nın karısı, çocukları ve çocuklarının karıları Kira, Kirake, Kiramana, Despina, Efendipula gibi Rumca adlarla söylenirler. Mevlana'nın Rumca şiirleri vardı ve Rumca konuşurdu.

Anadolu Selçuklu Devleti Ordu Yapılanması

Anadolu Selçuklu ordusu ilkin özerk Türk guruplarından toplama bir orduydu. Ancak Türk gurupların disiplinsizliği, piyade gereksinmesi, devletin kendine sadık bir askeri güç ihtiyacı sonucu, aynen Büyük Selçuklu devleti ve diğer İslam devletlerinde olduğu gibi, Müslüman yapılmış kölelerden oluşan bir orduya yönelindi. Yine Büyük Selçuklularda olduğu gibi orduyu ikta sahiplerinin sipahi askerleri tamamlıyordu. Daha sonra Doğu Roma'nın yaptığı gibi yaparak paralı askerleri orduya kattılar. Ücretli Frenk askerleri kendi komutanlarının emrinde Anadolu Selçuklu ordusunda gittikçe daha fazla rol almaya başladılar.

Selçuklu ordusu, esas olarak Hassa alayı, tımarlı sipahi ve tabi bey ve hükümdarların yolladığı kuvvetlerden oluşurdu. Ordunun başında sultan olurdu. Sultan yoksa bir bey başkomutan atanır ve ordunun başına geçerdi. Başkomutanın emri altında çeşitli birliklere kumanda eden beyler vardı. Başkomutana Melik'ül-ümera veya Beylerbeyi denirdi.

Anadolu Selçuklu ordusu yaya ve atlı birliklerden meydana gelmişti. Ordunun büyük bir kısmı atlı askerlerden oluşmuştu. Askerlerin ok, yay, kılıç ve kalkanları vardı. Savaşçılar miğfer giyer, zırh kuşanırlardı. Ayrıca kuşatma silahları olarak mancınık, merdiven ve kuşatma kuleleri kullanılıyordu. Savaşta şevk vermesi için kös (büyük davul) vurulur, nay (zurna) çalınırdı. Fillerin taşıdığı köslerin sesi çok uzaklardan duyulurdu.

Ordunun en asli kuvveti tımarlı sipahilerdi. Bunlar Türk kökenli süvarilerdi. Tımarlı sipahiler ismi üzerinde kendilerine tahsis edilmiş tımarlardan beslenen atlı Türklerdi. Bölge merkezlerinde tımarlı sipahi komutanı olan subaşı bulunurdu. Subaşılar bulundukları bölgenin emniyetiyle, asayişiyle ilgilenirlerdi. Subaşları da Emir-i sipehsalar denen daha üst komutanlara bağlıydılar. Sipehsalarlar arasında en gözdeleri Melik'ül-ümera yani Beylerbeyi olurlardı.

Selçuklu ordusunun ikinci büyük gurubunu kapıkulu adı verilen ve ordunun merkezinde, hükümdarın yanında yer alan Hassa askerleri oluştururdu. Hassa askerleri süvari ve piyade karışıktı. Bu Hassa kuvvetleri Kölelerden (Memluk, Guyyam) devşirilmiş askerlerdi. Hassa askerleri yılda 4 kez maaş (bistegani) alırlardı. Orduda okçular, mızrakçılar, gürzcüler, mancınıkçılar, neftçiler, kemendciler, lağımcılar gibi çeşitli ihtisas sınıfları vardı.

Vassal devletlerin askeri kuvvetleri, şehir ve eyalet kuvvetleri, gönüllüler ve Göçebe Türk kuvvetleri de ordunun parçasıydılar.

Sefer dönüşü, askerin aldığı ganimet kendinde kalırdı. Askerin ganimeti komutanlarınca veya sultanca elinden alınmazdı.

Anadolu Selçuklarında ordu komutanı yerine geçen Beylerbeyi (genel komutan rütbesi), çok değişik amaçlarda kullanıldığından tüm askeri komutanları emri altına alabilen bir rütbe durumuna gelememiştir. Her zaman birden fazla beylerbeyi olmuştur. Uçlardaki Türkmenlere atanan askeri şeflere de Beylerbeyi denmiştir. Beylerbeyleri Türk veya köle kökenli olabilirdi.

Selçuklularda yüksek rütbeli askeri komutanların bir araya geldiklerinde Sultanları denetim altında tutabildikleri görülmektedir. Yine bu komutanlar mevkileri sayesinde büyük gelirlere sahip oluyorlardı. Zaman zaman Sultanlar ile yüksek komuta kademeleri arasında yaşanan problemlerin bazıları önceden anlatılmıştı.

Askeri zümre eyaletlerin yönetimine egemendi. Her eyaletin en gelişmiş kent veya kasabası askeri komutanın idari merkeziydi. Askeri komutana Türkçe Subaşı, Farsça serleşker, Arapça şahne denirdi. Bu eyalet komutanları Büyük Selçuklularda zaman zaman küçük hükümdarlara dönüşüp, sülaleler kurmuşlardı. Ancak Anadolu Selçuklu devletinde bu gerçekleşmedi. Bunun bir nedeni de eyaletlerin ikta olarak verilmeyip, subaşlarının merkezden tayin edilmesidir.

Bununla birlikte, Anadolu Selçukluları da ülkenin ailenin ortak malı olduğu konusundaki eski Türk adeti dışına çıkamamışlardır. Ancak bu adeti de sistemli bir şekilde uygulamamışlardır. Buna karşılık Danışmendler ve Mengücekler bu adeti hep kullanmışlardır.

Anadolu'daki Moğol hakimiyetinden sonra, devlet gelirlerinin azalması ve Moğollara verilen paraların artması sonucu, artık, Anadolu Selçuklu devleti nakit para kullanarak bir orduyu muhafaza edemez olmuştu. İkta sistemine başvurdu. Ancak iktaların özel mülkiyet haline dönüşmesi ile birlikte, ikta sistemi de ordu besleyemez hale geldi. Zaten Moğollar da Selçukluların büyük bir ordu beslemesine karşıydılar ve bunun oluşmasını engelliyorlardı. Selçukluların hem bütçeleri, hazineleri ve hem de toprak sistemleri bozulmuştu.

Moğol ordusu Anadolu'da askeri görevleri üstlendi. Bu değişiklik Anadolu Selçuklu hazinesinde bir iyileşme veya kötüleşmeye neden olmadı. Hazineye gelen para artmadı, hazine giderleri ise kendine daima akacak bir yeni yol buluyordu.

Genel olarak Moğol ordusu giderlerini iktalar ile karşılamaya çalışıyordu. Ancak Anadolu'da bu yol seçilmemiş, Moğol ordusunun giderleri Selçukluların verdiği vergi ile karşılanmıştır. Moğol ordusu Anadolu'daki otlaklara yerleşmişti, bu bile Anadolu için ciddi bir yük olmuştu.

Moğol ordusunun bazı topraklara yerleşmesi ile bu kamu toprakları Selçuklularca işlenemez hale gelmişti. Ancak Moğol ordusu gidince bu topraklar yine hazinenin oluyordu.

Anadolu Selçuklularında Kültür

Buruciye Madresesi

Anadolu Selçukluları eğitim ve öğretime çok önem vermişlerdir. Pek çok kent merkezinde vakıf tarzında düzenlenmiş medreseler açılmıştı. Bu medreselerde kitaplıklar önemli bir yer kaplıyordu. Medreseler için yayınlanmış emirnamelerde örneğin vakfın gelirinden ayrılan 100 dirhem ile oraya layık kitaplar alınması vardır. Kütüphanelerdeki kitaplar dışarıya ödünç verilirdi. Bu dönemde müderrise 800, muide 240 dirhem gibi oldukça iyi ücretler ödeniyordu. Ayrıca medreselerde öğrencilere burs da verildiği görülmektedir.

1205 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci defa tahta çıkışını bildirmek için Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah'a elçi giden Şeyh Mecdüddin İshak, dönüşte yanında zamanın ilim adamlarından oluşmuş bir gurup getirmiştir. Bu gelenler arasında mutasavvıf Muhyiddin İbnül-Arabî (1165 – 1240), Evhadüddin Kirmani, Şeyh Nasirüddin Muhyiddin (Ahi Evren) de vardı. Şeyh Mecdüddin İshak Anadolu'ya sadece bilim adamı değil aynı zamanda çok sayıda kitap da getirmiştir.

Anadolu'ya gelen bilim adamları içinde, tasavvufa belli bir yön veren Evhadüddin Kirmani'dir (Şeyh Evhadüddin Hamid b. Ebil-Fahr el-Kirmani, öl 1238). O bilim adamlığı yanında güçlü bir aksiyon adamıydı da. Anadolu'ya gelmeden önce Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah tarafından kurulmuş olan " Fütüvvet " teşkilatında Şeyh olmuştu. Anadolu'da onun

adına nispeten “ Evhaddiye “ adıyla anılan tarikat 3 asır etkili olmuştur. Etkisi Anadolu sınırlarını aşarak Orta Doğuya yayılmıştır.

Şeyh Nasirüddin Mahmut el-Hoyi (öl 1261) Anadolu’ya Kirmani’nin öğrencisi olarak gelmişti. Daha sonra Kirmani’ye damat olmuştur. Nasirüddin Muhyiddin Kayseri ve Kırşehir’de Anadolu Ahi teşkilatını kuran kişidir. Debbağların piri olarak bilinir. Diğer adıyla Ahi Evren 20 den fazla eser vermiştir.

Orta Asyalı Hanefi hukuk uzmanlarının bilinen bütün yapıtlarının asılları Türk kütüphanelerindedir. Ve bu bir rastlantı değildir. Bu eserlerin sayfalarının yan taraflarındaki boşluklara okurlarca der kenarlar yazılmıştır. Bunlara da ülkenin önem verdiği konular, okuyucu etkileyen sosyal ve siyasi durumlar yazılmıştır. Bu notların incelenmesi çok önemli açılımlar getirecektir.

Mısır’dan gelen hukukçu Efdalüddin el-Hunaci, Keykubat ve II. Keyhüsrev zamanında fukaha’nın başkanıydı. Moğollar gelince ülkesine kaçtı. Yine hukukçulardan Ömer el-Ebheri (öl. 1265) ve Siracüddin el-Urmevi (1198 – 1283) vardır. Muhammed el-Talikani Kazvin’den gelip 1217 yılında Anadolu’da kadı olarak öldü. Doğu İranlı Yusuf İbn Sait el-Sicistani Munyat el-Müfti adlı yapıtını 1241–42 yıllarında Sivas’ta yazdı. Bu eser yasalar üzerine yazılmış önemli bir tezdi.

Anadolu Selçuklularında Ekonomi

Anadolu Selçuklu Sikkelerinden örnek

Selçukluların ticarete verdikleri önem daha önce anlatılmıştı. Limanlar, yollar, kervansaraylar, yol güvenliği ve vergi indirimleri düzenlenmişti. Ahi teşkilatının kurulmasından sonra ticari hayat Ahi teşkilatı tarafından düzenlenmeye başladı. Selçuklular tarıma da çok önem vermişlerdi. Boş alanlara Türkler kabile kabile yerleştiriliyor veya Selçuklu topraklarına gelen Rum köylüler iskan ediliyorlardı. Köylülere tohumluk veriliyor, belli süre için üretimden vergi alınmıyordu.

Devletin gelirleri savaş ganimetlerinden ve alınan vergilerden oluşuyordu. Tabii daima ana gelir savaşlardan geliyordu. Savaşlar kazanılamasa, diğer gelirler ile devlet geçinemez, çöküşe geçerdi. Alınan vergiler içinde Müslüman olmayanların ödedikleri Cizye ve haraç önemli bir yer tutuyordu. Her türlü zirai üretimden de 1/10 oranında " öşür " vergisi alınıyordu. Bir de vergiye bağlanmış devletler vardı. Komşu ülkeler bağımlılık gereği olarak Anadolu Selçuklu devletine yıllık vergi ödüyorlardı.

Bu vergilerin dışında zaman zaman konan ve zaman zaman kaldırılan bazı vergiler daha vardı. Ganimetlerden alınan beşte bir vergiye " Ahmas-ı has " denirdi. Nal-baha vergisi ise ordunun sefer masraflarını karşılamak veya bir yerin düşman tarafından tahrip ve yağmalanmasını önlemek amacı ile halkdan alınan paraya takılan addı. Pazar kurulduğunda alınan yer vergisine " Bac " denirdi. Tacirlerden alınan geçiş vergisinin adı " Ubur " idi. Bu bazen de gümrük vergisi anlamında kullanılırdı. Özel geçitler " Daraib "vergisine tabiydi. Olağanüstü durumlarda alınan vergiye ise " Avariz " denirdi.

Anadolu, Moğol istilasından sonra Moğollara daha önce defalarla görüldüğü gibi para ödemeye başladı. Moğollar Anadolu Selçuklularından bağışlar da almak istiyorlardı. Ancak Moğolların Rum ülkesindeki adamları, bütün çabalarına karşı, hiçbir zaman etkili ve sürekli bağışlar elde edememişlerdir.

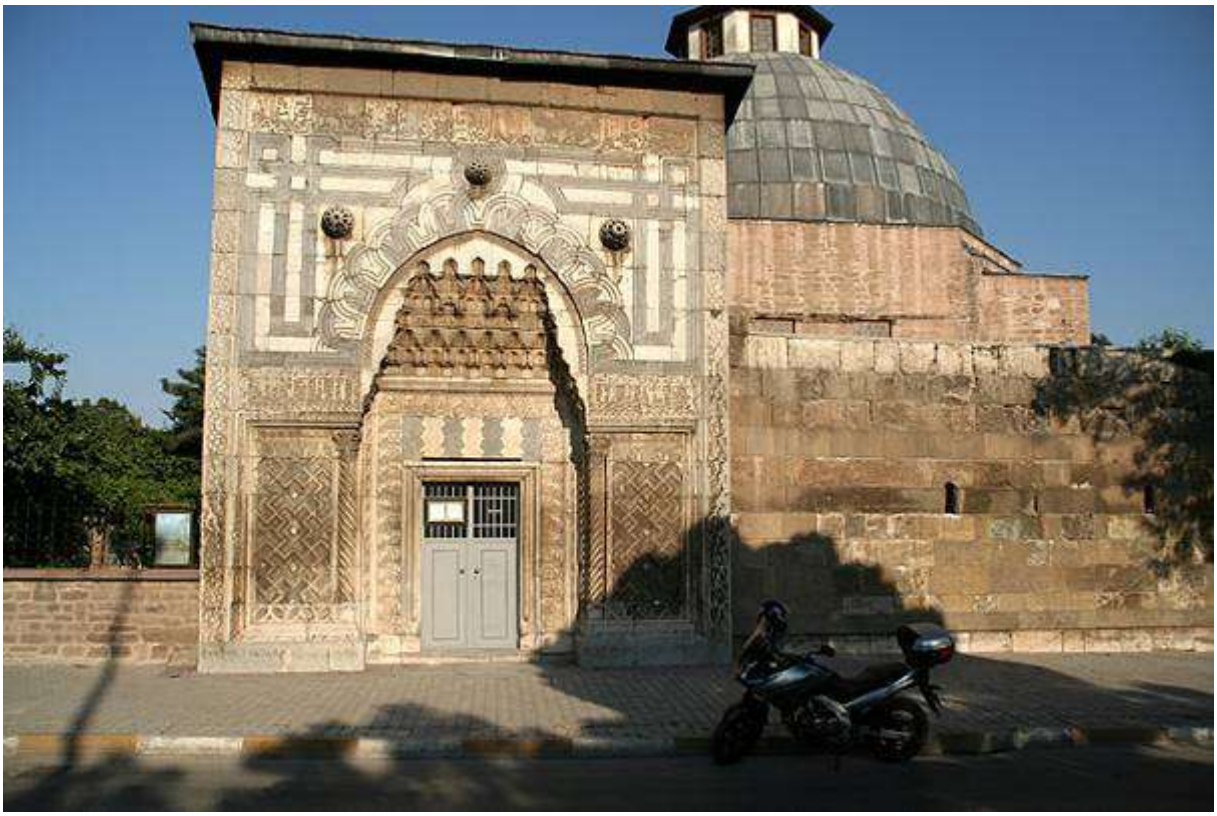
Yine hatırlanacağı gibi Moğolların bir sömürü aracı da verdikleri borçlardı. Moğollar Harzemli eski baş kadısının oğlu Taceddin Mutezi'yi Anadolu'ya Moğolların alacakları paralara sahip çıksın diye yollamışlardı. Taceddin Anadolu Selçuklu devletinin ödeyeceği paranın bir teminatı olarak Kastamonu eyaletini, Develihisar'ı ve Aksaray'ı ikta olarak almıştı. 1277 de Taceddin ölünce yerine oğlu Mücirüddin Emirşah geçti. Emirşah otoritesini Sivas ve Tokat'tan Kastamonu ve Sinop'a kadar uzanan bütün topraklarda sürdürmüştü. Bu baba oğul güçlerini doğrudan Moğollardan alıyorlardı. Bu nedenle Rum Selçuklu devleti siyasetine iyice karışmış ve zaman zaman Sultan Naipliği bile yapmışlardır. 1302 yılında Mücirüddin Emirşah ölünce, artık Anadolu doğrudan Moğol valilerce yönetildiğinden, yerine yeni bir tayin yapılmadı.

Anadolu'daki Moğol yetkilileri vergilendirme sisteminde değişiklik yapmamış ama zor kullanarak alışılmıştan daha fazla para almaya çalışmışlardır. Fahreddin Kazvini bu nedenle halkın büyük düşmanlığını kazanmıştı. Ondan bir süre sonra Kemaleddin Tiflisi de hasattan önce üründen vergi almak istemiş, ama bu büyük tepkilere neden olmuştu.

Selçuklularda Bayındırlık

Büyük Selçuklulardan günümüze İsfahan'da Mescid-i Cuma, Gülpayegan Camii, Kazvin'deki Mescid-i Cuma, Barsiyan'daki Mescid, Zevvare Camii (Mescidi), Ardistan Mescidi gibi camiler kalmıştır. Camilerin dışında günümüze medrese kalıntıları da kalmıştır. Büyük Selçuklu türbeleri, Çadıra andıran tuğla Kümbetlerdir. Kümbetler, yuvarlak veya köşeli olarak inşa edilmişlerdir. İnce silindir minareler de Selçukluların Cami mimarisine yaptıkları katkılardandır.

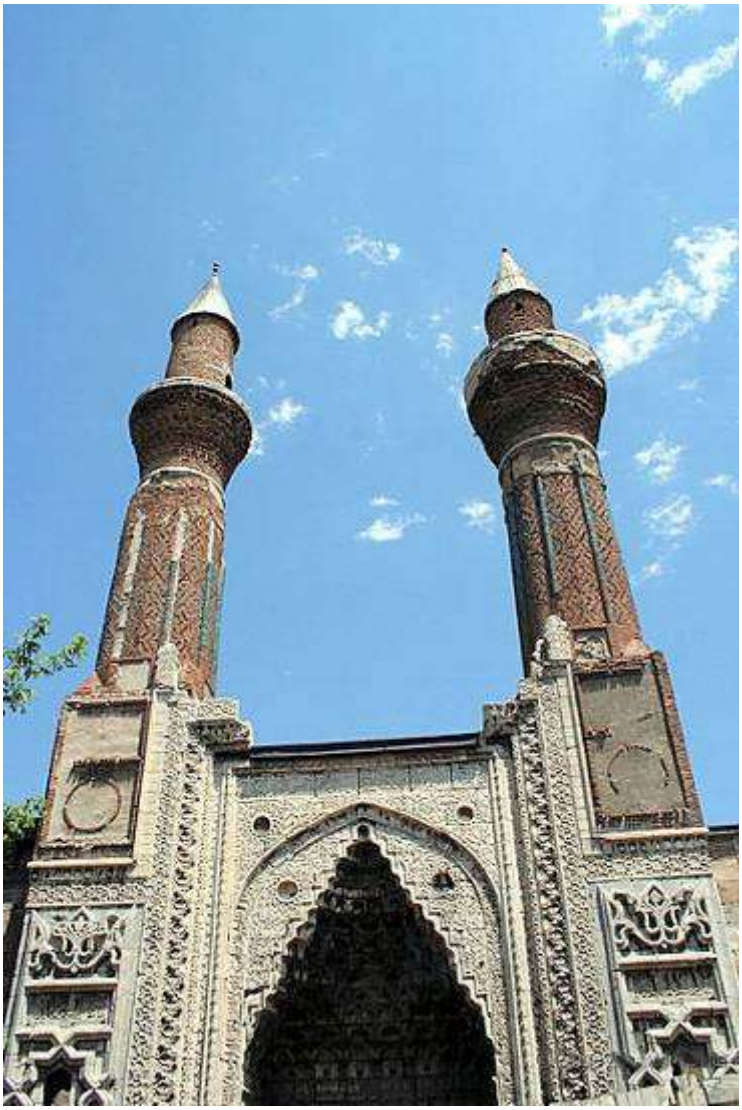
Doğu ve güneydoğu Anadolu'ya Araplar uzun bir süre önce yerleşmişlerdi. Ancak bunun dışında kalan Anadolu Dar-ül İslam sınırları dışında kalıyordu. Anadolu'da İslam eseri olarak ne yapılmış ise bu Selçuklularla başlamıştır. Zaten Türkler geldiğinde Anadolu o kadar haraptı ki sanki her şey Türklerin gelip yeniden yapmasını bekliyordu.

Karatay medresesi 1

Rum Selçukluların cami, medrese, han, kervansaray, rasathane, saray, köprü ve kümbet yapılmıştır. Camiler çok sütunlu Ulu Cami tipindedir. Anadolu'da kubbe mimarisi de çok gelişmiştir. Bu ilerleme, Osmanlı dönemindeki muhteşem kubbe mimarisine zemin hazırlamıştır. Yapılmış olan medreseler ise avlulu ve kubbeli olarak mimari açıdan iki guruba ayrılırlar. Anadolu Selçuklularından günümüze pek çok medrese kalmıştır. Bunlar arasında

Konya'da Sırçalı medrese, Karatay medresesi, İnce minareli medrese, Sivas'da Sivas Gök medrese, Buruciye medresesi, Çift minareli medrese, Kayseri'de Kayseri Hacı Kılıç medresesi, Çifte medrese, Erzurum'da Erzurum çifte minareli medrese sayılmalıdır.

Sıvas Gök medresesi

Anadolu Selçukluları dönemindeki konutların mimarisi hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Ancak bazı saray kalıntılarının incelenmesi sonucu bir fikir edinmek mümkün görülmektedir. Saraylar, etrafı surlarla çevrili pavyonlar halindedir. Yani Topkapı sarayına benzemektedirler.

Anadolu Selçuklu mimarisinde Kervansarayların da adı edilemeden geçilemez. Bunlar büyük ticaret yolları üzerinde 1 günlük mesafeler hesaplanarak inşa edilmişlerdir. Kervansaraylar hem misafirhane, hem Pazaryeri idiler. Savaşlarda gıda ve savaş araçları depoları olarak da kullanılırlardı. Sayıları 34 taneydi, bir kısmı bugün ayaktadır. Konya Aksaray arasında Sultan hanı, Kayseri Sivas arasında Zazadin hanı, Kayseri Malatya arasında Karatay hanı, Nevşehir Aksaray arasında Ağzıkara hanı, Akşehir Aksaray arasındaki İshaklı hanı Rum Selçuklu hanlarının en büyüklerindendir. Kervansaraylar hem göze hoş görünürler ve hem de gönülleri yüceltirler. Bunlar yontma taştan, estetik yapılardır. Sanki birer ticaret tapınaklarıdırlar.

Anadolu'da Rum Selçuklularının eserleri ve özellikle medreseler, Anadolu'da bilimin geliştiğini gösteren eserlerdir. Konya, Sivas, Kayseri, Erzurum, Mardin gibi kentlerde medreseler ve hatta birden fazla medrese vardı. Medreselerde Kuran, Hadis, fıkıh, tefsir ve kelam gibi dini içerikli bilgiler ve tıb, astronomi ve matematik gibi bilimler okutulurdu. Kırşehir'deki Cacabey medresesi başlangıçta bir gözlem evi olarak kurulmuştu. Tıp fakültesi durumunda olanlar Divriği'de Turan Melik hastanesi, Sivas'da İzzeddin Keykavus hastanesi ve Kayseri'de Cevher Hatun hastanesiydi.

Anadolu Selçukluları zamanında, Anadolu topraklarında bir süre veya tüm hayatınca yaşamış olan pek çok önemli din ve tasavvuf adamı olmuştur. Muhyiddin ibn el-Arabi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Sadreddin Konyevi, Nizameddin Gencevi, Şihabeddin Suhrevi (maktul),

Necmeddin Daye (Muhammed el-Razî), Ravendi, Kadı Burhaneddin Anevi, İbn Bibi, Kerimüddin Aksarayi, Hoca Dehhani, Yunus Emre, Nasreddin Hoca sadece önemli düşünürlerin bir kısmıdır. Bu kişilerin, zamanlarındaki etkilerine ilaveten, bir kısmının etkisi, bugün bile sürmektedir.

Çift minareli medrese Erzurum

Anadolu sanatının ilginç özelliklerinden biri de çok sayıda ve küçük boyutlu pek çok türbenin varlığıdır. Yuvarlak, çok köşeli, kare planlı, piramit şeklinde, kule şeklinde, kubbeli vs çok çeşitlidirler. Şeriat ölü kültüne dolayısı ile türbeye karşıdır. Ancak Şaman göçebe binlerce yıllık alışkanlığını, yurtlarını ölmüş atalarında yaşatmaktan geri duramamıştır.

Anadolu Türk olduktan sonra 100 yıla yakın bir süre hiçbir sanat veya mimari eser ortaya çıkmamıştı. Bundan sonra başlayan ve çok zengin bir mimari olan Selçuk mimarisi yaklaşık 100 yıl ürün vermiş ve 50 yıl içinde en iyi yapıtları ortaya çıkmıştır.

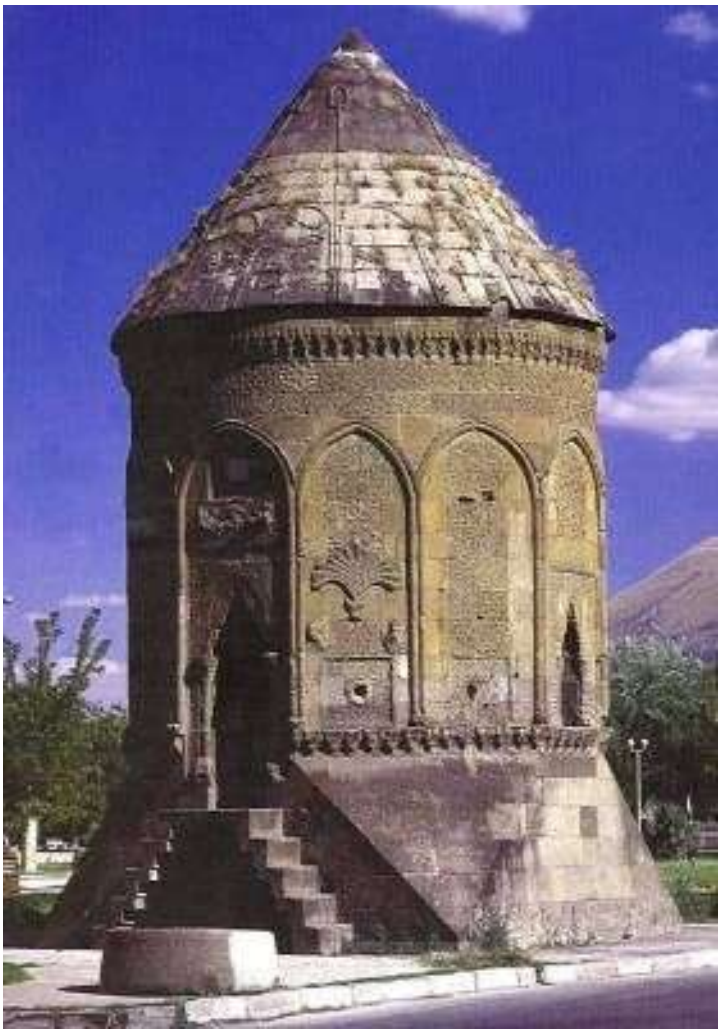
İran ve Selçuk mimarisinin benzer yanları olduğu gibi, önemli farkları da vardır. Yalancı mermer süslemeler, haç ve yıldız çini süsleri, sarkıtlı duvarlar, mukarnaslar iki tarafın da ortak zevkleridir. Ama İran yapıları tuğla, Selçuk yapıları taştandır. İran ve Orta Asya'da toprak kökenli yapı malzemesi yerini taşa bırakmıştır. Bu köklü bir değişimdir, teknik olarak düzeni ve biçimi etkilemiştir. Ortası moloz, dışı kesme taş duvar yapımı Roma'dan mirastır Taş kemer, taş tonoz, kümbetlerdeki taş külah, yarım kubbe için de aynı şeyler söylenebilinir. Bazı cami mimarilerinde de kilise mimarisinden esinlenilmiştir.

Rum Selçukluları camilerde bol ışıklı bir ortam yaratmışlardır. Çift minareli, İran tarzı giriş yeri, biri Erzurum'da diğeri Sivas'ta olmak üzere sadece iki medresede kullanılmıştır. Hiçbir

medresede dört eyvanlı plan kullanılmamıştır. Anadolu mimarisinde sayısız yenilik vardır. Bunların önemli bir bölümü çevreye uymak için yapılmıştır. Yenilikler arasında Harim öncesi avlunun kaldırılması, iç avlunun küçültülerek üzerinin kubbe ile örtülmesi vardır.

Rum Selçuklu mimarisi içinde İran – Bizans uzlaşması ve Ermeni mimarisi vardır. Bunlar ile Anadolu Selçuklu mimarisi birbirine akraba mimarilerdir. Bu kültür havuzuna Türkler de girmişlerdir. Türk gelenekleri Anadolu Selçuklu mimarisinde egemendir. Sonuç olarak ortaya kendi dışından çok şey almış olan, hem özgün, hem kimlikli ve hem de İslam kültürünün temsilcisi olan bir tarz ortaya çıkmıştır.

Tüm Müslüman dünyada ve İran'da da en ön sırada Cami yapımı gelir. Anadolu Selçuklularında ise öncelik kervansaraylardadır.

Kümbet Kayseri

Anadolu Selçuklu döneminde süslemelerde en dikkati çeken husus hayvan ve insan figürleridir. Kent duvarları, saraylar, medreseler, hanlar, kervansaraylar, türbeler ve hatta bazı camilerde bile bu figürler vardır. Müslümanlık açısından bu dine hiç uymamaktadır ama vardır. Daha sonraki bağnaz dönemlerde çoğu tahrip edilmiş olsa bile, bugüne epey eser kalmıştır. Yırtıcı hayvanları, kuşları ve hükümdarların görkemli tasvirini görünce Orta Asya izlenimi elde etmemek imkansızdır.

Türkler İslam dünyasını kültürel olarak da ciddi bir şekilde etkilemişlerdir. Taze bir kan getirmişlerdir. Sanatçılara kişilik ve özgürlük vermişlerdir. Bunun sonucu yaratıcı atılımlar yapılmıştır. Ama bu İslam'ın yönünü değiştirmeye yetmemiştir. Daha sonra göreceğimiz gibi Türklerin yetenekleri ve dehaları zayıfladığında, İslamiyet'in önünde boyun eğeceklerdir. Ancak, özgürlük ve bağımsızlık atılımları dalga dalga gelmeye ve İslam'ı sarsmaya devam edecektir.

Bizans’da Kültür

Kariye'den bir pano

Bizans siyasi olarak aşağı doğru giderken, kültürde yeni bir sıçrama görüldü. Artık Constantinopolis tek merkez değildi ve Latin etkisi de Bizans’a epey girmişti. Kültür Palaiologosların çevresinde serpiliyordu. Bizans, Palaiologosların yönetimindeyken (XIII. yy.-XV. yy.) matematik ve gökbilimde göreli bir canlanma dönemi yaşadı. Keşiş Barlaam (öl. 1348 çıvarı) Lojistik'i kaleme aldı. Gheorgios Pakhymeros (1242–1310), sonra Maksimos Planudes (1260–1330) Diophantos aritmetiğini yorumladılar. Planudes'in bir yapıtı sayesinde sıfırlı Hint rakamları Batı Avrupa'da ortaya çıkışından 200 yıl sonra Bizans'ta ilk kez kullanıldı. Moskhopulos (1282–1328) büyülü kareler üzerine bir inceleme hazırladı ve Nikolas Rabdas, aritmetikle ilgili sayısal hesabı öğretti.

Nikeforos Gregoras, Pahimeres (1261–1307), tarih eserleri verdiler. Manastıra çekilen eski imparator İoannes Kantakuzanos’un anıları ise dönemi hakkında çok önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

Müslümanların Anadolu’daki mistik tarzına çok benzeyen bir mistik anlayış Hesychasm ile gelişti. Gregoire Palamos ve Nicolas Cabasiles bu etki altında eserlerini kaleme aldılar. Theodor Metochite ise Bizans‘ta insanı öne çıkaran ve İtalya’da ki benzerlerine yaklaşan eserler verdi.

Bizans sanatı Batı etkisine karşı dayanıyordu. Sadece Frankların olduğu Kıbrıs’ta gotik kiliseler yapıldı. Constantinopolis’te Theodor Metochite Karie’yi yaptı. Bu eserdeki gibi çiniler çok pahalıya mal oluyordu. Mozaikler de öyleydi. Bunların yerini, genel olarak, duvar

resimleri aldı. Duvar resimleri de bir kere sahnede yerini alınca, bir bölümü dini kavramları takip ederken, diğerleri dini konular dışına çıkıyordu.

El yazmaları, el yazma süslemeleri, mücevhercilik, lüks kumaşlar hala şaheserler olma niteliklerini bu asırlarda da sürdürüyorlardı. Bu dönemde renk kullanımı da çok başarılıydı. Bu sanatlar artık sadece başkente mahsus değildi, tüm Bizans'a yayılmıştı. Bu sayede de Osmanlılara miras kalacaktı.

Bu dönemde Bizans kilisesi hiç olmadığı kadar güçlü oldu. Taçlar el değiştirirken, taht kavgaları verilirken, o dimdik ayakta duruyor ve yıkılmazlığın sembolü haline dönüşüyordu. Kilise, Slavlar gibi devletlerin üzerinde de etkiliydi. Ortodoks kilisesinin kendi içinde tartışacağı bir şey yoktu. Din dışı unsurlar, Batı ile uzlaşmaya yandaştılar. Bizans kilisesi bunlara karşı tüm halkı ve tüm ruhbanları bir araya toplayarak Roma Kilisesine karşı duruyordu. İmparatorlar, Türk tehlikesine karşı Batıdan yardım alabilmek için, papalık ile anlaşmaya çalışa dursunlar, ne batıdan istenen yardımlar geldi ve ne de Bizans halkı yakınlaşmayı hoş gördü.

Giotto di Bondone İsa'nın ölümü

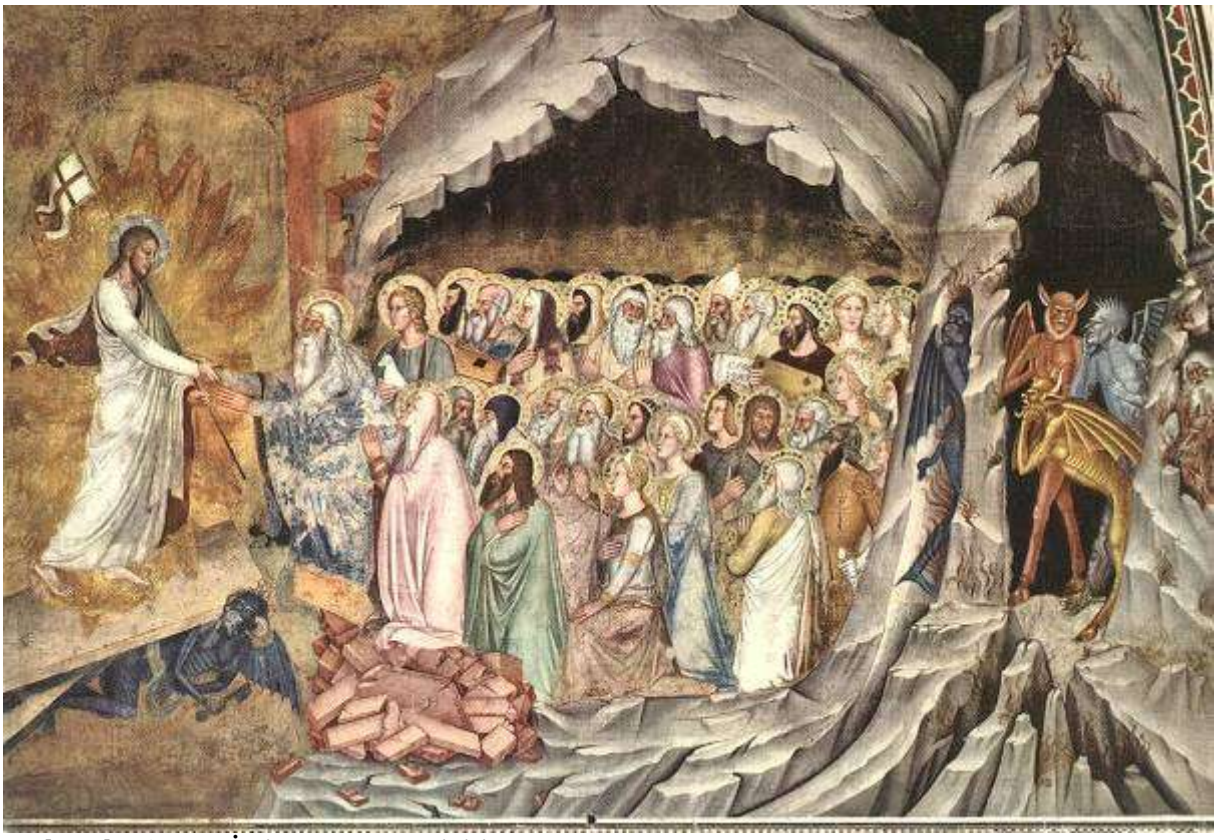
Bizans halkının tepkisi Franklara, onların şatolarına ve ticaretlerineydi. Halk Batı ile ilişkilerde imparator ve prenslerin arkasında duracağına Bizans Kilisesinin arkasında durdu. Bu Doğu Batı Hıristiyanlığı arasındaki ayrımı aşılamaz bir uçurum haline getirdi.

Bu arada gelmekte olan Türk tehlikesi bedenler için bir tehlikeydi, yoksa ruhlar için değildi. Bizans halkı için Türk egemenliği sadece yabancı bir egemenlikti, o kadar. Latinlere boyun eğmektense, Türk tehlikesi önünde eğilmek evlaydı.

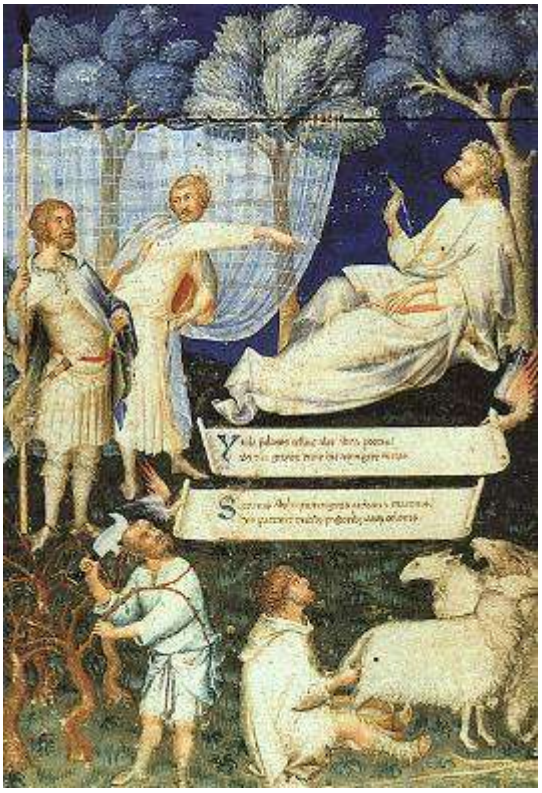
Batı Avrupa'da, İtalya'da ise kültürel bir değişim başlamıştı. 14. yüzyıl İtalya'sı kültür hareketlerine " Trecento " denir. Genel olarak Trecento, resim sanatında ön Rönesans (Rönesans'ın öncüsü) kabul edilir. Trecento ressamlarından Giotto di Bondone (1266 – 1337) ilk olarak resimde perspektif kullanmış olandır. Hemen peşinden de Andrea da Firenze, Simone Martini, Ambrogio Lorenzetti ve Duccio di Buoninsegna gelirler.

Trecento aynı zamanda edebi bir hareketlenmedir. Dönemin yazarları Latince yerine kendi dillerinde yazmayı tercih etmişlerdir. Dante, Petrarch ve Boccaccio dönemin önemli, yazarlarıdırlar.

Trecento, İtalya'da olsun, Fransa'da olsun canlı bir müzik dönemidir aynı zamanda. Trecento döneminin müzisyenleri ve bestecileri Francesco Landini, Gherardello da Firenze, Andrea da Firenze, Giovanni da Firenze, Paolo da Firenze (Paolo Tenorista), Donato da Cascia, Niccolo da Perugia, Maestro Piero, Bartolino da Padova, Giovanni da Cascia ve Vincenzo da Rimini'dir.

Andrea da Firenze, İsa'nın yeryüzüne inişi

Simone Martini

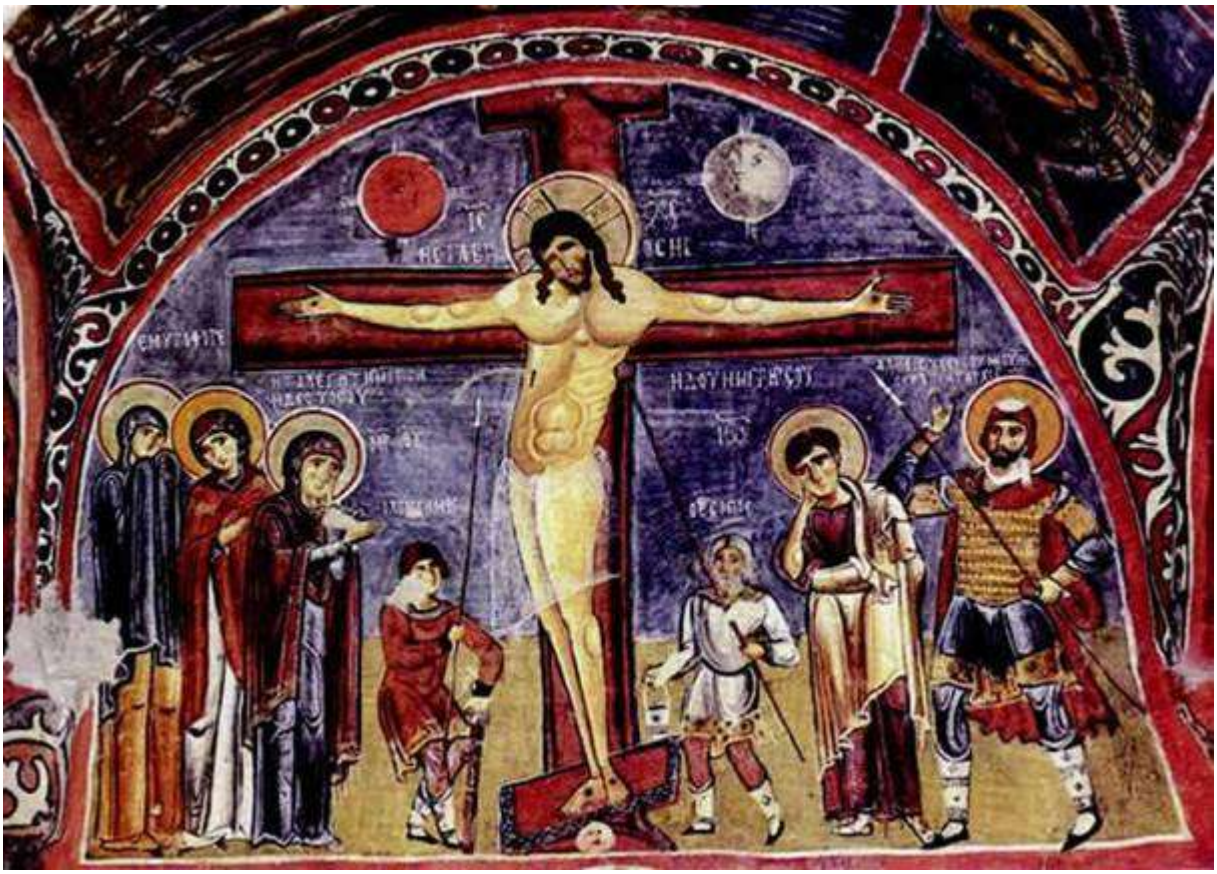

Duccio di Buoninsegna

Ambrogio Lorenzetti, İyi yönetimin kenti

Dinsel Hoşgörü

Kapadokya kilise

Rum Selçuklu devleti pek çok bağnaz Müslüman devlet tarafından pek Müslüman gibi sayılmazdı. Nureddin Zengi, Kılıç Arslan'ı dinsizlikle suçluyordu. Pek çok Müslüman ülkede yeni kilise yapımına zorlukla müsaade edilmesine rağmen Anadolu Selçuklularında tam bir hoşgörü gösterilirdi. Çoğu yerde cami, kilise ve manastır yan yana olurdu. Anadolu kentleri mermerden yapılmış kadın ve erkek heykelleri ile süslüydü. Konya surlarında kabartma insan resimleri vardı. Bu yaşama ve serbestliğe Araplar, Acemler gibi diğer Müslümanlar gıpta eder ama dine aykırı bulurlardı.

Türk halkındaki teolojik öğretiler yetersizdi ve pek çok inanç iç içe girmişti. Böylece ortaya çıkan Ahiler gibi yarı dinsel örgütler ve hatta pek çok tarikat, herhangi bir ayrım gözetmeksizin, Sünni veya Şii, Hıristiyan veya Şaman uygulamaları içine alıyordu. Ayrıca bu kadar geniş bir yelpazeye hitap etmekten doğan bir parçalanmaya da uğramıyordu. İnsanlar bu sistem içinde toleranslı ve diğer inançlara saygılı olmayı içselleştiriyorlardı.

XII. ve XIII. yüzyılların totaliter ve hoşgörüsüz yaşamına alışmış ve şartlanmış bizim gibilerin Anadolu'da bir yandan gazi inanç ve davranışlarını, diğer yandan başka hiç bir yerde rastlanmayan türden geniş bir dinsel hoşgörünün varlığını anlayıp, bağdaştırması çok güçtür. Ama bunun fiilen böyle olduğunu bilmek gerekir.

Selçuklu Türkiye'si dinsel hoşgörü merkeziydi. Bunu Mevlana davranış ve eserleri ile mühürlemişti. Mevlana'nın cenazesine her dinden insanlar katılmış ve Zebur'dan, Tevrat'tan, İncil'den ayetler okumuşlardı. Diğer dinlerden kişiler Müslümanlara şöyle diyorlardı: " Siz nasıl Mevlana'yı devrinin Muhammed'i olarak görüyorsanız, biz de onu çağının Musa'sı, İsa'sı olarak görüyoruz ".

Konya'da Eflatun manastırında sık sık dinsel tartışmalar düzenlenirdi. Bu toplantılara zaman zaman Mevlana da katılırdı. Mevlana'nın torunu Arif Çelebi, bir seferinde manastırda keşişlerle 3 gün 3 gece şarap içmişti.

Mevlana ileri gelen devlet büyüklerinin haremlerine girip, oradaki hanımlarla beraber dans eder, şarkı söylerdi. Bu hanımlar, Mevlana'nın yanında ya yüzlerini tam açarlar veya yarım kapatırlardı. Kadın neyzendeler ney çalarlardı. Mevlana Ermeni meyhanelerinin önünde sabaha kadar dans ederdi. Bazen coşar, sabaha kadar çıplak dans ederdi.

Anadolu Selçuklu devlet adamları, devlet adamlığının yanı sıra kimi ticaret yapar, kimi han işletirdi. Bu hanların bir kısmı zevk ve eğlenceye düşkün insanların gittiği yerlerdi. Vezir Ziyaeddin'in hanında Tavus adında harp çalan bir hanım vardı. Herkes ona aşıktı. Bir gün cilve yaparak Mevlana'yı odasına davet etti. Mevlana Tavus'un odasında sabahtan akşama kadar ibadet etti. O gün yine hana uğrayan hazinedar, Tavus hanıma aşık olup, onu nikahladı.

Vezir İsfahani'nin hanında da pek çok güzel kadın çalışırdı. Bunların başında da kızları çalıştıran çok güzel bir fahişe hanım vardı. Bir gün hanın önünden Mevlana geçerken, kızlar dışarı uğrayıp, Mevlana'nın eteğine sarıldılar. Bunun üzerine Fahişe Hanım da kızları azat etti ve kendi de Mevlana'nın müridi oldu.

Bütün İslam ülkelerinde Hıristiyan ve Yahudilere " zımmi statüsü " yürürlüğe konurdu. Bu Halife Ömer'e atfen yapılan bir düzenlemeydi. Anadolu Selçuklularında böyle bir düzenleme uygulanmazdı. " Yahudiler ile Hıristiyanların kılık ve kıyafetleri, Müslümanlardan ayrı olmadığından bunları Müslümanlardan ayırmak imkansızdı ". Açık fikirli biri olan sufi Muhiddin Arabi bile zımmi uygulamasının yapılmamasını yadırgayarak, Sultan İzzeddin Keykavus'a " zımmi statüsünün " uygulanması konusundaki düşüncesini açıklamıştı.

" Sana çanları kaldırmak, imansızlığı gidermek, yurdunda Müslümanlığın ününü yüceltmek, kafirlerin koymuş oldukları töreleri kaldırmak gerekir. Müminlerin başta geleni Hazret-i Ömer, dini ayrı tebaa için şunları buyurmuştur: Yabancı din taşıyanlar, kentler çevresinde kilise, manastır, bekar papaz yurtları yaptırmasınlar, yıkılmış olan tapınaklarını yenilemesinler… İslam olmayanlar kılık ve kıyafetlerinde, şapkalarında, sarıklarında, pabuçlarda, tıraşlarının biçiminde Müslümanlara benzemesinler. Müslüman adlarını ve künyelerini almasınlar. Eyerli atlara binmesinler. Kılıç kuşanmasınlar, silaha dair bir şey taşımasınlar. Arap yazısı ile mühür kazdırmasınlar. Şarap satmasınlar. Kendi büyüklerine saygı göstersinler. Her nerede olursa olsun, kendi kılıklarını giyinsinler. Bellerine zünnar bağlasınlar. Müslümanların yolu üzerinde haç gezdirmesinler. Kitaplarını yola çıkarmasınlar. Ölülerini götürürken yüksek sesle bağırmasınlar. Cenazeleri Müslümanlardan ileri geçmesin, çanları ancak yavaş sesle çalsınlar… " (Aksarayi Tarihi).

Muhiddin Arabi'nin bu öğütleri, Anadolu Selçuklu devletinde bir yankı uyandırmamıştı.

Anadolu'da şarap ta XIV. Yüzyılda Moğol Timurtaş tarafından yasaklanana kadar herhangi bir yasak görmemiştir. Müslüman gezginler, Anadolu kentlerinde karşılaştıkları şaraplı, domuz etli, dini alayların sokaklarda dolaştığını ortamı görünce tepki göstermişlerdir. Bu ortamı Müslümanlıkla bağdaştıramamışlardır.

Anadolu Selçuklu devletinin var olduğu dönemlerde, komşu Müslüman devletlerin hükümdarları, zaman zaman, bazı kısıtlayıcı önlemleri Müslüman olmayanlara uygulamışlardı. Bunların arasında giysilere bazı ayırt edici işaretler konulması, yeni dinsel yapılar yaptırmama gibi önlemler vardı. Ama bunlar, bu uygulamaları yapmak isteyen ülkelerde bile kısa ömürlü olmuştur. Ancak bunların hiç biri, Moğollar Müslümanlığı kabul edene kadar " Rum Selçuklu " ülkesinde kullanılmamıştır. İleride Timurtaş, Müslümanlar ile Müslüman olmayanları birbirinden ayırmak için, Müslüman olmayanların başlarına sarı renkli sarık sarma zorunluluğu getirecektir.

Ortodoks olmayan Hıristiyanlar, Doğu Roma Kilisesinin baskısından kurtuldukları için genelde Türk egemenliğinden çok memnundular. Türkler Müslüman olmayan dinler ve mezhepler arasında hiç ayrım yapmıyorlardı ve zaten kimin neye inandığı onları ilgilendirmiyordu. Buna karşılık Anadolu Selçuklu Sultanları Müslüman dinine bağlıydılar. Ve hoşgörülü tutumları ile inançlarını içlerinde bağdaştırıyorlardı.

Herhalde en başlarda Ortodoks kilisesi Türkleri Hıristiyan yapmayı düşünmüş olmalıdır. Ama aynı zamanda başlarda en büyük sıkıntıyı çeken kilise de Ortodoks kilisesidir. Aslında bunun nedeni Türklerin onlara karşı herhangi bir şey yapmış olmaları değildir. Yerli halk Türk istilasını Doğu Roma'ya karşı tanrının verdiği bir ceza olarak görmüştür. Dolayısı ile halk nazarında Ortodoks papazların itibarı da düşmüştü.

Ortodoks papazların ama özellikle yüksek rütbeli papazların, psikolojik olarak veya maddi olarak koşullar ağırlaştığında Constantinopolis'e gitme (kaçma) olanakları vardı. Doğuda ise Monofizit piskoposların bu olanağı yoktu ve bu nedenle onlar bulundukları topraklara köklü bir biçimde yerleşmişlerdi. Onlar kurtarabilecekleri her şeyi kurtarmaya ve fırsat buldukça yapabildiklerini eski haline getirmeye mecburdular. Halbuki aynı şey Ortodoks piskoposlar için söylenemezdi. Geri dönmeleri mümkün olduğu hallerde bile kiliselerinin yıkıldığını düşünerek, Türklerin eline geçmemiş yörelerdeki kilise ve manastırlarda iş bularak hem kıdemlerini korudular ve hem de geri dönmediler.

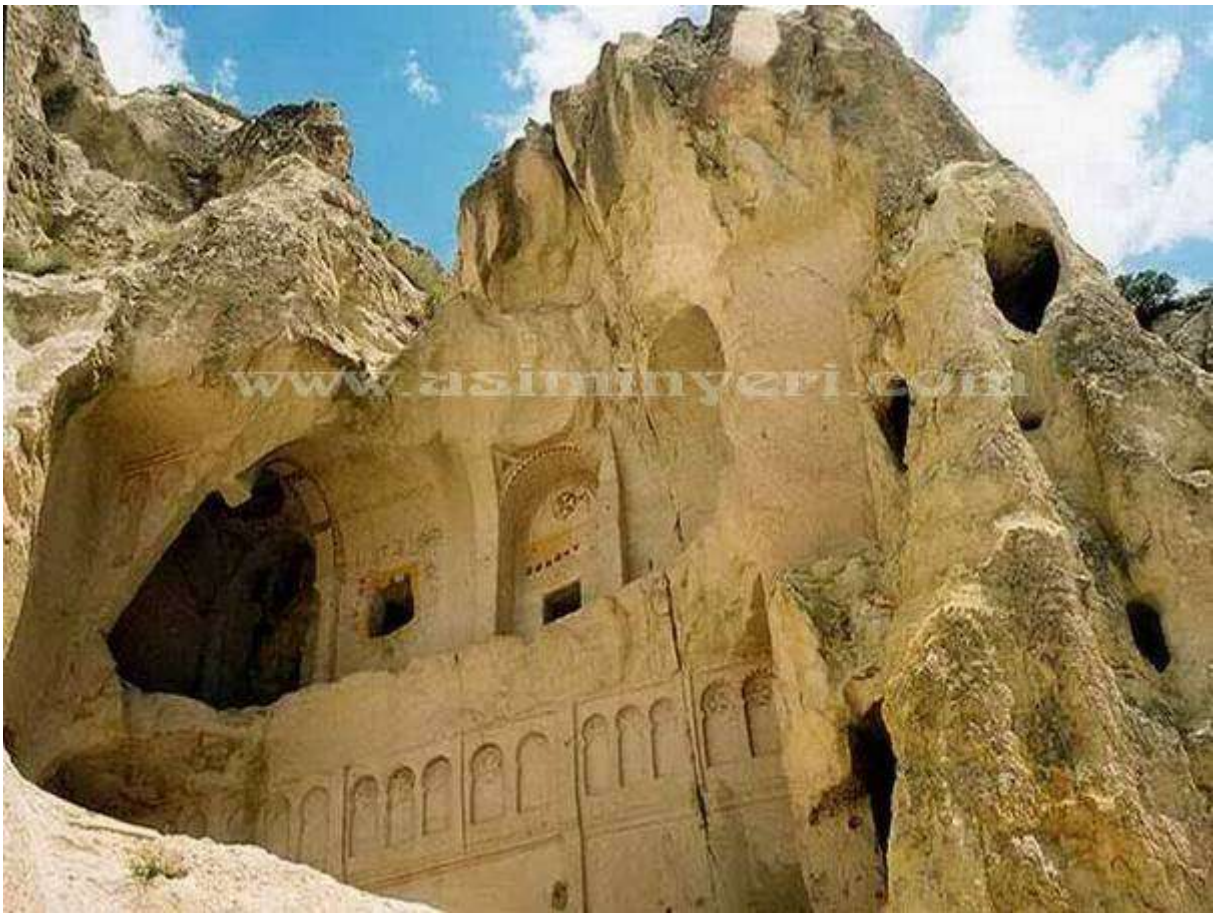
Bundan bütün Ortodoks piskoposlarının kaçtığı veya yok olduğu sonucu çıkmamalıdır. On ikinci yüzyılda bile Anadolu Selçuklu topraklarında yaşayıp, görev yapan piskoposlar vardı. Hatta Seçimlere katılmak veya dini olarak Ortodoksluklarının denetlenmesi için Constantinopolis'e gitmelerine izin veriliyordu. Selçuklular Ortodoks papazların hem görevlerine karışmıyor ve hem de Constantinopolis ile ilişki kurmalarını engellemiyordu. Bu diğer tüm Müslüman ülkelere nazaran daha ileri bir tutumdur. Mehmet hariç diğer Danışmendoğlu Meliklerinin tutumu da Selçuklu Sultanları gibi olmuştu. Ancak zamanla, Doğu piskoposları ve piskoposlukları, cemaatleri kalmadığı için yok oldular.

XIII. yüzyılda Bizans biraz toparlanınca, Ortodoks kilisesi de biraz rahatladı. Bunda Anadolu Selçuklu Sultanlarının ailelerinde veya saraylarında bulunan Grek soylularının da rolü olmuştu.

Kapadokya'da zeminin özelliği nedenle kayalara oyularak yapılan kiliseler, Türk işgalinden önce yapılmışlardı. Türkler geldikten sonra bunlar eski durumlarını muhafaza etmişler ve

değişmemişlerdir. Kapadokya dışında bazı yörelerde yeni kiliselerin bile inşa edildiği görülmektedir. Daha önce de bahis edildiği gibi, Bizans İmparatorlarının adına kitabeler konan yeni kiliseler bile vardır.

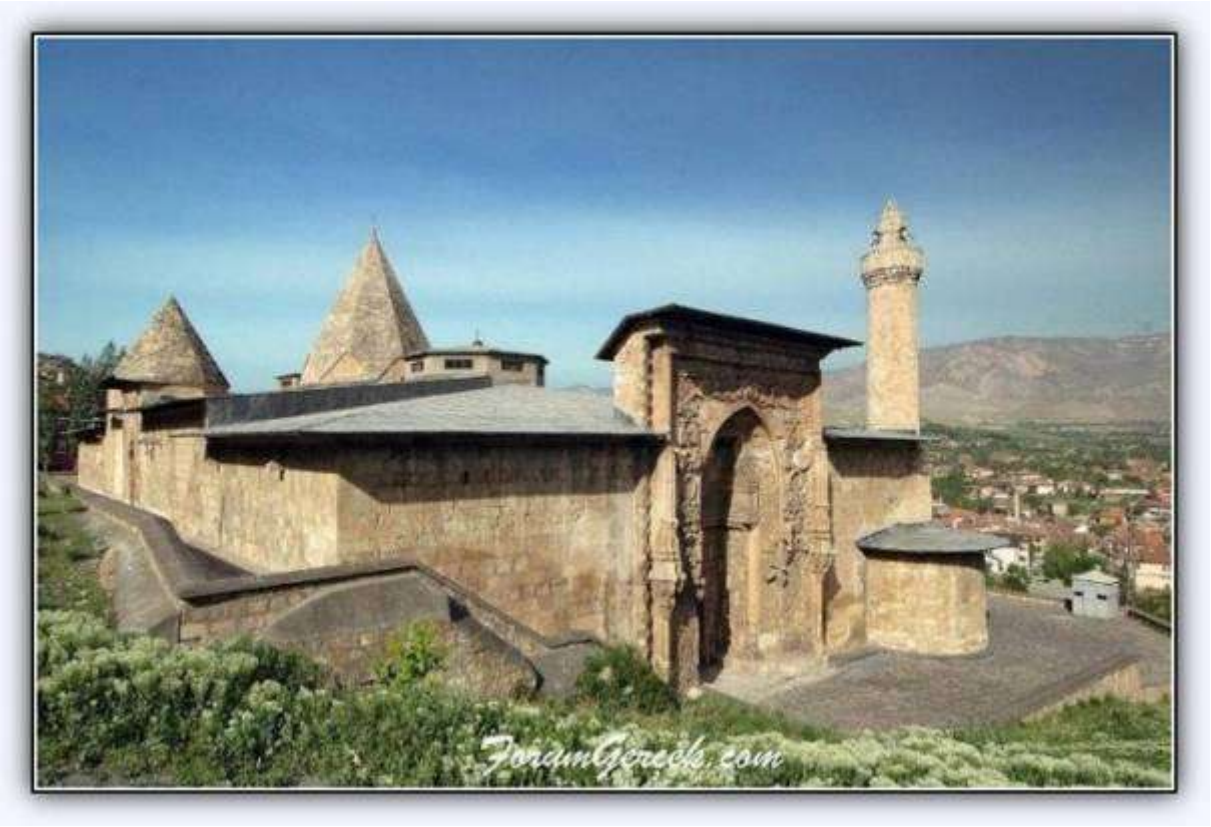
Selçuklular, Müslümanlar arasında da mezhep serbestliğini doğal olarak kabullenmişlerdi. Buna karşılık gelecekte Osmanlılar Hanefiliği resmi mezhep sayarak, kadı tayinlerini buna göre yapacaklardı. Hanefilik Osmanlıların fethettikleri ülkelere yayılacaktı.

Kapadokya Kilise

Tüm Müslüman dünyasında, Hıristiyanlara uygulanan yasakların başında çan çalma yasağı geliyordu. Aslında bu Hıristiyanlık propagandasını önlemek için Sasaniler tarafından konulmuş bir yasaktı. Sasaniler çan yerine tahta çaldeırdılar. Bu uygulama daha sonra Müslümanlarca da benimsenmiştir. Benzer şekilde Osmanlı Hıristiyanları da Tanzimat'a kadar çan çalamamışlardır.

Anadolu Müslümanlaşıyor

Başlangıçta Anadolu Selçuklu devletinde, daha sonra da Anadolu Türk beyliklerinde Hıristiyanların Müslüman olmaları ile Müslüman nüfus durmadan arttı. Önce mevkilerini ve sosyal statülerini kaybetmek istemeyen eşraf Müslüman olmaya başladı. Ermeni, Gürcü ve Rum seçkin aileler Müslümanlığı seçtiler. Bir yandan da eskiden Hıristiyan misyonerlerin olduğu yerde şimdi Müslüman misyonerler ortaya çıkıyordu. Ekonomik güç gittikçe Hıristiyan zenginlerden Müslüman zenginlere geçiyordu.

Normalde halk, kilisenin sosyal işlevine alışıktı. Ama metropolitler başkente (Constantinopolis) gidince, kiliselerin işlevi de azalmıştı. Buna karşılık Müslüman kurumlar gittikçe kuvvetleniyorlardı. Sosyal dayanışma Müslümanlar arasında artarken, Hıristiyanlar arasında azalıyordu. Zayıflayan Ortodoks kurumlarının yerini kuvvetlenen Müslüman kurumlar alıyorlardı. Örneğin Kayseri Elbistan arasındaki Karatay kervansarayında yolculara bedava yemek dağıtıyordu. Gelenlerin ırk veya dinine bakılmaksızın, her gelene eşit olarak bir okka et, bir çanak yemek veriliyordu. Herkese akşamları bal helvası dağıtılıyordu. Gelenlerin ayakkabısı yırtıksa tamir ediliyor, yoksa yenisi veriliyordu. Gelenlerin hayvanları besleniyor, nalları tamir ediliyordu. Hayvan hastalıkları için bir baytar bedava hizmet veriyordu. Hastalara ilaç vardı. Hamam herkese sürekli açıktı.

Eşrafın peşinden Hıristiyan halk Müslüman olmaya başladı. Müslüman olan baş vergisinden (cizye) kurtuluyordu. Devlet ise azalan verginin hesabını yaparak Müslümanlığa geçişleri önlemiyordu. Halkın Müslüman olmasında Mevlana gibi kişiler de çok önemli roller oynuyorlardı.

Pek çok vakfiye Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçenlere özel yardım yapıyordu. Örneğin Altun-aba vakfiyesi gelirinin bir bölümü " yerli ve yabancı olup da İslam dinini kabul eden Hıristiyan, Yahudi ve Mecuzilerin (Tarihçiler Şaman dininden olanları da kapsadığını düşünürler) yemek, elbise, ayakkabı ihtiyaçlarını görmek ve sünnet edilmelerini, namaz kılacak kadar Kuran öğrenmelerini " sağlamak amacıyla ayrılmıştı.

Müslüman olmak yani din değiştirmek için önce herkesin içinde sonra da Müslüman bir din adamının yanında kelime-i şahadet getirmek gerekiyordu. Dininden dönecek kişi, din adamının yanında eski dinini yererdi. Bundan sonra din değiştiren kişi yeni elbise giyer, din adamı da başına mendil bağlayıp, Müslümanlığını ilan ederdi. Tören bundan sonra dönmenin at üstünde kent turu yapması ile devam ederdi. Bu sırada atlı Müslümanlar yüksek sesle Muhammed peygamberi överlerdi. Davul çalınırdı. Dönmenin yanındaki iki din adamı dönmeye şu sözleri söyletirlerdi: " Tanrı birdir, Mesih (İsa) onun kuludur. Meryem, Kara bacıdır. Muhammed Resuldür ". Tören dönmenin camiye götürülüp, sünnet edilmesi ile sona ererdi. Eğer yeni Müslüman olan kişi fakirse hemen onun için para toplanırdı.

Az sonra görüleceği gibi Hıristiyan Müslüman karışmasından ortaya İğdişler çıkmıştı. Bunların varlığı da Müslümanlığın yayılmasında önemli bir rol oynadı. Ama bundan daha önemli bir rolü Köleler oynuyordu.

Savaşlar ve akınlar sonucu Türklerin eline çok sayıda Hıristiyan esir geçmişti. Bunlar hemen köleleştirildiler. Köleler ancak Müslüman olunca, onlar serbest bırakılıyorlardı. Böylece Müslüman nüfus durmadan artıyordu. Bunlar Tanrının kulu anlamında "Veled-i " ön takısı ile örneğin Veled-i Abdülrahim gibi adlandırılırlardı.

Kölelerin bir kısmı seçilerek, özel okullarda İslam dinine göre eğitim alarak yetiştirilirlerdi. Bunlar İslam dini ile tam bir bütünleşme sergilerlerdi. Bunlar eğitimleri bittikten sonra ordunun merkez (Sultan'a ait) yapılanmasında veya saray hizmetlerinde görevlendirilirlerdi. Selçuklu emirlerinin büyük bir çoğunluğu bu Hıristiyan kölelerden çıkmıştır. Bu emirler kazandıkları servetleri de din ve ülkeleri uğruna harcamışlardır. Karatay adlı emir, hem seçkin bir Müslüman sayılmış ve hem de meşhur Karatay kervansarayını ve vakfiyesini kurmuştur. Yine meşhur Altun-aba vakfını kuran Altun-aba adlı Hıristiyanlıktan köle yoluyla Müslüman olmuş bir emirdir.

Hıristiyan köleler, daha önce görülen Türk köleler gibi Sünni eğitim altında yetiştiriliyordu. Bu yönetim tarafından bilinçli bir seçimdi. Abbasiler ve Büyük Selçuklular zamanında Köle Türkler Şiilere karşı da bir denge meydana getirsin diye Sünni tarzda yetiştiriliyorlardı. Şimdide Anadolu'da da Hıristiyan köleler, daha sonra Alevi diyeceğimiz Türkmen inancına denge olarak, Sünni yetişiyorlardı.

Köleler olsun, az sonra göreceğimiz İğdişler olsun, dışarıdan getirilen Müslüman devlet adamları olsun hepsi Sünni idiler. Yani bir anlamda kentler Sünni ağırlıkta idi. Buna karşı kırsal alan Hıristiyan ve Alevi ağırlıklıydı. Çoğunluğu köle kökenli emirlerce kurulan medreseler, vakıflar ve diğer hayır kurumları Sünniliğin kaleleri olarak çalışıyorlardı. Örneğin

Karatay medresesine Hanefi mezhebinden olmayan hocalar alınmıyordu. Bu hocalara çok iyi maaş ödeniyordu. Burs ise ancak Sünni mezhebinden olanlara veriliyordu.

Yukarıdaki yollarla Müslüman nüfus artıyordu. Ama bu o zamanlar Türk nüfusun artması anlamına gelmiyordu. Kentlerdeki ahalinin çoğu kendini Türk olarak değil Müslüman olarak tanımlıyordu. Bu halkın baskın kimlik olarak Türkleşmesi çok daha sonralarıdır. XIII. Yüzyılda, Anadolu Selçuklu kentlerinde, Müslüman nüfus ekonomik olarak güçlüdür. Siyasi ve kültürel olarak ağır basmaktadır. Ama hala sayısal üstünlük Müslümanlarda değil Hıristiyanlardadır. Bunun istisnası olan kent sayısı azdır.

Türkler uçlardadır. Bir kısmı da kırsal alandadır. Kentlerde İran dili ve İran kültürü (Sasani mirası olan kültür) ağır basıyordu. Zaten ne Ermeniler ve ne de Gürcüler bu kültüre yabancı değillerdi. Hıristiyanlar İslamlaşırken dil olarak Türkçe değil Farsça öğreniyorlardı. Arapça, genel olarak Arap ülkelerinden göçen hocalarca ve bazı din adamlarınca biliniyordu. Şeriatın dili Arapça olmasına rağmen ağır basan Acem diliydi.

Moğol baskısı ile Anadolu'ya önemli sayıda İranlı (Acem) göçü oldu. Cahen defalarca belirtmiştir ki, bir Türk – Rum benzeri kaynaşma, Türk – Acem kaynaşması olarak da olmuştur. Hem de bu kaynaşma bir kere değil, tarih boyunca defalarca tekrar tekrar olmuştur. Buna karşılık tarihin hiçbir döneminde bir Arap – Türk kaynaşması görülmez. Ve hatta bu iki halk arasında yakınlaşma bile olmaz.

Doğu Roma yerli halkı Selçuklardan etkilenirken, bir yandan da onu ciddi bir şekilde etkilemiştir. Ekonomik yaşamda ve kültürde yerli halkın kültürü etkili olmuştu. Türkçeye Rumcadan düğen, üskül, kerpeten, takunya, kalafat, kiremit, tuğla, bodrum, temel, üstübeç, zımpara, mermer gibi kelimeler girmiştir. Baklava, börek, pastırma, şişkebaplı Türk Mutfağı dediğimiz yemek alışkanlığı Orta Asya'ya değil Anadolu'ya aittir. Anadolu halk kültürü, Türk kültürü içine girerek, yaşamaya devam etmiştir.

Hıristiyan azizleri ile Türk azizleri birbirine karışmıştır. Sarı Saltuk Aya Nicholas ile, Hızır İlyas Aya Yorgi ile, Ahi Elvan Aziz Theodor ile birleşmişlerdir. Hıristiyan halk Hacı Bektaş türbesini Aziz Charalambos türbesi kabul ederlerdi. Rumlar hacı Bektaş onuruna dinsel törenler düzenliyorlardı.

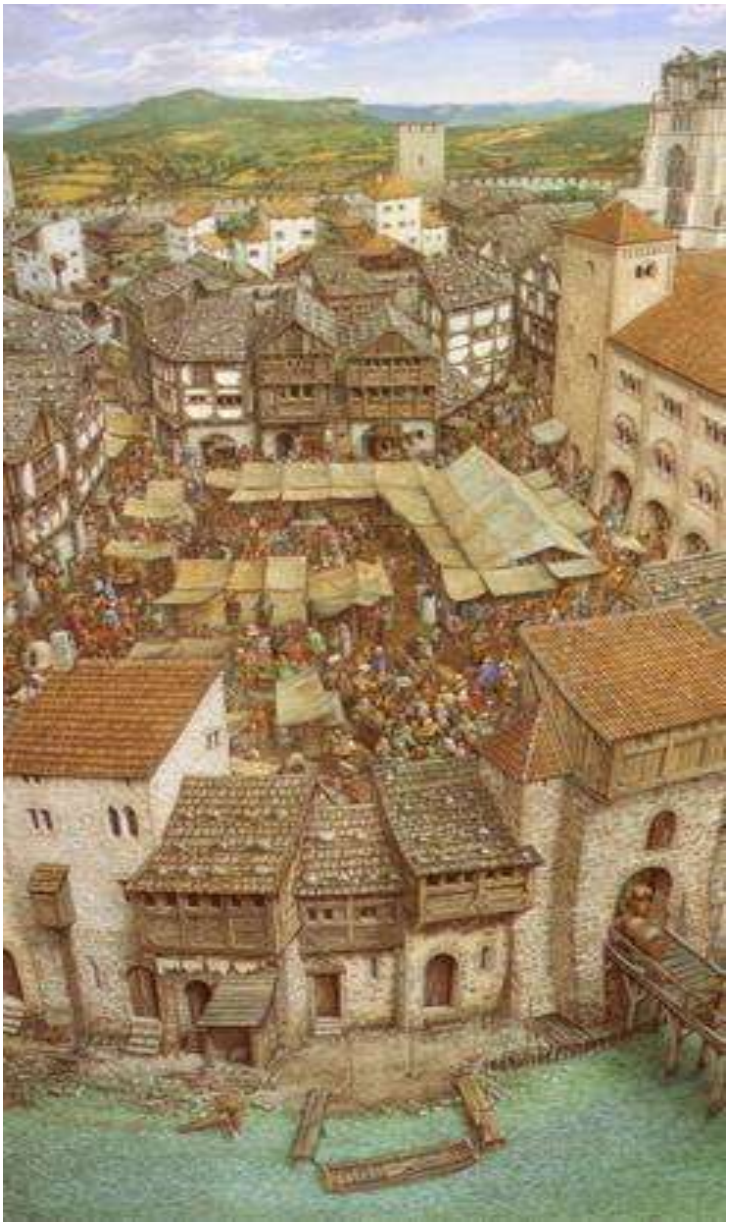
Bektaşilik ve Alevilik ile Hıristiyanlık arasında ciddi sembol benzerlikleri vardır. Hıristiyan üçlemesi gibi Allah, Muhammed, Ali üçlemesi vardır. On iki havariye karşılık on iki imam bulunur. Cem ayinindeki şarap ve ekmekte Hıristiyan etkisi kaçınılmazdır.

İğdişler

Din değiştirmelerin yanı sıra karışık evlenmeler de vardı. Türkler nerede ise göz koydukları Hıristiyan kızlarla evlenirlerdi. Türklerin Hıristiyan kızlarla evlenmesi karşılıklı rıza ile olduğu gibi zorla da olurdu. Hele ilk başlarda, Türkler istedikleri her kızı alıyorlardı. Daha sonraları bu zorbalık bitmiştir. Ancak yalnız Türk erkekleri Hıristiyan kızlarla evlenmiyorlardı. Hıristiyan erkeklerle evlenen Müslüman kadınlar da vardı. Özellikle bu son tarz evliliklere müsaade edilmesi diğer Müslüman ülkelerce şaşkınlıkla karşılanıyor ve yeriliyordu. Hatta diğer Müslüman ülkeler, sadece Hıristiyan erkeklere Müslüman kızların verilmesini değil, dönme erkeklere de Müslüman kız verilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu karışık evlenmelere karışık soy anlamında Selçuklularca " İğdiş ", Rumca " Mixovarvaroi " deniyordu. Bu karışık evlenmeler kendi içlerinde bir sınıf gibi davrandılar. Zengin ve güçlüydüler. Tüccarlara eşit, devlet yetkililerinin hemen altında bir zümre kabul edildiler. Herhangi bir yerde Müslümanlar, İğdişler, Hıristiyanlar, Yahudiler, Mecuziler, Şamanistler vs bir arada yaşıyorlardı.

İğdişler bir başkanın emrinde kentlerde asayişi koruyacak bir milis gücü oluştururlardı. Ayrıca kent savunmasına ve vergi toplanmasına da yardım ederlerdi. Zaman içinde İğdişler sayıca azaldı ve Müslümanlar içinde eridiler. Onların yaptıkları görevleri de Ahiler üslendiler.

Doğu Batı Ticareti

Fuar

Eyyubilerden beri Kızıldeniz ticareti Müslüman Karımi tüccarlarının tekelindeydi. Memluklular bu tekeli devam ettirdiler. Bu arada, hatırlanacağı gibi İtalyan tüccar kentleri Akdeniz ticaretini ele geçirmişlerdi. Daha önce Müslüman tüccarların elinde olan ticaretin, İtalyan Tüccar Cumhuriyetlerine geçişi nerede ise son derece doğal ve zorlama olmaksızın gelişmişti. Sonra, Haçlı seferleri sırasında, İtalyan kentleri Filistin ve Suriye sahillerinde ticari ayrıcalıklar (kapitülasyon) elde ederek, durumlarını iyice kuvvetlendirdiler. Bu konuda da Akdeniz ve Karadeniz çevresindeki ülkelerin, nerede ise birbiri ile yarışarak, İtalyan ticaret Cumhuriyetlerine ticari ayrıcalıklar tanımış olması enteresandır. Kapitülasyonlar sevine sevine, isteyerek ve yarışarak verilmişti. Artık Akdeniz bir Batı gölüydü. Karadeniz ticareti de

Batının eline geçmişti. Ancak Uzak Doğu ticaretinin Karımi tüccarlarının elinde bulunması İtalyan tüccar kentlerini rahatsız ediyordu. Onlar da Hunlar ve Göktürkler dönemlerinde var olan eski ticaret yollarını tekrar canlandırmayı denediler. Kırım, Volga, Harizm ve Türkistan üzerinden Çin'e ulaşan yol canlandırıldı.

İtalyan tüccar kentleri eski yolların açılmasında Moğollar ile işbirliği yapıyorlardı. Trabzon Rum devleti ve Kilikya Ermeni Krallığı Moğolların vassalı durumundaydı. Sonuçta Trabzon ve Ayas (Yumurtalık) limanları Uzak Doğu ticaret yolunun Batıya açılan kapıları durumuna geldiler. Bu limanlardan hareketle Tebriz'e varılıyor, oradan eski Tebriz Çin İpek yolu kullanılıyordu. Bu yol üzerinde bulunan Sivas kenti gelişti. Bu kentte Cenevizlilere ait han, hamam, ticaret kolonisi ve konsolos bulunmaya başladı.

Hülagu Han zamanından beri Çin ile Batı arasında yapılan kara ve deniz ticareti İran'da yoğunlaşmıştı. İran'dan saraciye, silah takımları, bronz ve mine işleri Çin'e gidiyordu. Karşılıklı ticari ilişkiler, Çin'de İran, İran'da Çin etkisi yarattı. Bunun en iyi görüldüğü yerler, o dönem İran Minyatürleridir.

Ancak yeni yolların çalışmaya başlaması ile birlikte, Kızıldeniz yolu ticaret üzerindeki önemini kaybetmedi. Hala uzak Doğu ticaretinin en büyük bölümü Kızıldeniz üzerinden yapılıyordu.

Hatırlanacağı gibi eskiden geçerli olan para Doğu Roma ve İslam altınıydı. Şimdi İtalyan " ducat "ı onların yerini almıştı. İtalyan Tüccar Cumhuriyetlerinin elde ettikleri haklar (kapitülasyonlar) bundan sonra Avrupa pek çok badire atlatmasına rağmen ve Doğuda kuvvetli Osmanlı İmparatorluğu kurulmasına rağmen devam edip gidecektir.

Enteresan olan durum, Batıya doğru Moğol istilasının yıkıcı bir tarzda başlayıp, sonunda Batı Avrupa ile Çin arasında o güne kadar görülmemiş bir hacimde ticarete yol açmış olmasıdır.

Tarımın çok önemli olduğu Fransa'da, bir asırdır tarımın gelişmesi durmuştu. Nüfus ise artmaya devam ediyordu. Bu durum dengeleri ters yönde bozdu. Mirasçılar arasında toprağın bölünmesi sonucu, aile başına düşen arazi büyüklüğü sürekli ufalıyordu. 1310 yılında ortalama arazi büyüklüğü 1240 yılındakinin üçte birine inmişti. Flandre (Hollanda, Pays-Bas) gibi bazı bölgelerde nüfus aşırı artmıştı. Onlar da tarım yapabilmek için denizden toprak kazanma çalışmalarına başladılar. Diğer yandan da ihtiyaçları olan tarım ürünlerini satın alabilmek için, ekonomilerini ticarete doğru yönlendirdiler. İngiltere'de ise 5 kişilik bir ailenin beslenmesini sağlayacak toprak büyüklüğü 4 -5 hektardı. 1279 yılından beri İngiltere köylülerinin % 46 sının toprağı 5 hektardan küçüktü.

Kırsal kesim gittikçe fakirleşiyordu, bu durum asillerin gelirini düşürüyor, köylü üzerindeki vergi yükü artıyordu. Bu ekonomik çıkmaz asillerle köylüleri karşı karşıya getirdi. Kırsal kesim hayatından hiç memnun değildi. Köylülerin bir kısmı, mevsimlik işçiler olarak kentlere gelip, yok pahasına ücretlerle çalışmaya başladılar. Köylülerle birlikte kentlere toplumsal memnuniyetsizlik de gelmişti.

1314, 1315, 1316 ve 1317 yıllarında Batı Avrupa'da korkunç bir kıtlık oldu. Bu kıtlık bütün Batıyı ama özellikle Fransa'yı vurmuştu. Nüfus yapısı değişti. Pek çok yer % 5 ile % 10 arasında nüfus kaybetti. Gelirlerinin önemli bir kısmını kaybetmiş olan senyörlere artık savaş, çok iyi bir gelir kaynağı olarak gözükmeye başlamıştı. Böylece özellikle İngiltere'de ama

Fransa'da da asiller, krallarını bir savaşa doğru itmeye başladılar. Fransa kralı IV. Philippe için boşalan krallık kasasının dolması lazımdı ve savaş bunun için görülebilen en iyi yoldu.

Bu sırada Champagne fuarları da Kentlerin gelişmesine paralel olarak önemini yitirmeye başladı. Ama diğer yandan ticaret gelişiyor, para piyasası ve bankacılık büyüyordu. Sonunda Fransa ekonomisi İtalyan iş adamlarının etkisine girdi. Fransa sadece Orta Doğuda değil, sanatlarda da geri çekiliyordu. Fransa geriye giderken, Almanya ticaret yolları ve kentlerle bezenerek zenginleşiyordu. İngiltere, Avrupa'daki topraklarını terk ederek yeniden toparlanmaya başlamıştı.

İspanya'da Araplar geri çekile çekile Gırnata kenti çevresine sıkışmışlardı. Sicilya ise Aragon krallığınındı. Düşünce dünyasında da Paris'in öncülüğü bitmiş gibi görülüyordu. Oxford Paris okullarına yetişmişti. Şimdi pek çok araştırma da başı o çekiyordu.

İtalya, ticaretle parasal yönden, doğu ile sıkı temas sonucu manevi yönden hızla zenginleşmişti ve zenginleşmeye devam ediyordu. Kent devletleri merkezi bir otoritenin yokluğunda insan aklını hür bırakmışlardı. Papalığın gücü, Cumhuriyetlerin hürriyetini boğmaya yetmiyordu. İtalya'da kültür, eski Roma kültürü ile sıkı temas içinde kendine özgü bir nitelik kazanmaya başlamıştı. İtalya kentleri şimdi Fransa'daki kültür mirasının takipçilerini kendine çekiyordu. Şimdi Sicilya, Toskanya ve Bolonya şiirin yeni yuvalarıydı.

Daha önce Anadolu Selçuklularının ticarete ne denli önem verdiğinden de bahsetmiştik. Anadolu'da kuzey güney ve doğu batı yönlerinde giden yollar üzerinde yeni köprüler yapıldı, eskiler onarıldı. Yollar han ve kervansaraylarla donatılmıştı. Rum Selçukluları Kıbrıs, Venedik, Doğu Roma ve diğer bazı devletlerle karşılıklı ticaret anlaşmaları imzaladılar. Sinop ve Antalya başlıca dış satım ve alım limanları haline geldi. Karayolları üzerindeki başlıca ticaret merkezleri Konya, Kayseri ve Sivas'tı.

Anadolu Selçuklu kervansaraylarında yolculara bedava yemek verildiği anlatılmıştı. Zamanla kervansarayların etrafında ufak yöresel pazarlar kurulmaya başlandı. Kira getiren evler yapıldı. Böylece Sivas'ın biraz kuzeyindeki Yenişehir'de, Pazar Hanı ve Azine Pazar Hanı çevresinde de kasabalar geliştiler.

Kırsal alandaki parasız kervansaray sistemi, kentlerde paralı hanlar yapılarak tamamlandı. Devlet yüksek kademesindeki kişiler para kazanmak için bu hanları yaptırıyorlardı. Hanlarda şarkıcılar, dansçılar ve hayat kadınları vardı. Bu hanlara sadece yabancı tüccarlar bulunmuyordu, kent zenginleri de eğlenmeye geliyorlardı.

Hanlar zamanla yapılan ticarete uygun olarak ihtisaslaşmaya başladılar. Ortaya Pamuk Hanı, Bezzazlar (Manifoturacı) Hanı, Şekerciler Hanı, Saraçlar Hanı gibi ihtisas hanları çıktı.

Selçuklular, korsan ve eşkıya saldırılarına uğrayan tüccarların zararını hazineden karşılıyorlardı. Bu bir tür devlet sigortasıydı. Böylece Anadolu Selçukluları tüccarları Anadolu'ya çekmeyi hedeflemişlerdi. Bu hedeflerine de ulaştılar. Ticaret artıp, yollar dolar dolmaz, kervan yolları üzerindeki Antalya, Kayseri, Sivas, Konya, Erzurum, Erzincan, Malatya gibi kentler hızla büyümeye başladılar. Bu kentlere batılı tüccarların gelişiyle birlikte büyük kentlerde İtalyan, Fransız, İran ve Yahudi mahalleleri oluşmaya başladı.

Sivas Anadolu'da belki de en fazla gelişen kent olmuştu. Buraya Kuzeyden Rus tüccarlar da gelip, yerleştiler. Bir ara Sivas'ta 24 han olduğu yazılmıştır.

Batılı tüccarlar gibi Selçuklu tüccarlar da Kırım'da Soğdak'a, Kıbrıs'a ve Suriye limanlarına yerleştiler. XIII. Yüzyıl Anadolu'su Doğu Roma'nın parlak günlerindeki ekonomik gelişmeyi tekrar yakaladı. Bu ekonomik gelişmenin benzeri bir gelişme artık kimsenin hatırlamadığı çok uzun seneler önce yaşanmıştı.

İtalyanlar Anadolu Selçuklu devletinden kapitülasyonlara benzer haklar elde etmişlerdi. Örneğin Anadolu Şap madenlerine ait tekel 2 İtalyan'a verilmişti. Şap Avrupa'da kumaşları boyamakta kullanılıyordu. Tekel sayesinde 2 İtalyan 15 altın değerindeki şapı 50 altına satıyorlardı. Anadolu'nun kumaş ithal ettiğini hatırlarsak, o tarihlerde Batı ile ham madde satıp, mamul madde alma ilişkisi başlamış demekti.

İtalyanların Anadolu'da Flander kumaşlarını sattığını biliyoruz. Ama bu sırada Anadolu'da da çok güzel ipek halılar ve kumaşlar üretiliyordu. Erzincan'da Ermeniler çok sert bir kumaş dokumaktaydılar. Aksaray'da halı üretimi, Denizli'de çok güzel pamuklu dokumalar vardı. Moğolların Anadolu'dan aldıkları baçda Anadolu kumaşlarının da bulunması, bunların Anadolu dışında da beğenildiğini göstermektedir.

Anadolu açısından 1243 Kösedağ savaşından yani Anadolu'ya Moğollar gelmeden önce ile sonrası arasında ticari açıdan da önemli bir fark vardır. Eskiden Anadolu tüccarları kendine çekiyordu. Halbuki şimdi tüccarlar Anadolu'dan geçiyorlardı. Anadolu artık bu ticaretten mal ve kar olarak yeterli payı almıyordu. Anadolu Moğol hakimiyetinden sonra iki önemli Anadolu ticaret limanı olan Ayas (Yumurtalık) ve Trabzon limanları İlhanlılara bağlıydılar. Bu durumda artık kervan yolları da Batıdan geçmez olmuştu. Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri üzerinden limanlara varıyordu.

Moğollar zamanında, Anadolu'dan geçen kervan yolları ile Mısır ve Kuzey Karadeniz ciddi bir rekabet içindeydi. İtalyanların İlhanlılar ile ticaretleri büyüktü. Ama onlar yine de Hindistan ile ticarette Mısır üzerinden gelen yolu tercih ediyorlardı.

Çin ile ticarette ise Altınordu üzerinden geçen yol, güney yolu ile rekabet içindeydi.

Sivas'ın önemi Moğollar zamanında ticaret açısından azalmıştı. Ama orada daha önce kurulmuş olan köklü bir ticaret örgütü bulunduğundan kent ticarette hala etkindi. Kırım'a, Tebriz'e giden tüccarlar Sivas'ta misafir ediliyorlardı. 1300 yılında Cenova Sivas'a sürekli bir temsilci yollamıştı. Pegolotti, ticaret yollarında sık sık İlhanlı polislere rastlandığını ve bunların güvenliği sağlamakla görevli olduklarını anlatır.

Moğollar zamanında da Anadolu'da kervansaray yapımına devam edilmiştir. Durumların karışık olduğu dönemlerde bu kervansarayların zaman zaman asilere ya da eşkıyalara kalelik ettikleri de olmuştur. Moğollar zamanında tahkimli hanlar (ribatlar) yapılmıştı. Yol ve köprü bakımlarına da özen gösterilmişti. Her konaklama yerinde bir polis birliği vardı. Bu polis gücünün başına kutval denirdi. Tüccarlar güvenliklerini sağlayan kutvala bir ücret öderlerdi.

Türkler ve Kürtler

Chaharshanbe Suri (Çarşamba ateşi), duvar resmi 1

Anadolu tarihinin önemli bir öğesi de Kürtlerdir. Kürtler de Türkler ve Deylemliler gibi savaşçılıkları ile tanınırlar. Türkler, Deylemliler ve Kürtler İslam ordularında asker olarak aranırlar ve bu nedenle de köleleştirilirlerdi. Türkler ile Kürtler ilk defa Türkler İran'a gelince karşılaşmış ve tanışmışlardır.

Daha önce M.Ö. 1000'li yıllarda Hint – Avrupa dili konuşan kabilelerin Orta Asya'dan gelerek İran'a yerleştiğinden bahsetmiştik. Bunlar artık İran kabileleridir. M.Ö. 800'lü yıllarda ad olarak Medlerden ve Perslerden bahsedilmeye başlanmıştı. Medler ve Persler başlangıçta birbirlerine yakın ve küçük Media denen bugünkü Azerbaycan topraklarında ve yakınlarında yaşıyorlardı. Sonra Persler güneye doğru gidince bölge Medlere kalmıştı. Bu sırada Medlerle birlikte " Manne " veya " Manneen " denen kabileden de bahsedilir. Medlerle iyice karışmış olan Manneenlere bir de İskitler karıştılar. Manneenler başlangıçta bir İran kabilesi değilse bile, İskitlerle karıştıktan sonra artık bir İran kabilesidir.

Medler İran'a hakim olup, Batıya yürüdüklerinde bazı İran kabileleri de gelerek Güney Doğu Anadolu'ya yerleştiler. Bunlar arasında Manneenler de vardı.

Grek kaynakları Kyrtioi ve Mardoi adlı göçebe kabilelerden bahsediyorlardı. Bunlardan Mardlar, yukarda bahsedilen Manneenler olabilirler. Bunlar Kürtlerin ataları sayılırlar.

Bu anlatılan " Minorsky'nin " savıdır. Bu Kürtlerin kökeni hakkındaki tek teori değildir. Daha başkaları da vardır. Prof. Marr Kürtleri Hint-Avrupalı olmayan Urartu, Gürcü, Kardu, Ermeni karışımı sayar. Aslında neredeyse bütün araştırmacılar, Kürtlerin atalarının Urartu, Gürcü, İskit, Med, Kardu ve Ermenilerle karışarak Kürtleri oluştuğunu yadsımazlar. Kuvvetli olasılık ile Kürt adı altında pek çok antik kavimin bir karışımı vardır.

Daha sonraları Kürtlerle Araplar, Ermeniler, Nasturiler arasında karışmalar meydana gelmiştir. XIX. Yüzyıl gezginleri Ermeni kökenli olduğunu söyleyen Kürt kabilelerinden bahsederler. Ermeni kilisesine bağlı olan ama Kürtçe konuşan kabileler vardı. Bu tarihlerde Kürtlerin bir kısmı Yezidi'ydi. Ermeni kilisesinden kopmuş bazı Ermeniler de Yezidi olmuşlardı.

Kürtler büyük çoğunlukları ile göçebe iken, onların olduğu yerlere Türkler gelmişlerdi. Daha önce de defalarca anlatıldığı gibi göçebeler arasında ırk, din, dil derdi yoktur. Göçebeler arasında ittifaklar, kız alıp – vermeler, kan kardeşlikleri, evlat edinmeler, ekonomik ilişkiler vardır ve bunlar göçebe toplulukları birbirine yaklaştırır. Böylece Türklerin Batıya gelmesi ile Kürt ve Türk oymakları arasında çeşitli çatışmalar, uzlaşmalar, savaşlar ve ittifaklar görüldü. Bütün bu ilişkiler sonucunda bazı Türk oymakları Kürtleşti, bazı Kürt oymakları Türkleşti. Kürtler ve Türkler zaman zaman bir araya gelerek konfederasyonlar kurdular.

Anadolu zaten karmakarışık bir yapıdaydı. Bu karışımdan Anadolu Türkleri çıkacaktı. Ama bu karışım olurken sosyal ve etnik olarak Türklere en yakın topluluk olan Kürtler diğerlerinden daha baskın bir rol oynamış olmalıdırlar. Yani bizce Kürtler ile Türklerin birbirine iyice karışmış olduğunu düşünmek en doğrusudur. Sonra bunların Kürtçe konuşanlarına Kürt, Türkçe konuşanlarına Türk denecektir. Türk toplulukları Azerbaycan'da çoğalırken onlara orada katılan Kürt aşiretleri çok kısa bir süre içinde Türkleşmişlerdir.

Kara Koyunlu devleti de pek çok Kürt aşiretinin Türkleşmesine vesile olmuştur. Benzer şekilde ileride görülecek olan Safeviler de Kürtlerin Türkleşmesinde çok önemli rol oynamışlardır.

Gökalp, Mardin kabileleri arasında da Kiki, Dekuri, Milikebir oymaklarının Türk kökenli olduğunu düşünüyordu. Maraş ve Antep bölgesindeki Rişvan topluluğu Mahmut Rişvanoğlu'na göre pek çok Türk oymağından oluşmuş bir konfederasyondur. Eröz ise Pazarcık'taki Kurmançların kendilerinin Türk kökenli olduklarını bildiklerini yazar. Rişvan aşireti içindeki Çepniler Kürtleşmiş Türklerdir.

Varto tarihinde, Zazaca konuşan Alevilerin Türkçe şiir okuduklarından, Cem ayinlerini Türkçe yaptıklarından, nefes, mersiye, koşma ve deyişleri Türkçe okuduklarından bahsedilir.

Türkler ile Kürtler arasındaki ilişkiler karmaşıktır ve ucunu bulmak çok zordur. Belli olan bir şey vardır ki köken itibarı ile kimin Kürt, kimin Türk olduğunu bulmak çok zordur.

Batı Avrupa'da Mistik Patlama

Beguine

Bundan 60 – 70 yıl önce, mistik düşünce Batı Avrupa'da Doğudan çok gerideydi. Sonra Kuzey Avrupa'da ciddi bir patlama yaşandı. Almanya'da Büyük Gertrude (1256 – 1302), Henry Suso (1300 – 1366), Dominiken Eckhart (1260 – 1327) ve Alman teologyası adlı eserin yazarı ve İsa'nın sürmüş olduğu yoksul hayatın yaşanmasını isteyen John Tauler (1300 – 1361) yetişti.

İngiltere de mistik gelişmeye büyük katkıda bulundu. Dört büyük mistik yetişti: Richard Rolle (1290 – 1349), Cennetin Perdesi adlı eseri yazan bilinmeyen kişi, Walter Hilton (öl. 1396) ve Dame Julian (1342 – 1416). Bunlar Batıda mistizmi geliştirirken, Kabbalacılar, Doğu Hıristiyanları ve Sufiler tarafından çoktan oluşturulmuş teknikleri kendileri için bir daha keşfettiler.

Mistik tefekkür gelişirken, dindarca ve sofuca bir hayat uğruna hastalar ve yoksullar yararına da işler yapılmaya başlanmıştı. Dini yaşamak için yeni cemiyetler doğdu. Bunlardan biri de Flander'de kurulan " Bequine " yapılanmasıydı. Bunlar rahibelik andı içmemiş ama manastır veya benzeri yerlerde yaşayan sofu kadınlardı. Flander'dekiler küçük evlerde yaşayarak, kendi el emekleri ile geçinmeye başladılar. Bunlar çalışmak veya hastane hizmetleri görmek için kentlere gidiyorlardı.

Kilikya Ermeni Kralı Oşin de kendinden evvelki kralların yaptığı gibi Roma Kilisesi ile uyum içinde çalışıyordu. Ermeniler hem sürekli Memluk tehdidi altındaydılar ve hem de yıllık olarak verdikleri vergi onlara ağır geliyordu. Oşin defalarca papa'dan ve Fransa Kralı Philip'ten yardım istedi ise de bir sonuç alamadı. Bu arada Memluklar da Kilikya siyasetlerini değiştiriyorlardı. Artık sadece aldıkları vergi ile yetinmeyecek, Kilikya'yı kuzeyden gelecek tehditlere karşı kullanacaklardı.

Anadolu Selçuklu toprak modeli

Doğu Roma'da, toprakta özel mülkiyet ve devlet mülkiyeti beraberce vardı. Ancak zamanla devlet mülkiyeti iyice azalıp, yerine büyük toprak sahiplerinin mülkiyeti geçmişti. Türkler Anadolu'ya geldiklerinde durum buydu. İslam devletlerinde de hem özel mülkiyet ve hem de devlet mülkiyeti vardı. Ancak devlet mülkiyeti sınırlıydı. Selçuklular zamanında yaygınlaşan ikta sistemi, toprağım mülkiyet yapısında bir değişiklik meydana getirmemişti. Arazi sahipleri eskiden devlete ödedikleri vergiyi, şimdi ikta sahibine ödüyorlardı. Büyük Selçuklu devleti de bu çerçeve içinde davrandı ve miri denen devlet arazisi özel mülkiyetin çok gerisinde kaldı.

Anadolu Selçuklu devleti Anadolu'nun ortasına yerleşmiş küçük bir devletti. Anadolu'nun ortasından geçen uluslararası ticaret yolu hem merkezi bir devleti mecburi kılıyor ve hem de devletin merkezi bir devlet olmasını kolaylaştırıyordu. Ticaret ve yağma, devleti zenginleştirdiği için devlet sürekli bir orduyu besleyebiliyordu. Böylece Anadolu Selçuklu devleti merkezi bir devlet oldu. Diğer yandan Türklerin gelmesi ile boşalan toprakların sahibi kalmamıştı. Bu toprakların sahipleri ya hiç orada bulunmadıklarından veya Türkler gelince kaçtıklarından, o topraklardaki kiracı çiftçiler, onları savunacak hiçbir güç olmaksızın, doğrudan istilacı gücün egemenliği altına girmişlerdi. Bunlar yeniden toprak sahibi olarak küçük çiftlikler kurma olanağına sahip değillerdi. Ermenilerin yoğun oldukları bölgelerde daha az derecede olmakla beraber böyleydi. Bu topraklar da devletin kabul edildi. Böylece merkezi devlet toprağın devletin olmasını kolaylaştırırken, devletin olan toprak da devletin merkezi devlet olmasını kolaylaştırıyordu. Yani yumurta tavuk hikayesiydi.

Buradan çıkan sonuç, Anadolu Selçuklu devleti toprak rejiminin İslam modelinden ayrı bir yol tutması oldu. Anadolu Selçukluları Doğu Roma'nın elinden aldıkları topraklarda miri toprak rejimini kurdular. Hatırlanacağı gibi büyük toprak sahipleri ve hatta normal köylülerde, Türkler gelince topraklarını bırakıp kaçmışlardı. Büyük toprak sahipleri de zaten arazilerinde

değil kentlerde ve özellikle Constantinopolis'te oturuyorlardı. Anadolu Selçukluları ile başlayan bu miri topraklar, ileride Osmanlı İmparatorluğunda Osmanlı yönetiminin en belirli niteliklerinden biri olacaktır. Ancak bu, buradaki düz söyleyiş gibi her yerde ve tıpatıp aynı değildir. İlk anda gözüktüğünden biraz daha dolaylı ve karışıktır.

Batı Anadolu'ya karşılık epeydir İslam olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde klasik İslam sistemi korundu. Böylece genellikle Kürtlerin oturduğu topraklar miri sistemin dışında kaldı.

Miri sistemin ortaya çıkışını, Orta Asya göçebe geleneklerine bağlamak en doğru neden olsa gerektir. Hatırlanacağı gibi, kabile düzeninin ortak mülkiyeti önce bey ailelerinin aile ortak mülkiyetine değişmişti. Miri topraklar bunun yerleşik düzene yapılan bir uygulamasıdır. Zaten yönetim açısından tüm Türk devletlerinde de uygulanmıştı. Türkmenler ekili arazileri otlaklara çevirdikçe, miri uygulamada tarihsel kökeni ve pratik uygulaması açısından kolaylaşmıştır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki halkın ve ordunun temel gereksinmesini oluşturan buğday, arpa gibi üretimleri garanti altına almak, korkunç açlık dönemlerinin gelmesini önlemek, miri toprak rejiminin en önemli nedenidir.

Ancak bu, başlangıçta, bölük pörçük gelen Türk toplulukları ile hiç de kolay olmamıştı. Türk topluluklarının başındaki askeri şefler ile devletin ilişkileri çok gevşekti. Sultan araziye sahip gibi görülmüyordu veya pratikte sahip değildi. Türk askeri şefleri üzerinde de otoritesi yoktu. Bu yüzden önce siyasi birlik gerçekleştirildi ve Türk toplulukları olabildiği kadar disiplin altına alındı. Türk topluluklarına belli araziler (yazlak, kışlak, göç yolları, çayırlar…) tahsis edildi ama bu toprakların yönetimi Türklere bırakılmadı. Buralar Türkleri denetim altında tutmak ve vergileri toplamakla yükümlü, merkeze bağlı askeri komutanlara bırakıldı. Türkmenlerin (Türklerin) aktif olduğu topraklardaki Hıristiyan çiftçiler Türklerin denetiminden çıkarılıp, merkezin denetimine alındı.

Türkmen toplulukları (Türkler) belli başlı tarım alanlarının dışına itilmişti. Bu dönemde Türkler hayvancılığa devam ediyorlardı. Bunların hayvancılıktan tarımcılığa geçişi çok yavaş olmuştur. XIII. Yüzyılda bile hala tarım yapanların büyük çoğunluğu da yerli halktı. Miri topraklar genellikle yerli halkın tarım yaptığı arazileri kapsıyordu.

Arazinin devlet mülkiyetine geçirilişi, akın akın gelen yeni Türk boylarına da yer gösterilmesini kolaylaştırıyordu. Meşhur Osmanlı Şeyhülislamı Ebussuud Efendi ve Osmanlı Kanunnamesini yazan diğerleri, miri arazinin kökeninin haraç yani el konulan arazi olduğunu, sahibi ölünce mirasçıları arasında çok ufak parçalara bölünen arazinin vergisini almanın çok güç olduğunu ve bu nedenle toprağın çıplak mülkiyetinin devlete verildiğini yazmışlardır.

Miri sistemin tam olarak ne zaman başladığını bilmememize rağmen XIII. Yüzyılın başında sistemin tamamen oturduğu bellidir. Bunun peşinden Anadolu arazisinin genel bir sayımı yapılmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Anadolu Selçuklu devleti bireysel (özel) olmayan ve sahibi yerinde bulunmayan tüm araziyi devlet mülkü saymıştır.

Hıristiyan küçük çiftçi bilindiği gibi çok önceden topraklarını yitirerek Doğu Roma feodallerine serf olmuştu. Şimdi miri sistemde Hıristiyan köylü yine topraksızdı. Ancak angaryalardan ve dayanılmaz yükümlülüklerden kurtulmuştu. Toprak onun değildi ama toprağı nerede ise kendi mülkü gibi tasarruf ediyordu. Toprağı satamıyor ve hatta bırakıp gidemiyordu, ama ölünce arazisinin kullanımı genellikle oğluna kalıyordu.

Köylünün vergisi arazi sayımları ile saptanıyordu. Köylü bu vergiyi devlete veya devletin ödüllendirdiği hak sahiplerine ödüyordu. Saptanan vergi çok kesindi. Kimse köylüden saptananın üzerinde vergi alamazdı. Vergi yaklaşık ürünün üçte biri kadardı. Bu sadece ürün veya arazi vergisi değil, devletin aldığı tüm vergilerin toplamıydı. Yoksa sadece arazi vergisi beşte bir kadardı.

Hıristiyan köylü açısından, Doğu Roma'dan Selçuklulara geçilirken vergi miktarı açısından çok büyük bir değişiklik olmamıştı. Ama Selçuklular Hıristiyan köylüyü iskan ediyor, onlara tohumluk ve tarım araçları veriyor, vergi kolaylıkları sağlıyorlardı. Köylülerin durumu Selçuklular zamanında iyileşmişti.

Miri toprak konusunu bitirmeden, ileride karşımıza çıkacak iki konuya açıklık getirmek gerekmektedir. Birincisi, Selçuklularda ve daha sonra Osmanlılar'da temel toprak vergisi birimi çiftliktir. Çiftlik, bir çift öküzün işleyebileceği bir büyüklüktür. Toprağın verimine bağlı olarak 60 – 80 dönümden 150 dönüme kadar olabilir. İkincisi, cizye ve haraç vergileri meselesidir. Klasik olarak cizye Hıristiyanların ödediği kafa vergisidir. Haraç ise Hıristiyanların arazi vergisidir. Fakat gerek Selçuklularda, gerekse Osmanlılarda cizye yerine haraç, haraç yerine cizye deyimi çokça kullanılır. Bazen de cizye hem kafa ve hem de arazi vergisini belirtir.

Toprakta vergi ve kiraların hesaplanma yönteminin Bizans ve Selçuklu dönemlerinde ne denli birbirine benzemekte olduğu incelenmelidir. Sanırız ki bazı yerlerde aynı yöntem kullanılmış, bazı yerlerde farklılıklar olmuştur.

Ancak, daha önce de gördüğümüz gibi Anadolu'ya Moğollar geldikten sonra toprak sistemi de değişmeye başlamıştı. Artık kişilere iktalar veriliyor, ama iktalar özel mülkiyete dönüştüğünden ikta olmaktan çıkıyordu. İkta verilerek eyaletlere valiler atanıyordu. Nakit azalmıştı, artık paralı asker tutulamıyordu, yüksek rütbeli komutanlara büyük çapta ikta dağıtılmaya başlandı. Ama bu artık ikta değil özel mülktü.

Rum Selçuklularında Özel Mülkiyet

Gazan Han ve karısı kabine toplantısında

Anadolu Selçuklularında baştan beri, büyük köylü kitlesi işlediği toprağın mülkiyetine sahip olmasa da toprakta yine özel mülkiyet vardı. Özellikle kent ve kasabaların etrafındaki arazi özel mülkler olarak kalmıştı. Sahipleri bu mülklerin vergisini öderlerdi. Ancak, zaman zaman Sultanların bu özel mülklerin vergisini kaldırdığı da olurdu. II. Keyhüsrev Diyarbakır halkına nehir kıyısındaki bağ ve bahçeler için vergi muafiyeti tanımıştı. Bu özel araziler sadece Müslüman arazileri değildi. Pek çok Hıristiyana ait özel araziler de vardı.

Sultanlar, miri arazilerinden bazı parçaları, kişi veya vakıflara bağışlar veya satarlardı. Bu tip durumlar da özel mülk olan toprak miktarını arttırıyordu. Miri arazi bağışlanır veya satılırken konulan tek sınırlama, miri arazi üzerinde yaşayan köylülerin statülerinin korunmasıydı. Böylece reaya toprağından uzaklaştırılamazdı. Reaya'dan alınan verginin miktarı da değişmezdi.

Anadolu'da Moğol döneminde, özel mülkleri garantiye almak için bunların vakıf haline dönüşmesi hızlanmış ve çoğalmıştır. Anadolu vakıf arazilerinin çoğu, miri topraklardan özel mülk statüsüne geçmiş arazilere dayanır.

Hatırlanacağı gibi Rükneddin Kılıç Arslan komutanlarına iktalarını özel mülk haline dönüştüreceğini vaadetmişti. Daha sonra Keykavus, miri toprakları özel kişilere satmaya başlamıştı. Pervane'nin ölümünden sonraki karışık dönemde pek çok miri toprak, yasal olmayan yollarla özelleştirildi. Moğol Hanı Gazan Han ve veziri Reşideddin, haksız mülk edinilen arazileri geri almak için Anadolu'ya görevliler yolladılar. Ancak yeni mülk sahiplerinin sert tepkisi direnişe dönüşmeye başlayınca Moğollar da geri adım attılar. Mülk sahiplerinin arazisi belli bir para karşılığı sahiplerinde bırakıldı.

Olcaytu dönemi Anadolu veziri Lakuşi, miri arazilerin özel kişilere satışını yaygınlaştırdı. İlhanlıların meşhur veziri Kazvini de özel mülkiyetten yanaydı ve özel mülkiyete geçen yerlerin mamurlaştığını söylüyordu.

Devlet arazisinin özelleşmesi ile birlikte, köylülükte de ortakçılık yaygınlaşmaya başladı. Tohumu ve üretim araçlarını toprak sahibi sağlıyordu, ürün de ½, 1/3 ve hatta bazen ¼ oranında paylaşılıyordu.

Moğol Hanları, tüccarlara, bilginlere, arazi sahiplerine vergiden bağışıklık ayrıcalığı olan " tahranlık " belgesi verirlerdi. " Soyurgal " ile de arazi bağışı yaparlardı. Selçuklu iktasına benzer olan " tuyul " dedikleri ikta sistemi var olmakla beraber pek az kullanılmıştı. İlhanlı Hanları pek çok kişiye " soyurgal " vermiş, yine pek çok kişiye " tahranlık " belgesi ihsan etmişlerdir. Böyle kişilerden biri de ileride göreceğimiz Şah İsmail'in atası Şeyh Sadreddin'dir. Bazı yazarlar " soyurgal " verilişini, Batının fiefine benzetirler. Ancak bu konuda bir zorlama olduğu bellidir.

Soyurgal sistemi sadece toprağın değil, üzerindeki köylünün de mülkiyetini veriyordu. Köylü eskiden devlete ödediği vergileri, rant gibi soyurgal sahibine öder ve angaryaya tabi tutulabilirdi.

Soyurgal sistemi İlhanlı geleneğini sürdüren Ak Koyunlu ve Kara Koyunlu devletlerinde de yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Bu dönemden önce ve bu dönemde birtakım dergahlara ve tasavvufi merkezlere soyurgal verilmesi, tarikatların ve dergahların devletin politikasına, asayiş ve cemiyet düzeni açısından destek olduğunu göstermektedir.

Anadolu Selçuklularında İkta

Anadolu Selçuklu devleti, Büyük Selçukluların tersine ikta vermekten mümkün olduğu kadar kaçınmıştır. Bu Doğu Roma davranışına da uygun bir davranıştır. Doğu Roma Doğuda Ermenilere prenslik bağışlar ama o toprakların yönetim hakkından vazgeçmezdi. Prens ölünce toprakları tekrar Doğu Roma memurlarının yönetimine geçerdi. Roma Selçukluları da böyle yapmışlardır. Verdikleri iktaları, kişi ölünce geri almışlardır. Zaten Anadolu Selçukluları zengin bir devlet olduğundan askere ikta vermek zorunluluğunu duymamışlardı.

Anadolu Selçuklu devletinde eyaletlerde askeri yönetim subaşlarındaydı. Subaşlarının yönetiminde askeri ikta sahibi sipahiler de vardı. Büyük Selçuklularda miri arazi çok az olduğundan ikta özel arazilerden verilirdi. Devlet özel arazideki vergi hakkını askeri hizmet karşılığı maaş olarak ikta sahibine devrederdi. Anadolu Selçuklularında ise neredeyse tüm toprak devletindi. Bu nedenle ikta miri arazilerden verilirdi. Devletin istediği zaman verdiği vergi toplama hakkını geri alma hakkı vardı. Ancak askerlik hizmetini yapan kişilerde bunun uygulandığı görülmemiştir. Sefere gelmeyen Sipahi iktasını yitirirdi.

Sipahi gelecekte Osmanlı devletinde ordunun ana gücü olacaktır. Ancak Anadolu Selçuklarında böyle olup, olmadığı tartışma konusudur. Kayıtlar açısından bakıldığında, Anadolu Selçuklu kayıtlarında fazla askeri iktaya rastlanmaz. Hatta sadece kayıtlara bakarak askeri ikta kaale alınmayacak kadar azdır bile denile bilinir.

Eyalet hükümetleri de ikta olarak verilirdi. Ancak bunların da sayısı çok azdır. Büyük bir yönetim bölgesinin sahibi, bu bölge ona hangi koşullarda bağışlanmış olursa olsun, yöresel mülkiyet sahiplerine oranla, devletle aynı durumdaydı. Erzurum ve Erzincan beylerine kentleri teslim etmeleri karşılığında ikta olarak Kırşehir ve Akşehir bağışlanmıştı. Bağışlanmıştı ama devlet bu topraklar üzerindeki denetim ve mali hakları elinde tutuyordu. Bu iktaların gelirlerini sadece kendi istediği bir sürece ikta sahiplerine bırakmıştı. Kendine bölge bağışlanan kişi, burada yaşayan halklardan alınan vergide ya da herhangi başka bir konuda değişiklik yapamazdı.

Bütün bu sıkı tedbirlere rağmen görevliler büyük kazançlar sağlamışlardı. Bunu ekili olmayan topraklarda büyük hayvan sürüleri besleyerek ve/veya makamlarının yetkilerini kullanarak yapıyorlardı.

Anadolu Vakıfları

Sarıhan Kervansarayı, Nevşehir

Vakıflar klasik İslam kuruluşlarıdır. Onun için vakıfların Anadolu'ya yayılması, Anadolu'nun Müslümanlaşmasında epey bir yol alındıktan sonra yaygınlaşmıştır. Genel olarak Müslüman ülkelerde vakıflar hem özel ve hem de kamu yararına kurulmasına karşın, Anadolu Selçuklu vakıfları dinsel veya kamu yararına kurulmuşlardı. Vakıf, kurulma amacından sapmaması ve başkalarının eline geçmemesi için bulunmuş bir kurumdur. Kurulurken neyi veya kimleri desteklemesi düşünüldü ise, bu desteği sonsuza kadar sürdürmeyi amaçlar. Mülkün sahibi vakıfa mal bağışlarken, bunu süresiz olarak yapıyordu. Eski sahibinin bir daha bağışlanmış mal, mülk üzerinde hak iddia etmesi söz konusu bile olamazdı. Eski sahiplere olsa olsa kiralama işlemi uygulanabilinirdi.

Bu tür vakıflara XII. Yüzyıldan sonra Anadolu'da da karşılaşılmaktadır. Ancak esas yaygınlığını Moğol döneminde ve sonrasında kazanmıştır. Bu yaygınlaşmanın devletin fakirleştiği ve zenginlerin mallarının güvence altından çıktığı bir tarihe rastlamış olması, mal sahiplerinin mülklerini başkalarına kaptırmamak için vakıf haline sokmuş olması olasılığını çağrıştırmaktadır.

Vakıf haline dönüştürülen mülkler önceki niteliklerini aynen koruyorlardı. Ekili topraklarda, köylüler, eski sahiplerinde olduğu gibi şimdi vakıf yönetimi altına girerlerdi. Eskiden ne yapmaya zorunlu iseler, şimdide vakıf için onları yapmaya zorunluydular. Eskiden Müslüman ülkelerde bu tip yerlerden devlet vergi alıyorsa, bunu vakıftan sonra da almaya devam ederdi. Ancak zamanla devletler bu vergileri istemez olmuşlardı.

Anadolu'da ise bütün topraklar devletindi. Bu nedenle vakıf vergi verse de vermese de devletin hakları korunmaya devam ediliyordu. Yani vakıf malların mülkiyetini değil, kullanım hakkını, kirasını veya diğer gelirlerini alıyordu. Bu temelde mülkiyetin devletin olması gerçeğini değiştirmiyordu.

Gevher Nesibe medresesi

Anadolu Kentleri

Alanya

XII. Yüzyılda Anadolu'da kent yaşamı yeniden canlanmıştı. XIII. Yüzyılda ise Doğu Roma yönetiminin son 3 – 4 asrından çok daha canlı bir hale gelmişti. XIII. Yüzyılda Saint Quentinli Simon'a göre Rum Selçuklularında 100 kent vardır. İbn Said ise her birinin valisi, kadısı, hamamları, camisi ve kumaş tüccarları olan 24 kentten bahsediyordu. Bu kentler eski Hıristiyan kentlerin devamıydılar. Bu kentlerin en büyükleri genelde eski adlarını pek değiştirmeden günümüze kadar gelmişlerdir. Bazı kentlerin adları tamamen değişmiş veya yeni isim almıştır. Ancak bu genelde Türklerden önce olmuştur. Örneğin Erzincan – Keltzine, Erzurum – Theodosiopolis ad değişiklikleri Araplar veya Ermeniler nedeniyle olan değişikliklerdir.

Archelaus kenti boşalmış, bir ara kimse oturmamış, daha sonra Aksaray adı ile tekrar iskan edilmişti. Ladik adı ile bilinen Laodiciea yerine yakınında Denizli kenti kurulmuştu. Yıkılan Dorylaion kentinin iki kilometre güneyinde Eskişehir adı ile kent yeniden kurulmuştu. Karaleia kentinin yerine Beyşehir yapılandırıldı. Selçuklular bazı kent adlarını da resmen değiştirmişlerdi. Kalon-Oros kenti Alaeddin Keykubat adına Alaiye (Alanya) oldu.

Kentlerde çeşitli halklar oturuyordu. Genellikle Türklerin, Yerli Rum halkın, Yahudilerin ve Ermenilerin ayrı mahalleleri vardı. Bu bir mecburiyet değildi. Ayrı mahallelerde oturulduğu gibi, karışık oturulan yerler de vardı. O tarihlerde Anadolu'da Yahudi sayısı çok değildi.

Alanya'da ve bazı kentlerde Yahudi sayısının fazla olması, oraların özel durumlarından ileri gelmekteydi. Bazı kentlerde Türkler azınlıktaydı. Örneğin Erzincan Türk nüfusun azınlıkta olduğu büyük bir Ermeni kentiydi.

Bizans kentleri olsun, Anadolu Selçuklu kentleri olsun, bunlarda Batı Avrupa'dakine benzer, belediye veya özerk kent yönetimleri oluşması görülmez. Kent hizmetleri merkezi devletin yükümlülüğündedir ve bir devlet yapılanması ile çözümlenir. Her kentte olduğu gibi Anadolu kentlerinde de bir kent kültürü oluşmuştu. Ancak bu kültür kesinlikle bir Türkmen kültürü değildi. Müslüman olmayan halk, İslam'a kesin bir zarar vermediği sürece bütün gelenek ve ritüellerini uygulayabiliyordu.

Ele geçirilen esirler Anadolu'da eğer kurtuluş akçesi ile serbest bırakılmamışsa, kentlerde kullanılırlardı. Genelde tarımda kullanılmazlardı. Sadece sahipleri tarafından vekilharç olarak topraklara yollananlar olabilirdi. Esirler kentlerde ev işleri ile ve zanaatla uğraşırlardı. Zanaat konusunda yetenekliler, özgür bile olabilirlerdi. Tabii bir kısım esirler de orduda kullanılırdı ki bundan bahsedilecektir.

Konya

Osmanlılar çekim merkezi, 1311 - 1314

Geyve

1311 yılında Kessandreia'ya yerleşmiş olan Katalanlar Yunanistan'a hakim olarak, orada bir devlet kurdular.

1312 yılında Altınordu devletinin başına Özbek Han geçti (1312 – 1340). Bereke Handan sonra savsaklanan Müslümanlığa Özbek Han'la birlikte tekrar dönüldü. Özbek Han saldırgan tarzda bir İslamiyet'i yayma politikası uyguladı. Ancak devlet ileri gelenleri Cengiz yasalarına bağlıydılar ve onlar Özbek'in politikasına tepki gösterdiler.

Bu sıralarda Anadolu'daki Moğol yetkilisi İrincin'di. İrincin'in zulmü ve İlhanlı Hanı Olcaytu'nun 1312 yılında Memluklara karşı giriştiği sonuçsuz sefer, Karamanlılara Konya'yı ele geçirme fırsatı verdi. Karamanlılar Ahi kırımı yaptılar. Konya ve çevresinde Türkmenler ile Ahiler arasındaki düşmanlık epeydir devam ediyordu. Bu sırada Ahilerin Moğolları tuttuğu söylenemez. Genel olarak yöresel bağlılıkları ile davranışları yönleniyordu. Ahiler dinsel ve milli açıdan Moğollara karşıydılar, ama ekonomik ve toplumsal açıdan da Türkmenlere karşıydılar. Bu arada Mevlevi şeyhi Mevlana'nın torunu Arif Çelebi Moğol yanlısıydı. Karamanlılar Arif Çelebi'yi eleştirince, Çelebi şöyle yanıt verdi: " Tanrı kimi ister ve memleketi kime verirse, biz de onun yanındayız ve onu isteriz. "

Anadolu'da ilk Türkçe tıp kitabı, Hekim Bereketin, Lübabun-Nuhap adlı eserinin Arapçadan yapılan tercümesidir. Aydınoğlu Mehmet (1312 – 1319) adına tercüme edilmişti.

1312 yılında Viyana Konsülü kararı ile Tapınak Şövalyeleri örgütü tüm Avrupa'da yasaklandı ve dağıtıldı. Üyeleri her bulundukları yerde yakalanarak, cezalandırıldı.

Germiyanoğlu Yakup Bey zamanında Osmanlılar ile Germiyanlıların arası düşmancaydı. Batı Anadolu Beyliklerini koruması altına almış olan Germiyanlar, Osmanlıların kuvvetlenmesini istemiyorlardı. Germiyan kuvvetleri sık sık Osmanlı topraklarına akınlar yapıyorlardı. 1313 yılında Yakup Bey Osmanlı kuvvetleri karşısında yenildi.

Bizans İmparatoru II. Andronikos oğlu olan ortak İmparator IX. Mihael'i Batıda artan Türk faaliyetlerine karşı yolladı. IX. Mihael bir sonuç alamadı. Ancak Katalan askerler yardıma geldiler. Bu gelen Katalanlarla Saruhan Bey dövüştü ve onları engelledi.

Saruhan Bey, Celaleddin Harezmşah'ın ölümünden sonra Anadolu Selçuklu devleti hizmetine giren komutanlardan Saruhan'ın torunu, Alpağı'nın oğludur. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Mesut tarafından uç bölgeye yollanmıştır. Saruhan Bey 1313 yılında Bizans ve Katalanlar karşısındaki başarısından sonra Manisa'yı ele geçirerek, Saruhan Beyliğini kurdu. Saruhan beyliği kısa sürede büyüyerek kadim Lidya sınırlarına sahip olacaktır.

1313 yılında Harmankaya hakimi Köse Mihal Bey Müslüman oldu ve Kayı Beyi Atman (Osman) Beyin kuvvetlerine katıldı. Böylece Lefke (Osmaneli), Mekece, Akhisar, Geyve, Gölpazarı ve Leblebici kalesi Osman Beyin hakimiyetine geçti.

Anadolu'nun uç bölgelerinde beylik sayılamayacak kadar küçük topluluklar vardı. Bunlar zaman içinde Osman Beyin beyliği ile birleşmeyi tercih ettiler. Osmanlıların özellikle kuzeydoğuya Mudurnu, Taraklı ve Göynük'e doğru gelişmeleri böyle küçük uç topluluklarının bazen kendiliklerinden, bazen de zorlanarak Osmanlı beyliğine katılması ile oldu. Bunlar Türk veya Bizans topluluklarıydı. Bunların en meşhurlarından biri de bilindiği gibi Köse Mihail'di. Önce Köse Mihail ve Osman bey müttefik olarak birlikte genişlediler. Sonra Köse Mihail Müslüman olunca ayrı bir siyasi güç olmayı bırakıp, Atman (Osman) Beyin en önemli yardımcılarından biri oldu.

Bazı Bizans köy ve kasabaları Osmanlıların eline geçince, eski komutanlarının veya yöneticilerinin yönetiminde bırakılıyorlardı. Daha sonraları Osmanlılarda Hıristiyan tımar sahiplerine rastlanacaktır. Bu gelişme Osmanlı Beyliğinin ilk genişleme dönemlerinden kalan bir uygulamadır.

Uç halkı aslında büyük çoğunluğu ile Türk'tü yani Kayı Boyu ile aynı hamurdandı. Bizanslı Hıristiyan halk bile nerede ise 50 – 60 yıldır, Türklerle beraber iç içe yaşıyordu. Buradaki Grekler ve Türkler birbirlerine çok yaklaşmışlardı. Karşılıklı evlilikler, Hıristiyan ailelerden bazı kişilerin din değiştirmesi, yakın komşuluk ve beraber yapılan ekonomik faaliyetler halkı ister istemez kaynaştırmıştı. Osmanlı geldikten sonra bu halk alışageldiği yaşantısını sürdürmeye devam ediyordu. Hatta sıkıntıları daha da azalıyordu. Bu, Osmanlıların genişlemesine en önemli katkıyı sağlıyordu.

1314 yılında Tapınak Şövalyelerinin Büyük Üstadı Jacques De Molay Haç'a bağlanarak yakılarak idam edildi. Ezoterik Batıni doktrin Müslüman dünyasında Hallacı Mansur ve ondan 100 yıl sonra Hıristiyan dünyasında Tapınak Şövalyeleri ile kurbanlarını verdi.

Anadolu'da Moğollara karşı Türk isyanları gittikçe çoğalıyordu. Düzeni sağlamak için İlhanlılar Anadolu'ya Emir Çoban'ı yolladılar. Emir Çoban pek çok beyliğe boyun eğdirdi. Bu beylikler arasında Eşrefoğulları, Hamidoğlu, Germiyan, Denizli, Sahip Ata Oğulları Beyliği de vardı (1314). Konya Karamanlıların elinden alınarak, tekrar İlhanlılara geçti.

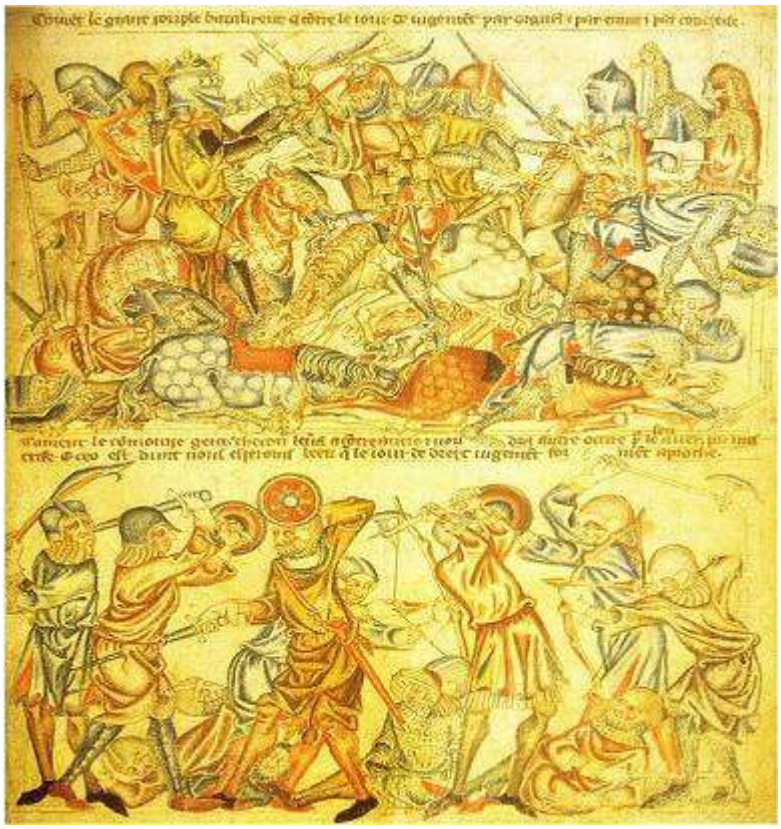
İlhanlıların güçlü komutanı Çoban, Bağdat Hatunun babası olarak da bilinir. Olcaytu, Çoban'a Malatya'yı mülk olarak verdi.

Germiyanoğlu Yakup Bey, Alaşehir'i kuşatmış ama Katalan ordusuna yenilerek geri çekilmişti. Ondan sonra Germiyan Beyliği hiç durmadan akınlar yaptı. Sakız adasını bile yağmaladı. 1314 yılında Yakup Bey Akşehir'e tekrar hücum ederek, bu sefer kenti ele geçirdi. Yakup Bey zamanında Germiyanlılar Menderes üzerindeki Trablus'u, Gümüşşar'ı, Sivriköy'ü, Simav ve Kula'yı ellerinde tutuyorlardı. Yakup Beye bağlı akrabaları Denizli, Aydın ve Afyonkarahisar'a kadar uzanmışlardı. Meşhur Anadolu Selçuklu veziri Fahreddin Ali'nin torunları, tamamen ortadan kalkmadan önce, Yakup Beye baş eğmişlerdi. 1314 yılında aileden artta kalanlar hala Karahisar'daydılar.

Bu sırada Karaman beyliğinin başında Yahşi Han vardı. Yahşi Hanın gayretleri ile bu dönem Anadolu'sunda Moğollara karşı bağımsızlık isteği daha da kuvvetlenmişti. Yahşi bey Emir Çoban'a boyun eğmedi. Bunun üzerine İlhanlılar Konya'yı kuşatıp, aç bırakarak ele geçirdiler.

Karaman beyi Yahşi Bey bu sıralarda ölmüş olmalıdır. Yerine Mahmut beyin oğlu Bedreddin İbrahim Bey geçti. Onun zamanında Karaman Beyliği Konya kentini geri aldı.

Tapınak Şövalyelerinin sonrası, 1315, 1316

Bannockburn savaşı

Tapınak Şövalyeleri örgütünü ve Şövalyelerin kendilerini ortadan kaldırmak o kadar kolay değildi. Büyük Üstat De Molay ve bir kısım şövalyeler ortadan kaldırılmış bile olsa, bütün Avrupa'yı ve Ortadoğu'yu sarmış olan Tapınak Şövalyeleri gizli olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Sadece Fransa'da şövalyelere ait 9000 temsilcilik ve çeşitli ülkelere yayılmış binlerce şato ve örgüt merkezi vardı. Bu merkezler, hem Tapınak Şövalyelerinin organize oldukları ve tören yaptıkları binalar, hem de o dönemin para akışını kontrol ettikleri yerler haline gelmişlerdi. Dönemin kaynaklarına göre Fransa'da bulunduğu düşünülen 2000 şövalyeden sadece 620 tanesi engizisyon mahkemesi tarafından cezalandırılmıştı. Tahminlere göre, o dönemde 20 binden fazla şövalye vardı. Her şövalyenin yanında ise en az 5 kişi bulunuyordu. Bu kadrolar, denizcilikten, ticarete kadar her türlü işleri organize etmekteydiler.

Bir ağ gibi bütün Avrupa'yı ve Akdeniz kıyılarını kontrol eden bu örgütte en az 100 – 150 bin kişi çalışıyordu. Örgütün gizli bir örgüt tarzında organize olduğu da düşünülürse, örgütün bütün mal varlığını ele geçirmek, ne Fransa Kralı ne de Papa için mümkün olmamıştı. Sanırız ki bu müthiş parasal güç Tapınak Şövalyelerine yeterli korumayı ve güvenceyi sağlamaya yetmiştir. Yani Kilise'nin resmen ortadan kalktığını öne sürdüğü tarikatçılar, bütün Avrupa'da, özellikle de İngiltere gibi Kuzey ülkelerinde yeraltında faaliyetlerine devam etmiştir.

Tapınak Şövalyelerinin ne olduğu sorusu dünyayı hala ilgilendirmektedir. Bir kısmı İsviçre'ye, bir kısmı İskoçya'ya, Bir kısmı İspanya'ya, bir kısmı Portekiz'e gittiler (az önce özetlenmişti). Önemli bir kısmı Hospitalier örgütüne katıldı. Yine önemli bir kısmı Masonlara katıldı.

Tapınak şövalyelerinin İsviçre'ye kaçanlarının orada örgütlerini devam ettirerek, bugün bile hala aktif oldukları iddia edilir. Bu iddiada bulunanlar, İsviçre'nin kuruluşu (Bağımsızlığını kazanması) ile Fransa'da Tapınak Şövalyelerinin takibata uğramasının yakın tarihlere denk gelmesini iddialarına kanıt olarak sunarlar. Bazı İsviçre kantonlarında anlatılan halk hikayelerinde bağımsızlık savaşının beyaz giysili şövalyelerce desteklendiği anlatıyordu ki bu da yukarıdaki iddia sahiplerini desteklemektedir. Tapınak Şövalyelerinin çok deneyimli olduğu bankacılık, İsviçre'nin ana konusu olmuştur. Tapınak Şövalyelerinin özel haçı ve diğer amblemleri, bazı İsviçre kantonunun bayrağında mevcuttur.

Bir kısım Tapınak Şövalyeleri, o dönemde Papanın otoritesini tanımayan yegane krallık olan İskoçya krallığına sığındılar. İskoç Kralı Robert Bruce'n himayesinde tekrar örgütlendiler. Kısa süre içinde de buradaki Mason localarına girip, içlerinde eridiler. Mason locaları sadece İskoçya'da değil tüm Avrupa'da kapılarını Tapınak Şövalyelerine açtılar. Bu katılım, Mason teşkilatına büyük bir canlılık getirdi. Loncalarda fikri çalışmalar da yapılmaya başlandı. Masonluk İskoçya'da kuvvetlenerek bir ana üsse sahip olsa da, Tapınakçıların ticari merkezi, para kaynağı ve yönetim makamı Portekiz olmuştur.

Fransa'da kalan ve başka bir yere gidemeyen 30 – 40 bin Tapınakçı ise burada Masonların içlerine girdiler. Tapınak Şövalyelerinin önemli bir bölümü Mason teşkilatına girmiş olmasına rağmen, Papalık Mason teşkilatına dokunmadı. Masonlar İnşaat yapımına sırlarını korurken aslında kendi varlıklarını da koruyorlardı. Onlarsız Kilise ve Katedraller yapılamazdı. Masonlar felsefelerini bir biçimde yaptıkları mimari eserlerin içine koymuşlardır. Onların inançları da " her insanın hakikati kendi içinde " bulacağı tarzındaydı. Bunun için sembolik olarak " dünyanın merkezine git orada " Felsefe Taşını " bulacaksın der ve yazarlardı.

Kapetler (Capetian) krallığı çok uzun zamandır devam ediyordu. Krallar sülalenin sürekliliğini başarıyorlardı. 1314'de Fransa (Capetian) kralı Philippe IV (1268 – 1314) üç erkek mirasçı Louis X, Philippe V ve Charles IV bırakarak öldü. En yaşlı oğul ve mirasçı Louis X 1316 'da öldü. Peşinden kendisinden sonra doğan biricik oğlu John I de doğduğu yıl öldü. Arkada babası pek belli olmayan bir kız evlat Joan kalmıştı.

İskoçya nedeniyle, İngiltere ve Fransa çelişiyorlardı. Hatırlanacağı gibi İngiltere İskoçya'yı kendi vassallı sayıyordu. Halbuki Fransa ile İskoçya birbirlerine " eski nişanlılık " bağı ile bağlıydılar. İskoçya İngiltere savaşlarında Robert Bruce, kendi yaya askerlerinden çok üstün durumda olan İngiliz atlılarını, yere saplanmış bir sıra mızrakla durdurmuştu (Bannockburn savaşı). Yere çakılmış kazıklar, atlıların hareketini sınırlarken, yaya savaşa daha fazla imkan sağlıyordu. İngilizler Robert Bruce'un bu uygulamasını alıp, ordularına uyguladılar. Böylece İngiliz ordusunda atlı sayısı azalırken, yaya ve okçu sayısı iyice artmış oluyordu.

İngiliz kralı III. Edward, bu yeni savaş usulünü Edward Baliol'un II. David'e karşı yaptığı savaşlarda deneyerek iyice geliştirmişti. Bu yeni taktiği uygulayarak gelecekte İngilizler pek çok savaş kazanacaklardı.

1315 günü Morgarten Çarpışması'nda Habsburg ordusunu yenen İsviçreliler, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu içinde, İsviçre Konfederasyonunun varlığını güven altına almışlardı.

Anadolu Türk Beylikleri

Anadolu Türk Beylikleri

Anadolu'da kurulan Türk Beyliklerinin bir kısmı eski kabile örgütlenmesine dayanırken bir kısmı da, daha önce anlatılan, çözülmüş kabile bağları yerine oluşmuş olan kuvvetli bir bey ailesi etrafındaki menfaat birlikteliği esaslarına dayanıyordu. Kabile bağları esasına dayanan beyliklere örnek olarak Osmanlı, Çobanoğulları, Dulkadıroğulları, Eşrefoğulları, Germiyanoğulları, Hamidoğulları, Karamanoğulları, Karasıoğulları, Ramazanoğulları beylikleri verilebilinirken, Bey ailesi etrafında yağma esaslı örgütlenmiş beyliklere örnek olarak İnaloğlu, Aydınoğulları, Candaroğulları (İsfendiyaroğulları), Eretna, Menteşoğulları, Pervaneoğulları, Saruhanoğulları verilebilinir.

Anadolu Selçuklu Sultanları, Anadolu'ya akan Türk kabilelerini Bizans İmparatorluğu ile Kilikya Ermeni Krallığı sınırlarına yerleştirirlerdi. Bu uça yerleşmiş aşiretler, düşman topraklarına yağma akınları düzenleyerek hem kendilerini doyururlar ve hem de Selçuklu devletinin rakiplerini zayıflatırlardı. Savaş sırasında veya Anadolu Selçuklu Sultanı çağırınca bu aşiretler aşiret reisinin komutası altında savaşa giderlerdi. Savaştan sonra da aşiret beyine ikta edilmiş topraklara dönerlerdi (tımar toprakları).

Anadolu Selçuklu merkezi yapılanması zayıflayınca bağımsızlıklarını kazanan bu beylikler, devlet yapısı olarak Anadolu Selçuklu devlet yapılanmasını kopya etmişlerdir. Anadolu beyliklerinde de devlet, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi ailenin malı sayılıyordu. Ailenin en yaşlısı merkezde oturup, oğullarını ve kardeşlerini vilayetlere yollayarak devleti idare ederdi. Daha önce gördüğümüz " Divan " yapılanması, küçük ölçekli olarak, Anadolu Türk beyliklerinde de esas yönetim aracıydı. Şehzadelerin yanına Atabey veya Lala verme geleneği devam ediyordu. Müstevfi denilen mali divan reisine bağlı vergi memurları vergiyi toplardı.

Kadılar Şeri mahkemelere bakarlardı. Subaşılar ise askeri işlerden ve güvenlikten sorumluydular.

Anadolu Türk Beyliklerinde de toprak mülkiyeti ikta, vakıf ve mülk olarak üçe ayrılırdı. Halk ve vergiler de bu sisteme bağlanmıştı. Toprak devlete aitti. Köylüler kendilerine kullanım hakkı verilmiş olan toprağı işlemekle yükümlüydüler. Toprağı işlediği sürece toprağın kullanım hakkı kendinde kalır, oğluna ve torununa geçerdi. Köylü kimin reayası ise (ikta, vakıf veya mülk) toprağın kullanım hakkını ondan alır, vergisini de ona öderdi.

Kent ve kasabalarda her sanat erbabının bağlı olduğu meslek örgütleri vardı. Bu meslek örgütleri hem mensuplarının haklarını korur ve hem de malın kalitesini denetlerlerdi. Kent ve kasaba halkı şeri ve örfi vergilerini kime ayrılmış ise ona verirdi. Anadolu'nun her yerinde Ahilerin esnaf örgütleri vardı.

Bazı özel görevler üslenmiş köyler, bilim ve din adamları vergiden muaftılar.

Anadolu'da fikir ve bilim hayatı Anadolu Türk Beylikleri sayesinde devam etmiştir. Ve hatta denilebilinir ki, Beylikler arasında ortaya çıkan parçalanmış yapı ve Beylikler arasındaki çelişkiler, merkezi bir devlete göre izafi olarak daha hür bir ortam yarattığından, bilimin, edebiyatın, fikrin ve sanatın gelişmesinde daha uygun bir ortam oluşturmuştur. Bu dönemde Konya, Kayseri, Niğde, Sivas, Kastamonu, Sinop, Kütahya, Bursa, İznik, Kırşehir, Amasya, Ankara gibi Anadolu kentleri hem gelişmiş ve hem de birer bilim merkezi olmuşlardır. Anadolu beyleri, bilim adamlarını destekleyecek fonları kurarak ve onları davet ederek, gelişim ve bilgi birikimini desteklemişlerdir. Medrese, kütüphane, imaret ve misafirhaneler kurmuşlardır. Böylece bilim ve sanat adamlarının talebe yetiştirmesine de olanak sağlanmıştır.

Anadolu Beylikleri döneminde tıp, astronomi, matematik, edebiyat, tarih, tasavvuf ve dinsel konularda pek çok eser meydana getirilmiştir. Bunların bir kısmını yazılma tarihlerine bakmaksızın, dönem örneği olarak verelim. İshak bin Murat adlı bir tabibin yazdığı "Edviye-i Müfrede ", Hacı Paşa tarafından yazılmış olan " Müntahab-ı Şifa-ı Tıp ", " Şifa'ül-Askam " ve " Teshil " adlı eserler, Germiyanlı Ahmet'in " Tervih-ül-Ervah " adlı eseri tıbbi eserlere örnektir. Döneminin en meşhur bilim adamlarından olan Mahmut bin Mesut Şirazi'nin " Nihayetül-idrak fi dirayetil-eflak " adlı eseri döneminin en ünlü astronomi eseridir.

Tasavvuf düşüncesi Anadolu Türk Beylikleri zamanında da gelişmeye devam etmiştir. Gülşehirli Şeyh Ahmet'in yazdığı " Felekname " ve " Keramat-ı Ahi Evren " adlı eserleri, Aşık Paşa'nın Mevlana oğlu Sultan Veled ile ilgili " Garibname " adlı eseri, Sultan Veled'in oğlu Ulu Arif Çelebi ile Bahaüddin Sultan Veled'in yazdıkları " Veledname ", " İptidaname " ve " İntihaname " adlı eserler, Ahmet Eflaki'nin " Menakibül-Arifin ",Yunus Emre'nin " Divanı " ve " Risaletün-nushiye " adlı eserleri önemli tasavvuf felesefi yazılarıdır.

Anadolu Türk Beylerinden Kastamonu Beyi Yavlak Arslan, Alaeddin Eretna ve Kadı Burhaneddin Ahmet, Amasya Beyi Hacı Şadgeldi Paşa, Aydınoğlu İsa Bey, Saruhan Beyi İshak Bey bizzat felsefe ve edebiyat ile uğraşmışlar, eserler yazmışlardır.

Anadolu Türk Beylikleri döneminde ticaret, ziraat ve sanayiye verilen önem devam etmiştir. Yeni yollar ve kervansaraylar yaptırılmıştır. Bir bütün olarak Anadolu kendine yetiyordu. Onun için önemli bir ithalat yoktu, buna karşılık önemli bir ihracat vardı. Tabii ülkenin bel kemiği ziraattı. Doğudan gelen Müslüman tüccarlar ile Venedikli ve Cenevizli tüccarlar,

Anadolu'nun kentlerinde buluşur ve mal takası yaparlardı. Dış satım mallarının başında kumaş, halı, kilim, iplik, ipek ve pamuk geliyordu. Anadolu halıları Suriye, Mısır, Irak, Hindistan ve Çin'e kadar gidiyordu.

Gümüş ve Şap da Anadolu'nun ihraç mallarındandı. Bunların yanında Germiyan atları, çeşitli av kuşları, koyun ve keçi de ihraç ediliyor ve iyi para getiriyordu.

Anadolu Türk Beylikleri zamanında Anadolu mamur ve rahat bir yerdi. Halkın refah içinde olduğunu gösteren göstergeler oldukça fazladır.

Daha önce de söylendiği gibi Anadolu'nun Türkleşmesi Selçuklu hanedanından daha fazla Türk aşiretlerinin ve küçük beyliklerin eseridir. Türk aşiretleri (kabileleri, boyları) o dizgin tanımaz hareketlilikleri içinde, defalarca Selçuklulara baş kaldırmışlar, otorite istememişlerdir. Bu baş kaldırışlardan biri de İran Kültürüne karşı yapılan olmuştur. Türk aşiretlerinin baskı ve eylemi olmasa kültürel açıdan İran Selçukluları gibi Anadolu da İran dili konuşulan ve o kültürün baskın olduğu bir yer olurdu. Türk varlığı Anadolu'yu hem Selçuklular döneminde ve hem de gelecekte Osmanlılar döneminde yabancı kültürel baskılara karşı korumuştur.

Türkmen, Baba İshak'lar, Şeyh Bedrettin'ler, Hacı Bektaşi Veli'ler, Yunus Emre'ler, Pir Sultan'lar yönetiminde Türk kalmak için direnmiştir. Bugün bu sayede Türkiye Cumhuriyet'i vardır.

Anadolu içinde Doğu Anadolu çok uzun yıllardır özerk beyliklerin bulunduğu topraklardı. Ve bunlar çoğunlukla aşiretlerin konfederasyonuydu. Bu yapının kalıntıları günümüze kadar gelmiştir.

Orta Anadolu'da da büyük beyliklerin gerisinde onların müttefiki veya vassalı durumunda bulunan birçok daha ufak beylik vardı. Sanki her kale sahibi, çevresindeki köy ve kasabaları haraca bağlayarak bir sülale kurmuştu. Bu küçük beylikler sık sık birbiri ile savaşır, birbirleri ile çıkar çatışmalarına girerlerdi.

Bu irili ufaklı beyliklerin, kendilerine bağlı savaşçıları vardı. Bunlara önceleri yoldaş, koldaş, alp derken Moğollardan sonra noker denmeye başlanmıştı. Bunlar batıda gördüğümüz şövalyeler gibiydi. Beylerine genellikle yeminle bağlanır, onun hizmetinde ömürlerini geçirirlerdi. Zaten Köleliğin yaygın ama köle savaşçıların en yüksek mevkilere çıktığı bir sistemde, hür kişilerinde birilerine kendilerini bağlamaları yadırganmaması gereken davranıştı.

Moğollarda nokerler zamanla noyanları ve beyleri meydana getirmişlerdi. Anadolu nokerlerine de benzer şekilde kasabalar, köyler verildi. Bunların izleri veya devamı ileri tarihli Osmanlı defterlerinde takip edilebilmektedir. Nokerler sipahiler gibi ayrıcalıklı ve toprak sahibi bir sınıf oluşturdular. Ancak nokerler sipahilere nazaran daha gerideydiler. Yine noker çocuklarına, sipahi çocuklarına benzer şekilde, babasının hakları geçerli sayıldı.

Moğollar için Katolik örgütlenmesi, 1317, 1319

1317 yılında İlhanlı Hanı Olcaytu ölünce yerine Ebu Sait Bahadır Han (1317 – 1334) çıktı. Aynı yıl, Kayı aşireti reisi ve bir uç beyi olan Osman Bey, ordularının komutasını oğlu Orhan Bey'e bıraktı. Osmanlı orduları 10, 100, 1000 şeklindeki Orta Asya klasik organizasyonundaydı. Ancak karma karışık ve oldukça disiplinsiz bir orduydu.

Ebu Sait Bahadır Hanın tahta geçmesi ile Çoban İlhanlı devletinin en güçlü kişisi oldu. Ülkeyi Bahadır Hana sormadan yönetiyordu. Eyaletleri oğulları arasında paylaştırdı. Anadolu'nun yönetimi Timurtaş adlı oğluna verildi (1317).

1318 yılına geldiğimizde Papa, İlhanlı Saltanat Naibi Çoban'ı razı ederek, Katolik kilisesini örgütlemeye başladı. İlhanlı başkenti Sultaniye'de başpiskoposluk, Sivas, Tebriz ve Meşhed'de piskoposluklar kurdurdu. Manastırlar kurulmaya başlandı. Bu çabalar İran'dan Orta Asya, Çin ve Altın Ordu'ya atladı. Ancak Moğol imparatorluğu dağıldıktan sonra misyonerlik faaliyetleri de bıçakla kesilmiş gibi bitti. Batı İslam'ı ezmek için önemli bir fırsatı Moğol Hıristiyan işbirliğini geliştiremeyerek kaçırmış gibi görülmektedir. Grousset gibi tarihçilere göre, Çin'de Budist, Türkistan'da Müslüman olan Moğollar pek ala Ön Asya'da Hıristiyan olabilirlerdi. Hıristiyan Ermeni krallığı ve Filistin'deki Latin krallığı ile birleştirilerek Ortadoğu'da Hıristiyanlık Müslümanlık aleyhine çok kuvvetlenirdi. "…, dar görüşlü Hıristiyan prenslerin yanlış kararları ve kararsızlıkları yüzünden büyük tarihsel sonuçlar doğurmaya gebe bir tarihsel fırsat kaçırılmıştır ". Bütün spekülasyonlar bir yana, Moğol Hıristiyan işbirliği çabaları, daha önce görülmeyen bir Hıristiyan karşıtlığını Müslümanların içinde pekiştirmiştir. Herşeye rağmen böyle keskin bir düşmanlık daha önce yoktu.

Bu sırada Anadolu'daki Timurtaş Anadolu Selçuklu ailesini ve prenslerini sistematik bir şekilde yok ediyordu. Bazı prensler dağlara ve uç beyliklerine kaçtılar. 1318 yılından sonra, artık Selçuklular kesinlikle sona ermişlerdi. Timurtaş kendini Anadolu'nun yeni sultanı gibi görüyordu.

Çağatay Hanlığında ise tahta Kebek geçti (1318 – 1326). Kebek de diğer geçmiş Çağatay Hanları gibi Müslüman değildi. O güne kadar Çağatay hanları göçebe yaşamlarına devam ediyorlardı. Aslında Kebek de öyle yaşadı. Ama Nesef kentine 15 Km uzaklıkta Kaşka derya üzerinde kendi için bir büyük ev yaptırdı. Bu Çağatay hanlarının yerleşik düzene geçmesinde önemli bir rol oynayacaktı. Ayrıca Kebet, Kebeti denen sikke kestirdi.

Karaman Beyi Bedreddin İbrahim Bey Kilikya Ermenileri üzerine 1318 ve 1319 yıllarında iki yağma akını düzenledi. 1319 yılında Menteşoğlu Beyi Mesut Beyin ölümü üzerine iki kardeş arasında çıkan taht mücadelesini Orhan Bey kazandı.

1319 yılında İlhanlı Hanı Ebu Sait Bahadır Han kukla durumdan kurtulmak istedi. Diğer komutanları Çoban aleyhine kışkırttı. Düzenlenen suikast boşa çıkınca, yargılanan komutanlar, bu işi Bahadır'ın emri ile yaptıklarını belgelediler. Bunun üzerine Bahadır yalan söyledi ve yazdığı mektupları inkar etti. Bu olay hem Çoban'ı daha da güçlendirdi ve hem de Bahadır Han sarayda göz hapsinde tutulmaya başlandı.

Kilikya

Bahadır Han Çoban'a karşı komplo düzenlerken, Anadolu'daki Moğol komutanlarına da Timurtaş'ın öldürülmesi emrini vermişti. Timurtaş'ın karargahı ve hazinesi yağmalandı. Bu durumdan Timurtaş kaçarak kurtuldu. Bu kargaşadan istifade ederek, Karamanlılar Konya'yı tekrar ele geçirdiler. Çoban komployu boşa çıkarınca, Timurtaş da Anadolu'da cezalandırma eylemlerine girişti. Moğol komutanlar öldürüldü, Konya geri alındı. Türklere karşı sertlikler arttı.

Portekiz, 1317-1319

Giotto'dan Madonna ve çocuk İsa

Bu sırada İtalya'da Giotto (1266 – 1337) yaşıyordu. O, Roma'da hareket ve hacim kazanmış olan freskleri Gotik bir ruhla birleştirmişti. Giotto 1317 ve 1318 yıllarında, Floransa'nın en büyük bankerleri olan Bardiler ailesi için, Bardilerin küçük kilisesinin duvarlarına Saint François'nın yaşamından sahneler resmediyordu. Hatırlanacağı gibi bu yıllar kıtlık yıllarıydı ve Avrupa açlıktan kıvranıyordu. Bütün dengeler bozuldu. Sadece maddi dengeler değil, fikir düzeyinde de dengeler bozulmuştu.

Fransa'da kendilerine karşı büyük baskı olmasına rağmen, İspanya ve Portekiz'de rahat bir ortam bulan, yeni isim ve yeni yönetim altında rahatlayan Tapınakçılar bu imkanlarını genişletmeye başladı. Bu uygun koşullarda, Tapınakçıları yeniden kazanmayı isteyen Papa

XII. John 1319'da, İsa Tarikatı'nı onayladı. Böylece tarikatın İspanya, İtalya, Almanya ve eski yuvaları olan Fransa'ya yayılması için gerekli zemin oluşmuştu. Büyük bir askeri, mali ve lojistik güç olan Tapınakçıları elinden kaçırmak istemeyen Kilise, aynı zamanda İspanya'da Müslümanlara karşı savaşacak bir silah kazanıyordu. Basit bir pişmanlık töreni Tapınakçıların geri dönmeleri için yeterli olmuştu.

Şövalyelerin, Tomar'daki dahil, bütün malları İsa Tarikatı'na devrolunmuştu. Üstatlığa da, Avis bölgesinin eski Tapınakçı üstadı Gil Martins getirilmişti. Tapınakçılar, bu tarihten itibaren güçlerini giderek artırıp yeni kaynak arayışına yöneldiler. Denizcilik bilgisi ve yüzyıllardır kurdukları bağlantılar sayesinde Portekiz'i büyük bir deniz gücü haline getiren şövalyeler, sömürgecilik faaliyetlerine başlamak için gerekli alt yapıyı oluşturdular. Denizcilik faaliyetleri " Denizci " lakaplı Kral Henry zamanında büyük bir hız kazanacaktı. Kendisi de bir Tapınakçı ve tarikat yöneticisi olan Henry, Portekiz krallarının Tapınakçı Üstat olmalarını gelenek haline getirdi.

Denizci Henry

Osmanlı Bizans flörtü, 1320, 1321

II. Andronikos

1320 yılına gelindiğinde İtalya'da papalık yönetiminde İtalyan kentleri ile Alman İmparatorları arasındaki savaşı papalık kazanmıştı. Böylece Hıristiyan Roma İmparatorluğu projesi sona erdi. Papalık, İtalya'da kendi mevkiini sarsacak üniter bir devletin kurulmasına izin vermedi. İsa'nın imparatorluğu, papaların menfaatleri yanında güme gitmişti.

Memluklara bağlı beyler Kilikya'ya yağma ve ganimet akınları düzenliyorlardı. Ermenilerin nesi var nesi yoksa alınıyordu. Ayrıca Ermeniler de esir edilerek satılıyorlardı. Bu sırada hasta olan Ermeni Kralı Oşin öldü. Yerine ufak yaştaki oğlu geçti.

Bizans İmparatoru II. Andronikos oğlu IX. Mihail'i ortak İmparator seçmişti. Mihail 1320 yılında ölünce oğlu Genç Andronikos ortak İmparator oldu. Başlangıçta dede ile torun arasında problem yoktu. Bu sırada hem Osmanlılar ve hem de Bizans birbiri ile çatışmamak

istiyordu. Atman (Osman) Bey oğlu Orhan'ı Bizans İmparatoru III. Andronikos Paleologos'un kızı Asporça Hatun ile evlendirdi. Ancak bu evlilik Osmanlı genişlemesini durdurmayacaktır.

Eşrefoğulları Beyi Mehmet Bey öldü yerine oğlu II. Süleyman geçti. Bu sırada İlhanlıların Anadolu Valisi Timurtaş Türk Beyliklerini ortadan kaldırmak için harekete geçmişti. Menteşoğlu Beyi Orhan Bey ise bir donanma ile Rodos'u Saint Jean Şövalyelerinden almak için Rodos'a gitti ise de başarılı olamadı (1320).

Çağatay Hanı, Kebek'in yerine seçilmiş olan Esen Boğa'ydı. 1320 yılında toplanan kurultay oy birliği ile bu sefer Hanlığa Kebek'i seçti. Kebek açık fikirli ve akıllı bir hükümdardı. Yerleşiklerle, göçebelerin uyuşamayacağını ve bunlar bir arada yaşayamayacağını anlıyordu. Kendine Buhara ve Belh yolu üzerindeki Karşi'yi başkent yaptı. Ancak her yıl bozkırı ziyaret etmeyi de unutmadı. Ancak kentler ile bozkır ne yaparsan yap ayrı telden çalıyordu.

1321 yılında Lithuania Büyük Düklüğü Kiev Prensi Stanislav'ı Irpen Nehri Savaşında yendi.

1321'de Stefan Decanski Sırbistan Kralı oldu.

1321 yılı Avrupa için hasat açısından çok kötü bir yıl oldu.

Anadolu’da Hıristiyanlara ayrımcılık

Kümbetler

Anadolu Sultanı gibi hareket eden Timurtaş, Anadolu’yu bağımsızlığa hazırlamaya çalışıyordu. Her bu işi yapan gibi Memluklar ile yakın ilişkiler kurdu. Beraberce Kilikya Ermeni krallığını ortadan kaldırarak, sınırdaş olmaya karar verdiler. Memluk Sultanı Nasır, Timurtaş’ın önerisini kabul ederek 1321 yılında Ayas’ı ele geçirdi.

Timurtaş, topladığı vergiyi İlhanlılara yollamıyordu. Bu parayı Anadolu’nun özellikle askeri olarak ayağa kalkabilmesi için kullanıyordu. Dağıttığı ikta’ların babadan oğla geçişini kabul ederek komutan ve askerleri kendine bağlamaya çalışıyordu. Bu sırada terör ortadan kalkmış, keyfi olarak servet müsaderesi durmuştu. Bunun sonucunda Anadolu eşrafı Timurtaş’ın etrafında toplandı. Timurtaş kentlinin desteğini almıştı ama Türkler ve özellikle uç beylikleri destek vermiyordu.

Timurtaş, Hıristiyanları horlayıcı bir İslam politikası izliyordu. Hıristiyanların Müslümanlardan bir bakışta ayrılmaları için özel giysi giymeleri emrini verdi. Kendine “ kafirlerin kahredicisi “ diyordu. Memlukların sistemini benimseyerek Hıristiyanların mavi, Yahudilerin sarı sarık takması zorunluluğunu koydu. İslam olmayanları devlet görevlerinden uzaklaştırdı. Onların silah taşımalarını önledi. Ülkede şarap içimini yasakladı. Aslında bu konuda birbirine zıt bilgiler vardır. Bazı kaynaklar Timurtaş’ın şarap içmeden savaşamadığını ve hatta atına bile binemediğini yazarlar.

O, Müslüman olmayanlara düşman davranırken, aslında bağlı olduğu İlhanlılar Hıristiyanlar ile dost bir politika izliyorlardı. Baba ile oğlun bu konudaki siyasetleri birbirine tersti.

Timurtaş Anadolu'da şarabı yasak ettiğinde, gezgin İbn Batuta Denizli'yi şöyle anlatıyordu: " Bu kentin halkı ve belki bütün bölge ahalisi, çirkin tutum ve davranışları ayıplamazlar. Güzel Rum cariyelerini satın alarak, onlara fuhuş yaptırırlar. Kadınlar elde ettikleri kazancın bir kısmını sahiplerine verirler. Hatta burada kadınların erkeklerle birlikte hamamlarda çekinmeden fisk ve fücur ile eğlendiklerini işittim. Bana söylendiğine göre, belde kadınının bile hamamda bu biçimde çalışan cariyeleri varmış. "

Delhi Sultanı Celaleddin Hallaci'nin üçüncü oğlu Müslüman olmuş bir Hindu tarafından öldürüldü. Hükümdarlık hanedanından geriye hiçbir erkek kalmadığından Delapur ve Pencap yöneticisi Tuğluk (Türk kökenli), Gıyaseddin Tuğluk adı ile Delhi tahtına yerleşti (1321). Ancak yaşlıydı ve ancak 4 yıl hüküm sürebildi. Gıyaseddin Tuğluk kendinden önceki sultanların alışkanlıklarına sadık kalarak 3. Delhi'yi Delhi Tuğlukabat adıyla inşa ettirdi. Ancak 3. Delhi bir kentten çok kayalık bir tepeye yerleştirilmiş bir kaleydi. Tuğluklar 1413 yılına kadar Delhi Sultanlığı Hükümdar ailesi olarak kaldılar.

Avrupa'da İmparatorluk düşüncesi bir birlik ve barış düşü olarak yaşamaya devam etti. Almanların İmparatorluk olma eylemi bitince, İtalya'yı Almanya'ya bağlayan bağlar da kopmuş oldu. Ayrıca Alman imparatoruna doğrudan bağlı olan yerlerde de derin bir siyasi çalkantı yaşandı. Böylece Almanya, Batı Avrupa'nın kararlı ve tutarlı krallıkları yanında, parçalanmış ve iç çekişmelerle dolu bir ülkesi oldu.

Tuğlukabat

Moğollar Hıristiyan Olmuyor, 1322-25

1322 yılında Anadolu'da Timurtaş kendini " ahır zaman kurtarıcısı Mehdi " ilan etti. Anadolu Moğollar döneminde korkunç günler geçirmişti. Onlar için o günler dünyanın sonuydu. Adil, dindar, cömert ve cesur biri olan Timurtaş'ın mehdiliğini hemen kabul ettiler. Timurtaş kendini mehdi ilan ederken aynı zamanda Sultan da ilan etmişti. İran ve Horasan üzerine yürümeye hazırlandı. Timurtaş'ın babası Çoban büyük bir ordu ile oğlunun üzerine yürüdü. Ama sonuçta baba oğul anlaştılar. Timurtaş yine İlhanlıların Anadolu Genel Valisi olarak devam etti. Ancak Timurtaş'ın etrafındakiler ve özellikle bazı din adamları Timurtaş'ı kışkırtmaktan cezalandırıldılar.

Papalık, İran Moğolları Müslüman olmasına rağmen, onları Hıristiyan yapmaktan vazgeçmiş değildi. İtalya egemenlik savaşlarını kazanınca papalık tekrar bu konuya ağırlık vermeye başladı. 1322 de Papa Ebu Said Bahadır'a elçi yollayarak onun Hıristiyan olmasını istedi ve misyonerler yolladı. Latinlerin elinde dayanak olarak sadece Kilikya Ermeni Krallığı kalmıştı. Papa Ebu Said'den Kilikya Ermeni krallığını korumasını istedi. Ancak Ebu Said Bahadır Memluklar karşısında başarılı olamadı. O yıl Memluklar Yumurtalık limanını yerle bir ettiler. Yumurtalık limanı İran - Batı ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmişti. Bu durumda Ermeni krallığı da Memluk egemenliğini kabul etmek zorunda kaldı.

1322 yılında Pervane oğullarından Gazi Çelebi ölünce Sinop da Candaroğulları topraklarına katılmış oldu. Pervaneoğulları özellikle Cenevizlilerle boğuşmuşlardı.

1323 yılında Flandre kıyılarında köylü kökenli bir ayaklanma oldu. 1323 den 1328 yılına kadar sürdü. Köylü karışıklıkları, kent karışıklıklarından daha şiddetli oluyor ama o kadar tutarlı olmuyordu. Bunlar sefaletin getirdiği kızgınlık sonucu çıkan ayaklanmalardı. Flandre ayaklanması tüm sosyal düzeni karşısına aldı.

1323 yılında İran Moğol Hanı Ebu Said, bir Karimi tüccar aracılığı ile Memluklarla barış anlaşması yaptı. Tüccar bu başarısına karşılık ticaret ayrıcalığı elde etti. Artık Haçlıların kendilerine dayanak yapabilecekleri tek yer olarak Kıbrıs Latin krallığı kalmıştı. Kıbrıs krallığı Mersin yakınlarında bir limanı 1448 yılına kadar elinde tutmaya devam etti.

1324 yılına gelindiğinde Anadolu Selçuklu veziri Fahreddin Ali'nin torunları Moğol Timurtaş tehdidine karşı Germiyanlara boyun eğdiler. Sinop ise Süleyman adlı bir kişinin elindeydi. Bu Süleyman korsan ve gaziydi. Karadeniz'de Kırım ve Kaffa'ya kadar seferler yapmıştı. Trabzon'a saldırıp, limandaki gemileri yakmıştı. Onun adamlarının kurbağa adamlar gibi yüzdüğünü ve denizin altından gelerek gemileri batırdığını biliyoruz. Süleyman'ın kim olduğu net olarak belli değildir.

1324 yılında Osman Gazi öldü. Osman Gazi zamanında Osmanlı Beyliği tam teşkilatlı bir beylik olmuştu. Bizans karşısında önemli başarılar kazanmıştı. Atman (Osman) Bey kendinden sonra Orhan'ın tahta geçmesi için herşeyi hazırlamıştı. Bu nedenle ölümünden sonra hır gür çıkmadı.

Andronikos Palaiologos III

Orhan Beyin kardeşi Alaeddin Bey ve daha sonra oğlu, taht üzerinde hak iddia etmeyerek Kite'ye bağlı Fodura köyüne çekilerek yaşadılar.

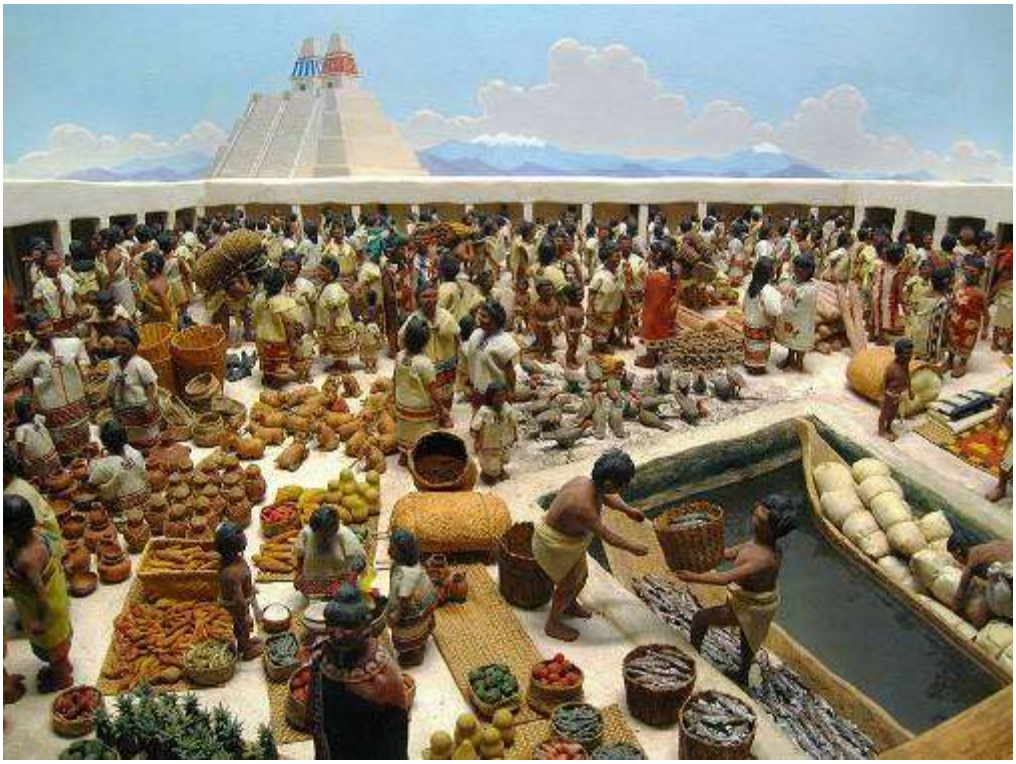
Bizans imparatoru II. Andronikos'un torunu olan III. Andronikos Palaiologos ile arası açılmıştı. Dede, Genç Andronikos'un yaşadığı sefahat dolu hayatı kabul etmiyordu. Kilise ve pek çok devlet adamı da II. Andronikos'u destekliyordu. Genç Andronikos'un 1320'de bir kaza sonucu erkek kardeşinin ölümüne yol açtığı gerekçesi ile tahta çıkması elinden alındı. Bu Bizans'ta bir iç savaşa yol açtı. Güçlü Bizans soylularının özellikle de VI. İoannes Kantakuzenos'un desteğini alan genç Andronikos, kendisinin de tahta ortak olduğunu 1325'de dedesi II. Andronikos'a zorla kabul ettirdi. Trakya ve Makedonya'nın denetimini ele geçirdi.

Anadolu'da Timurtaş 1325 yılında tüccarların Mısır'a köle götürüp satmasını yasakladı. Halbuki köle Memluklar için vazgeçilemezdi. Anadolu köle pazarının kapanmasını kabul etmeleri mümkün değildi. Sultan Nasır, Timurtaş'ın kararını geri aldırtmak için çok şey yaptı. Sonunda çareyi Timurtaş'ın babası Çoban'ı ikna etmekte buldu. Çoban'ın müdahalesi ile Timurtaş kararını geri aldı.

1325 yıllarında Meksika'da Aztek uygarlığı yükselmeye başlamıştı. Aztekler Mayalar gibi yerli halkın kurduğu bir uygarlık değildi. Aztekler XII. Yüzyılda kuzeyden gelmiş fatihlerdi. Önce yerli halk tarafından horlanmışlardı. Onlar da biraz Meksika içlerinde dolaşmışlardı. Meksika'da tarımı öğrenmiş olmalılar. Bunlar zaman zaman verimli bir bölgede yıllarca kalıyor, sonra tekrar göçe başlıyorlardı. Eşitlikçi kabile yapılanmasına sahiptiler. Aile reisleri bir araya gelerek önemli kararları alıyor ve klan reisini (calpulli) seçiyorlardı. Topraklar klanın ortak malıydı. Klan üyeleri toprağı ekip biçmekle ve savaşmakla sorumluydular.

1325 tarihinde yerleşmeye başladılar. Başkent Tenoktitlan kuruldu. Yerleştikleri toprakların gereği olarak, tüm yaşamları boyunca, komşuları ile içecek su ve ekecek toprak için savaşıp, durdular. Yerleşik düzende örgütlenirken siteler kurdular.

Bu sırada Asya'da, Karadeniz'in kuzeyinde I. İvan Moskova'yı geliştiriyordu. Kent hızla büyüyordu.

Tlatelolco pazarı

Moskova

Çin’deki Moğollar, 1320

Beijing Cennet Mabedi

Uzun zamandır, 1299 Cava savaşlarından beri, Moğol askerleri Çin’de garnizonlarda oturuyor, devletten aldıkları para ile yaşıyor, savaşmıyor, hiçbir iş yapmıyorlardı. Yaşlı savaşçılar ölünce yerlerine oğulları geçiyordu. Bu genç Moğollar Çin’de doğmuş, hiç harp görmemiş, aldıkları savaş eğitimleri de üstün körü olmuştu.

1320 den sonra Çin’de inanılamaz şeyler oldu. 50 kişilik eşkiyalar 1.000 kişilik Moğol birliklerini darma dağın ettiler. Bu Moğollar 50 yıl önceki Moğollar değillerdi. Ne yapacaklarını, nasıl savaşacaklarını bilmiyorlardı.

Moğollar Beijing’i başkent yapmışlardı. Beijing Moğolistan’a çok yakındı. İmparator ve maiyeti yazları, Çin’in sıcak ve nemli havasından kurtulmak için Moğolistan’a gidiyorlardı. Ancak Beijing büyük bir İmparatorluğun merkeziydi. Orada her ülkeden ve halktan gelmiş birçok memur çalışıyordu. Moğollar Beijing’i İmparatorluk Merkezine yaraşır bir kent yapmak için kolları sıvadılar. Savaşlardan gelen paralar kentin imarına akmaya başlamıştı. Beijing’e Çin’in her yerinden işçiler doldu. Bunlar Jendrinin hizmetinde çalışan, angaryaya tabi, topraksız köylülerdi. Geri dönecek yerleri yoktu.

Beijing’in nüfusu çok artmıştı. Halkı beslemek önemli bir sorundu. Tang devrinin sonlarına doğru, Nankin ve çevresi tahıl ana üretim merkezi olmuştu. Halk darı ve buğday yerine daha fazla pirinç yiyordu. Pirinç kuzeyde değil güneyde yetişiyordu. Tahılı güneyden nakletmek zorunluluğu, kısa sürede kanallar yapmak, nehirleri düzenlemek, yeni gemiler inşa etmek zorunluluğunu doğurdu. Bu işleri yapmak için de pek çok angaryacı iş yerlerine yollandı.

Çin köylüsü kötü durumdaydı. Hatta hali, Song döneminden bile kötüydü. Büyük Jendri onu soymuştu. Moğollar gelince onlarla ittifak yapan bu Büyük jendri yerindeydi ve soymaya devam ediyordu. Eskiden hanedan değiştiğinde, yeni hanedan ile birlikte yeni bir jendri gelir, eskiyi bertaraf eder, yerine kendi geçerdi. Bazen yeni jendri eskinin içinden de çıkardı. Ama ne olursa olsun hiç olmaz ise jendrinin sayısı değişir, köylüye nefes alabilecek bir fırsat doğardı. Halbuki şimdi ne jendri (Kibar Seçkinler, Büyük Çin Saileleri, Toprak Lordu Bürokratlar) değişmişti ve ne de sayısı. Bir de bunlara 1 milyon Moğol ilave olmuştu. Köylüler tüm bunları besliyorlardı. Köylülerin yükü çok ağırdı. Hiç olmadığı kadar ağırdı.

Çin’de Moğolların Dini

Genel de Çin üst kademesi dinle pek ilgilenmezdi. Buna karşılık Moğollar tarihi gelişimlerinin sonucu olarak, dinlerine ve ritüellerine içten bağlıydılar. Moğolların önemli bir kısmı Şaman dinindendi, bir kısmı da Budistti. Çin’deki Çinli Budist rahipler Moğollara yaklaştılar. Bilindiği gibi Şaman dini hem diğer dinleri yadsımazdı, hem de Çin halk tabakasının dini, en azından Taoist görüş, Şaman dinine çok yakın bir inançtı. Zaten Çin’deki Budizm de Şaman dini ve Taoizm etkisi ile değişmiş bir dindi.

Sonuçta Şaman dini Budizmin rekabetine dayanamadı. Zaten rekabet bile etmemişti. Çindeki Moğollar Budist oldular. Moğollar, daha önce de bahsedildiği gibi Tibet Budizmini tercih etmişlerdi. Bu arada Taoizme de ilgi duyulmaya başlanmıştı. Gelinen nokta, Şaman dinini bilenler için normal bir gelişmeydi. Mabetlere hediye yağmaya başladı. Büyük tarlalar, bunları işlemek için köylüler hediye olarak verilmeye başlandı. Şimdi köylülerin bir kısmı mabet köylüleri olmuştu. Zaten mabet toprakları vergiden muaftı. Mabetler gittikçe zenginleşiyordu.

Çin’de Budist mabetler, Avrupa’da Katolik Kilise durmadan zenginleşiyordu. Ruhban sınıfının olmadığı Müslüman ülkelerde ise bu gelişme görülmüyordu. İslam Tanrı ile insan arasına girilmesini önleyerek, önemli bir sosyal bozukluğa şimdilik imkan vermemişti.

Tibet Budizmi Çin'de Moğolların teşviki ile gelişiyordu. Bu sırada dini plastik sanatlar tamamen Tibet etkisine girmişlerdi. Yapılarda ortaya pagodalar çıkmaya başladı. Pagodalar Hint kökenli, Buda veya talebelerinin kemiklerini muhafaza etmek için oluşturulmuş yapılardır.

Pagoda ntarzı Bailin Mabedi, yapımı 1330

Moğolların yönetiminde Çin Ekonomisi

Çin'de tarla ölçüsü " ch'ing " di. 1 ch'ing 1 aileye yetecek büyüklükte toprak demekti. O anda 14 – 15 milyon tahmin edilen Çin köylü nufusuna karşılık 6 milyon ch'ing vardı. Mabetlere verilen tarla sayısı 17 bin ch'ingdi. Tapınaklar devlete vergi vermez iken, köylüler tapınaklara para ödüyorlardı.

Moğollar döneminde tapınaklara verilen tarlaların dışında 200 bin ch'ing, köylüleri ile birlikte askeri bölge haline getirilmişti. Buralardaki köylüler ordu için çalışıyor, savaş durumunda orduya yardım ediyorlardı.

Moğollar bütün yüksek memurlara maaşlarının bir kısmı olarak tarlalar veriyorlardı. Yüksek memurların gelirleri maaşlardan ve tarla gelirlerinden oluşuyordu. Ayrıca Moğol asillerine köylülerin elinden alınarak çok fazla tarla hediye ediliyordu. Köylüler bu tarlaları kiralayarak, orada çalışıyor. Para devlete değil tarla sahiplerine gidiyordu. Daha pek çok arazi köylünün elinden alınarak otlak haline getiriliyordu.

Ayrıca hatırlanacağı gibi jendrinin elinde de çok miktarda ch'ing vardı.

Bütün yukarıdaki oluşumların sonucu olarak köylü sayısı çok azalmıştı. Tabii vergi de çok azalmıştı. Buna karşılık devletten maaş alanların sayısı Moğol sayısına bağlı olarak artmıştı. Sonuçta devlet vergileri arttırdı. Köylü ölümlerden ölüm beğeniyordu.

Unutulmamalı ki bir yandan da elinden herşeyi alması yetmiyormuş gibi köylü angaryada da kullanılıyordu.

Şimdi Çin'deki tüccarların çoğu yabancı kökenliydi. Bunlar Çin toplumu içinde ayrıcalıklı bir konuma sahip oldular. Vergiden muaftılar, istedikleri yere seyahat edebiliyorlardı, istedikleri

konularda çalışabiliyorlardı. Bu tüccarlar büyük servetler topluyor ve bunları ülkelerine aktarıyorlardı. Çin'in kaynakları dışarı akıyor, ülke hızla fakirleşiyordu.

Ticaretin yabancıların eline geçmesi ile gümüş dışarı akmaya başlamıştı. Ülkede nakit sıkıntısı da başlamıştı. Devlet bunu kağıt para basarak çözmeye çalıştı. Ama hükümet geri alırken paranın kıymetini ödemediğinden, basılan paralar kısa sürede değer kaybetmeye başladılar. Halkın kağıt paraya olan güveni yok oldu.

Çin'in fakirleşmesine Çin'den Avrupa'ya uzanan ticaret yolu da sebep oluyordu. Eskinin Çin'i zenginleştiren İpek Yolu, şimdi kıymetli madenlerin ülkeyi terk ettiği yoldu. Yapılan ihtişamlı yapılar, barajlar, kanallar, yatırımlar da halkın daha da fakirleşmesine yol açıyordu.

Çin'de Moğol devri dış görünüşteki bütün ihtişamına rağmen, aslında ülkenin fakirleştiği bir dönem olmuştur.

Derken 1325 yılında Çin'de açlık başladı. Açlık katliamları da beraberinde getirdi.

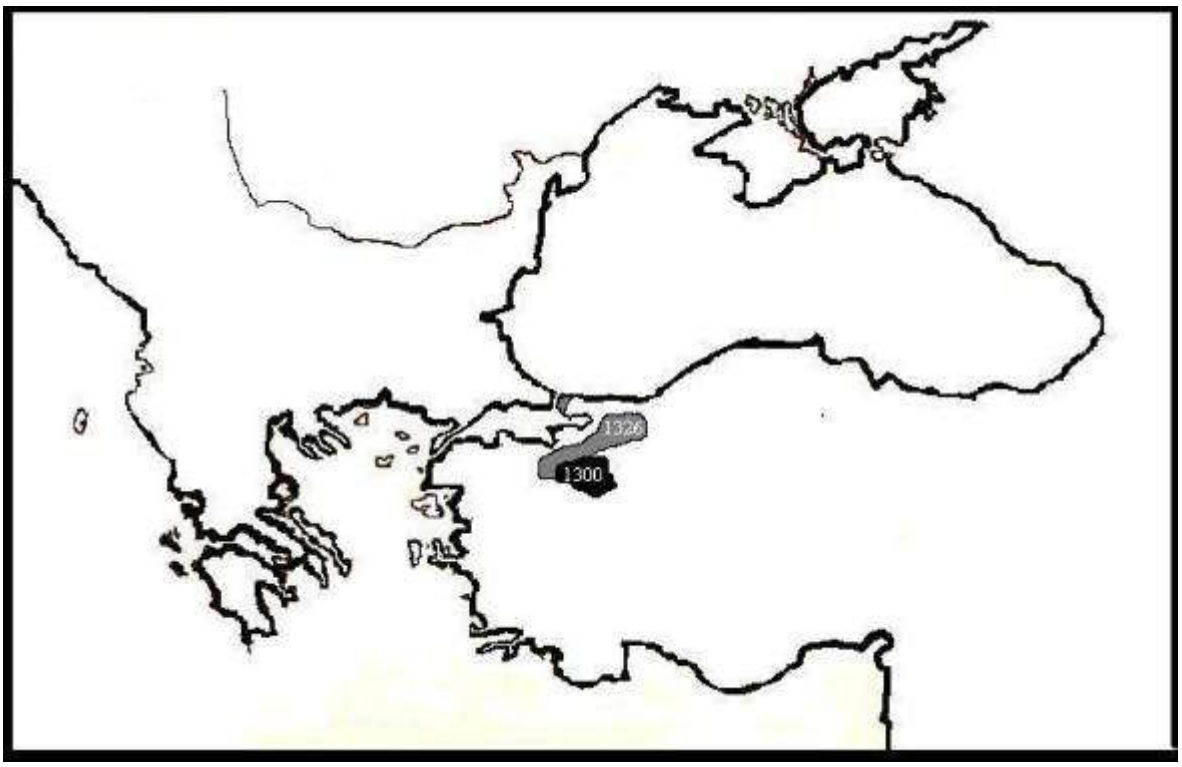
Moğol hakimiyeti altında, Çin bilginlerinin büyük bir kısmı resmi görevlerden ayrılarak, arkadaşları ile birlikte inzivaya çekilmişlerdi. Bunlar Sung döneminde iyice gelişmiş olan nazım tarzda yazıyorlardı. Yazdıkları eserler bir ilham sonucu değildi. Teknik çalışmalar sonucu ortaya çıkan yazılardı. Nesir tarzında yazılmış en başarılı örnekler ise bilginlerin notları şeklindeki eserlerdir.

Bazı yabancılar da Çince eserler veriyorlardı. Ancak bunları jendri olumlu karşılamıyordu. Bir Kitan devlet adamı olan Yeh-lü Ch'u-ts'ai ve bir Moğol olan T'o-t'o (Tokto) böyle edebiyatcılardı. Yeh-lü Ch'u-ts'ai, Cengiz Hanın Türkistan seferine katılmış ve bir seyehatname yazmıştır. Bu eserde Semerkant ve Türkistan hakkında yazılmış nazım tarzında yazılar vardır. Bu ve benzeri yabancıların yazdığı eserler, o dönemdeki Çinli yazarların eserleri ile aynı değerdedir. Yabancılardan Tokto, " Sung Hanedanı Yıllıkları ", Kitan ve Chin hanedan yıllıklarını yayınlayan komisyonun başkanıydı. Sung Hanedanı Yıllıkları, çok geniş bir haçim kapsamakla beraber, Çinli edebiyatcılar tarafından, Moğol Hanedan Yıllıkları ile birlikte, Hanedan Yıllıklarının en kötü yazılmışları olarak görülmüşlerdir. Sung Hanedan Yıllıklarını yazarken Tokto'ya acele ettirilmiş ve çok büyük hacme sahip malzeme yeteri kadar tasnif edilememiştir.

Moğol doneminde Çin'de en büyük edebi başarı operalar sahasında olmuştur. İmparatorun ve zenginlerin tiyatroya önem vermesi sonucu, bilgili kişiler de opera metinleri yazmaya başlamışlardı. Ancak opera yazarlarının kimliği bilinmemektedir. O dönemde dram yazmak ayıp kabul edildiğinden, yazarlar takma ad kullanarak eser vermişler ve asıl kimliklerini saklı tutmuşlardır. Genelde dramlar "Kuzey Dramları " ve " Güney Dramları " olarak ikiye ayrılıyordu. Kuzey Dramları daha kahramanca, Güney Dramları ise daha lirik oluyordu. Ancak herşeye rağmen bunun kesin bir kaide olduğu söylenemez.

Moğol döneminin en meşhur oyunu Kuzey Dramı olan " P'i-p'a-chi " (Bir Lavta'nın Hikayesi) adlı eserdir. Yaklaşık olarak 1356 yılında yazılmıştır. Bir diğer önemli eser, Voltaire'in de çok beğenip, faydalandığı " Chao-shih ku-erh-chi " (Yetimin Hikayesi) adlı dramdır. Yazarı elimizde söz konusu tek eseri olan Chi Chün-hsiang'dır. Güney Dramlarının en meşhuru da Wang Shih-fu ve Kuan Han-ch'ing tsrasfından yazılmış olan Hsi-hsiang-chi (Batı Odasının Hikayesi) adlı eserdir.

Bursa Osmanlıların, 1326

Osmanlılar 1300 - 1326

Bursa (Prusa) 1315 yılından itibaren her yönden Osman Beyin aşireti tarafından sarılmıştı ve alınmaya hazırdı. Osman Bey Bursa'nın Osmanlıların eline geçmesini göremedi. Osman Beyin bildiğimiz 6 oğlu ve 1 kızı vardı. Orhan, Çoban, Melek, Hamit, Pazarlu ve Alaeddin ile kızı Fatma bilinmektedir. Alaeddin de taht üzerinde hak iddia etti. Ancak iki kardeş Orhan ve Alaeddin güzellikle mi yoksa güçle mi anlaştılar, bilinmemektedir. Osman Beyin ölümünden kısa bir süre sonra oğlu Orhan Bey Bursa'yı aldı (1326). 1326 yılında ele geçirdikleri Bursa'yı Osmanlılar hemen başkentleri yaptılar. Bursa'yı Evrenos Bey savunmuştu. Bursa'nın fethinden sonra Orhan Gazi'nin en önemli komutanı oldu. Orhan Bey (1326 – 1359) kardeşi Alaeddin'i (öl. 1333) veziri yaptı. İki kardeş birlikte önemli örgütlenmelere imza attılar. İdari yapılanmanın temelleri atıldı, sikke kesildi. Bursa alındığında Osmanlılar hala çadırlarda yaşıyor, yazın yazlaka kışın kışlaka gidiyorlardı.

Bursa alındığında yerli halk açlıktan bitmişti. Sokaklarda açlıktan ölenler, hastalananlar vardı. Açlık kurbanlarının çokluğu Orhan Beyi etkilemişti. Bursa aç olarak sonuna kadar direnmişti.

Bursa böyle direnmiş bile olsa, aslında Bizans halkı savaşmıyor veya çok gevşek savaşıyordu. Bunun temel nedeni de ülkelerine olan güveni kaybetmeleriydi. Bizans halkı bir yandan ağır

vergiler altında eziliyor, bir yandan Türkler tarafından durmadan yağmalanıyor, bir yandan da asillerin ve çevrenin Türklerle yaptığı evlilikleri görüyorlardı. Her an bir savaşın karışıklığı içine sürüklenmek, esir edilip satılmak veya bir salgın hastalıkla ölmek tehlikesi vardı. Dindaş olmak bile güven sağlamadığı bir dönemdir bu dönem. Kimse kimsenin gözyaşına bakmamaktaydı. Bundan gelen sonuç, Türkler ile bütünleşmenin en doğru yol olduğuydu.

Osman Bey, Beyliğinin son yıllarında yönetim mesuliyetinin büyük bir kısmını oğlu Orhan Beye bırakmıştı. Bu nedenle ve toplumda sözü geçen kişilerin desteği ile Osman beyden sonra Orhan Beyin tahta çıkışı doğal bir tarzda cereyan etti. Hatırlanacağı gibi bu sırada kabile yasasına göre tahta çıkışta belli bir yöntem yoktu. Beyliğin en büyük evlada veya ailenin en yaşlı üyesine kalması gibi bir kural olmayınca, ülkenin çeşitli yerlerinde yöneticilik yapan bey ailesi üyeleri kendilerini ispatlamak, adil, akıllı ve cesur olmak, halkın, ileri gelenlerin ve savaşçıların desteğini almak zorundaydılar. Böylece aile üyeleri içinde iktidara en yakışan seçilebiliniyor, iş şansa kalmıyordu. Ancak daha önce defalarca görüldüğü gibi bu tip bir veraset anlayışı, taht kavgalarına ve iç savaşlara yol açıyordu. Osmanlılar başlangıçta bu göçebe yöntemini benimsemişlerdi ama daha sonra tercihleri değişecekti.

Bursa'nın alındığı yıl Aydınoğlu Mehmet Bey İzmir'i aldı. İzmir'de bir donanma oluşturdu. Oğlu Umur Bey, babasının sağlığında bu donanma ile adalara ve Rumeli kıyılarına başarılı akınlar yapmaya başladı. Aydınoğlu Mehmet Bey hükmettiği toprakları oğulları arasında paylaştırdı. Ayaslug ve Sultan Hisarı Büyük oğlu Hızır'a, İzmir'i Umur Bey'e, Ödemiş'i üçüncü oğlu İbrahim Bahadır'a, Tire'yi dördüncü oğlu Süleyman'a verdi. Küçük oğlu İsa'yı yanında tuttu. Döneminde tarihçiler Aydınoğlu Mehmet Beyin 60 kenti, 300 den fazla kalesi ve 70.000 kişilik süvarisi olduğunu yazmaktadırlar.

1326 yılında İlhanlı Anadolu Valisi Timurtaş, Beyşehir'i ele geçirdi. Eşrefoğlu Beyi Mübarizüddin II. Süleyman'ı işkence ederek ve Beyşehir gölünde boğdurarak öldürttü. Böylece Eşrefoğulları Beyliği de son buldu. Eşrefoğlu toprakları Moğol egemenliği nedeniyle değil, topraklar Karaman ve Hamidoğulları arasında bölündüğü için hanedan bitmiştir. Kısa ömrüne göre II. Süleyman Bey önemli sanat eserleri yaptırmıştır. Yine Timurtaş, Antalya'da yakalattığı Hamidoğlu Beyi Dündar Beyi öldürttü. Bundan sonra Hamidoğlu beyliği bir süre kargaşa içinde yaşadı.

Timurtaş Anadolu Selçuklu Sultanı gibi davranmaya devam etti. Etrafındaki Türkmenleri cezalandırmak için seferler düzenledi. Batıdaki Türkleri cezalandırmaya giderken İran olayları patladı.

Avrupa'da Bilimsel Düşüncenin Önü açılıyor

Ockhamlı William

XIV. yüzyılda, bilimsel gelişmenin önündeki engelleri kaldıran kişi, Ockhamlı Guillaume (1285 – 1349) ve takipçileridir. Ockhamlı Guillaume, John Duns'un öğrencisi olmuş mudur, belli değildir. Ancak Oxford'da doktorasını yapmış, Oxford ve sonra Paris'te dersler vermiştir. Düşünceleri Paris'te daha netleşmiş ve gelişmişti. Ockhamlı Guillaume için düşünce, duygularla edinilen izlenimlerin akıl yoluyla hazırlanmış halidir. Düşünce oluşunca da bir " ruh tutkusu " haline gelir. Böylece de her hareketimizde önemli rol oynar. Konuşmamızı bile düzenler.

Düşüncemiz nedeni ile gerçek hakkındaki bilgimiz görecedir. Yine bu nedenle metafizik ve akla dayalı ilahiyat güçsüzdür. Yalnız vahyedilmiş ilahiyat, Tanrı'nın sıfatları kavramını, maddi olmayan ruh, ahlak kavramlarını dayatabilir.

Ockhamlı Guillaume'un düşünceleri Paris'ten yayıldı. Saksonyalı Albertus, İnghen'li Marsile, Jean Buridan ve Nicolas Oresme bu düşünceleri geliştirdiler ve yaydılar. Ockhamlı Guillaume'dan gelen mantık, yöntem olarak gözlem ve deneyime dayanıyordu. Bu nedenle de matematik, geometri, mekanik, doğa bilimleri, dünyanın yuvarlaklığı, muhasebede ve

coğrafya ilerlemeye; Sayı, mesafe ve zaman kavramları açıklık kazanmaya başladı. Bütün bunlar, Aristo'nun düşüncede kabullenilmiş yerinin, sarsılması sonucunu da getirdi.

Fransa, kıtada, İngilizlerin elindeki toprakları savaşla almaya devam ediyordu. 1324 yılında Fransızlar Saint-Sardos savaşını kazandılar. Bu tarihlere gelindiğinde İngilizlerin elinde kıta Avrupa'sında Gaskonya'nın küçük bir bölgesi kalmıştı. İngiliz aristokrasisinden pek çok kişi dedelerinin zengin kıta topraklarını kontrol ettiği yılları hala hatırlıyordu. Onlar için bu topraklar atalarının yurduydu. Bu topraklara tekrar sahip olmayı umut ediyorlardı.

Anadolu'da, Saruhan Beyliğinin üç tarafı diğer Türk Beylikleri ile çevriliydi. Genişleyebilecekleri tek yer Ege Denizine doğruydu. Saruhanlar kısa sürede kuvvetli bir donanma kurdular. Ne zaman Osmanlılar hareketleniyordu, Saruhan Donanması da Ege de faaliyetlerini yoğunlaştırıyordu.

Çağatay Hanlığının ikiye bölünmesi, 1326

Cağatay Hanlığı

Hatırlanacağı gibi, Doğu ve Batı Türkistan, Yedi-Su ve İli Havzası Cengiz Hanın oğullarından Çağatay'a kalmıştı. Bu nedenle buraya Çağatay demek adet haline gelmiştir. 1326 yılda Çağatay hanı Tarmaşirin Han oldu (1326 – 1334). O ve ona bağlı bazı kabileler Müslümanlığı kabul ettiler. Böylece Altın Ordu ve İlhanlılardan sonra Orta Asya Moğol devleti de Müslüman olmuştu. Ancak İslamiyet Çağatay Moğolları arasında bir iç savaşı körükledi. Seyhun – Ceyhun nehirleri arasındaki bölge (Maveraünnehir) Çağatay hanlığından koptu. Bölge eskiden beri özerk Türk beylikleri olan bir bölgeydi. Bu beylerden biri de Barlasların şefi olan Timur'du. Bu ayrılıktan sonra Seyhun – Ceyhun arasında oturan ve Türkçe konuşan Müslüman göçebe toplulukların tümüne " Çağatay " dendi. Buna karşılık Doğu Türkistan'a egemen olan Çağatay soyundan gelme Hanlar ile onların göçebe savaşçılarına " Moğol " adı verildi. Bunlar aslında Türkleşmiş Moğollardı.

Türkleşmiş Moğollar, Çağataylara melez anlamında " karaunas " diyorlardı. Çağataylar da bu Moğollara " çuta (çete) " derlerdi. İki taraf da birbirini Müslüman olarak kabul etmiyor her fırsatta horluyordu. Halbuki Buhara, Semerkant ve Herat gibi Çağatay ülkesi kentleri son parlak dönemlerini yaşıyorlardı. Çağatay dili Sekkaki ve Ali Şir Nevai gibi şairlerin etkisi ile edebi bir hüviyet kazanıyordu. Buna karşılık Çağatayların " çete " diye horladıkları Türkleşmiş Moğollar Doğu Türkistan'ı tamamen Türkleştirmişlerdi. Doğu Türkistan kentleri

tam birer Türk kenti oldular. Bu topraklarda konuşulan Hint-Avrupa dilinin son kalıntıları da silinip, gitti.

Çağatayların çete adını verdikleri Moğol Hanları Sünni İslam'ı yaymayı kendilerine görev kabul ettiler. Doğu Türkistan'da Uygur ülkesine ve Çin'e doğru yaşayan halkı zorla Sünni İslam yaptılar. Uzun örülmüş saçları kestirip, sarık giydirdiler. Bu yayılma ancak XVI. Yüzyılda Moğolistan'daki asıl Moğolların Budizm'i kabul etmesi ile son buldu.

Çağatay hanlığının ikiye bölünmesinden daha normal bir şey olamazdı. Aslında o güne kadar nasıl olup da bu kadar taban tabana zıt iki ülke bir araya gelip bir devlet kurmuştu anlamak mümkün değildir. Müslümanlıktan çok önceden beri uygar bir ülke olan Maveraünnehir, zorla Müslüman yapılmıştı. Cengiz istilası sırasında bütün kentler harap olmuştu ama kısa sürede yaralarını sarmışlardı. Kısa sürede eski refahlarına kavuşmuşlardı. Buhara yine İslam dünyasının eşsiz kentlerinden biriydi.

Çağatay Hanları zaman zaman galiba bu ülkenin kendi toprakları olduğunu unutuyor, kentleri ve tarım topraklarını yağmalayıp, yakıyorlardı. Buhara 1273 yılında böyle bir saldırıya uğramıştı. Maveraünnehir'in Çağatay Hanlarından kurtulmak istemesinden daha doğal ne olabilirdi?

Buna karşılık Moğolistan, İli bozkırları, hala ilkel (doğal) ve yabani varlığını sürdürüyordu. Moğollar gelenek ve göreneklerine sapına kadar bağlıydılar. Göçebe yaşamdan vazgeçemiyor ve hatta vaz geçmeyi hiç düşünmüyorlardı. Onlara içlerinden bir ses " Asla hiçbir yere, özellikle de kentlere yerleşmeyin " diyordu. Bu Moğollar Türkleşmişlerdi ve hatta Müslüman olmuşlardı ama asla bu dini tam olarak sahiplenmemişlerdi. Hiçbir zaman Müslümanlığa tam olarak inanmamışlardı. Bir taraflarında Uygurlar, diğer yanlarında Maveraünnehir, onlar ise eski gelenek ve görenekleri ile bozulmadan devam ediyorlardı.

Göçebe yaşam

Orta Asya İslamlaşıp, Türkleşiyor

Moğol

Türk ve Moğolların benzer yaşam koşullarını paylaşan birbiri ile akraba ve komşu topluluklar olduğunu görmüştük. Moğollara Cengiz Han öncesinde Tatarlar dendiğini de biliyoruz. X. ve XI. yüzyıllarda, Müslüman yazarlar Türkleri ve Tatarları birbirinden ayırmayıp, aynı cins kabul ederlerdi. Tarih boyunca Türk boyları Moğollaşmış, Moğol boyları da Türkleşmiştir. Cengiz Han Tatar, Merkit, Nayman, Kereyit gibi Moğol kabilelerini parçalayınca, bu parçalanmış kabilelerin önemli bir bölümü Türklerin yoğun oldukları bölgelere gelerek Türkleştiler. Batıya istilaya giden Moğol Noyanlarının orduları içinde Türkler, Moğollardan az değildiler. Çok geçmeden " noyan " yerine " Bey " kullanılmaya başlandı. Yani Moğol ve Türk iyice kaynaşmış iki topluluktur. Bu bütün Asya'da böyledir. Örneğin Celayir ve Barlas gibi iki büyük Moğol kabilesi, Balkaş gölü güneyinde yaşamakta olan Karluk, Tuhsi, Çiğil gibi Türk kabileleri ile karışmışlardır. Türkleştikten sonra da Batı Türkistan'a göç etmişlerdir. İleride görüleceği gibi, Cengiz İmparatorluğunu yeniden kurmaya çalışan Timur, Barlasların şefidir. Moğol Duglatlar da Doğu Türkistan'a göç edip, Türkleşmişlerdir.

Cengiz Hanın orduları Batıya doğru yürüyünce, Batının Hıristiyanlık adına çok umutlandığını, Moğol Hanına Hıristiyan olmasını teklif ettiklerini görmüştük. Ama Batının istediğinin tam tersi olmuştu. Moğollar sayesinde Hıristiyanlık kazanacağına, Orta Asya İslamlaşmış ve Türkleşmişti. Hatta İslamiyet Çin'in içlerine kadar yayılmıştı. Hatırlanacağı gibi önce, Oğuzlar, Karluklar gibi göçebe Türk boyları yerleşmeye başlamış, bunu İran

kökenli halkların Türkleşmesi izlemişti. Balkış gölü güneyinde yerleşik Soğd halkı, Türkleşmeye başlamıştı. Harizm'de konuşulan dil Türkçe olunca, oranın halkı da Türkleşmişti. Kaşgarlı Mahmut döneminde Isfıcap, Taraz, Balasagun'da hem Türkçe ve hem de Soğdca konuşuluyordu. Daha doğuda Uygurlar yerleşik bir uygarlık kurmuş olmalarına rağmen, yerleşiklerin Türkleşmesi Moğollara kadar daha tam gerçekleşmemişti. Tersine kentlere yerleşen Türkler kendi dillerini unutarak, Farsça ve Tacikçe konuşmaya başlamışlardı. Afganistan'da Halaç Türkleri dillerini unutmuşlardı. Bir kısım Türk kabileleri, örneğin Avşarlar, Beğdililer, Yıvalar, göçtükleri bölgelerdeki toplumların (Arap, Fars, Kürt) arasında azınlıkta kalarak özümsenmişlerdi.

Azerbaycan'a daha Hunlar döneminden itibaren Türk boyları gelip yerleşmişti. Sabarlar, Bulgarlar ve Hazarlar bu boyların bazılarıdır. Ama bunlar Acem dilinin bir türü olan dili konuşan yerli halk içinde erimişlerdi. Hatırlanacağı gibi Selçuklular döneminde Azerbaycan bir uç bölge kabul ediliyordu. Buradaki Aran ve Mugan otlaklarına Türkmenler yerleştirilmişti. Harzemşahlarla birlikte Kanglı Türkleri ve Kıpçaklar geldiler. Moğollar gelirken bazı Türk boyları bölgeyi terk ederek, Anadolu'ya kaçtılar. Ama Moğollarla birlikte hem Moğol ordusu içindeki Türkler ve hem de Türkleşmekte olan Moğollar geliyorlardı. Moğollarla birlikte Azerbaycan'daki Türk sayısı hızla arttı. Eski Acemce isimlerin yerini Türkçe yer adları aldı.

Anadolu'da ise Anadolu (Rum) Selçuklu devletini kurmuş olmalarına rağmen, Türkler nüfus içinde çoğunlukta değillerdi. Bu durum Moğol istilası ile değişti. Önce Karahitay ve Moğol baskısı sonucu önemli miktarda Türk göçü oldu. Göçebe Moğol savaşçıları da aileleri ile birlikte gelerek Orta Anadolu yaylalarına yerleştiler. Bunlara " Karatatar Türkmenleri " dendi. Moğol istilasının yol açtığı Türkmen göçleri, Batı Anadolu'yu hızla Türkleştirdi. Anadolu içinde en az Hıristiyan nüfus Batıda kaldı.

Altın Ordu devletinde ise baştan beri Türk unsuru ağır basmaktaydı. İbn Batuta, Altın Ordu Moğol karargahında yalnız Türkçe konuşulduğunu yazıyordu. Dualar Arapça değil Türkçeydi ve ilahiler Türkçe okunuyordu. Zaten, Batıya gelen Moğol sayısı, Doğuda kalanlardan çok azdı. Esas Moğol kütlesi Doğu Bozkırında ve Çin'de kalmıştı. Altın Ordu devletini kuran Moğolların 20 – 30 bin kişi kadar olduğu düşünülür. Gelenler, Karadeniz'in kuzeyindeki Kıpçaklar ve diğer Türklerle kaynaşıp, kısa sürede Kıpçaklaştılar. XIV Yüzyıl başlarında yazar el-Omari, şöyle diyor: " Altın Ordu eskiden Kıpçakların yurdu idi. Tatarlar burayı işgal edince, Kıpçaklar onların buyruğuna girdi. Sonra Tatarlarla Kıpçaklar karışarak akraba oldular. Toprak, Tatarların huy ve soylarına galip geldi, onlar tamamıyla Kıpçaklaştılar. "

Kıpçak topraklarında Moğol adı değil, Moğolların diğer adı olan " Tatar " adı yaşadı. Altın Ordu bölgesindeki Türklere Tatar dendi. Ama buradaki hakiki Moğollar dillerini unutmuşlardı. Karadeniz'in kuzeyindeki Türklere Tatar denmesi ise sadece bir nostaljidir. Rusya bozkırında Kumanlar, Moğollar, Bulgarlar ve Hazarlar karışarak günümüze kadar gelmiştir. Buna karşılık Macaristan, Balkanlar ve Gürcistan'daki Kumanlar, Peçenekler ve Oğuzlar, Hıristiyan potası içinde eriyerek, asimile olmuşlardır.

XV. Yüzyıla gelindiğinde Altın Ordu devletinde Moğolca konuşan kimse kalmamıştı. Altın Ordu topraklarında zaten çoktan beri İslam dini hüküm sürüyordu. Bulgarlar ve Hazarların bir kısmı hatırlanacağı gibi çoktan Müslüman olmuşlardı. Altın Ordu Türkleri de Müslüman oldular. Bir ara Bereke (Berke) Han'dan sonra Müslümanlığı bırakan Altın Ordu Hanları, Özbek Han (1312 – 1340) yeniden Müslümanlığa döndüler. Kırım'da Moğollar gelmeden önce Müslüman bir nüfus yoktu. Kırım'ın da Müslümanlaşması Moğolların gelişi ile başladı.

Rusya bozkırlarında Orta Asya ile bağlantılı edebi bir Türk dili gelişti. Bu Orta Asya'da oluşmuş olan Çağatay edebi diliydi. Moğolların gelişi ile birlikte, Anadolu'da da daha sonra Osmanlı edebi dili olacak olan edebi gelişme başlamıştı. Altın Ordu devleti ile birlikte, Volga üzerinde Eski Saray ve Yeni Saray gibi Türk ve İslam kentleri kurulmaya başlandı. Kazan tam bir Türk kenti oldu. Kazan ve çevresi, eski Bulgar uygarlığını geliştirerek, asırlar boyunca çevresine örnek bir merkez oldu. Çok sonraları, XVI. Yüzyılda Çarlık Rusya'sı Kazan bölgesini ele geçirince " Tatar " dediği Kazan Türklerini Hıristiyanlaştırmaya çalıştı (Bu konu ileride tekrar ele alınmaya çalışılacaktır).

Az önce gördüğümüz gibi, Doğu Türkistan'daki Türkleşmiş Moğollar (Çete), Doğu Türkistan'ı tamamen Türkleştirmiş ve Müslümanlaştırmıştı.

Moğollar Türkleşmişti. Yönetici sınıfın, yönetilen sınıf tarafından özümsenmesi tarihte sık rastlanan olaydı. Ama Moğollar azımsanmayacak kadar kalabalıktılar. Önemli büyüklükteki toplulukların dillerini ve kimliklerini yitirmeleri sık rastlanan bir olay değildi. Oysa Cengiz Hanın Moğolları Moğolistan ve Çin hariç Türkleşmişlerdi. Anadolu'da, İran'da, Doğu Avrupa bozkırlarında, Moğolca konuşan kalmadı. Buralara daha sonra Moğolca konuşan Kalmuklar gelecektir.

Moğolca konuşan kütle sadece Moğolistan'da kaldı. Moğolca konuşanlar da Moğolistan'a bağlı kaldılar.

Kalmuklar

Moğollar Zayıflıyor

İlhanlılarda, daha önce bahsettiğimiz gibi yönetimin başında herhangi bir dinden olan vezir vardı. Ama hükümdar ordunun yönetim yetkisini başkalarına hiç bırakmadı. Hükümdara Kurultay denen Moğol büyüklerinin meclisi yardımcı oluyordu. Meclisin yasası Cengiz Han yasasıydı. Önce Moğollar halkı bir güzel sömürmüşlerdi. Ama yerleşik düzene geçince de bu sömürü böyle devam edemedi. Moğollar, eski İran vergi sistemini Çin modelinden esinlenen reforma tabi tuttular. Bu sayede vergi sistemi basitleşti ve verim arttı. Ancak yerleşik düzenin zorlukları da başlamıştı. Para zayıflamaya başladı. Paranın zayıflaması askeri birliklerin bakımını zorlaştırıyordu. Çin'de uygulanan kağıt para İran'a sokulmaya çalışıldı. Ancak yeterli ön hazırlıklar yapılmadığından bu çaba boşa gitti. Kağıt para başarılı olamayınca, Moğollar kuvvetli bir yeni para oluşturdular. Peşinden de subayların devlete ilgisini arttırmak için bir cins ikta uygulamasına geçtiler. Reformlar merkezi hükümetin güçlü olduğu yerlerde uygulandı. İran Moğollarına bağlı olan pek çok vassal devlette bu konuda hiçbir çaba harcanmadı. İlhanlılar çökmeye başlamıştı, bu reformlarla çöküş durdurulamadı.

Moğollar ile birlikte Şiilerde olsun, Sünnilerde olsun mistik eğilimler belirgin hale geldiler. Etraf ermişlerle doldu. Allah ile ilişki kurduğunu söyleyen derviş grupları ortaya çıktı. Bunlar tam bir yoksulluk içinde yaşamakta, yırtık pırtık dolaşıp, bir lokma bir hırka günlerini geçirmekteydiler. Bunların arasında " Kalenderiler " çok ünlenmişlerdi. Bu arada Müslümanlık da, İran'dan hareket edip, Çin'in ortalarına kadar taşınmıştı. Orta Asya ve Çin'de Müslüman olan epey Moğol vardı. Onların kuşakları hala Müslüman'dırlar.

Moğollar ile birlikte İran'a tüm Doğunun sanat öğeleri gelmiştir. Bütün Asya'ya hakim olan Moğol hükümdarlar arasındaki ilişkiler sanatın ve etkilerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. İran'da minyatür Çin'den çok etkilenmiştir. İran süsleme sanatı o dönemin en üstün süsleme sanatı haline gelmişti.

Altınordu devleti bir yana bırakılırsa, diğer Moğol devletleri ve bu arada İlhanlılar, XIV. Yüzyıl ortalarına doğru çökmeye başladılar. Moğolların bir kısmı Türkleşmişti, ama Türkleşemeyenler de diğer halklarla kaynaşamamıştı. Moğol kabileleri arasında da bir kaynaşma en baştan beri yoktu. Fetih heyecanı bittikten kısa bir süre sonra Moğol kabilelerinin Türkleşmeden kalanları kendi bozkır hayatlarına dönmek isteyip, döndüler. Böylece İlhanlı devleti beyliklere bölündü. Bu beyliklerin bir kısmı Türk ve Moğol, bir kısmı ise İran beylikleriydi. Bunlar arasında federatif yapıda olan aşırı Şii Karakoyunlularla, aşırı Sünni Akkoyunlular da vardı. Bu iki federatif devlet arasındaki şiddetli mücadele, etkisini daha sonra Osmanlılarla İran arasında da gösterecektir. İlhanlılar ortadan kalkınca, Karakoyunlu toprakları ile Ege arasında Anadolu Türkmenleri kalmıştı.

Kalenderi, temsili

Feodal Avrupa'da XIV. VE XV. Yüzyıllardaki Zorluklar

Engizisyon Mahkemesi

XIV. ve XV. Yüzyıllar Feodal Avrupa için çok zor asırlardı. Kıtlık, savaşlar, veba kıtayı inim inim inletiyordu. Ekonomi büyük bir durgunluk içine girmişti. Durgunluğun üzerine, savaşlar da binince durum bunalım haline geldi. Diplomasi nerede ise yok olmuş, her şey savaşla çözülür (yani daha da çözülemez) hale gelmişti.

Kilise saygınlığını yitirmişti. Dini sapmalar artmış, bu da kiliseye olan güvensizliği arttırmıştı. Papalığın zorbalık aracı olan engizisyon, hayatı daha da çekilmez yaparken, aslında işleri düzeltmek babında bir işe yaramıyordu. Bu kargaşada kilisede reform fikri filizlenmeye başladı. Sanat ve edebiyatta da dengeler bozulmuştu. Yeni bir oluşumun sancıları çekiliyordu.

Krallar, prenslikler ve kentler birbiri ile boğuşup, topraklarını genişletmeye çalışırken, devlet yeni bir yapılanma arayışına girmişti. Bu arada burjuvazi, ekonomiyi eline geçirmiş, şimdi siyasi yapılanmada rol üslenmeye hazırlanıyordu. Doğuda ise Avrupa'yı hem etkileyecek ve hem de yeniden şekillenmesine katkıda bulunacak iki güç, ortaya çıkıyordu. Bunlar Osmanlılar ve Ruslardı. Sonuçta ise 1320 yıllarından başlayarak meydana gelen karışıklıklar, 100 – 150 yıl sonra devletin yapısında, iktisadi ve sosyal yapılarda, fikirlerde derin değişikliklere sebep olacaktı. Ama bu arada 100 yıl savaşları yaşanacak, Osmanlılar Hıristiyanlığı Batıya doğru sürmeye başlayacak, Roma kilisesi parçalanacak, yani yeniden doğum kolay olmayacaktır.

XIV. yüzyılın olumsuzlukları içinde, krallıkların birbirleri ile yaptıkları yarışmalar arttı. Devletler kilise karşısında bağımsızlaşmaya başladılar. Devletçiklerin gelir gider dengeleri hepten bozuldu. Kırsal kesim tam bir yokluğa sürüklendi. Kentlerde meslek kuruluşları ve kent yönetimleri (belediyeler) zenginlerin elindeydi ve onlar bunu kimseye kaptırmamaya

kararlıydılar. Kentlerdeki normal halk ise yönetimde söz sahibi olmak istiyordu. Bu kadar kargaşa içinde sosyal düzen tamamen dağılmışa benziyordu. Besin üretimi düşmüştü, nakit kıtlığı vardı, fiyatlar yükseliyordu ve dengesizdi…

Bu kadar olumsuzluğun insanları umutsuzluğa düşürmesi, eylemsizliğe itmesi beklenirdi. Ama insanoğlu, hayat zorlaştıkça bileniyordu. İnsanlar, XIV. Yüzyılda, yaşamaya, yaşamak için mücadeleye, düşüncede ve sanatta eserler vermeye devam ettiler.

Batı Hıristiyanlığı Doğuda geri çekiliyordu ama yeni bir haçlı seferi düzenlemeye olanak kalmamıştı. Bu tip istekler halkta artık eskisi kadar yankı bulmuyordu. Venedik, Ceneviz ve Barselona gibi tüccar kentler, kendi çıkarları tehlikeye düşeceğinden, yeni Haçlı seferlerine olumlu bakmıyorlardı. Akdeniz şimdi Türk korsanları ile kaynıyordu. Bu Doğu Batı ilişkisini asgariye indirdi. İspanya'da Müslümanlık Gırnata'ya sıkışmıştı, ama artık İspanya kralları kendi aralarında savaştıklarından Müslümanların üzerine pek gidemiyorlardı. Aragon krallığı gittikçe güçlenip, ilerliyordu.

Batıda teknik gelişmeler başlamıştı. Boylam ve enlemler daha sağlıklı hesaplanabiliyordu. Haritacılık gelişmişti. Kara ve deniz taşıtlarında önemli teknik gelişmeler oluyordu. Liman girişleri, sık geçilen yollar " ateşlerle " işaretlenmişti (fener gibi). Artık pusula yaygın bir şekilde kullanılıyordu. Korsanlar hariç, teknik açıdan yolculuklar daha güvenli hale gelmişti ve daha hızlanmıştı.

Batı nüfusu bir durgunluk döneminden geçiyordu. Tarımda teknik ilerleyiş durmuştu. Tarım yapılan alanlar boşalmıştı. 1316 yılındaki kıtlık, öyle çarpmıştı ki, örneğin Flandre kentleri (kumaş üretilen kentler) nüfusunun onda biri yok olmuştu. Bu arada veba da Avrupa'yı kasıp, kavuruyordu.

Fransa'da Kapetler (Capetiens), büyük senyörlere ve Papalığa karşı halk kesimini güçlendirmeyi seçmişlerdi. Yeni kentlerin oluşması, halka ihsanda bulunmak, halk meclislerinin teşekkül ettirilmesi gibi gelişmeler sonucu oluşan yeni sosyal dengede, halk feodal güce karşı kuvvetli bir krala ihtiyaç duyuyordu. Bu da gittikçe merkezi otoritenin kuvvetlenmesi olgusunu getiriyordu. Yüz yıl savaşları arifesinde, Fransa'da sürmekte olan sistem oldukça kırılganlaşmıştı. Tahıl üretimi düşmüş, dolayısı ile asillerin gelirleri de düşmüştü. Bunun sonucunda ise bir finans kaynağı olarak savaşlar arzu edilir oldular. Bir diğer yandan da kentler otonomi istiyorlardı.

Daha önce bahsettiğimiz, Almanya'nın önemli mistiklerinden Eckhart, Areopagites Dionysos ve Maimonides'ten etkilenmişti. Eckhart, Tauler ve Suso'yu ise derinden etkilemiştir. Eckhart bir Dominiken keşişiydi ve Paris Üniversitesinde Aristo felsefesi öğretiyordu. 1325 yılında, mistik çalışmaları nedeniyle, Köln piskoposu ile arası açıldı. Piskopos, Eckhart'ı sapkınlıkla suçladı. Eckhart'ın en şiddetli muhaliflerinin bile aslında onun dindarlığından herhangi bir şüpheleri yoktu. Yanlışlık, Eckhart'ın simgesel sözlerinin, kelimelerin söz anlamları ile ele alınmasından doğmuştu.

" Bilinen bir şeyin kanıtlanması ya duyular veya akılla yapılır " " Tanrı bilgisine gelindiğinde, ne duygusal algıların gösterilmesi olanaklıdır, çünkü O kişilik sahibi değildir. Akıl da yürütülemez, çünkü O'nun bizce bilinen bir biçimi yoktur. "

Eckhart, Tanrı yokluktur diyordu. Ama bu, Tanrı yok da biz hayal kuruyoruz demek değildi. Bu Tanrı bizim tahayyülümüzün çok üstündedir demekti. Ama Eckhart yokluk dediği Tanrı

ile baba–oğul–kutsal ruh'la açıklanan Tanrı arasında ayrım yapıyordu. Eckhart, Augustinus gibi düşünüyordu. Teslis'i mantıkla kavramak mümkün değildi. Onu ancak bellek, anlama ve istek özelliklerine sahip olan ruh kavrayabilirdi. Teslis Mistik Tanrı sistemi içinde düşünülürse, o zaman bir olurdu. Tanrı yokluk olduğuna göre ona ulaşmak isteyen insan da yok olmaya hazır olmalıydı.

İsa'nın Bakire Meryem'den doğuşu demek fiziksel bir doğuş demek değildi. O Babanın ruhundan bir kopuş anlamı taşıyordu. Mevlana da İsa'nın doğuşunu benzer şekilde anlamıştı. Eckhart, Sufilerin " fena fillah " sürecine benzer bir süreç düşünüyordu. Tanrı varlığın temeli olduğuna göre O'nu dışarıda aramaya gerek yoktu.

Hallaç nasıl Müslüman ulemanın tepkisini çekmişse, Eckhart da Piskoposların tepkisini çekti. Nasıl olup, Tanrı ile bir olabileceğini söylüyordu. Bunun anlamını tartışanlar Bizanslı teologlardı.

1328 yılı Avrupası

Anadolu'da Şii Batıni İnançlar, 1327, 1328

Ahmet Yesevi'nin öğretisinden kaynaklanan Şii Batıni inançların çeşitli biçimleri Anadolu'da kol geziyordu. Horasan Melamiliğinden türemiş Kalenderi dervişlere özgü tasavvuf inançları ile Şamanizm inançları iyice birbirine karışmıştı. Baba İshak, Baba İlyas, Saltuk Baba, Buzağı Baba, Geyikli baba, Barak Baba gibi Türk mistikleri bu özellikleri taşıyorlardı. Barak baba, Ali'deki tanrısallığın Moğol Hanı Olcaytu'ya " hulul " ettiğine inanıyordu. Barak Baba bir Şii Batıni Şeyhimidir yoksa bir Şaman mıdır, çok tartışmalıdır. Barak Baba, hizmetindeki dervişlerle birlikte, omuzlarında çevkan, başında boyalı aşık kemikleri, her yerinde çıngıraklar asılı olarak o diyar senin, bu diyar benim dolaşıp durur. Saçı ve sakalı tıraşlıdır. Yanında durmadan çalınan bir davulu vardır. Barak Baba ve müritleri hiçbir şey biriktirmezler. Horasan Melamileri gibi " fukaranın maskarası " olmak isterler. Bu tutum sadece Barak Baba ve müritlerine has değildir. XV yüzyıl ortalarına gelindiğinde bile, köylü ve göçebelerin önemli bir kısmı, dıştan bakınca Müslüman ama aslında Şamandırlar. Müslümanlık Şaman inançları üzerindeki bir kılıf gibidir. Anadolu dinsel yaşamına " Dedeler " hakimdirler. Bu dedeler de eski Şamanların ardıllarıdırlar. Anadolu köylü ve göçebeleri ne Şii'dir, ne de Sünni. Ama Anadolu Şii'ye Sünni'den daha yakındır.

Moğol hükümdarı Olcaytu " on iki imam " Şiiliğini kabul edince Anadolu'da Ebubekir, Ömer ve Osman adlarının anılmasını yasaklamıştır. Anadolu Türk köylü ve göçebeleri ise bu buyruğu sevinçle karşılamışlardır.

İlhanlı Hanı Ebu Sait Bahadır, ülkenin güçlü kişisi Çoban başkentin dışında iken yeni bir iktidarı ele alma girişimi yaptı. Çoban'ın oğulları Anadolu, Horasan ve Gürcistan da egemendiler. Çoban oğulları ile koordineli bir karşı hareket düzenleyelim derken vakit kaybetti. Herat kentindeydi. Herat egemeni çok güvendiği bir adamdı. Güvendiği Herat egemeni Çoban'ı yayının kirişi ile boğdurdu (1327). İlhanlı iktidarını ele geçiren Bahadır, etrafa Timurtaş ve diğer Çoban ailesi fertlerinin öldürülmesi konusunda mektuplar yollamaya başladı. Timurtaş'ın hayatı risk altındaydı.

1327 yılında, Orhan Beyin hükümdarlığının 3. yılında, hükümdarlık simgesi olarak Bursa'da gümüş sikke (Akça) kesildi. Bu sikkenin bir yüzünde kelime-i şahadet ile 4 Halifenin adları, diğer yüzünde Orhan Beyin adı, Bursa (basıldığı yer olarak), 727 yılı (hicri) ve Osmanlıların ait oldukları Kayı aşiretinin damgası vardı. Bu yıl Orhan Bey Lopadion'u da (Uluabat) topraklarına kattı.

Hatırlanacağı gibi Çağatay Hanlığı, Hindistan'a durmadan sefer yapıyordu. Çağataylıların Hindistan'a bilinen son seferleri 1327 tarihinde yapılmıştır. Ancak seferin sonuçları hakkında bilgi yoktur. Bundan sonra Hindistan seferleri kesilmiştir. Galip gelen yine cehennem sıcakları olmuştur.

Kraliçe İsabelle ve III. Edward

1327 yılında İngiltere Kraliçesi Isabelle kocası tarafından sürgüne yollanan baronlarla birlik olarak, kocası Kral II. Edward'ı tahtan indirip, hapse attırdı ve öldürttü. Böylece oğlu III. Edward kral oldu. İskoçya'nın başındaki I. Robert Kuzey İngiltere'ye yüklenerek, III. Edward'ı anlaşma imzalamaya zorluyordu. 1328 yılında Edinburgh-Northampton anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre İskoçya'nın bağımsızlığı ve Robert Bruce'un İskoçya kralı olduğu, İngiltere tarafından tanınıyordu. Bu barışın perçinlenmesi için I. Robert'in oğlu ve mirasçısı David, İngiltere kralı III. Edward'ın kız kardeşi ile evlendi. Böylece 1296 yılında başlamış olan İskoçların birinci bağımsızlık savaşları 1328 yılında sonuçlanmıştı.

Bizans imparatoru II. Andronikos Palaiologos'un imparatorluğu sırasında, Bizans'ta merkezi otorite sürekli zayıflamış, ekonomik sorunlar gittikçe artmıştı. Ancak Bizans sanat ve kültürü onun zamanında ve himayesinde yeniden canlanmıştı. Andronikos, Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığının önde gelen savunucularından biri olmuştu. Yunanistan'daki Athos Dağında bulunan büyük manastır onun hükümdarlığı döneminde altın çağını yaşadı. Tahta çıkmasına engel olduğu torunu III. Andronikos (taht 1328 – 1341), 1328'de II. Andronikos'un hükümdarlığına son verdi ve onu bir manastıra kapattı.

9 cu yüzyıldan başlayarak manastır sistemi Doğu Roma topraklarında iyice gelişmişti. Bazı manastırların bünyesinde hastaneler vardı. Bu hastanelerde çağın imkanları dahilinde en iyi hizmet verilmeye çalışılıyordu. Örneğin Pantokrator manastırındaki hastanede 5 koğuş ve toplam 61 yatak vardı. Kadınlar için ayrılmış 12 yataklı bir koğuş daha vardı. Koğuşlar bazı hastalık cinslerine göre ayrılmışlardı. Hastalar özel hastane giysileri giyiyorlardı. Hastane her hastaya bir personel düşecek kadar kalabalık personele sahipti.

Kadınlar koğuşuna kadın hekim bakıyordu. Ama bu hekim erkek meslektaşlarının yarısı kadar ücret alırdı. Hastane kadrosunda şifalı bitkilerden ilaçlar hazırlayan eczacılar da vardı. Hastalara genel olarak ekmek ve sebzeden oluşan katı bir vejetaryen diyet uygulanırdı. Hastaların haftada iki defa yıkandıkları büyük bir hamam da vardı. Pantokrator manastırındaki hastane manastır dışındaki halk için organize edilmişti. Keşişlerin ise 6 yataklık kendi koğuşları vardı.

Pantokrator manastırında düşkünler veya yaşlılar yurdu da bulunuyordu. Bu yurt sakat veya yaşlı 24 erkeğin bakımını üslenecek şekilde düzenlenmişti.

Sürmela

Anadolu’da Türklerin Kimlik Bilinci

Battal Gazi Külliyesi

Türklerde çok uzun zamandır bir Türk veya Türkmen bilinci olduğu bellidir. Türkmenler, aşıklar aracılığı ile halk geleneklerini ağızdan ağıza yayıyorlardı. Böylece menkıbeler ve gelenekler kuşaktan kuşağa aktarılıyordu. Bu aktarılanlar içinde Oğuzname olduğu gibi Battal Gazi gibi başka halkların kahramanlıkları da vardı. Battal Gazi destanı daha Türkçeye çevrilmeden önce bile Türk Gazilerini kendine hayran bırakmıştı. Moğollar döneminde destan Türkçeye tercüme edildi.

Danışmendname gibi yazılı eserlerde Türkmen kimliğini ortaya çıkaran eserlerdi. Danışmendname bir yandan da Battal Gazi ve Ebu Müslim’in anılarını canlandırıyor ve bunlar arasında bağ kurmaya çalışıyordu. Horasanlı kahraman Ebu Müslim’in destanları da Türkçeye çevrilmiş ve özellikle ahi çevrelerinde ilgi görmüştü.

Epik türü eserlerin yanı sıra mistik eserler de Türk edebiyatı içinde gelişti. Mevlana’nın Farsça yapıtlarında Grekçe yazılmış şiirler ve Türkçe şiirler görülmektedir. Türkçe bütün İslam aleminde kullanılan Arap-Fars alfabesi ile yazılmıştı. Sultan Velet’in yapıtları arasında da çok sayıda Türkçe şiir bulunmaktadır.

Türkmen akımının çerçevesi içinde Türk Beylikleri kurulmuştu. Bu beylikler gerçek anlamı ile Türk, kimlikleri belli, yalnız kendi dillerinde yazan ve kendi söyleyeceklerini söyleyen yazarlar ortaya çıkarmışlardı.

Timurtaş'ın Mısır'a kaçışı, 1328, 1329

İlhanlılara ait Gümüş Tabak

İlhanlıların Anadolu Valisi Timurtaş'ın maiyetinde Uygur Türklerinden Alaeddin Eretna adlı kişi vardı. Eretna'nın kız kardeşi de Timurtaş ile evliydi. Timurtaş'ın babası Emir Çoban Ebu Sait Bahadır Han tarafından öldürülünce, korkan Anadolu Valisi Timurtaş Mısır'a sığındı. Halbuki kaçmadan kısa süre önce nerede ise tüm Anadolu'ya sahip olmuş gibiydi. Moğollar sanki ikinci defa Anadolu'nun tümünde söz sahibi olmuşlardı. Timurtaş Mısır'a gidince yerine vekil olarak işleri Eretna üslendi (1328). Timurtaş Mısır'a gitmeden muhkem bir kale olan Karaman (Larende) kalesine ailesini ve hazinesini yerleştirdi.

Timurtaş Anadolu'dan çekilince. Hamidoğlu eski Beyi Dündar beyin Mısırdaki oğlu İshak Çelebi ülkesine dönerek, Hamidoğlu beyliğinin yönetimini ele aldı.

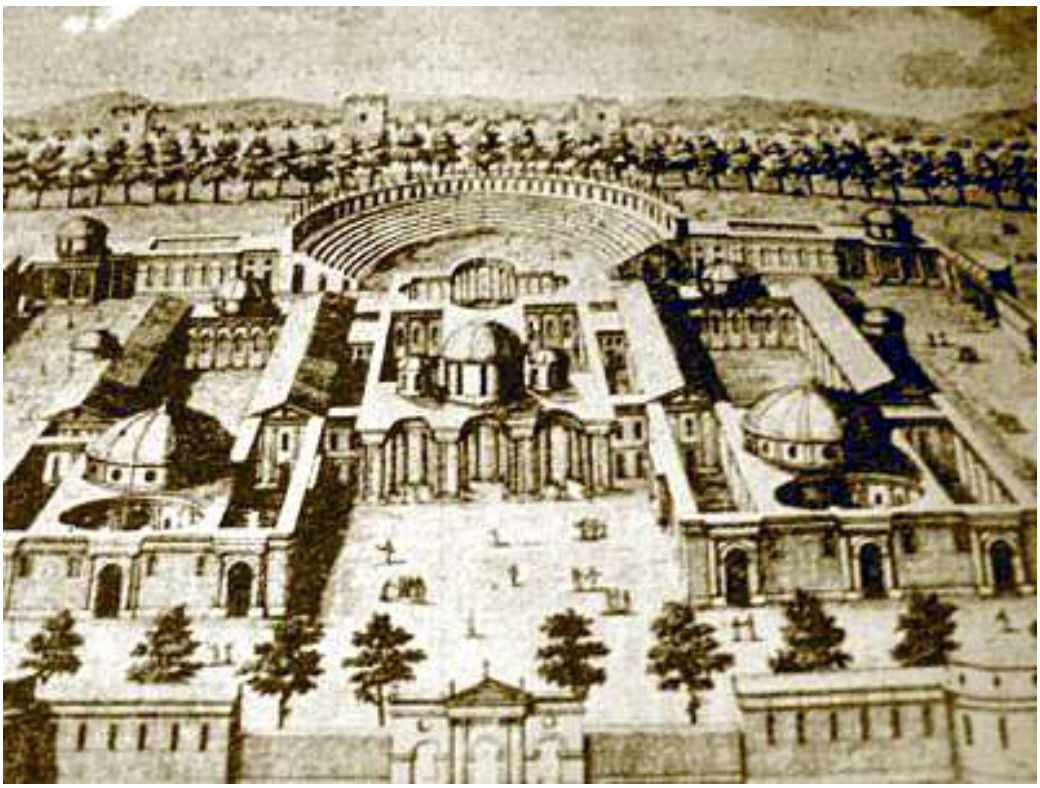
Anadolu Türk beyleri Memluk Sultanı Nasır'a müracaat ederek, Timurtaş'tan öldürülen ailelerinin öcünün alınmasını istediler. Herhalde Sultan Nasır da Timurtaş'ın serbest kalmasını kendi menfaatlerine uygun bulmamış olmalı ki onu öldürttü. Bununla birlikte Timurtaş bir efsane olarak Anadolu'da yaşamaya devam etti.

1328 tarihinden sonra Karasıoğulları Beyliği ikiye ayrılmış gibi görülmektedir. Merkez Balıkesir'de Demirhan Bey, Bergama taraflarında ise kardeşi Yahşi Bey hakimdir. Kaynaklara göre Yahşi Beyin elinde 15 kent ve bir o kadar kale, 20.000 asker vardır.

Bizans İmparatoru III. Andronikos'un dedesinin elinden tahtı alması ile onun tahta çıkışında büyük yardımı dokunan İoannes Kontakuzenos devletin dizginlerini eline geçirdi. Yeni iktidar iç savaşın yaralarını sarmaya çalışıyordu. Ama bu iş kolay değildi ve yaralar sarılamıyordu.

Bizans'ta, XIV. Yüzyıl başlarına kadar, Adalet örgütünün de başı Bizans İmparatoruydu. Bizans İmparatorunun başkanlık ettiği mahkeme en yüksek mahkemeydi. Bu mahkemenin üyeleri yüksek bürokratlar arasından seçilirlerdi. Bu mahkemede vatana ihanet ve cinayet gibi ağır suçlar görüşülürdü. Diğer suçlar açısından ise yüksek mahkeme, temyiz mahkemesi rolünü oynardı. Bu yüksek mahkemenin dışında kentlerde pek çok il mahkemesi bulunurdu.

Kantakuzenos, III. Andronikos'u bir yargı reformu yapmaya teşvik etti. Mahkemelerin rüşvet almasını önlemek için 1329 yılında " Rumların genel hakimleri " adlı, devletin tüm yargı işlerini kontrol eden yeni bir kurum kurdu.

Nicomedia'da Deocletian sarayı

Osmanlılar Bursa'yı aldıktan kısa bir süre sonra İznik'i tehdit etmeye başlamışlardı. Uzun zamandır Osmanlılar Adapazarı'na ve Sapanca'nın doğusuna yerleşerek İznik ve İzmit'i abluka altına almışlardı. İznik açlıktan teslim olmak üzereydi. Bizans sonunda Osmanlı

tehlikesinin diğer Türk Beyliklerinden gelen tehlikeden daha büyük olduğunu anladı. İmparator III. Andronikos İznik'i kurtarmak için harekete geçti. Bizans ordusunda yaklaşık 2.000 düzenli asker ve ona ilave eyalet askerleri vardı. Pelekanon (Eskihisar – Gebze yakınları) yapılan savaşı Bizans kaybetti (1329). İmparator III. Andronikos savaşta yaralanmıştı, gemi ile Constantinopolis'e döndü. Osmanlı tarafında ise Orhan Beyin kardeşi Pazarlu ölmüştü.

Pelekanon savaşı hem Bizans ve hem de Osmanlılar için bir dönüm noktasıdır. Artık Bizans Osmanlı genişlemesini durduracak güç olmaktan çıkmıştır.

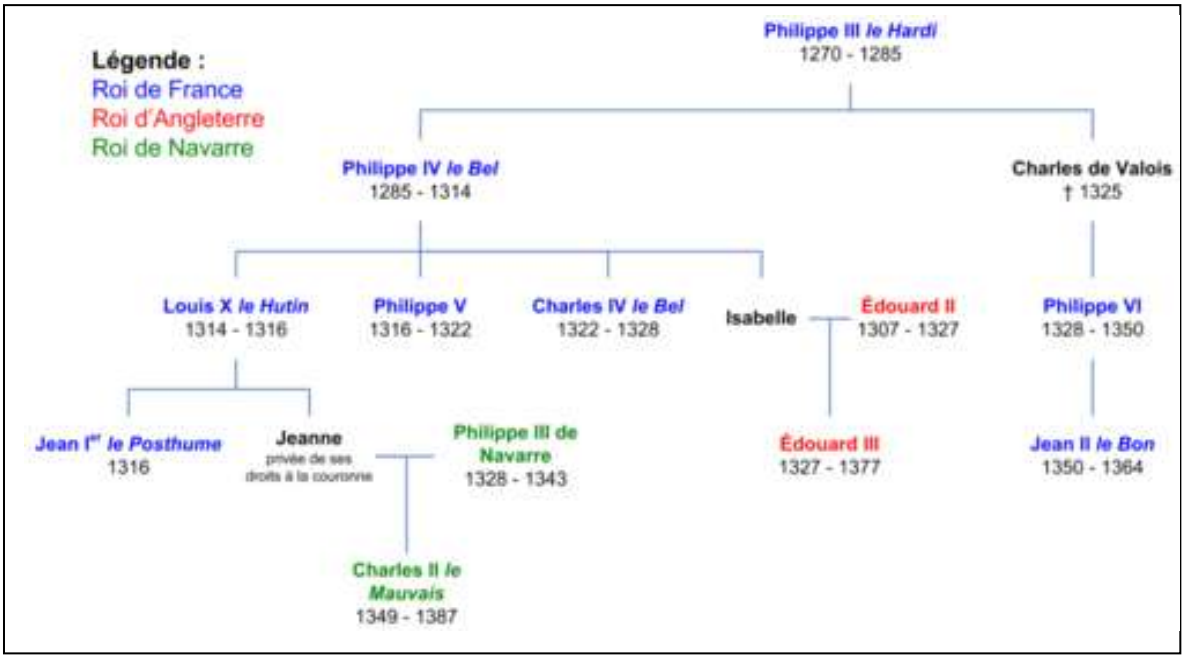
açlık

Çin'de açlık ve katliamlar sürüyordu. 1329 yılında resmi rakkamlara göre 7.600.000 insan açtı. Sanıyoruz hakiki rakkam bunun kat be kat üzerindeydi. Katliamların yönetimi de halkın eline geçmişti. Katliam yapan gurupların başında bir balıkçı, bazen eski bir asker kaçağı, bir hademe vs oluyordu. Düşman sadece Moğollar değildi. Zengin olan herkes düşmandı. Guruplar oradan oraya gidiyor, gittikleri yerlerdeki zenginleri öldürüp, mallarını paylaşıyorlardı.

Daha önce anlatıldığı gibi, Moğol garnizonları bu asiler ile baş edebilecek durumda değildi.

Moğollar asileri ezmek için zenginlerden para topladılar. Bu paralar ile gönüllüleri askere aldılar. Ancak devlet hazinesi paralı askerleri besleyecek durumda değildi. Bu arada jendri de hükümetten müsaade almadan, para kuvvetine dayanarak kendi ordularını kurdu. Jendrilerin kuvvetleri asilerle savaşmaya başladılar. Böylece Çin'de Moğol hakimiyetini şimdi Çin jendrisi kendi ordusu ile sağlıyordu.

Hanedan Sorunu

III. Philippe Hardi (1270 – 1285) türeyen soy.

Babası IV. Philippe'in (Güzel Philippe) ölümü üzerinden sadece 2 yıl geçmiş olmasına rağmen X. Louis (Kavgacı Louis) öldü. Böylece Kapetlerin tahtın babadan oğla geçerek 4 asra yakındır sürdürdükleri istikrar son bulmuş oldu. X. Louis'nin ilk karısı Bourgogne'yalı Marguerite krala olan sadakatsizlikleri nedeniyle idam edilmişti. Çiftin Navarre'lı Jeanne adında bir kızları vardı. X. Louis ölünce sağ başka çocuğu olmadığından tahtın doğrudan varisi de Navarre'lı Jeanne oluyordu. Fransız senyörleri, Jeanne yerine X. Louis'nin erkek kardeşi V. Philippe'i (1316 – 1322) tahta çıkardılar. Buradaki tercih yabancı birinin Fransa tahtına oturmaması için politik olarak verilmişti. Ancak bu tercih ileride sorunlara gebeydi. Karar Fransız senyörleri tarafından politik nedenlerle verilmesine rağmen, sonuç itibariyle kızlar taca mirasçı olmakta saf dışı ediliyorlardı.

XIV yüzyılda, daha önce Clovis zamanında (481 – 511) bahsedilen Salique kanununun bir maddesi, kanunun bütününden koparılıp, tek başına yorumlandı. Bu madde Valois kraliyet hukukçuları tarafından, Fransız tahtına kadınların çıkmasını önleyecek bir düzenleme olarak uygulandı. Daha sonraları Salique kanunu deyimi, Fransız tahtına çıkış koşullarını belirleyen kanun anlamında kullanılmaya başlandı. Diğer Avrupa hanedanları da bu kanunları taklit ettiler. Bu kanunla kadınların hüküm gücünden mahrum bırakılması bir seri yalan ve tahrif edilmiş tarih yazılarak sağlanmıştı.

V. Philippe'in erkek mirasçısı yoktu, 1322 de ölünce yerine kardeşi IV. Charles geçti (1322 – 1328). Bu sonuncu erkek bir mirasçı bırakmadan ölünce, ortaya hanedan sorunu çıktı. Güzel Philippe'in kızı İsabelle'in oğlu III. Edward İngiltere kralıydı. III. Edward Fransız kralı seçiminde aday olarak gösterildi. Ama seçimi, Valois'lardan gelen VI. Philippe kazandı. VI. Philippe Güzel Philippe'in (IV. Philippe) kardeşi Valois'lı Charles'ın oğluydu. Ve böylece Kapetler hanedanının erkek tarafından iniyordu. Fransız kralını seçenler, 10 yıl önceki kaygıların aynını taşıyarak, krallık tacını bir yabancıya vermek istememişlerdi.

Hatırlanacağı gibi İngiliz kralları, Fransız krallarının vassallıydılar. İskoçya'da rahat hareket etmek isteyen İngiliz kralı III. Edward, Fransız tahtına geçen VI. Philippe'e saygısını ve bağlılığını sundu. Ama VI. Philippe, İskoçya'da David Bruce'u desteklemeye devam etti. Philippe'in tahta gelmesinden sonra, İngilizler hala tuz ve şarap üreten Gaskonya'yı kontrol ediyordu. İngiliz toprağı sayılmasına rağmen Gaskonya Fransa'yı tutuyordu. Gaskonya'nın mülkiyeti iki kral arasında bir savaş çıbanıydı. Bunun üzerine III. Edward, savaşı tetiklemek için, taht üzerinde miras hakkı olduğunun farkına vardı.

Philippe IV ailesi. Charles, Philippe, Isabelle, Baba IV. Philippe, Louis ve IV. Philippe'in kardeşi Charles de Valois.

Osmanlı Beyi Orhan Bey, 1330, 1331

Orhan Gazi, temsili

Cenovalılar Okyanus'a çıkmaya devam ediyorlardı. 1310 ile 1330 tarihleri arasında Lanzaretto Malocello Kanarya adalarına vardı.

1330 yılında İngiltere kralı III. Edward 18 yaşındaydı. Sarayda bir darbe yaparak annesinin vasiyetinden kurtuldu ve annesinin aşığı Mortimer'i devirdi. Kendisine toprak kayıplarını kabul edemeyen soylular yardım etmişti.

Sırplarla Bulgarlar arasında Temmuz 1330 yılında Köstendil yakınlarında büyük bir savaş oldu. Sırplar Bulgar ordusunu imha ettiler, Kral Mihail Şişman savaş meydanında öldü. Bu savaştan az önce Bulgarlarla Bizans arasında Sırplara karşı ittifak yapılmıştı. Ama Bizans ordusu yetişemeden Bulgar yenilgisi gerçekleşmişti. Köstendil savaşı Balkanların geleceğinde bir dönüm noktası oldu. Makedonya'da Sırp egemenliğinin temelleri atılıyordu.

Zaferden sonra Sırp kralı Trnovo tahtına kız kardeşi Anna ile oğlu Stephan'ı yerleştirerek, Bizans İmparatoru Andronikos'un kız kardeşi Theodora'yı ülkeden kovdu. Bizans Theodora'nın intikamını alabilmek için sınırdaki bazı Sırp kalelerini ele geçirdi. 1331 yılında Sırp Kralı Stephan Duçenski tahtan indirilerek, yerine oğlu Stephan Duşan getirildi (1331 – 1355). Bu sırada Bulgar Boyerleri de tahta Şişman'ın yeğeni İvan Aleksandr'ı geçirdiler.

Pelekanon zaferinden sonra Orhan beyin Bizans ordusundan korkacak bir nedeni kalmamıştı. 2 Mart 1331 tarihinde Nikaia (İznik) teslim oldu. Orhan Bey peşinden Nikomedeia'yı (İzmit) kuşattı.

Orhan Bey Başkenti İznik yaptı. İznik'ten sonra Kocaeli yarımadasının büyük bir kısmı Osmanlıların eline geçti. Osmanlı donanması da Bizans'ın Trakya topraklarına karşı yağma akınları düzenliyordu. Orhan Gazi, İznik'i alınca kocasız kalmış tüm Rum kadınlarını Türk savaşçılar ile evlendirdi.

Osmanlı Beyi Orhan Bey bu tarih cıvarlarında orduda cüretli ve devrimci bir değişiklik yaptı. Düzensiz birliklerin yerine meslekten yetişme düzenli bir ordu kurdu. Bunlara Yeniçeri dendi. İlk kurulduklarında sayıları 1.000 kadardı. Bu sayı daha sonraları çok artacaktı. XVI. Yüzyılda sayıları 20.000'i bulacaktı. XV. Yüzyıldan itibaren Yeniçeriler " devşirme " usulü ile seçileceklerdi.

Devşirme, Hıristiyan ailelerin çocuklarının yalnızca hükümdarın hizmetine girmek ve savaşmak için yetiştirilmek üzere toplanmalarıydı. Yeniçerilerin, Yeniçeri ocağı kurulmadan önce ölen Hacı Bektaşı Veli ile doğrudan bir ilgileri yoktur. Yalnız çok güçlü bir tarikat olan Bektaşi tarikatı, Yeniçerilerin de bağlandıkları tarikat olmuştur.

Orhan Bey atlı kuvvetleri de ikiye ayırdı. Biri düzenli kuvvetlerdi ki bunların arasında Tımarlı Sipahiler de vardı. Diğeri düzensiz kuvvetlerdi ki bunlara Akıncılar denmişti.

Orhan Bey zamanında Osmanlılar Moğollara vergi ödemeye devam etmişlerdir. Ancak bir yandan da dış politikalarını gittikçe daha bağımsız hale getirmişlerdir.

Osmanlı fethi, fethedilen yerler açısından kıyımları ve korkunç yağmaları sınırlıyor ve hatta çok aza indiriyordu. Osmanlı sınırlarındaki halk artık tamamen Bizans'tan yardım gelmesinden umudunu kesmişti. Askeri bir hareketin getireceği dramları ve yakıp-yıkmaları engellemek amacı ile Osmanlıya bağlanmayı tercih ediyorlardı. Böylece Osmanlı sınırları sanki kendiliğinden gelişiyormuş gibiydi. Osmanlıların dev adımlarla ilerlemesinde bu faktörün önemli bir rolü olmuştu.

Bu yıllarda subaşı ve tımarlı olarak dirliği sağlanmış kişilerin sayısı çok azdı. Orhan Bey savaşırken savaşçılarının büyük bir kısmı dirlik sahiplerinden değil eli silah tutan ülke halkından oluşuyordu. Ama artık savaş hep vardı ve hem uzun ve hem de meşakkatliydi. Osmanlı devletleştikçe kabile dönemi çatışmaları, çok ciddi savaşlar haline gelmeye başlamıştı.

Bu duruma çözüm olabilmesi için tımarlılara ek olarak, rütbece onların altında yer alan yeni askeri guruplar oluşturuldu. Bunların bir kısmı yaya, bir kısmı atlıydı. Atlı olanlarına " müsellem " dendi. Bunlara savaş zamanında bir ücret ödeniyordu. Bu örneğin akıncılara yapılmayan bir uygulamaydı. Savaş olmadığı zamanlarda da bunlara geçinmeleri için çiftlikler veriliyordu. Halk ekip biçtiklerinin karşılığı olarak devlete vergi verirdi. Yaya ve

müsellemler ise vergiden muaftılar. Üçü, dördü bir çiftlikte çalışarak tarım ürünleri ile karınlarını doyururlardı. Bu yaya ve müsellemler, Osmanlı düzenli ordusuna bir geçiş sağlamıştır.

Bu aynı dönemde, bütün askeri birliklerin genel komutanı olan (başkomutan) " beylerbeyi " rütbesi kullanılmaya başlandı. Daha sonra sayıları çoğalacak olan beylerbeyleri bu dönemde daha tekti. Tabii asıl komutan Orhan Beydi. Orhan Bey askeri başkomutanlığı beylerbeyine delege etmişti. Bununla birlikte Orhan Bey ve kendinden sonra gelen Sultanlar uzun bir süre savaşlara fiilen iştirak ederek, onları yönettiler.

Beylerbeyi makamının meydana çıkmasına paralel diğer bir gelişme de yönetimi çekip çevirecek bir görevlinin, vezirin ortaya çıkması olmuştu. Osman Bey döneminde bütün topluluk asker iken, askeri ve sivil işleri birbirinden ayırmak mümkün değildi. Orhan Bey zamanında ise ordu toplumdan farklılaşmaya başladıkça, askerlik ve yönetim ayrı kurumlar haline dönüşmeye başladılar. Ancak ayrımın iyice belirginleşmesi için daha asırlar vardı. Askeri meslekten gelenler üstünlüklerini çok uzun süreler korudular. Böyle askeri ve sivil işlerin ayrılması bilindiği gibi klasik İslam devlet yapılanmasında vardır. Orhan Bey bu yapılanmaya geçmeyi amaçlamış olmalıdır. İlk vezir Alaeddin Paşa olmuştu. Onun öz geçmişi bilinmemektedir. Ama daha sonraki vezirler medresede okumuş, kadılık yapmış kişilerdi.

Ordu ve sivil yönetimin ayrılarak, bunlarla ilgilenecek kişiler görevlendirilince, Orhan Bey de diğer beylerden ayrılmaya ve farklılaşmaya başladı. Artık Osmanlı Beyliği bir uç kabilesi olmaktan, bir uç devleti olmaya geçiyordu. Ancak baştaki kişi yani Orhan Bey hala bir beydi. Osmanlının başının " sultan " olmasına ise bir nesil vardı.

Osmanlı beyliği devletleştikçe, çevreden devlet memuru olmaya ehliyetli kişiler de gelip, Osmanlıların hizmetine giriyorlardı. Orhan Bey ise ulemanın ve katiplerin Osmanlı topraklarında yetişmesini sağlayabilmek için eğitime önem verdi. İznik'ten başlayarak medreseler kurulmaya başlandı. Çevreden medreselerde ders vermeye seçkin kişiler davet edildiler. İznik medresesi Osmanlıların kurduğu ilk medresedir. Ancak her yönü ile Selçuk medreselerinin bir devamıdır.

Medreselerle birlikte Müslüman bilinci de yerleşmeye başladı. Osmanlı akıncıları, bütün Türk akıncıları gibi yağmacıydılar ve bu çok eski bir gelenekti. Müslüman bilincinin gelişmesi ile birlikte akıncı kelimesinin Arapça karşılığı olan Gazi kelimesi kullanılmaya başlandı. Böylece yağma akınları da dini, kutsal bir hüviyet kazanmaya başladı. Orhan beye de Orhan Gazi denmeye başlandı.

Müslümanlık bilinci yaygınlaştıkça uç halkının ve bu sırada Osmanlı hanedanının adları da öz Türkçe olmaktan, Arapça veya dini temelli adlara doğru kaymaya başladı.

Yeniçerilerin Kuruluşu

Doğan Avcıoğlu Yeniçeri kuvvetinin ortaya çıkışını " Türklerin Tarihi " adlı eserinde şöyle açıklar.

Osmanlı başka oymakların katılımı ile büyür. Ancak oymaklar arasındaki ilişkiler gevşektir. Oymaklar bağımsızdır ve kendi başlarına hareket ettikleri gibi, beylik yönetiminde de söz sahibidirler. Her akının ganimeti, onu yapana aittir. Fethedilen toprağı, bunu gerçekleştiren oymak beyi alır. Bürokrasi, Hazine yoktur, yani devlet yoktur. Osmanlı beyi, eşit beyler arasında birincidir. Ama zaman geçtikçe, başarılar zenginliği, zenginlik ise farklılaşmaları getirir. Başarı ve zenginlik, Türkmen gazilerini ve dervişleri kendine çeker. Osmanlı beyliğinin gücü artar. Rumeli'ye geçilir. Bu ana kadar ordu, Osmanlı beyinden daha fazla kendi beyine bağlı oymak Türkmenlerinden, gaza uğruna savaşan Türkmen gazilerinden ve dervişlerden oluşmuştur. Her istediğin zaman, istediğin yerde her zaman kullanma imkanı bulunmayan oymak askerleri yerine daha disiplinli bir askeri gücün gereksinmesi ortaya çıkar. İşe askere

özel bir elbise seçmekle başlanır. Giyimi özelleşen asker, sivil halktan ayrılır. Bir cins üstünlük kazanır ve oymak temeli zayıflar. Sonra asker onbaşı, yüzbaşı ve binbaşılara bağlanarak örgütlenir. Sefer başına ücret ödenmeye başlanır. Artık Osmanlı beyliğinin çiftçiden devşirilmiş yaya ve atlı askeri vardır.

Organizasyon beraberinde bütçe ve hazine ihtiyacını çıkarır. Ulemadan Çandarlı Halil Hayrettin ve Karamani Rüstem maliye teşkilatını kurarlar. Hazine ve Maliye Türkmen geleneklerine ters düştüğünden tepki görür. Osmanlı ganimetten beşte bir pay alma yöntemini benimser. Bu yöntem beraberinde Hıristiyan genç erkek savaş ganimetlerini de getirir. Bunlardan bir askeri birlik kurulması düşünülür. Gazi Evranos ve Lala Şahin den bir sürü genç savaş ganimeti (esir) gelmektedir. Çandarlı Halil Hayrettin Paşa, bunların Türk'e verilip " hem Müslüman olsunlar, hem Türkçe öğrensinler, hem çift sürsünler ve hem de savaşmayı öğrensinler " der. Öyle de yapılır. Bu Müslüman olmuş, Türkçe öğrenmiş, Türklerin yanında eğitilmiş genç erkeklerin sayısı günden güne artar. Artık bunlara özel bir başlık giydirip, adına da Yeniçeri deyip, yeni bir askeri birlik kurulur. Böylece kabile bağları olmayan, doğrudan Padişaha bağlı, devşirme Hıristiyanlardan yeni bir ordu doğar. Küçük yaşta, Padişahın beşte bir payı nedeniyle, merkeze gelen ufak çocukların ne yapılacağı sorununu Kara Halil oğlu Ali Paşa çözer. İç oğlanı mekanizmasını kurar. Böylece eğitilen iç oğlanları, sivil bürokrasinin ihtiyaçlarını karşılamaya başlar.

2. İskoç Bağımsızlık savaşları, Nasipsizler, 1332, 1333

Robert Bruce

İskoç, İngiliz barışı pek uzun süreceğe benzemiyordu. İskoç kralı Robert Bruce ölünce, oğlu II. David'in yaşı ülkeyi yönetmek için çok küçüktü, Moray kontu Thomas Randolf, yönetim için İskoçların muhafızı olarak seçildi. İngiliz kralı III. Edward da Edinburgh-Northampton anlaşması ile düşürüldüğü durumu hazmedememişti. John Baliol'un oğlu Edward Baliol'u tahtta iddia sahibi olarak II. David'in karşısına çıkardı.

Bu sırada İskoçya'da " nasipsizler " denilen bir gurup soylu vardı. Bunlar birinci İskoç bağımsızlık savaşları sırasında İngilizlerin tarafını tutmuşlar ve Robert Bruce tarafından unvanları ve toprakları ellerinden alınmıştı. Savaş bitince nasipsizler herhangi bir hak alamadılar. İşte bunlar Edward Baliol ve Henry Beaumont'un çevresinde toplanmaya başladılar.

1332 yılında Moray kontu öldü. Perth'te Toplanan İskoç asiller meclisi İskoçya muhafızı olarak Mar kontu Donald Mormaer'ı seçti. Bu sırada Edward Baliol yönetiminde nasipsizler ve paralı askerlerden kurulmuş ufak bir gurup, Humber nehri ile deniz arasındaki kara parçasını ellerine geçirmişlerdi.

Nasipsizler, Perth doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Yeni seçilen İskoç muhafızı büyük bir piyade kuvveti ile onları karşıladı. Dupplin Moor savaşını, Yüz yıl savaşlarında İngilizlerin uyguladıkları taktiği uygulayan, Henry Beaumont yönetimindeki Edward Baliol'un kuvvetleri

kazandı. Çok sayıda İskoç, İskoç asilleri bu savaşta mahvoldular. Edward Baliol ise savaştan sonra İskoçya tahtını ele geçirdi.

Yeni seçilmiş olan İskoçya muhafızı Archibald Douglas ile Edward Baliol, İskoç asiller meclisinin tekrar toplanarak, kimin kral olacağına karar verebilmesi için ateş kes imzaladılar. Ateşkesten sonra Edward Baliol, Annan'a giderek orada iki duyuru yayınladı. Bu duyurularda İngiltere'nin yardımı ile hakkı olan tacı aldığını ve İskoçya'nın İngiltere'ye sadık kalacağını açıklıyordu. İngiliz kralı III. Edward'a da, hayat boyu faydalanması için sınır boyunca toprak veriyordu. Ancak bu arada Archibal Douglas, sabahın ilk saatlerinde ona bir baskın düzenledi. Kaçmaya çalışan pek çok adamı öldürüldü, Edward Baliol'un kendi de yarı giyinik atla kaçtı.

1333 de III. Edward ve Edward Baliol çok güçlü bir İngiliz ordusu ile İskoçya'ya geri döndüler. 1333 yapılan bir savaşta Archibald Douglas öldü ve ordusu dağıldı.

1332 yılında Aşık Paşa Kırşehir'de öldü. Garibname adlı uzun didaktik şiiri, İranlı mistik şairlerin şiirlerine benziyordu.

Bu yıl (1333) Bizans İmparatoru III. Andronikos, Teselya ve Epiros'ta askeri başarı gösterdi. Teselya'daki iç karışıklıklardan yararlanarak sınırlarını Katalan devletinin sınırlarına kadar genişletti. Arnavutluk İmparatorluğa itaatini sundu. Bu sırada Sırp ve Bulgar kralları aralarında anlaşarak Bizans'a savaş açtılar. Stephan Duşan, Makedonya üzerinden Yürüyerek, Selanik'i kuşattı. Bu sıralarda İbn Battuta Alanya'ya uğramıştı. Onun anılarına göre buralar Türkmenlerle doluydu. Alanya'ya Karamanoğlu Yusuf Bey hükmediyordu. Bu sırada Karaman Beyi Bedreddin İbrahim Bey Beylikten çekildi, yerine Alaeddin Halil Bey geçti.

İbn Battuta Menteşoğlu Beyliği hakkında da bilgi vermektedir. Verdiği bilgi mübalağlı olsa bile bir fikir verir. Ona göre Peşin kentinde Menteşoğlu Beyi Orhan Bey ile görüşmüştür. Peşin şehri, güzel binaları bulunan şirin bir kenttir. Orhan Beyin 50 kenti, 200 kalesi, 100.000 cıvarında askeri vardır.

1333'de Japonya'da 1338'e kadar süren, kısa ömürlü bir imparatorluk yönetimi yenileme çalışmaları oldu. Minamoto şogunluğu bitip, iç savaş çıktı.

İzmit'i kuşatan Osmanlılar, Bursa ve İznik'te yaptıkları gibi kenti aç bırakarak düşürmeyi amaçlıyorlardı. İzmit kuşatılınca Bizans Orhan Bey ile görüşmelere başlamıştı. Bir ara İmparator denizden, Kantakuzinos karadan gelerek, İzmit'e erzak yetiştirdiler. Hatta bazı ufak çatışmalarda üstünlük bile sağladılar. 1333 Ağustos ayında barış yapıldı. Bizans Nikomedeia ve Constantinopolis arasındaki kaleler için, haraç ödedi.

Bugünkü Geyve (Kavia) merkez olmak üzere Muradeddin Hamza egemenliğinde ufak bir beylik vardı, Bu beylik Osmanlıların eline geçti. Daha sonra Orhan Beyin oğlu Süleyman Göynük, Taraklı ve Mudurnu'yu Osmanlı topraklarına kattı. 1333 ve 1334 yılında İbn Batuta bu yerleri dolaşırken, yerler Osmanlılara aitti.

Minamotoların villası

Tatarlar, 1334, 1335

Karesi Beyliği

Bu sırada Bizans Ege kıyılarındaki Türk Beylikleri ile iş birliği yaparak, Ege adalarından Latinlerin elinde kalanları geri alıyordu. 1334 yılında Aydınoğulları ile Saruhanlar iş birliği yapmışlardı. 270 parçalık bir donanma ile Yunan kıyıları yağmalanmıştı. Saruhan donanmasına Saruhan oğlu Süleyman Bey komuta ediyordu. Bundan kısa süre sonra Foça valisi Dominik hile ile Süleyman Beyi tutsak etti. Saruhan Beyliği Foça'yı kuşattı ama alamadı.

1334 yılında Fransa kralı VI. Philippe, eski İskoç kralı II. David'e Fransa'ya yakınları ve saray erkanı ile gelme hakkı tanıdı. II. David de Normandiya'ya yerleşti. Bu sırada III. Edward ve Edward Baliol'un kuvvetlerine karşı İskoç muhafızları direniyorlardı ve İngilizler de fazla bir şey yapamıyorlardı.

1334 yılında, Bizans imparatoru III. Andronikos Palaiologos, Makedonya'da Sırpların egemenliğini tanımak zorunda kaldı. Stephan Duşan da Sırbistan'ın kuzeyinde beliren Macar tehlikesi karşısında Bizans ile anlaşmak zorunda kalmıştı.

1334 yılında Aydınoğlu Beyi Mehmet Bey öldü. Yerine 25 yaşında olan Gazi Umur Bey geçti. İzmir'i almak isteyen Latinleri püskürttü. Hıristiyanlar Ege denizinde Türk hakimiyetini bitirmek için kendi aralarında anlaşarak 20 kadırgalık bir Haçlı donanması kurmuşlardı. Bu haçlı donanması Ege'de pek çok Türk gemisini batırdı. Karesi beyliğinin (Yahşi Bey) donanmasını mahvetti. 1330 ile 1345 yıllarıı arasında, Türk beyleri içinde, Batıda en parlak başarıları Umur Bey kazanmıştır. Bu sıralarda Osmanlı Beyi Orhan Bey ise Gemliği eline geçirmişti.

İbni Battuta, 1334 yılında Bursa'ya geldi. Osmanlı Beyi Orhan Bey hakkında şunları yazdı: " Bu sultan Türkmen hükümdarlarının en büyüğü, servet, toprak ve askeri kuvvetler bakımından en ileride olanıdır. Elinde olan kaleler yaklaşık 100 kadardır, kendisi zamanının büyük kısmını devamlı bu kaleleri ziyaret edip, durumlarını gözden geçirip, islah etmekle geçirir… " Bu anlatım yapıldığında daha Osman Gazi öleli 10 yıl olmuştu. Beylik Sultanluığa dönüşüyordu.

Bu yıl İlhanlı Hanı Ebu Sait Bahadır, erkek evlat edinemeden karısı Bağdat Hatun tarafından zehirlenerek öldürüldü. Bundan sonra İran Moğolları (İlhanlılar) tamamen parçalandılar. Bazı Moğol prensleri yerlerinde kalırken, bazıları İran kökenli emirlerle değiştiler. İlhanlı merkezi otoritesinin ortadan kalkması, Anadolu'da beyliklerin bağımsızlıklarını ilan etmelerini sağladı. O zamana kadar bey olanlar kendilerine Sultan demeye de başladılar.

İlhanlılar Mısır'a kaçan Timurtaş yerine Celayirli Büyük Şeyh Hasan'ı Anadolu Valisi tayin ettiler (1334 – 1336). Büyük bilgisi sayesinde, Eretna, Şeyh Büyük Hasan'ın yardımcısı olarak görevde kaldı. Celayirli Büyük Hasan, Bağdat Hatunun kocası ve önemli bir askeri komutandı. İlhanlı Hakanı Bahadır, Cengiz yasalarına dayanarak Büyük Hasan'ı Bağdat hatundan boşattırmıştı. Daha sonra Büyük Hasan'ın Bağdat Hatun ile ilişkisi sürüyor diyerek zincire vuruldu. Bu iddianın doğru olmadığı anlaşılınca da serbest bırakılarak, Anadolu Genel Valiliğine tayin edildi. Bahadır Han öldükten sonra Hasan Celayirli devletini kurup, Bahadır Hanın dul eşi Dilşad Hatun ile evlenecektir.

Altınordu devletinde kitleler Moğol geçmişlerini unutup, Türkleşiyorlardı. Dilleri önce Bulgarcanın aleyhine Uygurca oldu. Sonra Kıpçak Türkçesi ağır basmaya başladı. Bu dönemde Müslüman ve Türkçe konuşan halka Tatar (Tartar) demek yerleşti.

Altınordu topraklarındaki Türk boyları hala göçebeydiler. Hayvancılık ve ticaret yapıyorlardı, ama sanayi de gelişti. Volga Bulgarlarının toprakları ve Harezm toprakları tarım bölgeleri oldular. Hububat tarımı aldı başını gitti. Kırım zaten bir ticaret merkeziydi, bu özelliğini kuvvetlendirdi. En başta Bolgar kenti tek gerçek kentti, ama kısa zamanda yeni kentler oluştular ve Bolgar ile rekabete giriştiler. Saray-Batu şimdiki Stalingrad'ın olduğu yerdeydi. Onun yanında şimdiki Çariov'un olduğu yerde Saray-Berke vardı. Saray-Berke 1253 yılından 1345 yılına kadar Altınordu başkenti oldu. Saray-Berke özellikle Özbek Han zamanında çok gelişti.

Saray-Berke'yi 1335 yılında ziyaret eden İbn Batuta şunları yazıyordu:

" Dünyanın en güzel kentlerinden biridir… Büyüklüğü olağanüstü. Güzel çarşıları ve insanlarla dolup taşan geniş sokakları var… Sıkış tıkış halde bir evler yığını… On üç Cuma Camisi var… "

İbn Batuta'ya göre kent nüfusu 100.000 den fazlaydı, kentte bir de metalürji sanayi vardı. Bu ve benzeri kentler tamamen Türkçe konuşan ve kendi sikkesini kendi kesen kentlerdi. Dinar dirhemlerden oluşuyordu. Dirhemler Orta Asya'ya kadar her yerde geçiyordu.

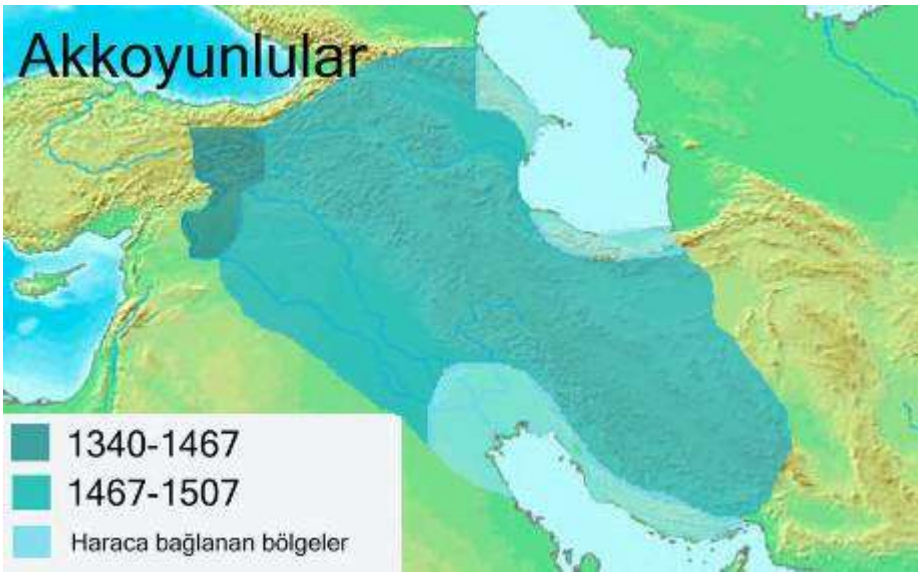
Halkın yaşadığı keçe çadırlarda kuş, bitki ve hayvan resimleri vardı. Halk bozkır sanatını devam ettiriyordu. Buna karşılık Saray-Berke'de mineli mavi tonda çiniler kullanılmıştı. Üst tabakanın İran ile etkileşim içinde olduğu söylenebilinir.

1335 yılında İngiliz kralı ve Edward Baliol, 13 bin kişilik bir kuvvetle, İskoçya'nın kalbine doğru yürüdüler. Önce Glasgow, sonra Perth alındı. İngiliz ordusu, kırsal kesimi yakıp, yıkarken plan gereği olarak İskoçlar düzenli bir savaştan kaçınıyor ve vadilerdeki insanları dağlara mülteci olarak yolluyorlardı.

Edward III

Ak ve Kara Koyunlular, 1335

1335 yılında Altın ordu Hanı Özbek Han Kafkasya üzerine yürüdü. Askerlerine Uzbekiyan dendi. Daha sonra ortaya çıkacak olan Özbek adının buradan geliştiği iddia edilir. Bugünkü anlamı ile Özbekler, Kuzey bozkırlarında Türklerle Türkleşmiş Moğolların karışımından oluşmuş bir topluluktur.

İlhanlı Moğol devleti hızla dağılıyordu. Celayir, Çoban ve Sotay aileleri birbirine girmişti. Bu mücadeleler sırasında Kara Koyunlular Celayirlilerin, Ak Koyunlar ise Musul ve Diyarbakır yöresinde egemen olan Sotay ailelerinin hizmetine girmişlerdi. Hatırlanacağı gibi uç beyliği olmalarına rağmen Osmanlılar da İlhanlı egemenliğini kabullenmişlerdi. Orhan Bey de İran'a bağlı olmasına rağmen, kendini bağlılık açısından babasından daha bağımsız hissetmiş olmalıdır. Şimdi İlhanlılar dağılırken, Osmanlılar da artık bağımsızlıklarını tam olarak ele almışlardı.

Celayirli Hasan, bir kukla Han bularak İlhanlı tahtını ele geçirdi. Bu sırada, babası ölünce Kemah kalesine hapsedilmiş olan Timurtaş'ın oğlu Hasan ortaya çıkıp, yakını Karaçeri lakaplı Hamza Beyi Timurtaş olarak tanıttı. Ve onu hükümdar ilan etti.

Bu sırada Karası Beyliği (Karesi) ile Osmanlı Beyliği arasındaki ilişkiler iyiydi. Karası Beyi Demirhan veya Aclan Bey ölünce, 1335 veya 1337 yıllarında, yerine oğlu Süleyman Bey geçti. Süleyman Bey sert mizaçlı bir kişiydi. Kardeşi Dündar öldürüleceğinden korkarak Osmanlı Beyi Orhan Beye sığındı. Bu sırada Karası emirleri içinde Hacı İl-Beyi en nüfuzlu emirdi. Karası ileri gelenleri Hacı İl-Beyi yollayarak, Dündar (Dursun) Beyin geri dönüp, Karasıoğulları tahtına çıkmasını istediler. Dursun (Dündar) Bey bu öneriyi kabul ederek Orhan Gazi'den yardım istedi. Karşılığında Osmanlılara Balıkesir, Aydıncık, Bergama, Edremit verilecekti. Orhan Gazi ve Dündar Beyler Karası Beyi Süleyman'ın üzerine yürüdüler. Hacı İl-Beyi ve Dursun Bey Süleyman Beyi Bergama'da kuşattılar. Kaleden atılan

bir ok ile Dündar (Dursun) Bey öldü. Halk Süleyman Beyi Orhan Gazi'ye teslim etti. O da Süleyman Beyi Bursa'ya getirdi. Süleyman Bey Bursa'da 2 yıl sonra vebadan öldü. Veba Bursa'ya 1347 ve 1348 yıllarında gelmişti. Demek ki Osmanlıların 1337 başlayan Karesi fethi 1345 yılına kadar sürmüştü.

Bundan sonra Hacı İl-beyi, Evrenoz Bey, Ece Halil ve Gazi Fazıl Beyler gibi ünlü Karası emirleri Osmanlıların hizmetine girdiler.

Osmanlılar yani Orhan Bey, Karası (Karesi) Beyliği fethi öncesinde bir anlamda sıkışmıştı. Alabileceği yerleri almış, gelip kendi kadar kuvvetli beyliklere dayanmıştı. Osmanlı büyümek istiyorsa Trakya'ya geçmeliydi. Karası Beyliği Çanakkale Boğazına ulaşılması ve Trakya'ya geçiş yolunun açılması için önemli bir adımdı. Karası beyliğinin fethi, Osmanlı imparatorluğunun kurulmasındaki en önemli adımlardan biridir.

İlhanlı mirası üzerinde dövüşmekte olan Sotaylar İç Anadolu'ya çekildiler. Diyarbakır ve çevresinde kalan Ak Koyunlular da Mardin egemeni Artukoğulları ile iş birliği yapmaya başladılar. Ak Koyunlular gittikçe kuvvetleniyor ve diğer Kabileleri kendine bağlıyordu. Ak Koyunlulara bağlanan boy ve oymaklar zamanla kendi adlarını muhafaza etmekle beraber Ak Koyunlu üst kimliğini aldılar.

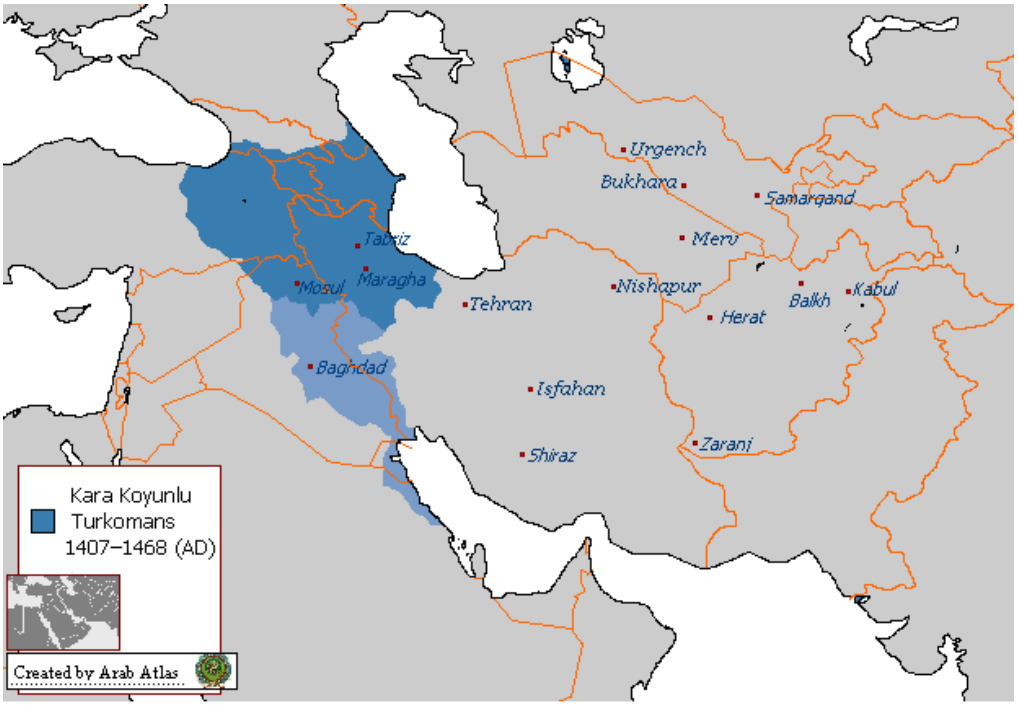
Bayatlar, Döğerler, Çepniler, Bayındırlar gibi Türk kabileleri Selçuklarla veya Cengiz Han topluluklarıyla birlikte, önden veya arkadan gelmişlerdi. Bunlar Doğu Anadolu'da, Güney Kafkasya'da, Yukarı Mezapotamya'da bulunuyorlardı. Bunlar içinden iki konfederasyon Akkoyunlular ve Karakoyunlular öne çıkacaktı. Bu toplulukların her ikisinin de koyunlarla Şaman dininden kalma bir ata ilişkisinde olduğu düşünülmelidir. Bu toplulukların ölü gömme merasimleri ve yaptıkları heykeller de Orta Asya Türk eski gelenek ve göreneklerini hatırlatmaktadır.

Bu her iki boy da birbirine rakiptir. Bu sıralarda Bayındır boyundan da bahsedilmektedir ki bu boy hükümdar çıkartma geleneğine sahip bir boydur.

Moğol istilaları nedeni ile yer değiştiren pek çok Türk boyu Anadolu'da sadece Selçuklu topraklarında değil, Hıristiyan topraklara da yerleşmişti. Bunun için de genelde zor kullanmışlardı. Bu Türkler tam açıklanamayan nedenlerle Akkoyunlu ve Karakoyunluların tersine göçebelikten vazgeçerek, kısa sürede topraklara yerleştiler. Hemen çevre ve bölgeye uyum sağladılar. Bu boylar parlak Selçuklu kültürünü benimsediler. Ama orada durmadılar, bu kültürü derinlemesine değiştirdiler. Bu geleceğin Türk kültürünün tohumlarıydı.

Bunlar İran etkisinden uzak kalarak, Türkçe konuşmayı sürdürdüler. Türkçe Anadolu'da ilk defa bu boylar sayesinde resmi dil olabildi. Farsça ve Arapça önemli kitaplar Türkçeye çevrilmeye başlandı.

Bu sırada İngiltere ve İskoçya arasında sulh hala resmen devam ediyordu.

Urgench
Bukhara
Samargand
Tabriz
Meru
Mosul
Maragha
Nishapur
Balkh
Kabul
Tehran
Herat
Baghdad
Isfahan
Shiraz
Zarani
Kara Koyunlu
Turkomans
1407–1468 (AD)
Created by Arab Atlas

Anadolu'da Moğol Döneminde Gayri Müslimler

Anadolu'da gayri Müslimler, daha önce görüldüğü gibi Selçuklu yönetiminde nerede ise problemsizdiler. Bu nedenle Şaman Moğolların doğal korumacılığı onları pek etkilemedi. Ancak tüm dinlere saygılı davranan Moğolların bu tutumu doğal olarak Anadolu'daki Müslümanlığın (özellikle Sünni Müslümanlığın) üstünlüğünü elinden almıştı. Doğu Anadolu'da Moğolların en fazla tuttukları gurup Ermenilerdi. Zaten baştan beri Ermeniler bilinçli bir şekilde Moğolları tutup, onların casusları olmuşlardı. Buna karşılık Grek Moğol ilişkileri oldukça sınırlı kalmıştır. Ama yine de Grek Moğol ilişkileri yakın ve anlayışlı olmuştur. Şaman Moğolların Müslüman olmayanlara karşı yakınlıkları (veya eşit düzeyde ilişkiler), psikolojik olarak Müslüman olanlarla, olmayanlar arasında bir soğukluk yaratmıştı.

Kilikya'daki Ermenilerden oluşan birlikler Moğollarla birlikte çarpışmışlardır. Anadolu Ermenileri ise Türklerle beraber askerlik görevinden geri kaldıklarından, onlar Moğollarla birlikte dövüşebilecek guruplar kuramamışlardı. Buna karşılık Kumanlarla güçlenen ve bunu defalarca ispatlayan Gürcüler, Moğol birliklerine katılmışlardı.

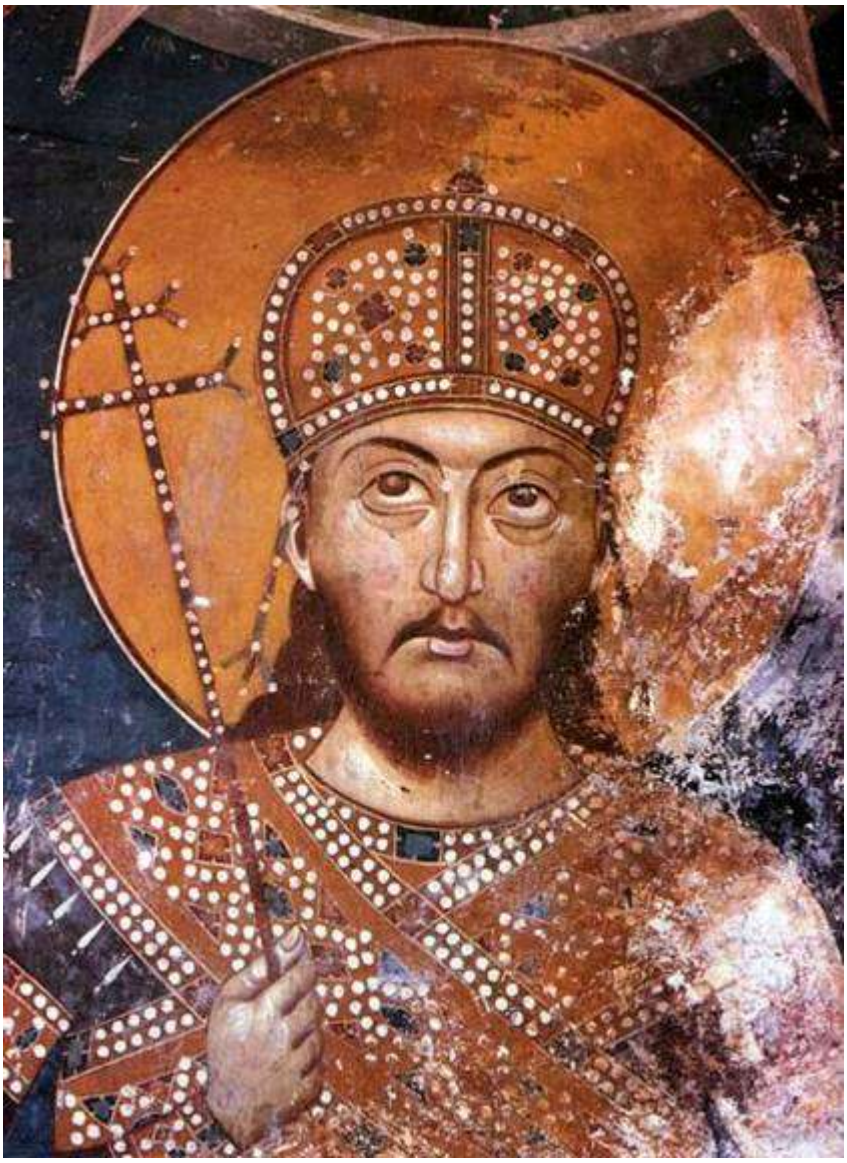
Ancak İlhanlıların Müslümanlığı kabul etmesi ile birlikte, Anadolu'da da Müslümanlar kaybettikleri üstünlüklerini tekrar kazanmışlardır. Bundan sonra Müslüman olmayanlara daha önce hiç uygulanmamış olan kısıtlayıcı yöntemler de uygulanır olmuştur. Bu daha önce oluşan soğukluğun daha da yoğunlaşmasına ve yer yer zaman zaman düşmanlığa dönüşmesine yol açtı.

Moğollar döneminde Anadolu'daki piskoposlukların sayısı da artmış olmalıdır. Greklerin önceden kalkmış bazı piskoposlukları tekrar kurulmuştur.

Anadolu'daki yerli Hıristiyan halkın bir kısmı, Müslüman olan yerli halk gibi dil yönünden öylesine Türkleşmişlerdi ki, on beşinci yüzyılda artık Grekçe anlamaz olmuşlardı.

Daha önce de söylendiği gibi, Ermenilerin Türkiye'deki merkezleri uzun bir süre Erzincan olmuştu. Ermeni piskoposu Sarkis hem yöresel bir güç ve hem de Moğolların saydığı bir danışman olmuştu.

Sırp Krallığı Gelişiyor

Stefan Duşan

Sırp Krallığı tahtında Stefan Duşan (1331 – 1355) vardı. Ağır ağır gelişmekte olan Sırp krallığı bu sırada doruğuna vardı. Bilindiği gibi Bulgaristan'a Kumanlar girmişti. Aşağı Tuna'nın her iki yanında Valak (Ulah) halkları vardı. Bu karmaşık yapıya rağmen Bulgaristan hala Slav ağırlıklıydı. Bulgarlar da, Sırplar da genişlerken Yunan halkının yaşadığı topraklara da girmişlerdi. Böylece bu iki krallığın yönetiminde epey sayıda Bizans kökenli kişi vardı ve Yönetimde Bizans örgütlenmesi ağır basıyordu.

Sırpların da, Bulgarların da kralına Çar denmeye başlanmıştı. Çarlar her açıdan Bizans imparatorunu örnek alıyorlardı. Bulgar ve Sırp çarları kendilerini kuvvetli hisseder hissetmez,

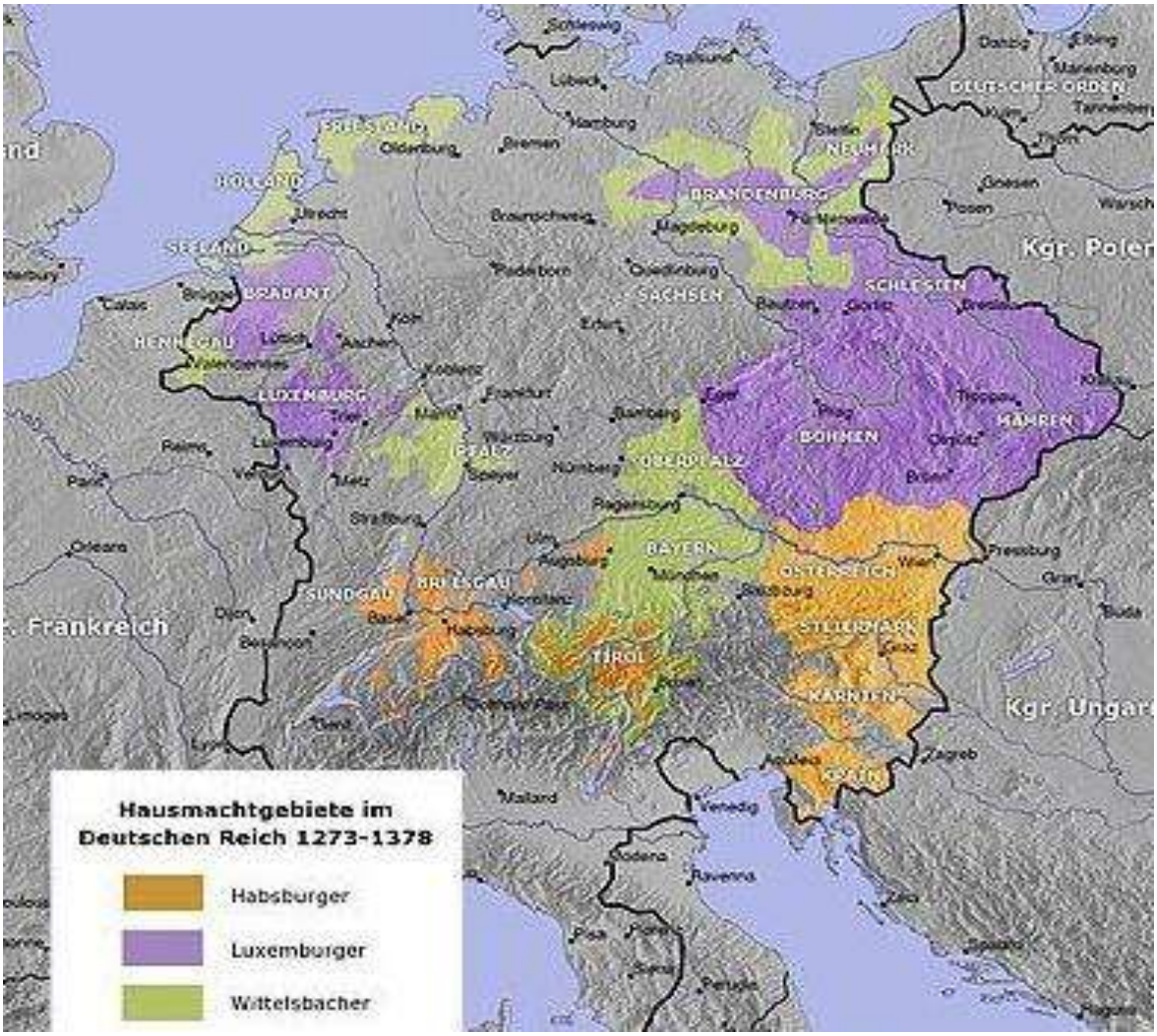
Bizans imparatorunun yerine geçmeyi düşünüyorlardı. İdari kurumlar ve yönetim tarzı, mali örgütlenme, kamu hukuku, kilise üzerinde kralın yetkisi ve benzerleri Bizans'tan alınmışlardı. Kilise, her şeye rağmen Constantinopolis patrikliği ile temas halinde ve onun etkisindeydi. Bizans, kilise aracılığı ile halk üzerindeki etkisine devam ediyordu.

Bu iki Balkan krallığı da tarımsal krallıklardı. Ellerindeki kent denilebilecek kentler Yunanlılardan alınan kentlerdi. Sırbistan Adriyatik kıyısındaki kentlerini kısa süre içinde kaybetti.

Maden işletmeciliği için Saksonya'dan maden teknisyenleri getirtildi. Maden işletmeciliği, ticareti beslemeye başladı. Ama kölecilik ve bunun ticareti de bu iki Balkan ülkesinde gittikçe güçleniyordu. Bosna'da Bogomiller uzlaşmaz tavırlarını sürdürüyor ve köle ticaretinin kurbanı oluyorlardı. Toprak el değiştirmiş, köylülerden asillere ve kraliyet ailelerine geçmişti. Kilise de büyük toprak sahibiydi. Çarın sabit bir yeri yoktu. Oradan oraya dolaşıyor, büyük toprak sahiplerini meclis gibi toplayarak, iktidara ortak ediyordu. Köylülerin hali ise içler acısıydı.

Sırbistan'da Sırp milliyetçiliğini canlandıracak, destanlar yazılmaya başlanmıştı. Kiliseler ise Bizans ile Batı etkisini birleştiren ve gittikçe özgün bir hal alan mimari ile yapılıyordu. İkonlar ise hala Bizans tarzından kopamamıştı. Özet olarak artık bir Bulgar ve bir Sırp ulusundan bahsedilebilinirdi.

Batıdan Doğuya ilk Türk Göçü, 1335-37

Habsburglar, Luxemburglar, Wattelsbacherler

Candaroğulları Beyliğinin başında uzun zamandır Süleyman Paşa vardı. Candaroğulları İlhanlılara bağlı bir yapılanmaydı. İlhanlılar adına para basıyor, onlara her yıl düzenli vergi ödüyordu.1335 yılında Ebu Sait Bahadır Hanın ölümünden sonra, Candaroğulları tamamen bağımsızlaştılar.

Ebu Sait Bahadır Hanın ölümü üzerine İlhanlı Anadolu Valisi Şeyh Hasan da Azerbaycan'a gitmişti. Alaeddin Eretna Anadolu'da vekil olarak kaldı. Bu tarih Merkezi Sivas olup, Orta Anadolu'da kurulmuş olan Eretna devletinin kuruluş yılı sayılır.

1335 yılında Avusturya Dükalığı yapan Habsburglar Meinhardiner hanedanının mirasçısı olarak Karintiya ve Krain'i elde ettiler. Avusturya genişliyordu.

Oğuzların Bozok gurubuna bağlı pek çok boyun bir araya gelmesi ile oluşmuş olan Dulkadır kabilesi, Zeyneddin Karaca bey yönetiminde 1335 yılında 5.000 atlı ile Kilikya Ermeni Krallığı topraklarına yağma akını yapmıştı. Ebu Sait Hanın ölümü üzerine Elbistan'ı ele geçirip, Memluk Sultanlığından beratlarını aldılar ve böylece Dulkadıroğlu Beyliği kurulmuş oldu (1337). Bu beylik de Ak Koyunlular ve Kara Koyunlular gibi Doğu Anadolu tarihinde önemli rol oynayacaklardı.

Diyarbakır eyalet yöneticisi Oyrat Ali Padişah, iktidarı almak üzere İran'a gitti. Giderken yanında Doğu Anadolu'daki kalabalık Türk ve Moğol oymaklarını götürmüştü. Bu göç ilk Batıdan Doğuya yapılan Türk göçü kabul edilir. Bundan sonra Kızıl Başlık takmış Anadolu Türklerinin Doğuya akışı devam edecektir.

Saruhan Beyin oğlunu tutsak almış olan Foça valisi, Süleyman Beyi bırakmıyordu. Saruhanoğulları da Foça'yı alamıyordu. Araya Kantakuzenos girdi de böylece Süleyman Bey serbest kalabildi (1336).

1336 yılında Türk tarihi açısından çok önemli bir kişi olan Timur doğdu. Babası Türkleşmiş Moğol Barlas boyu reislerinden Emir Turagay, annesi Tigin Hatundur (Tekina). Cengiz'in soyundan gelmediği için han unvanı yerine emir unvanını kullanırdı. 1336 senesinde Maveraünnehir'de Semerkant'la Belh arasında Keş (diğer adıyla Şehr-i Sebz) kasabasında doğdu. Timur, babasının vefatından sonra emirler arasında geçimsizlikler yüzünden ülkede anarşinin hakim olması üzerine siyasete karışmaya başladı.

Timur'un hayatını anlatan bir manzum bir kronikten bahsedilir. Bu eser bugün elimizde değildir. Ancak yapılan alıntılar nedeniyle varlığı bilinmektedir. Eserin yazarı, Timur'un isteği ile pek çok olayın eserden çıkarıldığını söylemektedir. Timur'un 1360 yılına kadar olan hayatı pekiyi bilinmemektedir.

Osmanlılar 1337 yılında Nikomedeia'yı (İzmit'i) de alarak Kocaeli yarımadasının fethini bitirdiler. Bursa ve İznik'te olduğu gibi, teslim koşulları içinde isteyen Rumların İstanbul'a gidebileceği maddesi vardı. Artık Osmanlı beyliğinin sınırları, Kocaeli ve Gebze'yi içine alarak, Karadeniz'e kadar uzanıyordu. Bursa, İznik ve İzmit gibi Bizans'ın üç büyük kenti Osmanlıların elindeydi. Osmanlı bağımsızlığı sağlayacak yeterli güce erişmişti.

Kuzey Afrika'daki hakimiyetlerini genişletmek isteyen Merini Sultanları, Abdülvadilerin başşehri Tlemsen'i ve çevresini 1299'dan başlayan ve çok uzun süren mücadelelerden sonra 1337'de ele geçirdiler.

Yüz Yıl Savaşları, 1336–38

Philippe VI ve eşi Jeanne -

1336 yılında üç İngiliz ordusu birden İskoçya'yı istilaya başladı. İngilizler İskoçya'yı istila ederken, Fransız kralı VI. Philippe, büyük bir ordu hazırladığını ve İngiliz topraklarını istila edeceğini duyurdu. Fransız gemileri Manş Denizi sahil yerleşimini yakıp yıkmaya başladı. 1337 de Philippe Gaskonya'nın fiefliğini feodal kanunları zikrederek İngiltere Kralından geri talep etti. İngiliz kralı III. Edward, Lordu olan VI. Philippe'in istek ve ihtiyaçlarını dikkate almayarak yeminini bozmuştu. III. Edward bu talebe, aslında Fransa tacında kendisinin hak sahibi olduğunu beyan ederek cevap verdi. Ve Azizler günündeki festivalde Lincoln piskoposu Hanry Burghersh İngiltere kralına rağmen Paris'e gitti. Yüz yıl savaşları ilan edilmişti. Savaş başladığında, Fransa nüfusu yaklaşık 17 milyon, buna karşın İngiltere nüfusu 4 milyondu.

Yüz Yıl Savaşlarının hukuki dayanağı hanedan konusundaki Fransız – İngiliz uyuşmazlığı gibi görülse de, aslı gitgide ulus bilincine varan iki toplumun birbirinden ayrılmasıydı. Feodalite İngiltere ve Fransa'yı ortak yaşamaya zorluyordu. İki devleti birbirine bağlayan bağları barış içinde koparmak mümkün değildi. Ayrım savaşla yani acılı oldu.

Yüz Yıl Savaşları ismini modern tarihçiler koymuşlardır. Yapıldıkları zamanda bunlar birbirini takip eden savaşlar gibi görülmemiş, taht mücadelesi olarak ele alınmıştır. Ancak Yüz Yıl Savaşları ismi Savaş felaketinin sürekliliğini göstermesi bakımından olumludur. Bu savaşlar sadece İngiliz Fransız savaşları değildirler. İngiliz Fransız savaşlarının yanı sıra, İspanya'da, Hollanda'da da zaman zaman devam eden çatışmalardır. Batı Avrupa krallıklarındaki iç savaşlar, köy ve kent ayaklanmalarıdır aynı zamanda. Başkentlerde iç savaşa kadar varan parti kavgalarıdır. Bütün Hıristiyan Batının silahlı çatışmasıdır.

Savaş ilan edilince III. Edward, İskoçya'dan kendi topraklarını korumak üzere geri çekildi. İngilizler çekilince, İskoçlar da İngiliz kalelerini alıp, İngiliz kırsal kesimini yağmalamaya başladılar.

1337 yılında VI. İoannes Kantakuzenos, Yunanistan'ın batısındaki Epeiros Despotluğunun Bizans İmparatorluğuna katılmasını sağladı. Bu sırada tarihçi Nikephoros Gregoras Tuna'nın ötesinden Tatarların, Anadolu'dan Türklerin aynı anda saldırıya geçtiklerinden bahsediyordu. Bu iki vahşi gurup, birbirinin üzerine atılmışlardı. Bunlar diyordu " durup durup bir leşin üzerinden atlayan köpekler gibiydiler ". Burada leş Bizans oluyordu. " Bir düşman diğerini öldürüyordu ". Ona göre bu kavga Bizans kimin yiyeceği kavgasıydı. Bir süredir Bizans entelektüelleri İmparatorluğun artık gün batımına yaklaştığı intibaına kapılmışlardı. Nikephoros Gregoras, bize, 1204 ile 1359 yılları arasında İznik devletini, Bizans'ı anlatmakta, Anadolu Selçuklularını ve Moğollar hakkında da önemli bilgiler vermektedir (Romaiki Historia).

1337 yılında Türkler aniden Constantinopolis çevresine hücum etmişlerdi. Kenti acil olarak savunmak gerekiyordu. Bizans İmparatoru kenti savunabilmek için 60–70 şövalye, her şövalyenin yanında bir miktar asker ve sadece 3 gemi toplayabilmişti.

1337 yılında Çukurova'ya giren bir Memluk ordusu Ayas kentini ele geçirdi. Çukurova'da Ermenilerden alınan topraklar Suriye'deki emirlere dirlik, Türkmenlere de beylikler olarak verildi. Bu tarihten sonra Üç – ok Oğuzları Çukurova'da yurt tutmaya başladılar.

1338 yılına gelindiğinde, Fransız tahtında hak iddia eden İngiliz kralı III. Edward, Flandre 'a ordu yolladı. Böylece İskoçya bir süre barış içinde kalabildi. Ama öyle tahrip olmuştu ki yakılmış, yıkılmış, üretim bitmiş, hayvanlar ölmüş, köyler ve düşük rakımdaki topraklar boşalmıştı.

Bu yıllara gelindiğinde, Batı Avrupa'da Doğu'nun Kültürel üstünlüğünü sona erdirecek gelişim yavaş yavaş başlamıştı. Batı toplumları, yer yer, okuryazarlık konusunda Bizans'ı yakalamış ve hatta geçmişti. 1338 yılında Floransa'da okula giden çocuk sayısı 10 – 12 bine varmıştı.

Hindistan'da Bengal, Delhi Sultanlığından koparak bağımsız hale geldi (1338 – 1576).

1338 yılında Japonya'da Kyoto Muromaçi'de Aşikaga (Ashikaga) ailesi tarafından yeni bir askeri hükümet kuruldu. Muromaçi dönemi 1338'den 1573'e kadar, iki yüzyıldan uzun sürdü.

Bu dönem zarfında Buşido'nun sert disiplini, estetik ve dini faaliyetlerde ifadesini bulmuş ve bugün bile başta gelen özelliği klasik anlamda sadelik ve kontrol yeteneği olan ülke sanatına damgasını vurmuştur.

Kinkaku

1338 yılında İlhanlı tahtı için mücadele eden Timurtaş oğlu Hasan ki buna Küçük Hasan denir, Celayirli Büyük Hasanı yendi. Ancak mücadele devam ediyordu.

1338 yılında İlhanlı Anadolu vali vekili Eretna, vali Şeyh Büyük Hasan'ın geri döneceğinden şüphe ederek, Memluklara başvurup, onların tabiiyetine girme hakkı kazandı. Memluklar adına para bastırdı. Memluklar Osmanlılar tarafından ele geçirilene kadar yüz yıllarca Akdeniz'in en güçlü devletlerinden biri olarak kaldılar. Bu dönemde Kahire müthiş etkileyici bir şehirdi. 500 – 600 bin nüfusu ile Akdeniz'in en büyük kentlerinden biriydi. Baharat, ıtır, fildişi, amber, inci, değerli taşlar, kabuklar, altın, kalay, sünger ticareti Memluklara ve kentlerine inanılmaz bir zenginlik katmıştı.

Fransa İngiltere'yi İşgal Eder mi? 1339, 40

Sluys savaşı

1339 yılında, Candaroğullarında, Sinop valisi Süleyman Paşanın büyük oğlu İbrahim Bey babasına isyan ederek Candaroğlu Beyliğini ele geçirdi.

1339 yılında yazdığı Coğrafya'sında Hamdullah Müstevfi Kazvini, İlhanlı devletinin belli başlı kentlerinde toplanan veya toplanması gereken vergileri belirtmiştir.

1340 yılına doğru Fransız Kralı VI. Philippe, kralın 15 ila 60 yaş arasını doğrudan askere çağırma hakkından yararlanarak 30.000 kişilik atlı ve 30.000 kişilik piyade bir ordu topladı. Ordu çok büyüktü ve çok pahalıya mal oluyordu. Fransa Avrupa'nın en çok savaşçıya sahip ülkesiydi. Ancak bu askerlerin eğitimi ve disiplini yeterli değildi. Savaşın ilk yıllarında III. Edward Hollanda soyluları ve Flandre sakinleri ile ittifak yaptı. Üst üste yapılan iki savaştan sonra kimse başarı elde edemedi. İngiliz - Flandre birliği 1340 yılında dağıldı. Alman prenslerine yapılan devlet yardımı ve yurt dışında ordu tutmanın maliyeti İngiliz hükümetini iflasa sürüklüyor ve Edward'ın itibarına ağır zarar veriyordu. Denizde, Ceneviz gemi ve tayfalarının sayesinde, Fransa biraz daha üstün gibiydi. İngiliz sahillerinde pek çok kasaba üst üste yağma ediliyordu. Bu İngiliz sahillerinde korkuya ve geri çekilmelere neden oluyordu. Savaşın bu bölümünde, İngilizler'de Fransa'nın İngiltere'yi sürekli bir şekilde istila edeceği korkusu vardı. Fransa'nın deniz gücü, Flandre'a olan yün ticaretini ve Gaskonya'dan da şarap ithalini engellediğinden, İngiliz ekonomisini baltalıyordu.

1340 yılında Fransız donanması, İngiliz ordusunun karadan inmesini engellemeye çalıştı. Ama Fransız filosu, hemen hemen tamamıyla, Sluys Savaşında tahrip oldu. Bundan sonra İngiltere, savaşın geri kalan kısmında, Manş Denizi'ni kontrolü altına alabildi. Fransa'nın İngiltere'yi istila ihtimali önlenmişti.

Eski Hayırsever Zenginler Nerede? 1340

1340 yılında Bizans'ta iyi eğitim almamış bir kişi olan Alexios Makrembolites " Zenginler ve Yoksullar arasında bir diyalog " adlı bir protesto yazısı yazdı. Bu dialogta Yoksullar " eski hayırsever zenginler nerede? " diye soruyordu. Buna zenginlerin cevabı şöyleydi: " Ancak dikkate almadığınız bir şey var… O zaman işler her geçen gün daha iyiye gidiyordu. İmparatorluğumuzda din de en parlak günlerini yaşıyordu, en ücra köşelere kadar yeryüzü bizimdi. Bir zamanlar bizim egemenliğimiz altında yaşamış olan bütün o halklara şimdi bizim köle olduğumuzu unutuyorsunuz… ".

Alexios Makrembolites Türkler hakkında da şöyle düşünüyordu: Tanrısızların bu kadar güçlenmesi, yaradılıştan getirdikleri ahlaki üstünlüğe bağlıydı. Birçok Türk hayat tarzları itibarı ile gerçek bir Hıristiyan gibi olup bir tek isimleri Hıristiyan değildi. Bizans ise yoksullara kötü davranarak günahkar oluyordu. Bizans'ın toplumsal adaletsizliğinin yanında, Türklerin günahları çerez misali kalıyordu. Türkler cahil birer barbardı. Yapsalar yapsalar boyalı cam ikonaları kırıyorlardı. Buna karşılık Bizans yoksulları sömürerek, canlı ikonalara zarar vermiş oluyordu.

Osmanlı Beyliğinin büyümesinde ve genişlemeye devam etmesinde, Osmanlı egemenliğini kabul eden halka dokunmaması ve onların geçmişleri ile orantılı bir yere sahip olabilmeleri gösterilmelidir. Halk Osmanlı Beylerinin gözetiminde günlük hayatını sürdürüyordu. Ele geçen köy, kasaba ve ülke yöneticileri, Osmanlı yöneticisi veya komutanları oluyorlardı. Tarihi baştan beri okuyanlar, Türklerin başka topluluklarla ne kadar kolay birleştiğini bildiklerinden, bu uygulamaya şaşırmamış olmalıdırlar. Müslüman olmaksızın kasabalarının başında bırakılan Bizans Tekfurları, Karesi yönetici ve komutanları Osmanlılaştılar.

Osmanlı Beyliği büyürken Türk, Müslüman ve gayri Müslimlere aynı tutumu gösteriyordu. Osmanlı egemenliği düzen getiriyordu. Adaletli ve sakin bir hayata kavuşan halk eski yöneticilerinin yerine Osmanlı yöneticileri gelse bile buna karşı değildi. Ayrıca Osmanlı düzenine bağlılığını gösteren tımarlı tımarında, komutan askerinin başında kalabildiği için, asırlar boyunca Osmanlı genişlemesi çok fazla tepki çekmedi.

Germiyan beyi Yakup Bey 1340 yılı cıvarında veya biraz sonra öldü. Yakup Bey zamanı Germiyanların en parlak dönemiydi. Bir dönem Anadolu'da Karamanlardan sonraki en kuvvetli beylik Germiyanlardı. Yakup beyin 20.000 kişilik eğitimli bir ordusu vardı. Yakup Bey döneminde Kütahya çok gelişmiştir. Germiyan devletinde çok sayıda at beslenmekte, tarım yapılmakta, pirinç yetiştirilmekteydi. Geleneksel yerli dokuma endüstrisi devam etmekteydi. Germiyan topraklarında işletilen altın ve gümüş madenleri vardı. Daha ileriki tarihlerde İbn Batuta Germiyanların Yezidi eğilimlerinden bahsedecektir. Yakup Bey, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin torunu Ulu Arif Çelebi ile görüşmüş ve bundan sonra onun

müridi olmuştu. Bilgin, şair ve sanatkarları korurdu. Ölümünden sonra yerine oğlu Mehmet Bey geçti.

1340 yılında Ak Koyunluların başında Tur Ali Bey vardı. 1340 ile 1343 yılları arasında Trabzon Rum İmparatorluğuna ve hatta onun başkenti Trabzon'a akınlar düzenledi. Ak Koyunluların yağma akınları bundan sonra sürüp gitti. Tur Ali Bey sık sık Bayburt ve Erzincan emirleri ile işbirliği yapıyordu.

İlhanlı tahtı için yapılan mücadele devam edip gidiyordu. Şimdi Şeyh Büyük Hasan Bağdat ve çevresine egemendi. Timurtaş oğlu Küçük Hasan Azerbaycan ve Batı İran'da hüküm sürüyordu. Sutay'ın oğulları Barımbay ve Hacı Tugay da Diyarbakır, Van ve Erzurum'u ele geçirmişlerdi. 1340 yılında Küçük Hasan Sutaylılara saldırdı. Erzurum'u aldı. Sutaylı servetini ele geçirdi.

Zelotlar, 1341

Kantakouzenos

Bizans imparatoru III. Andronikos, İmparatorluğu döneminde, Kantakuzenos'un önerilerini büyük ölçüde dikkate aldı. Devlet büyük ölçüde Kantakuzenos tarafından yönetildi. Kantakuzenos'un III. Andronikos'u bir yargı reformu yapmaya teşvik ettiğini ve yargı reformunun yapıldığını söylemiştik.

Kantakuzenos, Andronikos'un önceleri ihmal ettiği imparatorluk donanmasının yeniden kurulmasını sağladı.

Andronikos döneminde Ortodoks manastırları din ve dünya işlerinde gittikçe artan bir rol oynamaya başladı. Anadolu'da ise Osmanlılar karşısında toprak yitirdi. Ancak, Kantakuzenos'un sağladığı donanmanın desteği ile Sakız, Foça ve Midilli'yi Cenevizlerden

almayı başardı. Ayrılıkçı Yunan eyaletleri Apairos ve Teselya'da da imparatorluk denetimini yeniden kurdu. Bu işler sırasında Bizans'a Umur Bey yardım etmiş, Bizans'ta buna karşılık Umur Beye Sakız adasını vermişti.

Palaiologosların Bizans'ında, ordu, paralı askerlerin elindeydi. Feodalite iyice güçlenmişti. Toprakta özgür köylülük de tamamen yok olmuştu. Batıda, köylüler, bağımsızlıklarına kavuşmalarına çok az kalmışken, Bizans'ta köylüler servaja yakın bir duruma düşüyorlardı. Böylece Bizans köylüsü mevcut rejim ile menfaat bağlarını kaybetti. Onu korumamaya başladı. Artık ordu da bile hiç görev almıyorlardı.

Osmanlılar ise prensip olarak köylü üzerindeki angaryayı kaldırıyorlardı. Kalan angaryaların hem sayısı azdı ve hem de kanunnameler ile belirlenmişti. Bütün hepsi için tek bir resim koydular. Bu 22 akça tutan " çift – hane " vergisiydi (Bu vergi tarzı ileride anlatılacaktır). Bu resim, bir çift öküz ve bununla sürülebilecek arazisi olan her köylü ailesinin, belli hizmetler karşılığı yılda ödemek zorunda olduğu vergiydi. Bu sistem Osmanlının yayılışı çok kolaylaştırmıştır.

Bizans'ta merkezi otoritenin zayıflaması hem aristokrasinin ve hem de kentlerin yararına olmuştu. Daha önce Bizans bürokrasisi, kentlerin özerk yönetimlerini, belediye vari hizmetleri boğmuştu. Şimdi ise kentsel yönetimler yeniden doğuyorlardı. Selanik İtalyan kentlerine benzer bir gelişmenin içine girmişti. Ama en önemli fark, İtalya'da komün yapılaşması ile yerli burjuvazi rol oynarken, Selanik'te ticaret yabancıların elindeydi. Emekçi halkın karşısına çıkanlar da Selanik'te bu yabancılardı.

Ulusallık bilinci yoktu. Halk kimi yerde Constantinopolis'deki hanedanı, kimi yerde yerli liderleri tutuyordu. Hanedan, Slavlarla, Latinlerle ve Türklerle evlilikler yaparak uzlaşmalar arıyor ve çoğu zaman da buluyordu. Bu olup bitenlere karşı da halkın ilgisi yoktu. Halk her şeye yaşam biçimini ve kültürel değerlerini koruyup, koruyamayacağı açısından bakıyordu.

Yunanistan merkezden iyice uzakta kalmıştı. Kozmopolit değildi. Orada gelişmeye başlayan ulusalcılık, Bizans'tan farklı gelişmeye başladı. Latinler ise yabancı tacirlerle birlikte stratejik olmayan kentlerden çekildiler. Böylece Mora'da tekrar bir Yunan prensliği kurulabilindi. Zaten kent veya bölge yönetiminin hangi ulusun elinde olduğu İtalyan tüccarlar için önemli değildi. Onlar için, ticaretleri sekteye vurulmasın, haklarından geri adım atmasınlar, yeterliydi.

Bu sırada bir Türk gücünün doğmakta olduğunu İtalyan kentleri fark etmişlerdi. Venedikliler ve Cenevizliler bunun kendilerine ne yarar getireceğini tartışıyorlardı. Türklerin kuvvetlenmesinin onlara bir zarar vermeyeceği görüşündeydiler. Zaten Türklere karşı yürütülecek bir savaş da çok pahalıya mal olacaktı. Bu yanlış hesabın sonu hem Slavlar ve hem de Türkler için rahat yükselme yolunu açtı. Ve Bizans'ın düşüşünü hazırladı.

Bizans İmparatoru III. Andronikos Haziran 1341 yılında öldüğünde yerine oğlu V. İoannes geçti (1341 – 1391). V. İoannes daha çok ufak yaştaydı (5 – 9) yaşındaydı. III. Andronikos zamanında devleti fiilen idare etmiş olan Domestikos İoannes Kantakuzenos naipliğin kendi hakkı olduğunu iddia etti. İmparatoriçe Anna de Savoyen, Alexios Apokavkos ve Patrik İoannes Kalekas, Kantakuzenos'a muhalefet ettiler.

Kantakuzenos, Bulgaristan'da seferdeyken, muhalifleri onu vatan haini ilan ederek evini ve çiftliğini yağmaladılar. Kantakuzenos'un yakınları ve taraftarları hapsedildi. İmparatoriçe ve

Patrik Naipler heyetinin başına geçti. Bu durum karşısında Kantakuzenos, Dimetoka'da (Didymoteikhos) Ekim 1341 de kendini İmparator ilan etti. Kantakuzenos kendini İmparator ilan etmişti ama Ana Kraliçe ile V. İoannes'i tanımaya devam ediyordu. Bundan sonra onbeş yıl süresince Bizans, Paleologos ve Kantakuzenos ailelerinin saltanat çekişmesine sahne oldu.

Bizans'ı iyice sarsacak olan bir iç savaş başladı. Trakya soyluları Kantakuzenos'un yanında yer almışlardı. İç savaş, dini anlaşmazlıklar, dış müdahale ve savaşlar aynı anda oluyordu. Bizans siyasal ve sosyal bir kriz geçiriyordu. Kantakuzenos asillere dayanırken, ona karşı mücadele edenlerin başını çeken Alexios Apokavkos halk yığınlarına dayanmayı tercih etti.

Başlayan içsavaş sırasında Bizans'ta dini aykırılıklar siyasi mücadeleyi derinleştiriyordu. Aynı zamanda ağır bir sosyal kriz de yaşanıyordu. Aristokrat olmayan politik bir gurup diye nitelenebilecek Zelotların hareketi bu koşullarda kuvvetli bir sosyal ihtilalci akıma dönüştü. İmparatorların siyasi, Zelotların sosyal mücadelesi ile son dönem Bizans'ının en önemli dinsel anlaşmazlığı olan Hesykhia'cıların (kutsal sessizlik içinde düşünceye dalanlar) mücadelesi birbirine karıştı.

Edirne'de halk asillere karşı isyan etti. İsyan kısa bir süre de tüm Trakya'yı sardı. Her yerde soylular ve toprak sahipleri öldürülmeye başlandı. Halk hareketi en şiddetli olarak Selanik'te cereyan ediyordu. Selanik en ölçüsüz zenginliğin, en koyu sefaletle koyun koyuna bulunduğu ve karışık kökenli halkın yaşadığı bir liman kentiydi.

Selanik'te örgütlü ve belli bir ideolojisi olan halk partisi, yani Zelotlar partisi vardı. Bu nedenle burada halkın asillere karşı sadece öfkelenmesi ile yetinilmedi. Zelotlar 1342'de yönetimi ele geçirip, Kantakuzenos taraftarlarını kovarak, kendilerine özgü rejimlerini kurdular. Bütün aristokratların mallarına el kondu. Zelotlar sosyal ihtilalciydiler, ama ihtilal ile meşruiyetçiliği birleştirmişlerdi. Meşru İmparator İoannes Palaiologos'u tanıyorlar ve onun İstanbul'dan gönderdiği vali ile Zelotlar partisi başkanı yönetimi birlikte paylaşıyordu. Ama asıl yetki ve egemenlik hakkı Zelotlardaydı. Selanik 1350'lere kadar Zelotlar tarafından bağımsız olarak yönetildi. İoannes Kantakuzenos ve onu tutan aristokratlara karşı, Palaiologoslar Selanik " Zelotlar " ını destekliyorlardı.

Zelotlar başlangıçta toplumsal eşitliği savunuyorlardı. Borçların kaldırılmasını ve toprağın yeniden dağıtılmasını istemişlerdi. Ama geldikleri yerde Zelotlar hiç değilse yoksullara yardım edilmesini ve şehirde genel iyileştirmeler yapılmasını ister oldular. Bu amaçla manastırların bir ölçüde mülksüzleştirilmesini ve zenginlerin bir miktar mal varlığına el konmasını istiyorlardı. Bu noktada Hesykhiastlar ile Zelotlar karşı karşıya geldiler. Kutsal sessizlik rahiplerinin mallarını vermeye hiç niyetleri yoktu.

Zelotlar, " manastırlara ait olan büyük servetlerin bir bölümünü alıp yoksullara dağıtsak, papazlara versek ve kiliseleri süslemek için kullansak, ne sakıncası olur? " diye soruyorlardı. Böyle bir uygulama, başlangıçta vakıf yapmış olanların Tanrıya tapmak ve yoksullara bakmak olan amacına aykırı bir şey de olmazdı.

1341 ve 1342 yıllarında Karasıoğulları Beyi Yahşi Bey iki defa Gelibolu'na çıkma teşebbüsünde bulundu ancak başarılı olamadı. Bunun üzerine Kantakuzenos ile anlaştı.

1341 yılında Asya'da veba salgını başladı.

İngiliz savaş taktikleri, 1341–43

Chevauchee

1341 yılında II. David İskoçya'ya döndü. Yüz yıl savaşlarının ilk yıllarında VI. Philippe'e yardım etmeye çalışıyordu. İngiltere'yi kuzeye bir ordu bağlaması için zorlamaya karar vererek, İngiltere içlerine akınlar düzenlemeye başladı.

Bu esnada Fransa İngiltere'den 5 defa daha kalabalıktı. Fransız atlıları tüm Avrupa'nın en kalabalık ve en iyi silahlanmış süvarileriydi. Bu nedenle İngiliz kralı III. Edward, toprak işgaline gitmedi. Kendini finanse eden bir yağma ve yıkım savaşını tercih etti. Küçük, hareketli, çabuk ilerleyen bir ordu geçtiği yerleri yakıp, yıkarak ve yağmalayarak, top yekûn bir savaş yapıyordu. Buna Atlı gezinti (chevauchée) savaşları dendi. 1346 yılında, İngiliz atlıları bu taktikle Fransa topraklarını kasıp, kavurdular.

Bizans'ta Kantakuzenos'u destekleyen büyük toprak sahipleri her yerde zayıflıyordu. Bu durumda Kantakuzenos beraberinde 2 bin asker olduğu halde Sırp Kralı Stephan Duşan'dan yardım istedi. Bizans'ın iç işlerine karışmak Duşan'ın işine geliyordu. Kantakuzenos'u Priştin'de törenle karşıladı. Kantakuzenos uzun bir süre Sırbistan'da kaldı. 1242 yılında Sırp ve Kantakuzenos ittifakı için başarılı bir yıl değildi.

1342 yılında Sahip Ata Beyliğinin son Beyi Nusreteddin Ahmet ölünce, Beylik Germiyanoğullarına katıldı.

1343 yılında Türklerin hasat zamanı yaptıkları saldırılara bağlı olarak Constantinopolis ve Trakya kentlerinde açlık baş gösterdi. Bizans'taki iç savaştan yararlanarak Momçilo adlı bir Bulgar, dağılmakta olan Bizans toprakları üzerinde yarı bağımsız bir devlet kurdu. Ordusu Sırp, Bulgar ve Yunanlılardan oluşmuş kana susamış 2.000 kişilik bir güruhtu. Bu ordu, Bizans iç mücadelesindeki tarafların asker sayısından az değildi ve bu nedenle her tarafla mücadele edebiliyordu.

1343 de Teselya Kantakuzenos'u İmparator olarak tanıdı. Kantakuzenos, Teselya'yı dost ve akrabası İoannes Angelos'a ömür boyu yönetmek üzere verdi. Angelos kısa sürede sınırlarını genişletmeye başlamıştı. Kantakuzenos'un başarıları sonucu Sırp kralı ile arası açıldı. Sırbistan karşı tarafa geçince, Kantakuzenos Aydınoğlu Umur Bey ile müttefik oldu. Kuvvetli bir donanmaya sahip olan Umur Bey, 1342 yılında 380 parçalık deniz gücü ile Trakya kıyılarına çıkartma yaptı. Bir yıl sonra Umur Bey Selanik'i kuşattı ise de Zelotların elinden alamadı. Türkler Dimetoka ve çevresini yağmaladılar.

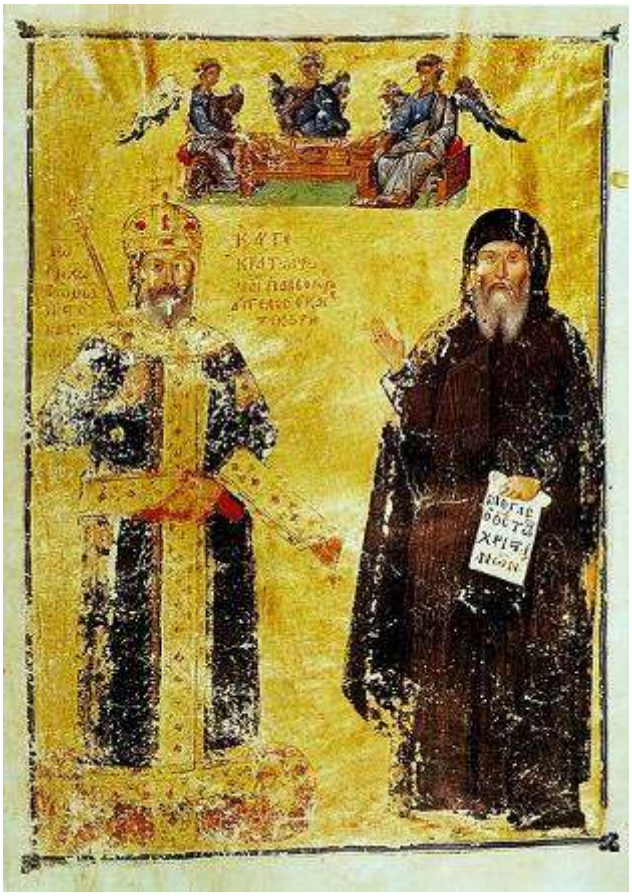
1343 yılında Karası beyi Yahşi Beyin oğlu olduğu tahmin edilen Süleyman Bey Kantakuzenos'a asker yollayarak, iş birliği yapıyordu. Bu sırada Karası beyliği daha tamamen Osmanlıların eline geçmemişti.

1343 ve 1344 yıllarında Kilikya (Çukurova) Ermeni Krallığında taht kavgaları vardı. Bu kargaşa içinde Ermenilerin Memluklara ödemeleri gereken vergi ödenmedi. Memluklara bağlı emirler de Kilikya içlerine seferler yaparak, alacaklarını yağma yolu ile tahsil ettiler.

Dulkadıroğlu Beyi Karaca Bey melik Nasir Ahmet'in Memluk Sultanı olmasında ona yardımcı olup, Mısır'dan dönmüştü. Bu sırada Halep valisi Yıl-boğa ile arası açıldı. 1343 de Düldül dağında yapılan savaşı Karaca Bey kazandı.

Bu sırada Küçük Hasan Azerbaycan'a yerleşmiş, Anadolu'yu hakimiyeti altına almak istiyordu. Eretna'ya kendisine boyun eğmesini önerdi. Eretna reddetti. Küçük Şeyh Hasan da Doğu Anadolu'yu işgal etti. Eretna'nın üzerine yürüdü. İki ordu Sivas Erzincan arasındaki Karabük mevkiinde karşılaştılar. 1343 de yapılan savaş çok çetin oldu. Kazanan Eretna'ydı. Bundan sonra bağımsızlığını ilan eden Eretna, kendi adına sikke bastırdı.

Bizans iç savaşına karışma, 1344 – 46

John VI Kantakouzenos

1344 yılında Bizans Kraliçesi Umur Beyden kurtulmaya çalışıyordu. Kraliçe Papa'ya başvurarak yardım istedi. Buna karşılık olarak Kiliselerin birleşmesi yolunda çalışacağını taahhüt ediyordu. Papa'nın teşviki ile Venedik, Ceneviz, Rodos ve Kıbrıs krallıklarının müşterek donanması Umur beyi tehdide başladı. Haçlı kuvvetleri İzmir'e (Smyrna) saldırınca, Umur Bey geri döndü. Umur Beyin donanması yakıldı. Müşterek kuvvetler İzmir'i aldılar ama daha içerlere giremediler. İzmir'in Latinlerin eline geçmesi Saruhan denizcileri için de bir felaket olmuştu. Umur bey Balkanların Türklerin eline geçmesini sağlayan ilk büyük gazi beyidir. Kantakuzinos'a yardıma gidip, hafif gemilerini karaya çekip, kıyıya çıkıyor, Sırbistan ve Bulgaristan'a akınlar yapıp, gemileri tıka basa mal dolu İzmir'e dönüyordu. Umur Beyden sonra Batıda önderlik Osmanlılara geçecekti.

Bu sırada Kantakuzenos da Trakya'da üstünlük sağlamaya başlamıştı. Şimdi işler Naipler heyetinin aleyhine dönmüştü.

Menteşoğlu Beyi Orhan Bey 1344 yılında ölmüştü, kuvvetli olasılık ile birkaç yıl önce ölmüş olabilir. Yerine Muğla'daki Ulu Camiyi yaptıran İbrahim Bey geçmişti.

1345 yılında Bizans Naipler heyetinin önemli ismi Alexios Apokavkos öldürüldü. Babasının öldürülmesinden sonra Selanik valisi olan oğlu İoannes Apokavkos, Zelotların başkanını

öldürterek yönetimi tek başına ele aldı. Kantakuzenos ve toprak ağaları amaçlarına iyice yaklaşmışlardı.

1345 yılında Candaroğlu Beyliğinde İbrahim Beyin yerine amcasının oğlu Adil Bey, yönetimi ele aldı.

Osmanlı tarihi konusunda çok önemli bir tarihçi olan Dukas'ın dedesi Bizans iç mücadelesinde Kantakuzenos'un tarafını tuttuğu için, yakalanıp hapse atılmıştı. 1345 yılında Aydın Beyi İsa Beye sığındı. Geri kalan ömrünü burada, İsa Beyin himayesinde geçirdi.

1345 yılında eski Karası beyliği toprakları olan Burhaniye, Edremit ve Edremit körfezi ile Çanakkale arasının Osmanlı beyliğine geçtiği görülmektedir. Karasıoğulları (Karesi) ülkesinde Saruhan, Aydın ve Menteşe beyliklerinde olduğu gibi gemicilik yapan ve hatta korsanlık yapan sahil halkı vardı. Zaten Osmanlı akıncıları Marmara'ya ulaşınca gemilere binip, deniz akınları yapar olmuşlardı. Karası denizci halkı Osmanlı olunca, Osmanlı deniz gücü de artmış oldu. Karesi beyliği Osmanlılar tarafından ele geçirilen ilk Türk beyliğidir.

Bu sırada Kantakuzenos, Umur beyden yardım istedi. Saruhan Beyi, oğlu Süleyman Bey komutasında bir miktar askeri Umur Beye verdi. Aydın ve Saruhan kuvvetleri Kantakuzenos ile birleşerek Constantinopolis üzerine yürüdüler. Bu sırada Süleyman Bey hastalanıp şiddetli bir hummadan sonra öldü (1345).

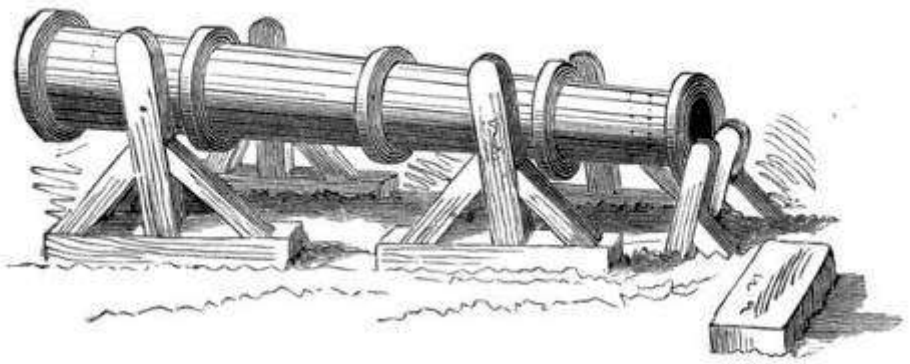
Kantakuzenos Aydın Beyi Umur Beyin yanı sıra Osmanlı Beyi Orhan Beyle de anlaşmıştı. VI. İoannes Kantakuzenos, kızı Theodora'yı Orhan Bey ile evlendirerek Osmanlılarla ittifak kurdu. Orhan Bey kurnaz ve usta bir politikacıydı. Kimi zaman eşi Theodore'nin babası Basileus VI. Ioannes Kantakuzenos'u destekliyor, kimi zaman onun rakibi V. Ioannes Palaiologos yanlısı oluyordu. Her durumda Kantakuzenos Orhan Bey işbirliği, daha geniş çaplı Bizans Osmanlı işbirliğine başlangıç oldu.

Bu sırada, asrın başından beri, daha önce bahsedilen Katalanların askeri birlikleri içinde paralı Türk savaşçıları da vardı. Ayrıca Trakya'da dolaşan bağımsız Türk kuvvetleri de bulunuyordu. Orhan Beyin oğlu Süleyman paşa, Osmanlılar adına dolaşırken, Hacı İlbeyi ve Kadı Bedreddin'in babası da böyle bağımsız savaşçı beylerdi. Kantakuzenos yardıma Orhan beyi çağırırken, rakip taraf ta Saruhan ve Karesi beyliklerinden asker topluyordu.

1346 yılında Türk saldırıları nedeniyle Bizans topraklarında ekin yapılamadı. Kentler boşaldı. Bizans ekonomisinde durgunluk başladı. Gelir kaynakları kurudu. Yoksullar tamamen işsiz kaldılar. Orhan Beyin yolladığı askerlerin yardımı ile Kantakuzenos Edirne'yi ele geçirmişti. Burada İmparatorluk tacını bir daha başına taktı.

Bizans İmparatoriçesi Saruhan beyle ittifak yapmak istiyordu. Bu amaçla Manisa'ya elçi yolladı. Elçi Manisa'ya geldiğinde Saruhan Bey ölmüştü. Yerine oğlu İlyas Bey geçmişti. İlyas Bey ile Bizans anlaştılar. İlyas Bey Constantinopolis'e 2.000 kişi yolladı. Bu askerler önce Constantinopolis'de bol para aldılar. Sonra Trakya'da Kantakuzenos topraklarını yağmalayıp, oradan da bol ganimet alıp, Saruhan'a döndüler.

Elektörler, 1346

Crecy savaşında kullanılan bir İngiliz topu

1346 Ağustosunda Fransız ve İngiliz kuvvetleri Crecy'de karşı karşıya geldiler. Fransız ordusu daha kalabalıktı. Fransızlar çoğunlukla atlı, İngilizler ise okçu ve piyade ağırlıklıydı. İki ülkenin savaş taktikleri de farklıydı. Fransa feodal bir devletti ve asaletin savaş meydanında kanıtlanması gerekiyordu. Bu nedenle düşmanla vücut vücuda ve yüz yüze bir mücadele gerekiyordu. Fransız şövalyeleri, karşılarında vuruşmak için asil birini ararlardı. İngiltere ise daha ticari ve zanaatkar bir ülkeydi. İngiltere'nin savaş taktiği efektif bir vuruşmayı hedefliyordu. İngiliz taktikleri, İskoçlar üzerinde senelerdir uygulana uygulana gelişmişti. İngiliz savaş gücü, şövalyelerden çok daha fazla, okçu ve piyadeye dayanan, çok organize bir orduydu.

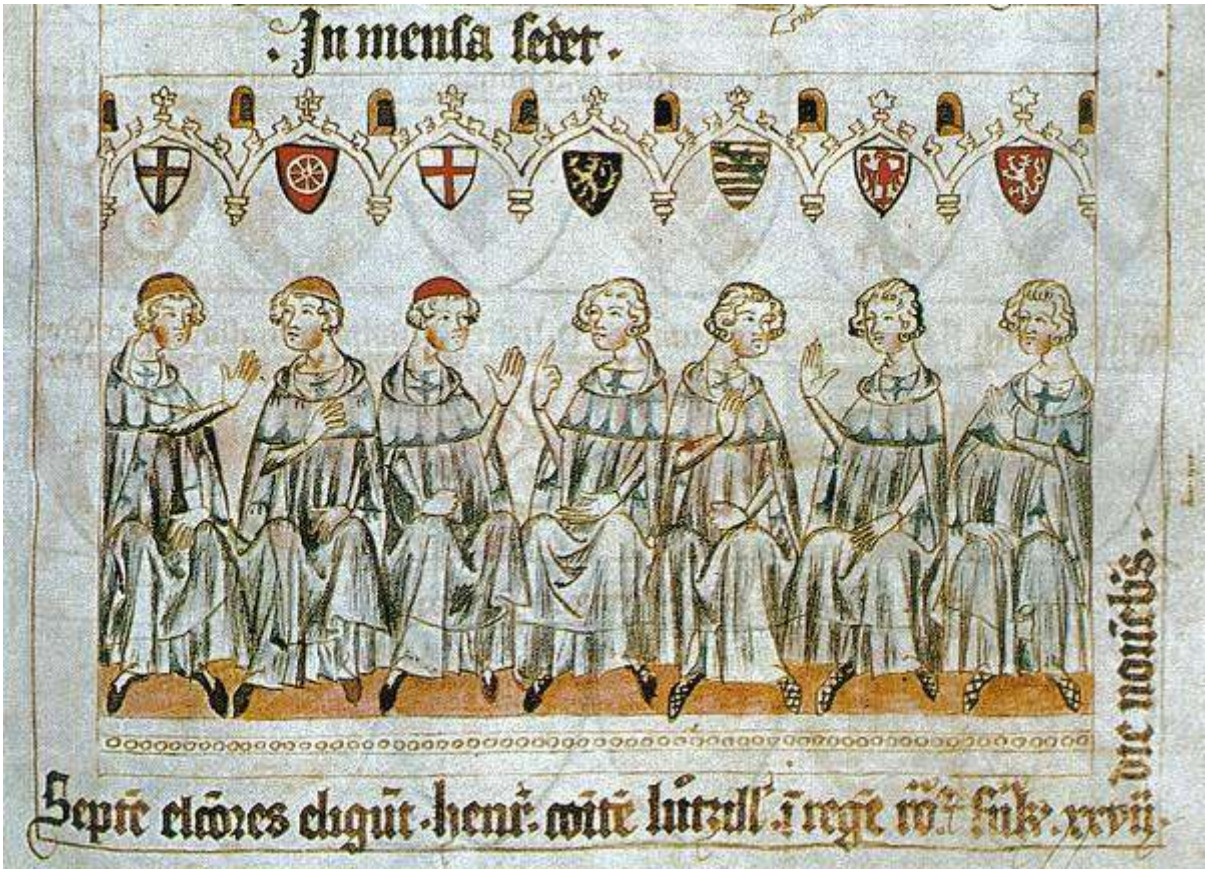
Fransız şövalyeleri dalga dalga saldırırken, İngiliz okçusunun yoğun ateşi altında eridiler. Fransız ordusu yok edilmişti. Crecy savaşı İngiliz kralı III. Edward'ın zaferi ve Fransız kralı VI. Philippe Valois'nın hezimeti ile sona ermişti.

Kutsal Roma Germen İmparatorluğu topraklarında otorite küçük parçalara bölünmeye devam ediyordu. İmparatorluk toprakları, Ren (Rhein) ile Elbe arasındaki eski Almanya ve buna bağlı Hollanda, Loren, Frenche-Comte, İsviçre; Slavların bulunduğu sınır eyaletleri olan Karintiya, Striya ve Karniyolya; Avusturya arşidükalığı; Saks; Brandenburg ve Germenleşmiş Slav ülkeleri olan Meklemburg ve Pomeranya'yı içine alıyordu.

İmparator şeklen hükümdar kalmıştı. 1346 yılında düzenlenen bir anlaşma ile sayıları 7'ye indirilmiş olan en güçlü prensler İmparatoru seçiyorlardı. Bunlara " elektör "(seçici) deniyordu. Gerçek otorite prensler, yüksek rütbeli rahipler ve kent kurulları tarafından kullanılıyordu. Bunların her biri kendine ait topraklarda adaleti sağlıyor, para basıyor, hatta savaş açıyorlardı. Bunların en güçlüleri de Avrupa'nın doğuda ele geçirilmiş ülkelerde

bulunan Avusturya, Saks ve Brandenburg prenslikleriydi. Bunların hem toprakları çok büyüktü, hem de içerde çalkalanmalar yoktu.

Batıdaki Almanya ise pek çok kent ve prenslik arasında parçalanmıştı. Eski konfederasyonlar dağılmıştı, sadece İsviçre'de yeni bir konfederasyon yükseliyordu.

Elektörler

Parası olan Asil oluyor, 1346

Neville Cross savaşı

Bütün krallar gibi İngiltere kralı III. Edward'ın para kaynakları da savaşa yetmiyordu. Para desteğini burjuvalardan alıyordu. III. Edward'ı paraca çok iyi destekleyen bir burjuvanın oğlu olan Michael de la Pole'ü kont yaparak asil aileler arasına soktu. Artık asil olmak için kökü kadar para da önemliydi. Büyük burjuvalarla asiller arasındaki sınırlar yıkılıyordu.

1346 yılında Jeame Ferrer altın bulmayı aklına koymuştu. Bunun için Barselona'dan okyanusa açıldı. Bir daha geri dönmedi.

1346 yılında Dulkadıroğlu Beyi Karaca Bey Kilikya Ermenilerinden Geben kalesini aldı. Ancak Karaca Beyin Halep valisi ile arası açıktı. İşe Halep valisi karışınca, Geben tekrar Ermenilere geçti.

1346 yılına gelindiğinde, İskoçlar İngiltere topraklarına pek çok akın düzenlemişlerdi. Fransız kralı VI. Philippe, Kale (Calais) üzerindeki İngiliz baskısını kaldırmak için, İskoçlardan İngiltere üzerine işgalcı bir yürüyüş yapmalarını istedi. II. David bunu sevinçle kabul ederek, 12 bin kişilik bir ordu düzenleyip, güneye İngiltere üzerine yürüdü. Niyeti Durham'ı ele

geçirmekti. Yolda Yorkshire'dan hareket etmiş olan 5 bin kişilik bir İngiliz ordusu ile karşılaştı. Neville's Cross savaşını çok kayıp vererek ve kendi de yaralanarak kaybetti. 11 yıl Londra kulesinde hapis kaldı. Bu sürede İskoçya'yı yeğeni Robert Stewart yönetti. Tekrar tahta geçmek isteyen Edward Baliol, çok ufak bir kuvvetle İskoçya'ya döndü. Ama İskoçya'nın çok ufak bir bölümünü yönetebildi.

1347 yılında Calais önüne gelen İngiliz ordusuna Calais kentinin burjuvaları kent anahtarını teslim ettiler. İngilizler Calais kentini alarak, İngiliz boğazını tamamen kontrolleri altına almışlardı. Artık İngiliz askerleri Kara Avrupa'sına çok daha kolay çıkabiliyordu.

1347'de Veba salgını Constantinopolis'e geldi ve kente bulaştı. Peşinden Marsilya'ya Fransa'ya geçti. Kara ölüm yayılıyordu.

Bizans'ta epeydir devam eden iç savaş sonucunda VI. İoannes Kantakuzenos 1347'de Constantinopolis'de V. İoannes Palaiologos'la birlikte imparator olarak kabul edildi. VI. İoannes Kantakuzenos'un taç giymesinde Osmanlılar ona yardımcı olmuşlardı. Böylece resmen Kantakuzenos Bizans İmparatorluğuna ortak olmuştu. V. ve VI. İoannes'ler birlikte iktidardaydılar. İç savaş bitmişti ama Zelot problemi devam ediyordu.

Daha sonraları, 1370 yılında Selanik başpiskoposu olan Nikolaos Kabasilas, Hesykhia yandaşı ve Kantakuzenos dostuydu. Bu yüzden Zelotlara karşı önyargılı olan Kabasilas, yine de, karşı olduğu toplumsal hareket için ağır konuşmamakta, hatta onları suçlamanın adaletsizlik olduğuna inanmaktaydı.

" Kentlerin yönetimi, çoğunluğun yararı için, zorla olsa bile, ele geçirilmelidir. Yazılı yasalara göre değil, kendi gelenek ve göreneklerine göre yönetilmelidir. Tüm zenginlerin mallarına el konulmalıdır. El konulmuş malları ve mülkleri halkın gereksinimlerini karşılamak için kullanmak haktır. Bunlara zorla el konulmuş olsa bile bir adaletsizlik söz konusu değildir. Toplumun yönetimi ve işleriyle yükümlü kişiler, yönetimlerini çoğunluğun ortak yararı çerçevesinde yürütmelidirler. "

" Ellerindeki bütün kaynakları, kendi işlerine hiç bakmadan, kişisel servetlerine hiçbir şey eklemeden, kendi evlerini süslemeden kullanan, bütün harcamalarında yönetilenlerin (halkın) yararına hizmet etmeyi amaçlayan insanları, yani Zelotları suçlamak adalete sığar mı? "

Bizans devlet tarihçisi ve Kantakuzenos yandaşı olan tarihçi N. Gregoras düşman olduğu Zelotlar yönetimini şöyle anlatıyordu:

" Kentte isyan, başkaldırı, kargaşa uzun bir süre kol gezdi. Zelotlar öteki yurttaşlara egemenlik sağladı. Kurmaya çalıştıkları siyasi düzen, başka herhangi bir yönetim biçimine benzemiyordu. Lykourgos'un Spartalılara kurdurduğu (M.Ö. VI. Yüzyıl) anayasa gibi aristokratik değildi. Atina'nın ilk düzenlenmiş Kleisthenes anayasası gibi demokratik de değildi... Rastlantılarla çalkalanan ve yalpalayan tuhaf nitelikli bir ayaktakımı-kalabalık yönetimi (Okhlokratia) idi... Onlar işte bu çeşit adamlardı, otonomi (autonomia) (kendi kendini yönetme) davasına hizmet eden Zelotlar zenginlere karşı, bir dış düşmanın yapacaklarından daha sert davrandılar. Onların evlerindeki zenginlikleri bir haydut sürüsü gibi kendileri için yağmaladılar, sokaklarda rastladıkları her zenginleri acımasızca öldürdüler. " N. Gregoras'ın düşmanca yorumlarının ardında anlattığı aslında bir halk demokrasisinin oluşmaya çalışmasıydı.

Hindistan’da Bahamani Sultanlığı, 1347

Bahamani Sultanlığı

Çağatay imparatorluğunun bölünmekte olduğunu görmüştük. Bu bölünme çok sürmedi. Güçlü Moğol boyu Duğlatlar Moğolistan tahtına güçlü, akıllı, becerikli Tuğluk Timur’u geçirdiler (1347 – 1363). Tuğluk Timur tüm ülkeyi rahat yönetebilmek için Müslüman oldu. Bu sırada Soğd ülkesinde eski İran (Tacik) kökenli dihkanlar gitmiş yerine Türk kökenli beyler gelmişti. Ama Türk beyleri İranlı dihkanlardan ne miras almışlarsa onu yapıyorlardı. Yani davranışları dihkanlar gibiydi. Soğd ülkesinin başına vasat bir hükümdar olan Emir Kazgan geçti (1347 – 1357).

1347 yılında Hindistan’da Delhi Sultanlığının içinde, daha sonra Dekkan, Bicapur, Bidar ve Golkonda prensliklerini doğuracak olan Bahmani Sultanlığı kuruldu.

Fas’taki Meriniler Tunus ve Doğu Cezayir'e hakim Hafsiler ile dostane münasebetler kurdular. Evlenmeler yoluyla akrabalık kuran iki hanedan, birbirlerinin ülkelerinde hakimiyet kurmak istemelerine rağmen, birbirine hücum etmekten de çekindi. Bu durum 1347 yılına kadar devam etti. Merini Sultanı Ebü'l-Hasan (1331 – 1348) Tunus'ta çıkan isyanlardan faydalanarak bölgeyi hakimiyeti altına almak istedi. Ama Arap kabileleri Ebü'l- Hasan'a karşı ümit etmediği şekilde karşı koydular.

Veba salgını ve Yahudi Kırımı, 1348

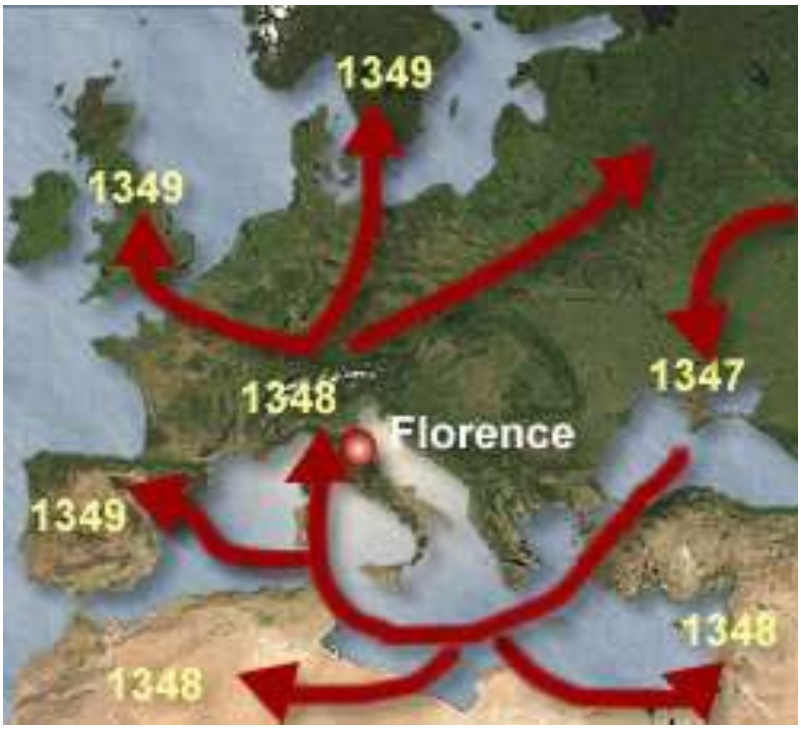

Veba

1348 ve 1350 yıllarında Avrupa'da korkunç bir veba salgını oldu. 1341 yılında başlayıp, 1345 yılında Asya'da görülen veba şimdi Avrupa'daydı. Veba Küfe'den Messina'ya bir ticaret gemisi ile gelmişti. Buna Kara Veba dediler. Birkaç ay içinde İngiltere ve İskandinavya'ya kadar yayıldı. Kimi yerlerde halkın üçte birini öldürdü. En az etki yaptığı yerlerde halkın sekizde biri ölmüştü. Bu veba felaketi bitmedi, belli aralıklarla tekrarladı durdu. Ancak veba, Yüz Yıl Savaşlarını da durdurdu. Kimsenin savaşacak hali kalmamıştı.

Hala dehşet ile hatırlanan vebayı dizanteri ve çiçek hastalığı izliyordu. Batı Avrupa'da tıp yetersizdi, İspanya ve İtalya dışında da kimse Müslüman ve Yahudi tıp bilimine başvurmayı akıl edemiyor veya cesaret edemiyordu. Veba'nın nedeni göklerde arandı. Yıldızların yeri, Mars gezegeninin durumu önemseniyordu da bilim yeteri kadar önemsenmiyordu. Genel sağlık kuralları hakkındaki bilgi yetersizdi. Önerilen ilaçlar, iyileştirmeye değil daha da hastalandırmaya yarıyordu. Ancak sağlam yapıda olan ve düzenli yaşayanlar Hastalığa ve ilaçlara daha fazla direnç gösterebiliyorlardı. Zaten köylerde ısınma yetersizdi. İnsanlar kış aylarını titreyerek geçiriyorlardı. Evler genelde ışık almıyorlardı. Cam çok pahalı olduğundan çok zengin olanların evleri dışında kullanılmıyordu. Evler mümkün olduğunca az ve ufak pencereli yapılıyor, pencerelere yağlı kağıt konuluyordu. Evler genelde ahşaptı. Bu evlerde insanlar kadar vebayı yayan haşarat ve fareler de yaşıyordu. 1350 yılından başlayarak, Paris'te sokaklarda domuzların serbestçe dolaşması yasaklandı. Veba genel sağlık konularında insanları uyandırmaya başlamıştı. 1356 yılında ilk lağım sistemi yapıldı. Ancak

çöp sistemi hala akıl edilemiyordu. Çöpler sokaklara ve Sen nehrine (diğer nehirlere de) atılıyordu.

1348 Veba Salgını

Herkes sofrada ortak bir tabaktan ve ortak bir kaşıkla yemek yiyordu. Beslenme yetersiz ve dengesizdi. Tuzlu, nişastalı, salçalı, erimiş domuz yağı olan baharatlı yiyecekler tüketiliyordu. Taze yiyecek nadiren bulunan bir şeydi. Hastalık salgınları ve kıtlık birlikte dolaşıyorlardı. Kötü hava koşulları ve savaşlar birleşince ortaya ciddi kıtlıklar çıkıyordu.

Yapılar genel olarak kolay yanan malzemelerden yapıldığından yangınlar da bir afet gibi geliyordu. Yangın çıktımı, birkaç mahalleyi birden yakar ve çoğu zaman kendiliğinden dururdu. Sel gibi diğer doğal afetler de bu dönemde insanlara dünyayı dar eden felaketlerdi.

1348 veba salgını Batı Avrupa'da büyük bir Yahudi kırımı ile sonuçlandı. Vebanın nedeni olarak Hıristiyan olmayanlar suçlanıyordu. Başka dinden olanlar bu hastalığı getirip yayıyorlar savı Avrupa'ya yayıldı. İspanya'da Araplar, Müslüman oldukları için, Avrupa'da Yahudiler her yerde suçlanıyordu. Güney Fransa'da ilk Yahudi katliamı başladı. Basel'de Yahudiler yakıldı. Zürih'e Yahudilerin girmesi yasaklandı. Öfkelenen Tanrı'yı yatıştırmak için, Bavyera'da 12 bin, Erfurt'ta üç bin Yahudi öldürüldü. Strasbourg'da 2 bin Yahudi diri diri yakıldı. Stuttgart'ta, Landsberg'de, Gotha'da, Dresden'de, Köln'de, Mainz'ta, Avrupa'nın her yerinde katliamlar yaşandı. Bazı yerlerde Yahudiler, cellatlarının eline geçmemek için kendilerini öldürüyorlardı. Sonunda Almanya'da hiç Yahudi kalmadı. Bundan sonra XVI. Yüzyıla kadar, İspanya dışında, Batı Avrupa'da Yahudi'ye tek tük rastlanacaktır. Daha sonra İngiltere, Fransa ve Hollanda da Yahudi nüfusu oluşturacak olanlar, İspanya'dan kovulduktan sonra bu ülkelere giden Seferad Yahudileridir.

1348 Veba salgını Kıbrıs adasını da vurdu. Ada nüfusunun önemli bir bölümünü kaybetti. Durumu müsait olanlar, adadan kaçıp Avrupa'ya gittiler. Ada boşaldıkça, adayı ele

geçirmesin diye adadaki Müslüman esirler öldürüldü. Düşe düşe Ada nüfusu 100 bine yaklaşmıştı

Daha önce dokumacı esnafın sosyal patlamalarından söz etmiştik. Bu ayaklanmalar kimi zaman ücret ve belediye yönetimi gerekçesiyle zenginlere karşıydı. Çoğu zaman da Yahudilere ve yabancılara karşıydı. Yabancı düşmanlığı bu tarihlerden başlayarak 1460 yıllarına kadar İngiltere'de yüz yıl boyunca yaşandı. Halk vergiler nedeniyle, kamu otoritelerine, krallık iktidarına karşı ayaklanıyordu. Ancak bu başkaldırıların hiçbiri ideolojik bir temele sahip değildi.

1348 yılında Umur Bey Latinler ile dövüşürken, savaş meydanında öldü. Yerine Aydınoğlu Beyliğinin başına Hızır Bey geçti. Hızır Bey, Umur Bey gibi Latinlerle yapılan savaşları götüremedi. Papa'nın da onayladığı bir anlaşma ile Aydınoğlu beyliği Latinlerin denetimine girdi. Hızır Bey artık Hıristiyanlara karşı savaşmayacaktı. Gümrük vergi nispetleri sabitleniyor ve limanlar Hıristiyan devletlerin de kullanımına açılıyordu.

Bu Saruhanlılar için de kötü oldu. Deniz üstünlüklerini de kaybederek, çöküşe geçtiler. Saruhan'ın parlak dönemi bitmişti. Uğur beyin ölümü ile İoannes Kantakuzenos önemli ve güçlü bir müttefikini kaybetmişti. Orhan Bey hem yakınında, hem de güçlüydü ve tek kalmıştı. Bundan sonra Orhan beyin oğullarının yönetiminde Osmanlı askerleri Kantakuzenos'a yardım etmek için Trakya'da cirit atmaya başladı.

1348 yılında Memluklar Halep valiliğine Dulkadıroğlu Karaca Beyin hasmı durumundaki Arıktay'ı atadı. Karaca Bey de bundan sonra Memluklular ile ipleri kopardı. Hatta Memluk topraklarına yağma akınları düzenlemeye başladı.

Merini Sultanı Ebü'l-Hasan, 1348'de Kayran civarında Birleşik Arap kabilelerine mağlup olup geri çekildi. Bu tarihten itibaren Tunus fetihlerinden vazgeçen Merini sultanları, imar kültür ve sanat faaliyetlerine ağırlık verdiler.

Bizans’ta taht mücadeleleri, 1349–52

Alexios III ve Theodora Kantakuzenos

Soğd ülkesinde Herat hakimi Muiziddin Pir Hüseyin Tacik (İran) kökenliydi. Kendi kendine Sultan unvanı aldı. Soğd hükümdarı Kazgan “ Nasıl bir Tacik Sultan unvanı taşır? “ diyerek, Pir Hüseyin’i yakalayıp, idam ettirdi (1349).

Bizans’a geri dönersek, Zelotlar Selanik’te hala direniyorlardı. Bir ara kenti Sırp kralına teslim etmeyi düşündüler. Ama 1349 yılında Selanik’te Zalot egemenliği sona erdi. Bir yıl sonra da Kantakuzenos kente girdi.

1349 yılında, Galata'da bulunan Cenevizlilerle, Kantakuzenos'un arası gümrük vergileri nedeniyle açıldı. Yapılan savaşı Cenevizliler kazandılar ve Bizans donanması imha oldu.

Bizans'ın bu son iç savaşı en fazla Sırpların işine yaramıştı. Stephan Duşan Selanik hariç tüm Mekodanya'yı eline geçirmişti. Kendini Sırp ve Yunan İmparatoru ilan etti. Constantinopolis Patrikliği tabii ki bunu kabul etmemişti. Ama Sırp Patriği, yandaşlığına Trnovo Patriğini ve Athos manastırını alarak, Stephan Duşan'a İmparatorluk tacını giydirdi. Sırp Kralı Tuna'dan Korinthos körfezine, Adriyatik'ten Ege kıyılarına kadar büyük bir alana hükmediyordu. Hiçbir çok ciddi savaş yapmadan Bizans topraklarının yarısını almıştı. Duşan için şimdi hedef Constantinopolis'di. Ama bu kent donanması olmadan alınamazdı. Sırplarda da donanma yoktu. Stephan Duşan Bizans ile olan mücadelesinde Osmanlıları önemli bir rakip olarak görmüş olmalı ki, o da kızı Theodora'yı Orhan Beye vererek, Osmanlıların tarafsız kalmasını sağlamaya çalıştı.

Orhan Bey, özellikle, Balkanlardaki Bizans topraklarını başka bir devlete kaptırmak istemiyordu. Gücü artık iyice sınırlanmış olan Bizans yerine güçlü bir Sırp devleti Osmanlı Beyliğinin aleyhine olacaktı. Bu nedenle Orhan Bey Bizans Sırp dengesinde ağırlığını Bizans'tan yana koydu.

1349 yılında Singapur'da ilk Çin yerleşimi başladı. Çin Güneydoğu Asya'ya yayılıyordu.

1350 yılında Doğu Anadolu'da Moğol Sutayların egemenliği İbrahim Şah'ın ölümü ile iyice zayıfladı. Bundan sonra Doğu ve Güney Doğu'da Türk egemenliği başlayacaktı.

1351 yılında Çin'de Sarı nehrin setleri yıkıldı. Yatağı yeniden düzenleyip, yeni setler inşa etmek için 170.000 kişi toplandı. Burada büyük bir isyan çıktı.

Bizans'ta İoannes Kantakuzenos ile V. İoannes Palaiologos arasındaki rekabet daha bitmemişti. Kantakuzenos oğullarına Trakya'da geniş topraklar veriyordu. VI. İoannes Kantakuzenos Bizans tahtından çekilmek ve oğlu Matheos'u da iktidara ortak etmek istiyordu. Kızı Helen'i de İmparator V. İoannes Palaiologos ile evlendirmişti. Matheos'un ortak imparator olmasını istemeyen Bizans imparatoru V. İoannes, Kantakuzenos'a karşı Venediklilerle ittifak kurdu. V. İoannes Palaiologos Dimetoka'ya yerleşmişti. Andrinopolis'deki (Edirne) Matheos Kantakuzenos'u oradan kovmak istiyordu. 1352 yılında Venediklilerden Tenedos adası karşılığında 20 bin duka altın aldı. 1352 yılında V. İoannes Palaiologos Venedik'ten sağladığı yardımla Kantakuzenos'un oğlu Matthaeos'un elinde bulunan Edirne üzerine yürüdü. Kent İmparatora kapılarını açtı. Az sonra da Türklerden sağladığı yardımla Kantakuzenos kenti geri aldı. V. İoannes Palaiologos Sırp ve Bulgarlardan yardım istedi. Duşan 4 bin kişilik bir kuvvet yolladı. Kantakuzenos da Orhan Beyin oğlu Süleyman Paşa komutasında 10 bin kişilik bir yardım aldı. 1352 sonlarında Dimetoka yakınlarında yapılan savaşta, V. İoannes Palaiologos (Paleologos) ve müttefikleri ağır bir yenilgiye uğradılar. Savaşı Matheos adına Osmanlılar kazandılar.

1351 yılında Delhi Sultanlığı tahtında II. Firuz Şah vardı (1351 – 1388). II. Firuz Şah 5. Delhi'yi Delhi Firuzabat adıyla kurdu. Ondan önce 4'cüsü Delhi Cihanabat adıyla kurulmuştu. II. Firuz Şah'ta pek çok eseri tamir ettirmiş ve yenisini yapmıştır. Geçmişe olan bağlılığı nedeni ile kentin en uygun yerine, eski Hint hükümdarı Asoka'nın iki yazıtını diktirmiştir.

Delhi sultanlığı epeydir zayıflıyordu. Bengal 1352 yılında Delhi'den ayrıldı.

1352 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu Türk yağma akınlarından yılmıştı. Akın yapan Beyler arasında Ak Koyunlu Tur Ali Beyi, en kuvvetli bey olarak teşhis edip, onunla akrabalık ilişkisi kurmak istedi. Böylece Türk akınlarında bir azalma olabilecekti. Trabzon Rum İmparatoru III. Alexios kız kardeşi Maria Despina'yı Ak Koyunlu Tur Ali Beyin oğlu Kutlu bey ile evlendirdi. Ak Koyunlu devletinin kurucusu Kara Yülük Osman Bey bu anne babadan doğacaktır.

İbni Batuta 1352 – 1354 yılları arasında Orta Nijerya'yı geziyor ve yazıyordu. Bu sırada İtalyan ama özellikle Cenovalı tacirler, Afrika kıyılarında altın ve pazar arıyorlardı. Cenovalılar akıllarına Sudan altın yataklarını takmışlardı. İtalyan tüccar kentleri ise kendilerine kapanan Ortadoğu kapısı nedeniyle, Afrika'da pazar bulmak peşindeydiler.

Meksika'da Aztekler kendilerine en üst yönetici olarak 1352 yılında Acamapiçli seçildi. Bundan sonra, bu görev Acamapiçli ailesinden gelenlere verildi. Bu Azteklerin başına geçen bir hanedan olmuştu.

Ortaklar

Moğol hanları ve prensleri ticareti geliştirmeye hep çok önem vermişlerdi. Cengiz Hanın yakınında Müslüman tüccarlar vardı. Cuveyni'ye göre " en büyük otorite ve saygıya sahip tüccardan üstün sınıf yoktu. Cuveyni yirmi yıl Irak valiliği yapmıştı. Bu ayrıcalıklı tüccara Moğollar " ortak " diyorlardı. Ortaklar devlet sermayesinden yararlanıyor, ticaret şirketleri kurabiliyor, han ve prenslerle ticari ortak oluyorlardı. Bunlar para ticareti de yapıyorlardı. Yatırım yapıyor, borç para veriyorlardı. Bu tüccarlar tüccarlıklarının yanı sıra Moğollar tarafından devlet işleri ile de görevlendirilirlerdi. Elçilik, valilik ve vergi toplayıcılığı yaparlardı.

Tüccarlar devlet imkanlarından çok iyi yararlanırlardı. Vergi bağışıklıkları olurdu, devlet posta örgütünü kullanabilirlerdi, soylulara ait ayrıcalıklardan faydalanabilirlerdi.

Daha önce gördüğümüz gibi İslam döneminde ticaret tekrar alevlenmişti. Ama sonra ticaret yollarının güvenliğinin ortadan kalkması ve din adamlarının faize karşı durmasıyla gerilemişti. Moğol yönetimi ticarete yeni bir canlılık kazandırdı, kredi, çek gibi ticaret araçları tekrar gelişti. Ancak zamanla Moğolların Müslüman olması ile faizli kredi yasaklandı. Altınordu devletinde Özbek Handan ve İlhanlılarda Bahadır Handan sonra ortaklar azaldı ve ticaret geriledi. İleride Timur ile ticaret tekrar canlanmaya başlayacak ama din adamları faize çok sert itiraz edeceklerdi. Ondan sonra da bir daha " ortaklar " canlanamayacaktı.

Canlanmış olan Uzak Doğu – Avrupa ticaretinin merkezi Tebriz gibi görülüyordu. Tebriz'in 1340 yılında ticaret vergisinden (tamga) sağladığı gelir 3,5 milyon Fransız Frankıydı. Bu rakamı anlamak için 1311 yılı İngiltere Krallığı tüm gelirinin 4 milyon frank olduğunu düşünmek gerekir.

Bu sırada Avrupa'da çek, senet, bono kullanımı gelişiyordu. Bundan da en fazla faydalananlar İtalya'nın denizci ve tüccar kentleriydi. Anadolu bu ticaretten sadece yol üzerinde olduğu için belli bir fayda sağlıyordu. Moğol öncesi Anadolu ticareti kendi iç pazarının büyümesi sonucu iken, Moğol döneminde bir transit ticarete dönüşmüştü. Böylece ticari faaliyetin yararları tüm Anadolu'da değil, sadece yol üzerindeki büyük kentlerde görülüyordu.

Anadolu'da Moğol dönemi ticaretinin en büyük yararını Sivas kenti görmüştü. Sivas canlanır ve büyürken, Konya sönükleşmeye başlamıştı. Aynı şekilde Alanya, Antalya, Sinop, Samsun gibi limanlar da Moğol döneminde Selçuklu dönemine nazaran gerilemişlerdi.

Rumeli'ye Osmanlı Yerleşmesi, 1352

Uzaydan Gelibolu

1352 yılında Osmanlı Padişahı Orhan Gazi, Cenevizlilere şap tekeli tanıyarak ilk kapitülasyon'u vermiş oldu. Şap, Batı tekstili için çok önemli bir katkı malzemesiydi.

Venedik Ceneviz çatışması Boğazın sularına taşınmıştı. 13 Şubat 1352 deki savaşa Osmanlılar 9 gemi yollayarak Cenevizlileri desteklediler. Osmanlılar Cenevizlilere bilgi veriyor, sıkışınca kendi kıyılarına sığınmasına izin veriyor. Ceneviz buğdaylarını kendi değirmenlerinde öğüterek lojistik destek veriyorlardı. Orhan Bey akraba olmasına rağmen işine gelince İoannes Kantakuzenos'un düşmanları ile işbirliği yapıyordu.

Aslında Orhan Bey kendi çıkarları dışında bir şeyle ilgilenmiyordu. Bir yandan Bizans ile mücadele eden Ceneviz'e yardım ederken, diğer yandan Bizans'ı tehdit eden Sırplara karşı çıkıyordu.

Kantakuzenos'a yardıma gitmiş olan Türk kuvvetleri 1352 yılında ilerlemekte olan bir Sırp birliğini mağlup ederek, durdurdu. Kantakuzenoslar Osmanlı kuvvetlerini kurtarıcı olarak görüyorlardı. Osmanlılar Gelibolu yakınındaki Çimbi (Tzympe) kalesini alarak buraya bir garnizon yerleştirdiler. Osmanlı kuvvetlerinin başında Orhan Beyin oğlu Süleyman Paşa vardı. Bu tarih Osmanlıların Rumeli'ye yerleşme tarihi kabul edilir. Uzun zamandır, ihtiyaç oldukça, Osmanlı askerleri Bizans'a yardım ediyordu. Bu sayede Osmanlılar Bizans'ın iç işlerine karışmaya başlamışlardı.

1352 yılında Alaeddin Eretna öldü. Onun zamanında sulh ve bolluğa kavuşan halk ona " Köse Peygamber " diyordu. Erzurum, Bayburt, Erzincan, Niksar, Tokat, Amasya, Samsun, Merzifon, Ankara, Niğde, Kayseri ve Sivas gibi önemli Kentler Eretna yönetimindeydi. Baştan başkent olan Sivas, sonradan yerini Kayseri'ye bırakmıştı. Vasiyeti gereği yerine oğlu

Gıyaseddin Mehmet geçti. Mehmet Beyin yaşı küçük olduğu için işleri Vezir Ali Şah görüyordu.

Eretna devleti merkezi olmayan bir beylikti. Pek çok kent yöneticisi de Ahi teşkilatındandı. Aksaray'da Ahi Şerif Hüseyin, Niğde'de Ahi Caruk, Kayseri'de Ahi Emir Ali, Erzincan'da Ahi Ayna Bey vardı. Eretna devleti merkeze gevşek bağlarla bağlı bir kent beylikleri topluluğu gibi görülmektedir. Örneğin Ayna Bey Erzincan'ı satın almıştı.

Selçukluların son dönemlerinde Ahiler önemli bir örgüt olarak kalmışlardı. İktidar çözüldüğünde eşrafın ürktüğü ve zaman zaman karışıklık çıkartan bir teşkilat olmuştu. Ahiler yaşadıkları kentlerde ne kuvvetli bir merkezi iktidarı ve ne de kent yaşamını tehdit eden Türkler gibi göçebe güçleri istemiyorlardı. Moğol ve Selçuklu yönetimi çökünce de pek çok Anadolu kentinde yönetimi ele aldılar. Bu konuda İbn Batuta şöyle yazıyordu. " Bu ülke törelerinden biri de, bir şehrin hükümdarı yoksa Ahilerin hükümet olmalarıdır. Ahi, kudreti ölçüsünde geleni gideni ağırlar, giydirir, altına binek çeker. Davranışları, binişleri ile aynen hükümdara benzer… "

Osmanlılar kuruluş dönemlerinde Ahilerin gücünden yararlanmışlardır. Ancak daha sonra kent özerkliklerine son vereceklerdir. Böylece Ahiler de devlet denetiminde sadece meslek örgütlerine dönüşeceklerdi. Osmanlıların kent özerkliklerine son vermesi ile Avrupa'da kralların kent özerkliklerine son vermesi aşağı yukarı aynı zamana rastlar.

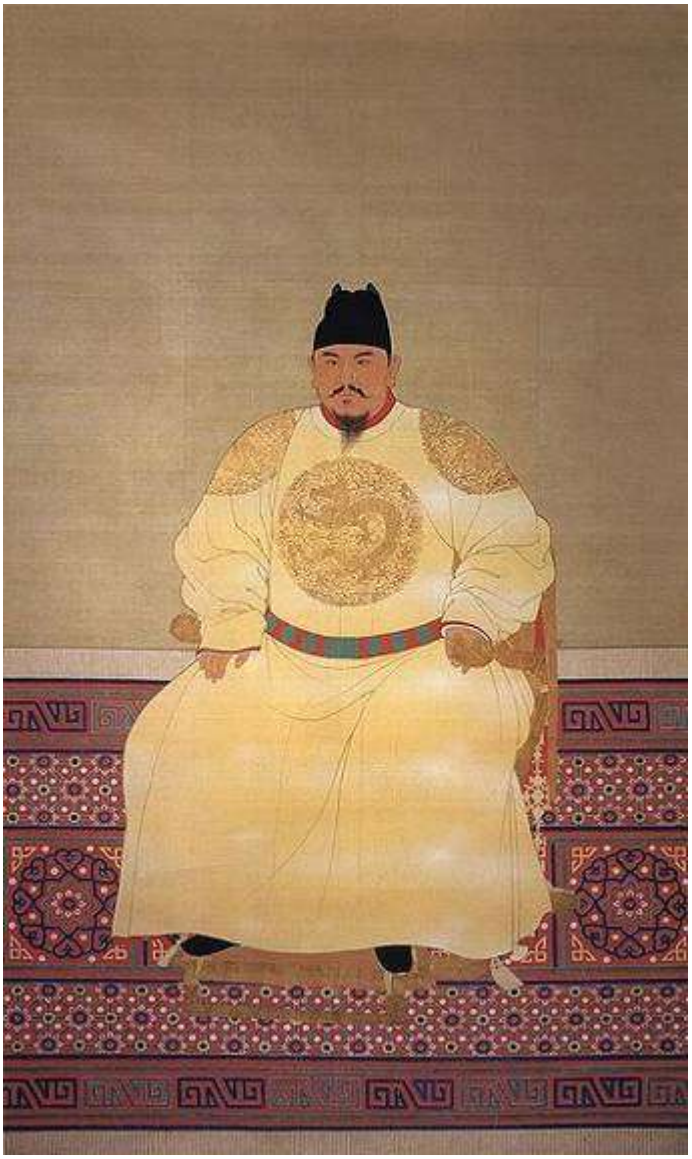
1352 yılında Memluk Sultanı Melik Salih, Dulkadıroğlu Karaca Beyin taviz vermez tutumundan bıkmıştı. Karaca Beyin olan toprakları ikta olarak Üçok Türkmen reisi Ramazan Beye verdi. Ayrıca büyük bir orduyu Halep valisi Argun'un komutasında Elbistan'a yolladı. Karaca Bey Düldül Dağına sığınıp, burada Memluklara 20 gün direndi ise de sonunda Kayseri'ye kaçtı. Burada Moğol Emirlerinden Kutlu Şah tarafından yakalanarak Eretna oğlu Mehmet'e yollandı. O da onu Memluklara teslim etti. Karaca Bey işkence ile 1353 yılında öldürüldü.

Karaca Beyin yerine Memluklulara bağlı kalmak koşulu ile oğlu Halil Bey geçirildi. Halil Bey komutasında Bozoklar Eretna devletine durmadan yağma akınları yapmaya başladılar.

Osmanlılar Gelibolu'nda garnizon kurduktan sonra, Anadolu'dan Gaziler getirerek ve bunları yerleştirerek durumlarını kuvvetlendirmeye başladılar. Gelibolu yarımadasına hakim konumdaki Hexamilion kalesini ele geçirdiler. Gelibolu'yu Yakup Ece ve Gazi Fazıl yönetiminde yeniden örgütlediler.

Daha önce de söylendiği gibi, Osmanlıların savaşlarına halkın katılmasında, dervişlerin ve din adamlarının büyük katkısı olmuştu. Bu savaşçı dervişler, eli silahlı olarak halkın arasına karışıyor ve onun manevi birliğini kuvvetlendiriyordu. Dini tarikatlar ile siyasi iktidar arasındaki bu işbirliği halkı bir araya getirdi. Bu daha önce İslam dünyasında görülmüş bir birliktelik değildi.

Çin’de İsyan Büyüyor, 1352, 1353

Hongwu (Zhu Yuangzhang, Chu Yuang-chang)

Çin’de Beyaz Lotus mezhebi gibi kurumlar Songlar zamanında zulüm gördükleri için yer altına inmişlerdi. Bu dernekler, Moğollar geldiğinde, onların bütün inançlara karşı gösterdikleri büyük hoşgörü nedeniyle, Moğollar ile uzlaşmışlardı. Beyaz Lotus mezhebi, bir Budist Mesih’e inanıyordu. Bu Mesih, Meitreya, yakında gelecek ve dünyayı düzeltecekti.

Moğol sarayına Lamalar egemendi. Kaba ve sofu olan bu adamlar, zayıf imparatoru yönlendirerek, halka baskı yapmaya başlamışlardı. Hatırlanacağı gibi köylü bitmişti. Açlık ülkeyi sarmış, isyanlar patlak vermişti. Anarşi her yerde kol geziyordu. Yönetimi, isyanlara karşı, Jendrinin resmi olmayan, kanunsuz orduları koruyordu.

Bir diğer yandan da sürekli basılan kağıt para enflasyonu azdırmıştı. Şimdi Çin halkı enflasyonun pençesi altında inliyordu. Bu kadar kötülüğün olduğu yerde anarşi de olurdu. Zaten isyanlar vardı. 1351 Sarı nehir olayı ateşi iyice yaktı. Kötü imparator, kötü yönetim, enflasyon, anarşi, açlık ve 1352 yılında büyük patlama oldu.

Kiangsu ve Shantung gibi işçilerin, Sarı nehre çalışmaya geldiği yörelerde sayıları 100 bini aşan asi guruplar vardı. Beyaz Lotus ve benzeri dernekler alenen isyan bayrağını açtılar. İsyan çok geçmeden bütün Güney Çin'e yayıldı. Önceleri her kendiliğinden hareket gibi düzensizdi. Başkaldıranlar da yakıyor, yıkıyor, yağmalıyordu. Başkaldıranların haydutlukları korkunç acılara neden oldu. Ancak hareketin içinden çok çabuk bir lider yükseldi. Bu daha önce Budist rahipliği de yapmış olan ve serüvenci bir kişiliğe sahip olan Çu Yuan-çang'dı. Siyasal bilinci vardı. Bütün yağmaları yasakladı ve sert bir disiplin uygulamaya başladı. Devrimci hareket liderini bulmuştu.

Kısa süre de asiler, sadece zenginleri öldürmenin yanına, Moğolları da öldürmeyi kattılar. Moğollar Jendri ordularının kendilerini koruduğunu görünce, devlet bürokrasisini jendriye açmışlardı. Ancak isyan büyüyordu. Moğollar uygulaması savsaklanmış olan ırki kanunlarını tekrar devreye soktular.

İsyancılar artık kentleri alıyorlardı. Ancak kentlerin savaşmadan teslim olmaları için kent ileri gelenleri ile müzakereler gerekiyordu. Böylece isyancılar jendriyi öldürmeyip, hatta onları kendi kent yönetimleri için kullanmaya başladılar. Jendri asilerin yanına, onlara sempati duyduğundan değil, öldürülmemek için geçiyordu. Ancak daha sonra geri dönemiyor, asiler için çalışmaya devam ediyorlardı.

Bu sıralarda, daha önce defalarca konu edilmiş olan İbn Battuta (1304 – 1369) dünyayı dolaşıyordu. Tancalıydı. Marco Polo'dan bir kuşak daha gençti. Kanton'dan Tombuktu'ya kadar yaptığı gezilerden bize ilginç izlenimler bıraktı. Onun sayesinde zamanı ile ilgili pek çok hususu öğrenme fırsatını bizlere tanıdı.

Yine bu yıllarda, Novgorodlu Ruslar Ob kıyılarına gider ve oralarda gezer olmuşlardı. Altınordu devleti, Rus prensliklerinin süzereniydi. 1353 yılında Altınordu Hanı, Moskova prensine, diğer prensler üzerinde adli yetki verdi.

İsviçre'de, 1353 yılına gelindiğinde, ilk birleşen üç kantona ek olarak Glarus ve Zug kantonlarıyla Lüzern, Zürih ve Bern şehir devletleri de birliğe katılarak 15. yüzyıla kadar varlığını sürdüren (Zürih bir toprak anlaşmazlığı nedeniyle 1440 yılında konfederasyondan atılmıştır) ve sekiz eyaletten oluşan " Eski Federasyonu " kurdular.

Çu Yuang-çang küçük bir köylünün oğluydu. Salgın bir hastalık sonunda tüm ailesini kaybetti. Bir manastıra iltihak ederek rahip eğitimi almaya başladı. Manastıra sığınmak o zamanlar ölümden kurtulmanın bir yoluydu. Rahip olarak dilenerek dolaşmaya başlamıştı.

Çin'de Çu Yuang-çang, dolaşırken doğduğu köye yolu düştü. Köyün daha önce eşkiyalık yapan gençlerini etrafına topladı. Bu dönemde Çin'de böyle gurup kurup eşkiyalık yapan pek çok rahip vardı. Rahiplerin kutsal ile ilişkileri nedeni ile halkın rahip eskisi şeflere itimadı fazlaydı. 1353 de Çu kendi gurubunu daha büyük bir gurup olan Kuo'nun gurubu ile birleştirdi ve Kuo'nun kızı ile evlendi.

Deprem'in Yardımı, 1354

Gelibolu Çimpe Kalesi -

İoannes, Kantakuzenos'u 1354'te tahttan çekilmeye zorladı. V. İoannes Palaiologos Bizans tahtında tek başına kaldı. Tahttan çekilen Kantakuzenos bir manastıra kapanarak, 1320 ila 1357 yılları arasındaki tarihi bilgileri içeren anılarını yazdı. Yazdığı " Historia " adlı eserde Moğol, Osmanlı ve Balkan tarihi için ana kaynaklardan biridir.

1354 yılında meydana gelen bir depremden sonra Osmanlılar Gelibolu'ya tamamen hakim oldular. 1 Mart'ı 2 Mart'a bağlayan gece şiddetli bir deprem Gelibolu surlarını yıktı. Pegae (Kara Biga) bulunan Süleyman paşa yetişerek, kente el koydu.

Osmanlılar Gelibolu'ndan Trakya'ya açılmışlardı. Hacı İlbey ve Evrenos Bey yönetimindeki kuvvetler soldan, Süleyman Paşa yönetimindeki kuvvetler de ortadan ilerliyorlardı. Bolayır, Malkara, Tekirdağ, Çorlu Osmanlıların eline geçti. O yıl Bizans ile Osmanlılar arasında bir anlaşma yapılarak, Osmanlıların aldıkları topraklar Osmanlılarda kaldı.

Osmanlılar Mart 1354'te Gelibolu'yu işgal ederek Constantinopolis'i tehdit etmeye başlayınca İoannes, Batı'dan yardım istemişti. Bunun karşılığında Bizans ile Roma kiliseleri arasındaki bölünmeyi sona erdirmeye söz verdi. Papaların, İoannes'in Roma'nın üstünlüğünü tanıması durumunda bir Haçlı seferi düzenlemeye söz vermelerine karşın, bu sefer hiç gerçekleşmedi. Bu arada Sırplar ve Osmanlılarla yürütülen savaşların Bizans hazinesini zayıflatması nedeniyle, İoannes, Venediklilerden borç almak zorunda kaldı.

Osmanlılar, Trakya'da durmadan Anadolu'dan Göçebe Türk kabile veya aşiretlerini getiriyorlardı. Anadolu'dan Trakya'ya olan bu Türk akını, Osmanlıların Avrupa'da tutunabilmesinin ana sebebi olacaktır.

1354 yılında bir süre Dulkadır beyliğini yöneten Ramazan Bey ölmüş olmalı ki oğluna Türkmen Beyliği Memluklarca verildi. Osmanlılar Ankara kentini aldılar. Ankara

Osmanlıların olduktan kısa bir süre sonra tekrar Osmanlı hakimiyetinden çıkmış olmalı. Çünkü Orhan'ın oğlu I. Murat zamanında tekrar Osmanlı egemenliğine girecektir.

Ankara kenti genel olarak Ahilerin yönetimindeydi. Ahiler, hem lonca üyesi ve hem de sosyal ve manevi bir yardımlaşma topluluğu olarak, yeni fethedilen kentlere gelen Müslümanlara yerleşmelerinde yardımcı oluyordu. Şeyh Edibali'nin yeğeni Ahi Hasan, Orhan bey ile birlikte seferlere gidiyordu.

Osmanlı aile üyeleri Ahi kuruluşlarına sürekli bağışlarda bulunmuşlardır. Sapanca'da Süleyman paşa yaptırdığı bir köprünün bakımı için tahsis ettiği toprağın yönetimini Ahilere veriyordu. Orhan Beyin kızı Hatice Ahiler için bir zaviye yaptırdı. O sırada Batı Anadolu'da her yerde Ahi zaviyeleri vardı.

Orhan Bey zamanında bağışlar sadece Ahilere değildir. Ayrıca Heterodoks İslam'ın dedelerine ve babalarına da bağışlarda bulunulmuştur. Yarhisar'da Ermez Baba'ya, Ermeni ilinde Zekeriya Baba ve Saru Baba'ya, İnegöl'de Kara Baba'ya toprak verilmişti. Geyikli Baba adına anıtkabir, zaviye ve cami yaptırılmıştı.

Ankara'nın Osmanlıların eline geçişi, Osmanlıların diğer Türk beylikleri aleyhine büyümesinin başlangıcına işaret eder. Bundan sonra Eretna beyliği ve Karamanoğulları ile Osmanlıların mücadelesi başlayacaktır. Karamanoğulları Konya'ya, Osmanlı İznik'e sahipti. Her ikisi de kendini Rum Selçuklu devletinin varisi sayıyordu.

Osmanlı Müslüman beyliklerin fethine çıkıyordu ama Memluklarla da iyi ilişkiler kurma peşindeydi. Bundan sonra uzunca bir dönem Osmanlılar için Memluklar ile iyi geçinme süresidir. II. Mehmet dönemine gelene kadar, iki ülke dostça geçinip, birbiri ile dayanıştı.

Kara Koyunlular,

Karakoyunlu Koç Başlı Mezar taşları

Kara Koyunlular, Cengiz Hanın ilerlemesi sonucunda Türe Bey adlı şeflerinin önderliğinde önce Maveraünnehir'e, oradan da İran üzerinden Doğu Anadolu'ya gelmişlerdir. Kara Koyunlu göçü sırasında sayıları 30.000 çadır kadardı. Kara Koyunluların Bey ailesinin adının Baran olduğu iddia edilir.

Kara Koyunlular tek bir aşiret değildir. Kara Koyunlu aşireti etrafına pek çok Türk boyunun birikmesi ile oluşmuş bir topluluktur. Bunlardan biri Kara Koyunluları yöneten Beylerin amcalarının yönettiği Sadlu boyudur. Bu boy daha önceleri Sürmelü, Erivan ve Nahçıvan yörelerinde bulunuyordu. Kara Koyunluların kendileri zaman içinde yönetici hale dönüşerek, kendi başlarına boy olma özelliğini kaybetmişlerdir. Kara Koyunlu devletini kuran iki ana kabileden biri Baharlu kabilesidir. Hemedan çevresinde yaşayan bu kabile Kara Koyunlular ile kız alıp, vererek akraba olmuşlardır. Erzurum ve Bayburt yöresinde yaşayan Duharlular ve Gence ve Berda'daki Karaman boyları da Kara Koyunlulara katılan boylardandır. Kara Koyunluların önemli bir kolu da Alpağut kabilesidir. Kara Koyunlular ile birleşen diğer kabilelerden Aydınlı, Hacılılar da vardır. Ağaçeri, Döğer ve Avşar kabilelerinin bazı kolları da Kara Koyunlara katılmışlardır.

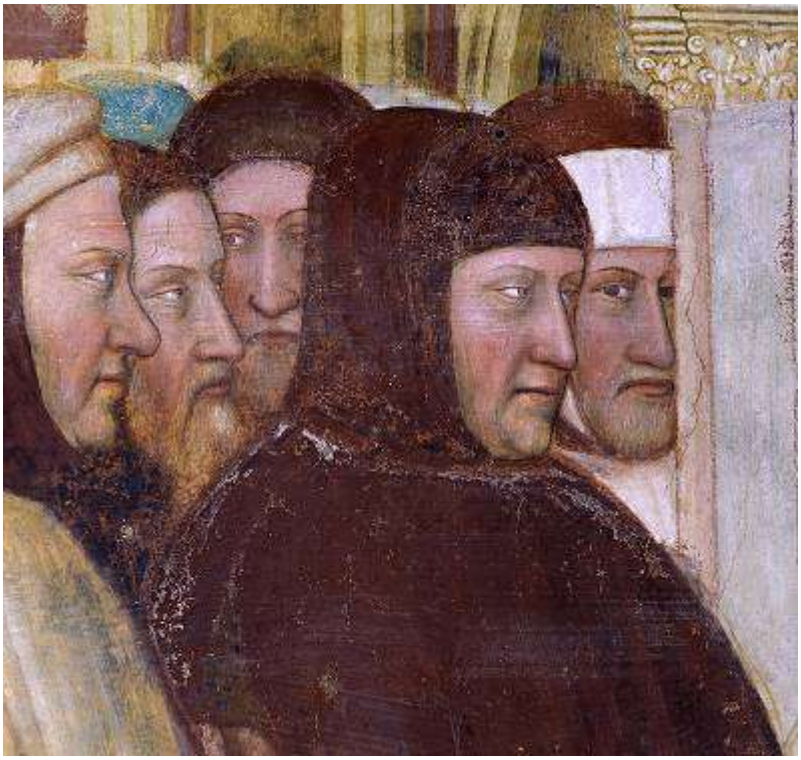
İlhanlıların kuvvetli zamanlarında diğer Türk kabileleri gibi Kara Koyunlulardan da ses seda çıkmamıştır. Ebu Sait'in ölümünden sonraki kargaşadan faydalanarak XIV. Yüzyılın ikinci yarısında Erciş bölgesinde kendi beyliklerini kurmuşlardır. Sutaylıların son hükümdarı Pir Muhammed'in ölümü üzerine Güney Doğu Anadolu'nun hakimi oldular. Kara Koyunlar bir süre Pir Muhammed'i öldüren Türk beyi Hüseyin Beyle birlikte olmuşlar ancak 1351 yılında Kara Koyunlu Beylerinden Bayram Hoca Hüseyin Beyi öldürmüştür. Kara Koyunluların bundan sonra Musul'a hakim olduğu ve bu çevrede yaşadığı sanılmaktadır

Kara Koyunlu adı altında birleşmiş olan bu kabileler birliği, özellikle yönetici Kara Koyunluların göçebelikten çok yeni çıkmaları nedeniyle sert ve savaşçı nitelikteydiler.

Kara Koyunlu topluluğunda Türkler çoğunluktadır ama Kürtler de vardır. Yani Kara Koyunlular bir Türk Kürt oymaklar federasyonudur. Cakirlu, Ayinlu gibi kabileler Kürt kabileleridir. Süleymani, Zırki, Mahmudi gibi Kürt oymakları Kara Koyunlulara bağımlıdırlar. Kara Koyunlu örgütlenme ve göçleri, Kürt oymakların bir kısmının Türkleşmesine yol açmıştır. Erdebil ile Mugan arasında bulunan Kürt kökenli Cakirlu kabilesi XV. Yüzyılda tamamen Türkleşecektir. Yine Anadolu'dan İran'a gidecek olan Kürt kökenli Hınuslu oymağı da Türkleşecektir. Benzer Türkleşme Arapgirli, Çemişgezekli, Amarlı oymaklarının da başına geldi.

İlk Hümanizma, 1354, 1355

Petrarca

Petrarca (1302 – 1374), Floransalı bir noterin oğluydu. Hukukçu olmak istemedi ve Batı Avrupa'yı kent kent dolaşmaya başladı. Kentlerde sanat ve düşünceye hamilik eden kişiler vardır. Böylece Petrarca her gittiği kentte onu koruyan birini buldu. Papanın başında olduğu bir Hıristiyanlık istiyordu. İbni Rüstçü düşüncelerden uzak durdu, Augustin'den ise müthiş etkilendi. İçe döndü, bilgeliği içinde aramaya başladı ve kötümserliğe karşı oraya kaçtı. Platon ve Cicero'yu ele aldı. Bilimsel bir temelden ve felsefelerinden ayrı bir şekilde onlardan dinsel bir idealizm çıkardı. Cicero ve Seneca'nın uzlaşmacı tarzı, Petrarca'ya iyi gelmişti.

Cicerocu bir Hümanizm oluşmaya başlamıştı. Yolu açan Petrarca'ydı. Ama gelecek kuşaklar, daha derin bir bilgi ile konuyu ele alacaklardı.

1354 yılında Gregory Palamas'ın (Gregorios Palamas; 1296 – 1359) gemisi Gelibolu açıklarında fırtınaya tutulup Türklere esir düştü. Palamas, İsa'nın adını sürekli tekrarlayarak ilahi hakikate ulaşılabileceğini iddia eden bir tarikata (hesukhta) mensup bir din adamıydı. Bu öğreti Barlaam tarafından şiddetle eleştiriliyordu. Doğu Ortodoks dünyası bu konuda ikiye bölünmüştü. Bu bölünmüşlük 10 sene kadar sürdü. Türkler Palamas'ı Lapseki, Biga, Bursa ve İznik'te tutsak tuttular. Bu sırada Palamas, Osmanlı yönetimindeki kentlerin sosyo politik yapısını inceledi ve ilginç bilgiler verdi. Bu bölgelerde Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar bir arada yaşıyorlardı. Müslüman olmayanlar eski örf, adet, din ve dillerini baskı altında kalmaksızın sürdürüyorlardı.

Palamas, Müslüman din adamları ile Orhan Gazi'nin ve oğlu İsmail'in önünde defalarca tartışmıştır. Palamas'ın mektupları Osmanlı kuruluş dönemi belgeleri arasındadır.

1355 yılında Bizanslı Aziz Gregory Palamas Nikaia'da Türklerin elinde esir iken onlarla din tartışması yapıyordu. Türkler şöyle diyordu: " mademki siz Hıristiyanların inançları bu kadar doğru, o zaman niye yeniliyorsunuz? ". Palamas'ın cevabı tarihi bir hatırlatmaydı. " Ücra bir yerden çıkmış olan Muhammed'in dininin şimdi en Batıya kadar yayıldığı doğrudur. Ancak onun zaferleri kan dökmeye, yakıp yıkmaya, esir toplamaya dayanıyor ki bunların hiç biri Tanrıdan kaynaklanmış olamazdı. Manevi fetih başkaydı, askeri fetih başka. Geçmişte diğer komutanlar da güç kullanarak dünyayı fethetmişlerdi: örneğin Büyük İskender böyleydi. "

Gregory Palamas

Gregory Palamas, her Hıristiyan'ın dolaysız olarak Tanrı bilgisine ulaşabileceğini savunuyordu. Tanrının özü daima bizim anlayışımızın ötesindeydi, ama Tanrı'nın parçası olan etkinlikleri, tanrısal olarak değerlendirebilinirdi. Bu Yahudi mistiklerinin, Kabbalacıların görüşüne denk geliyordu: En Sof karanlık ve bilinmezdi ama Sefirot'lar kendi başlarına kutsaldılar. Palamas, bazı insanlar bu etkinlikleri hissedebilir diyordu. Tanrı'nın özünü gören

yoktu, zaten olamazdı. Ama bu, Tanrı'nın kendi ile dolaysız bir deneyim olamaz demek değildi.

Palamas yeni bir şey söylemese de Barlaam'ı Tanrı'yı ikiye bölmekle suçlayarak şiddetle karşı çıkıyordu. Barlaam'a göre, Aristoteles gibi Tanrı tarafından özel seçilmiş olan Yunan filozofları, Tanrı'nın bilinmezliğini ve yalnızlığını söylüyorlardı. İnsanların Tanrı'yı görmeleri mümkün değildi, ancak onun etkisini hissederlerdi. Sonunda bu tartışma mistiklerin Tanrısı ile filozofların tanrısı arasında bir çekişmeye dönüştü.

Barlaam'ın destekçileri olan Gregorios Akindynos, Nikephoros Gregoras ve Kydones Bizans'ın sessizlik, paradoks ve gizem içeren teolojisinden ayrıldılar, Batı'nın teolojik yaklaşımına katıldılar.

Batı Tanrı'yı ortaya çıkaran, bilinir kılan bir yol izliyordu. Doğu ilahiyatçıları ise daima bundan kuşku duymuşlardı.

1355 yılı sonunda Sırp kralı Duşan öldü. Yerine babasının yerini dolduramayacak olan Uroş çıktı (1355 – 1371). Uroş'un tahtta geçmesi ile Bizans açısından Sırp tehlikesi nerede ise ortadan kalkıyordu. Ama Gelibolu'da bulunan Türkler büyük tehlikeydiler. Stefan Duşan'ın ölümü ile Balkanlarda Türklerin önünde duracak bir güç de kalmamıştı.

Bizans İmparatoru V. İoannes Katolik olan annesinin etkisinde büyümüştü. Türk tehlikesi karşısında, son zamanlarda moda olan yola başvurarak, Papa'ya kiliselerin birleştirilmesini önerdi. Papa'dan ordu ve donanma istiyor, buna karşılık Bizans halkını 6 ay içinde Katolik yapacağını söylüyordu. Papa'ya sözünü tutacağının garantisini olarak oğlu Manuel'i Avignon'a rehin yollamayı teklif ediyordu. Ancak Papa İmparatorun bu isteğini kaale bile almadı. Ama bu sırada bu isteğe hem Constantinopolis patriği Kallistos ve hem de halk, büyük tepki gösteriyordu.

Orhan Beyin 12 yaşındaki oğlu Halil Bey, Foçalı (Cenevizli) korsanlar tarafından kaçırılmıştı. Orhan Beyin elinde Ege denizine açılıp, korsanların üzerine gidebileceği bir donanma yoktu. O da Bizans'a başvurdu. V. İoannes Palaiologos epeydir Osmanlılar ile yakınlaşma fırsatı arıyordu. V. İoannes, Matheos Kantakuzenos'a yardım etmeyi durdurması koşulu ile Orhan Beye yardımı kabul etti. Kurtarma masrafları da Orhan beye ait olacaktı. Bizans'ın mevcut borçları silinecekti.

Çin'de 1355 yılında Kuo öldü. Bir iki bin kişilik ordusu Çu Yuang-çang'a kaldı. Güney Çin'e yaptığı seferler sırasında birkaç Jendri ona ilhak etti. Bunlar Çu'yu yağma ve cezalandırma akınları yerine belli bölgeleri nüfuz alanı içine almaya ikna ettiler. Yönetim kurmak sürekli iyi bir yaşama kavuşmanın yoluydu. Yoksa böyle gidilirse, soygun varken iyi yaşam vardı, yokken yokluk olacaktı. Bu tavsiyelere uyan Çu artık bir isyan reisi değil, bir hanedana baş kaldıran kişiydi. Jendri Yönetim kurmak için gerekli planları hazırladı.

Önce Nankin üzerine yürüdü. Kenti ele geçirip, Yang-tse'yi geçti. Güneydoğunun zengin eyaletleri Çu Yuang-çang'in eline geçti. Çu Yuang-çang ve kuvvetleri artık, kentleri yıkmıyor, yağmalamıyor, zenginleri öldürüp, mallarını almıyordu. Bütün Jendri kitle halinde onun yanına geçti. Artık ona savaşma isteği ile dolu gönüllüler de koşuyorlardı. Savaşlar irili, ufaklı 1368 yılına kadar sürdü.

Esir Kral Jean, 1356, 1357

II. Jean

İskoçya'nın ufak bir bölümünde krallık yapmakta olan Edward Baliol'un yönettiği alan gittikçe küçülüyordu. Baliol 1356 yılında tahttan çekildi. 1364 yılında öldü. Hiç çocuğu olmamıştı.

1348 yılında Avrupa'ya gelen kara veba 1356 yılında İngiltere'ye sıçradı. Kara veba, İngilizler ve Fransızlar arasındaki Yüz Yıl Savaşlarının yapılmasını 1349 yılından 1355 yılına kadar engelledi. 1356 yılında, III. Edward'ın oğlu, Wale'ler prensi, namı diğer Kara Prens, Gaskonya için Fransa'ya çıkarma yaptı. Poitier savaşında sayıca kendinden çok üstün olan Fransız ordusunu özel taktiklerle yendi. Yeni Fransız kralı II. John (Jean) esir düştü

Bu arada esir kralın büyük oğlu Charles Veliahttı. Veliaht 1356 yılında Etats Generaux'yu topladı. Paris tüccarlarının (burjuvaların) temsilcisi Etienne Marcel, yeni durumda bir parlamenter rejim oluşturma imkanı görerek, onun üzerinde çalışmaya başladı. Navar partisi

etrafında tekrar şekillenen istek, piskopos Laon Robert Le Coq önderliğinde bir parlamento gurubu kurdu. Etats Generaux, toplantılar sonunda, Veliahtın kralın yokluğunda onun yerini tutacağına ve krallık rejimini koruyacağına karar vererek, bu kararını yayınladı. Ancak kısa sürede Veliaht ile Etats Generaux arasında ciddi sorunlar çıktı. Etats Generaux, babasının zamanında, hazineyi doldurabilmek için paranın değerini defalarca düşürülmesine sebep olan danışmanların cezalandırılmasını istiyordu. Diğer taraftan, sıkı bir şekilde hapsedilmiş olan Kötü Charles'ın (Navarlı Charles) serbest bırakılmasını da istiyordu. Bu hanedan içinde yeni bir iç mücadeleye sebep olabilecek bir istekti.

Veliaht, biraz zaman kazandıktan sonra Etats Generaux'yu dağıtıp, Paris'ten ayrıldı. Onun yokluğunda işleri kardeşi olan Anjou dükü görüyordu. Veliaht kısa süre sonra, hazinenin para ihtiyacını rahatlatmak için yeni bir para düzenlemesi yönetmeliği yayınladı. Bu yeni bir enflasyon riski içinde bulunan halkın baş kaldırmasına neden oldu. Bunun üzerine Etienne Marcel önce Anjou düküne sonra da Veliahda yönetmeliği geri çekmesi ve Etats Generaux'yu tekrar toplaması için baskı yapmaya başladı. Bunun üzerine Veliaht paranın Etats Generaux tarafından denetlenmesini öngören bir yönetmelik yayınladı. Ama Veliaht, Valois'ların tahtı için ciddi bir tehlike yaratacak olan Navarlı Charles'ı serbest bırakmaya yanaşmıyordu.

1357 yılında İngilizlerle barış yapmak için İskoçya kralı II. David biraz yumuşatıldı. Aslında Fransa'nın İngiltere karşısındaki durumu da bu yumuşamada etkili olmuştu. İskoçya, İngilizlere 10 senede çok büyük bir kurtuluş akçesi ödeyerek hürriyetine kavuşacaktı. Para toplandı ama David paranın bir kısmını kişisel harcamalarında kullanıyordu. Birinci taksit zamanında ödendi. İkincisi gecikti. Üçüncü ve sonrakiler hiç ödenmedi. Bu arada ülkeye de kara veba gelmişti.

Etienne Marcel ve Robert Le Coq'un ısrarları karşısında Fransa Veliahtı, Navarlıları affeden bir duyuru yayınladı ve Paris'e şaşaalı bir dönüş yaptı. Etienne Marcel'in topladığı 10.000 Parisliye söylev verdi. Bu söylevden 4 gün sonra, Etienne Marcel kuvvetli bir burjuva gurubunu yanına alarak Charles de Navarre'ın rehabilitasyonunu talep etti. Ayrıca Etats Generaux'nun veliahdın yeni vergisini kaldırdığını bildirdi. Meclisler karar vermişti, bir tek asiller meclisinin kararı onaylaması bekleniyordu. Bu durumda veliahdın Charles de Navarre'ın rehabilitasyonunu onaylamaktan başka çaresi kalmamıştı. Ama Etats Generaux da hanedan sorununu çözmeliydi. Valois'ların tahtı tehlikedeydi. Kötü Charles (Charles de Navarre) kampanyasını başlatmak için ufak bir fırsat gözlüyordu.

Charles de Navarre'ın dönüşü planlı bir gösteri dönüşüydü. Paris'e kadar geçtiği kentlerde kral protokolü ile karşılandı. Paris'e şaşaalı bir törenle girdi ve toplanan 10.000 kişilik kalabalığa, mallarına haksız yere el konduğunu, doğrudan kraliyet hakkı varken esirdeki kral İyi Jean tarafından haksız yere ekarte edildiğini anlatan bir nutuk söyledi. Bu güç gösterisi sonunda, Veliahdın barışmak ve Charles'a Normandiya'da ki tasarruf haklarını geri vermekten başka yapacak bir şeyi kalmamıştı. İktidarın elinden kaçacağını anlayan İyi Jean işleri kendi eline alabilmek için, hemen serbest bırakılma koşullarını İngilizlerle müzakereye başladı. Jean bu esir halinde bile Veliaht ile Etienne Marcel arasında varılan anlaşmanın uygulanmasını durdurmuştu.

1356 yılında Alman şehir devletlerinden Brandenburg prensleri elektör (seçici) derecesine çıktılar. Böylece Brandenburg'un önünde önemli bir yol açıldı.

Süleyman Gazi ölüyor, 1357

Süleyman Gazi Türbesi

V. İoannes Palaiologos Bizans tahtında yalnız kalmıştı. Kantakuzenos manastıra çekilmişti ama oğlu Mattaheos Rodoplar'da tutunuyordu. 1357 yılında Sırplar tarafından tutsak edilerek Constantinopolis'e yollandı. Kantakuzenos'un diğer oğlu Manuel Mora'ya egemendi ve bu egemenliğini devam ettiriyordu. V. İoannes Palaiologos Manuel'in üzerine kuvvet yolladı ise de, gönderdiği kuvvetler yenildiler. Bizans İmparatoru da onun egemenliğini tanımak zorunda kaldı. Bu yıl Dalmaçya yüzünden Venedik ile Maceristan arasında savaş çıktı. Bu savaş Osmanlılar üzerine yollanabilecek bir haçlı seferini tamamen suya düşürüyordu. Bunun üzerine Papa Haçlı seferi düzenleyebilmek için Nuncio Pierre Thomas'ı temsilcisi olarak görevlendirdi. Thomas'ın ilk işi Venedik, Maceristan barışı için çalışmaktı. Papalık Osmanlıların Rumeli'nde ilerlemesinin getirttiği tehlikeyi fark etmiş, tedbir almaya çalışıyordu.

1357 yılında Saruhan Beyliğinin başında İshak Bey vardı. Osmanlılar ve Saruhanlar komşu olmuşlar ve iyi geçiniyorlardı. Bu meyanda sonra Osmanlı Sultanı olacak olan I. Murat, İshak beyi oğlu Yıldırım Bayezid'in sünnet düğününe çağırmıştı. İshak Bey cami, hamam, medrese, yol gibi bayındırlık işleri yapıyordu. Onun zamanında Manisa'da Mevlevilik gelişmeye başladı.

1357 yılında, Osmanlı Beyliğinde, beklenmedik bir şekilde, Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa öldü. Süleyman Paşanın emrindeki kuvvetler kardeşi Murat'ın emrine girdi ve Trakya harekatı devam etti. Süleyman Paşa, Orhan Beyin çok önemli bir yardımcısıydı. Genç yaşta, bir av partisinde kaza ile ölmeseydi kuvvetli bir olasılık ile büyük bir stratejist olarak ünlenirdi. Süleyman Paşa'nın Bolayır'daki mezarı bugün hala ziyaret edilmektedir.

1357 yılında, Halil Beyi kurtarmak için Bizans İmparatoru V. İoannes bir donanma ile Foça'ya gidip, kenti kuşattı. Cenevizliler direniyorlardı. İoannes Saruhan Beyi İlyas Beyden yardım istedi. İlyas Bey öneriyi kabul ederek, Foça'yı karadan kuşattı. İoannes gemisine davet ettiği İlyas Beyi tutsak edip denize açıldı. İlyas beyin hanımı kocası için büyük fidye ödedi. Foça alınamamıştı, Halil Bey esir kalmaya devam ediyordu.

Bu tarihlere gelindiğinde yani Osmanlıların ilk dönemlerinde Osmanlı ailesi Sünni İslam'ı mı takip ediyordu. Bize göre böyle değildir. Bu göçebe beylerin de diğer Orta Asya'dan gelen Türkler gibi Alevi inanca daha yakın bir inanç taşımaları gerekir. Çünkü Büyük göçebe Türk çoğunluğu böyle iken onların Sünni olmaları için bir neden yoktur. Ancak, Osman Bey devlet kurmaya başlayınca veya oğlu Orhan Bey zamanında, o zamana kadar bilinen bütün Türk hükümdarlar Sünni olduklarından, bir nevi gelenek uyarınca Sünni gibi davranmaya başlamış olabilirler.

Ancak ilk kuruluş yıllarında Osmanlılar ister Sünni, ister Alevi olsunlar oldukları ve uyguladıkları İslam gevşek bir İslam'dı. Kesin olan şudur ki, ilk kuruluş yıllarında ve onu takip eden uzun bir süre, Osmanlılar Selçuklular gibi katı olmayan yumuşak bir İslam davranışı sergilemişlerdir. Bu Türkleşmiş bir İslam'dı. Orhan gazi, Bursa'nın alınması sırasında büyük yararlılıkları görülmüş Heteredoks bir derviş olan Geyikli Baba'ya arazi, iki yük şarap ihsan etmişti.

Bu dönem Osmanlı Beyleri daha halkına yabancılaşmamış, onlarla benzer davranışları sergileyen beylerdi. Hatta kuruluş dönemi Osmanlılarının laik oldukları söylenebilir. Ancak bu anlayış, İmparatorluğun ileriki yıllarında kaybolacaktır. Osmanlılar hala çadırlarda yaşamakla beraber, kentlerde de oturmaya başlamışlardı. Yazlak ve kışlak alışkanlığı da devam ediyordu.

Samsunun doğusundan Giresun'a kadar uzanan bölgeye Canik denirdi. Bu bölgede Çepni Türklerine dayanarak Bayramoğlu Hacı Emir bir beylik kurmuştu. Hacı Emir Trabzon Rum İmparatorluğuna yağma akınları düzenliyordu. Hacı Emir 1358 yılında Maçka'yı yağmaladı. Trabzon Rum İmparatoru barış yapabilmek için tek çare kızı prenses Theodora'yı gelin verdi.

Charles de Navarre, 1358, 1359

Jacquerie'lerin yenilgisi

1358 de Fransa'da Etats Generaux tekrar toplandı. Etienne Marcel, Parislilerden bir silahlı birlik oluşturup başına geçti. Bunlar önce İngilizlere saldırdılar, Bordeaux önlerinde geri çekilince, dönüp Paris müdafaasını kuvvetlendirmeye çalıştılar. 1358 başında, Etienne Marcel, Veliahtın içinde bulunduğu kraliyet sarayını silahlı adamlarla bastı. Güruh iki mareşali veliahdın gözleri önünde öldürdü. Veliaht son saatlerinin geldiğini düşünüyordu. Marcel ise, 1357 anlaşmasını hatırlatmak üzere, Veliahtı, kırmızı ve mavi kurdeleleri başına takmaya mecbur etti. Bundan sonra da Paris'te büyük bir insan avı başladı. Sonra veliahda, danışmanlarının ölüm müsaadesini imzalattılar. Veliahtın istişare meclisine 4 burjuva girdi. Kötü Charles (Charles de Navarre) bir ordu komutanı oldu ve 1000 kişilik bir kuvvet emrine verildi. Veliaht ise taht naibi ilan edildi. Böylece o da esir kralın kararlarına uyma zorunluluğundan kurtuldu. Veliaht, Parislilerin şiddetinden kaçarak kenti terk etti ve Compiegne'e gitti. Orada Asiller Meclisi, diğer iki meclisten ayrı olarak toplanmıştı.

Asiller iki mareşalin öldürülmesinden şoke olmuşlardı. Paris ablukaya alındı. Etienne Marcel için Flandre kentleri ile haberleşme hayati önemdeydi, bunun için kuzey yolunu açması gerekiyordu.

1358 ilkbaharında Fransa'da Büyük Jacquerie denilen köylü ayaklanması oldu. Ayaklanma asillere karşı küçük toprak sahibi çiftçilerce yapılıyordu. Buğday fiyatları düşerken, senyörler gelirlerini arttırma yolunu seçmişlerdi ve bu da bardağı taşıran damla olmuştu. Bu çok kanlı bir dönemdi. Pek çok şato ve malikane yakılıp, yıkıldı.

5 bin kişi, karizmatik bir lider olan Guillaume Cale'ın etrafında toplandı. Etienne Marcel bunlara hemen yardım etti. Etienne Marcel'in niyeti, o sırada Paris'i tam bir ablukaya almak üzere olan veliahda mani olarak, kuzey yolunu açık tutabilmekti. Jacquerie ayaklanmasını Charles de Navarre, İngiliz paralı askerleri kullanarak ve hepsini bir kan gölünde boğarak bitirdi. Sorumluluğu Charles de Navarre üslenmiş, Veliahtın elleri temiz kalmıştı. Etienne Marcel asilleri hedef alan köylü ayaklanmasının bastırılmış olması sonucu, asillerin onun tarafına kayacağını sanıyordu. Halbuki asiller iki mareşalin öldürülmesini unutmamışlardı. Asiller yine Veliahtın bayrağı altında toplandılar.

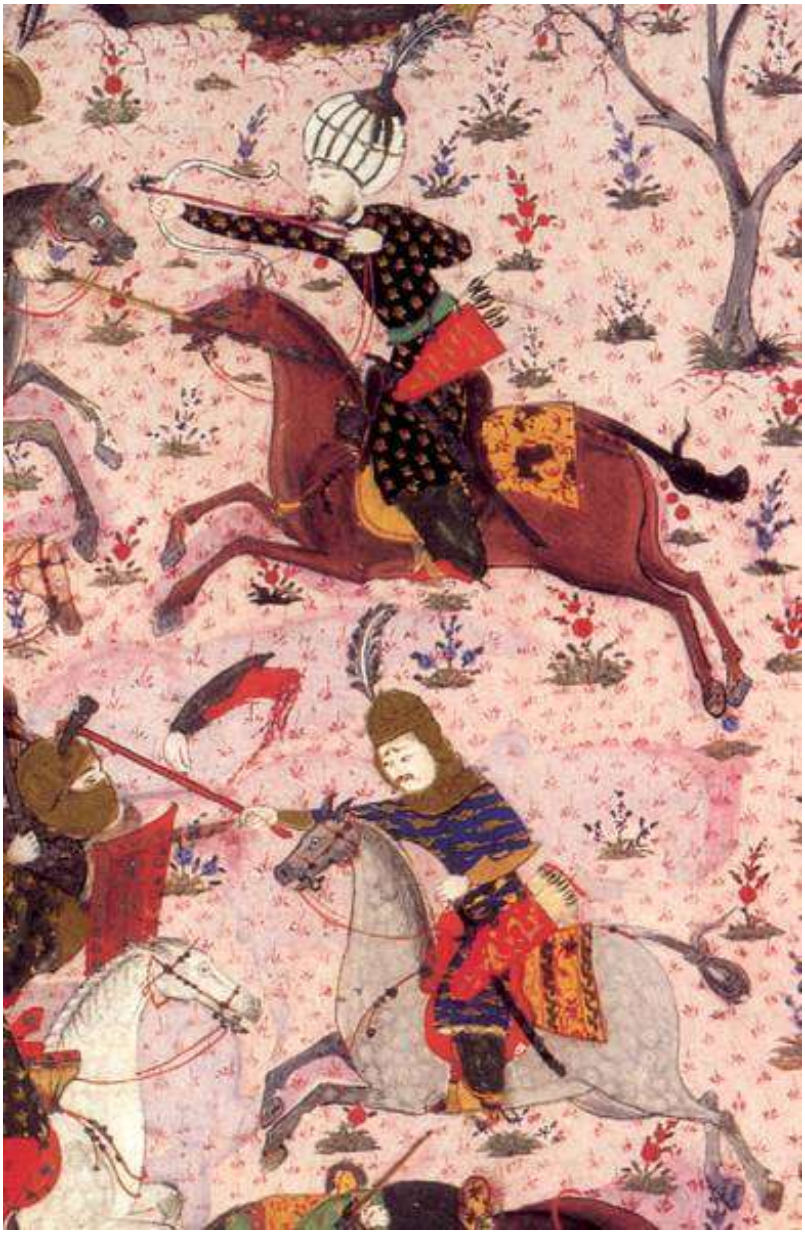
Sonunda Veliahtın kuvvetleri Paris'i tam olarak kuşattı. Charles de Navarre, eksilen güçlerini tamamlayabilmek için İngilizlerden yardım bekliyordu. Paris'teki kral yanlıları Charles de Navarre'ın İngilizlerle ilişkisini bir vatan hainliği olarak görüp, isyan ettiler. 1358 Temmuz sonunda İngiliz paralı askerlerinin kente girişini sağlamaya çalışan Etienne Marcel idam edildi. Veliaht kentin yönetimini tekrar ele aldı. Bunlar Fransa'da olurken, İngilizlere esir düşmüş olan Fransa kralı II. Jean'da esaretten kurtulmanın yollarını İngilizlerle müzakere ediyordu. Bu müzakereler sonunda birinci Londra anlaşması denilen anlaşma yapıldı. Buna göre İngiltere Akitanya'daki eski durumuna kavuşuyor ve 4 milyon ekü fidye alıyordu.

Veliaht Charles, Etats Generaux'yu topladı, o da Fransa için bu kadar kötü olan anlaşmayı kabul etmedi. Bu durumda İngiliz kralı III. Edward Fransa krallığı üzerine yürümeyi kararlaştırdı.

1359 yılı Ekim ayı sonunda Calais limanına çıkan III. Edward, kutsal bir kent olan Reims üzerine yürüdü. Ama Veliaht Charles önlemlerini almıştı. Bir kere İngilizlerin atlı gezinti (chevauchée) taktiğine karşı, kırsal alanı tamamen boşaltma taktiği uyguluyordu. Herkes, alabildiği pahada ağır ne varsa alıp, en yakındaki berkitilmiş kent veya kaleye sığınıyordu. Böylece İngilizler yağmalayacak bir şey bulamıyor, savaş kendini finanse edemiyordu. İngiliz ordusu boş bir ülkeden geçerek Reims önlerine geldi. Kentin kapılarını kapalı buldu.. İngiliz ordusu bir kuşatmaya hazır değildi. Yeslim olmayı red eden kente karşı, bir şey yapamayarak geri döndüler.

III. Edward bu sefer Paris'e geldi. İle-de-France'a kapanmış olan Veliaht Charles'ı, bütün kışkırtmalarına rağmen, savaşa sokamadı ve Paris'i de terk ederek acele geri döndü. İngiliz ordusu bu macera sırasında pek çok at ve adam kaybetmişti. III. Edward, bu son seferde bu kadar geniş toprakları kontrol edemeyeceğini ve hiç bir zaman Fransız kralı da olamayacağını anlamıştı. Elinde, müzakere edilebilecek bir kral, İyi Jean vardı.

Akıncı Beyleri, 1359

Akıncılar

Foça seferinin başarısızlığından sonra V. İoannes ile Orhan Bey, Halil Beyin kurtarılmasını hızlandırmak için genel bir anlaşma yaptılar. 60 veya 100 bin Bizans altını gibi büyük bir kurtarmalık ödendikten ve Foça egemeninin egemenliği resmen tanındıktan sonra Halil Bey serbest kaldı ve İoannes'in kızı ile nişanlandı. Halil Bey kurtulana kadar, Trakya'da Osmanlı askeri hareketlenmesi durmuştu. Şehzade Murat bekliyordu.

Gelibolu'daki Osmanlı kuvvetleri, Trakya'yı düzenli bir şekilde ele geçirmeye devam ediyorlardı. 1359 yılında Çorlu alındı ve Osmanlı atlıları ilk defa Constantinopolis surları önünde görüldüler. Bizans İmparatorunun Osmanlılarla başa çıkabilecek askeri gücü yoktu. O

da Orhan Gazi ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. Ama bu da pek bir işe yaramadı. Trakya'daki kentler bir bir Osmanlıların eline geçmeye başladılar.

Trakya'daki Osmanlı kuvvetleri akıncılar veya yeni deyişle gazilerdi. Başlarında Osmanlı Bey ailesinden komutanlar ve Evrenos Bey gibi aile dışından güçlü komutanlar vardı. Trakya'nın fethi Evrenos, Malkoçoğlu, Mihailoğulları gibi büyük akıncı ailelerince gerçekleştirilmiştir. Bu büyük aileler Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar güç ve kudretlerini devam ettireceklerdir. Türkler Trakya'da ilerledikçe, daha önce Germiyanların başına gelen yani merkezden uzaklaşan akıncı beylerinin kendi beyliklerini kurma girişimleri Trakya'da olmadı. Bunun nedeni Mihailoğulları, Evrenosoğulları gibi Rumeli Akıncı beylerinin, Germiyan akıncı beylerinden daha sadık olmaları değildi. Trakya'ya geçiş Çanakkale boğazından yapılıyordu. Bu Avrupa kapısı da Osmanlıların elindeydi. Osmanlı istediğine geçiş izni veriyor, istediğine vermiyordu. Bu kapı akıncı beylerinin dizgini oldu. Osmanlıya sadakatleri devam etti, gitti.

1359 yılında Pierre Thomas'ın çabaları sonuç vermiş, 20 gemilik Haçlı donanması, Türklerin Gelibolu'ya geçiş yeri olan Lapseki'ye çıkarma yapmıştı. Ancak Osmanlılar pusu kurmuşlardı. Haçlılar bozularak kaçtılar.

Timurleng yükseliyor, 1360

Timurleng (temsili)

Maveraünnehir Çağatay Emiri Kazgan öldürülünce, yerine Semerkant'ta oturan oğlu Abdullah geçti. Kazgan göçebe Beyi gibi yaşıyor, diğer beylerin tepkisini çekmiyordu. Zamanı sakin geçmişti. Abdullah Semerkant'ı başkent yapmak isteyince, diğer beyler ayaklandılar. Abdullah mücadeleler sırasında öldü.

Epeydir, Soğd ülkesinde karışıklıklar vardı. Karışıklıklar artınca Tuğluk Timur müdahale etmek zorunda kaldı. 1360 yılında bölgeye geldi. Bölgedeki soylular ne yapacaklarını bilemediler. Kaçmak, direnmek ve iş birliği yapmak arasında bocalıyorlardı. İşbirliğini seçenler arasında Timurleng (Aksak Timur) da vardı. Tuğluk Timur Soğd'da çok kalmadı, oğlu İlyas Hoca'yı yönetici olarak bırakarak, kendi bozkıra döndü. Timurleng'i de oğluna danışman olarak vermişti.

Timurleng (Aksak Timur, Timur) büyük düşünüyordu. Epey bir süre plan yaptı, nasıl hareket edeceğini düşündü. Sonra Moğollara karşı Türklerle, Şamanlara karşı Müslümanlarla, göçebelere karşı kentlilerle iş birliği yapmaya karar verdi. Tuğluk Timur ile ilişkisini kesti.

Mücadelesi hiç kolay olmadı. Pir Hüseyin'in kız kardeşi ile evlendi. Onunla iş birliği yaptı. Zaman zaman sürgün hayatı yaşadı. Kaçtı, geri çekildi. Anlaştı ve anlaşmaları bozdu. Yaralandı, umutsuzluğa kapıldı. Ama tek hedefi iktidar olmaktı. O yolda yapabileceği her şeyi yaparak ilerledi.

Timur'un sıkıntılarını anlatan bir Timur ve karınca hikayesi anlatılır. Bir çatışmadan sonra yaralanan Timur, bir duvara dayanıp, üzüntü içinde oturuyordu. Eli ve ayağı tutmaz olduğundan, bundan böyle en iyisi mi her şeyden elimi ayağımı çelip, bir köşeye çekileyim diye düşünüyordu. O sırada zayıf bir karınca duvara tırmanmaya başladı. Fakat biraz sonra düştü. Karınca birkaç defa düştükten sonra, nihayet duvara tırmanmayı başardı. Timur, karıncanın durumunu kendi durumuna benzeterek, yeniden aktif olmaya karar verdi.

Timur'un Maveraünnehir'i ve Harezm'i ele geçirmesi hiç kolay olmadı. Tam 10 yıl sürdü. Timur bu on yıl içinde defalarca gitmiş ve gelmiştir. O kadar çok sefer, o kadar karışık yollar vardır ki, Timur'un fütuhatını adım adım takip etmek beyhudedir.

Buhara

Japonya’da Aşikaga yönetimi

Ashikaga Takau

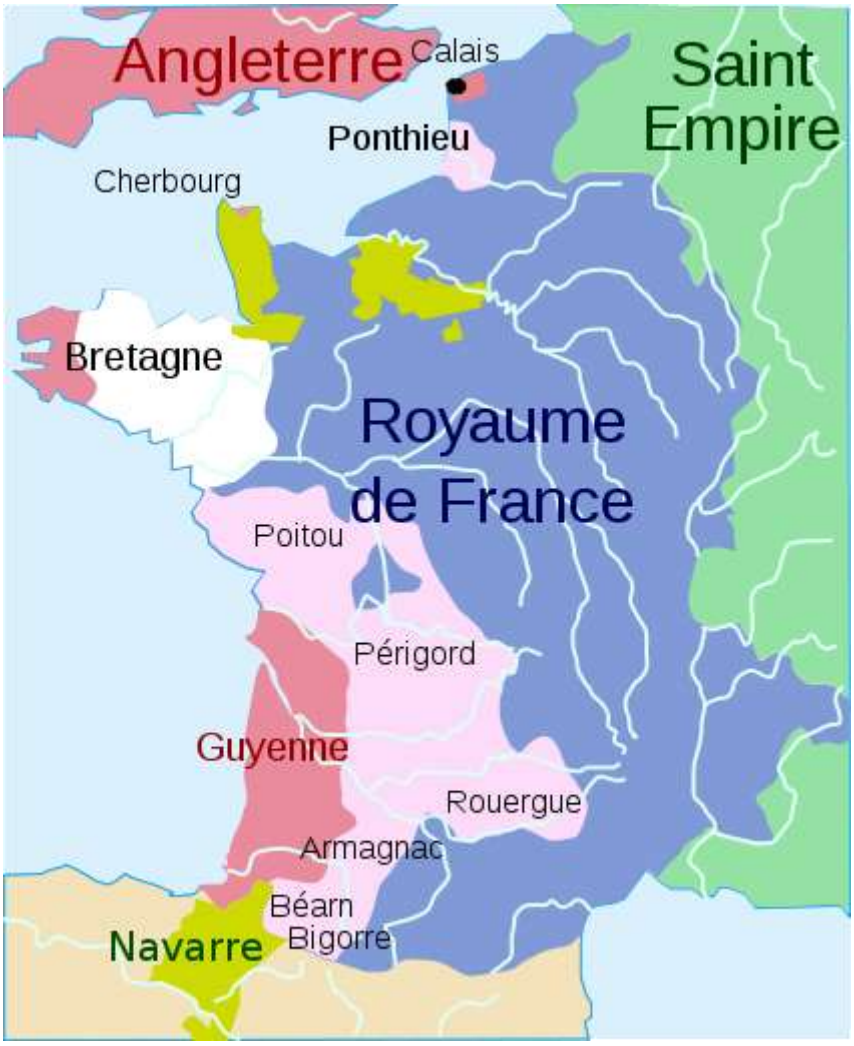
Japonya’da merkezi bir yönetim vardı. İmparator “ Güneşin Oğluydu “, ona Mikado’da deniliyordu, Kioto’da oturuyordu. Esas iktidar “ Şogun’a “ bırakılmıştı. Aslında bir saray bakanlığı olan bu makam babadan oğla geçiyordu. Hatırlanacağı gibi epeydir, makam “ Aşikaga “ (Ashikaga) ailesinin elindeydi.

Şogun devleti tam bir hiyerarşi içinde yönetiyordu. En başta 8 bakanlı Devlet Konseyi vardı. Sonra 66 eyalet geliyordu. Eyaletlerin başında Şogun tarafından tayin edilmiş bir yönetici vardı. Bu yöneticinin önerisi ile ilçe yöneticileri atanırdı. İlçelerin toplam sayısı 572 idi. İlçelerden altında da köyler idari birimler olarak bulunuyordu.

Aslında Japonya’da ne İmparator, ne Şogun, hatta ne de büyük senyörler boyun eğilmiş kişiler değillerdi. Pek çok senyör (daimiyo), samurayları ile birlikte malikanelerinde oturuyorlardı. Kendi topraklarının tüm otoritesi onlardaydı. Büyüklere çok gevşek tabiiyet bağlarıyla bağlıydılar. Bu küçük senyörler ve samuraylarda hoyratlık, vahşet, acı, tutku pek çok karmaşık his birden vardı.

Malikaneleri olanlar sadece senyörler değildi. Budist manastırların da büyük malikaneleri vardı. Onlar da tüm otoriteyi temsil ediyorlardı.

Bretigny Anlaşması, 1359–62

Bretigny anlaşmasından sonra Fransa

1359 yılında Altınordu devletinde saltanat kavgaları yeniden ama çok şiddetli olarak başlamıştı. Zaten Cengiz'in ailesinin hükmettiği ve Türklerin kurduğu imparatorlukların sonunu bu aile içi kavgalar getiriyordu. Altınordu devletinde 1260 ile 1280 arasındaki 20 yıl içinde 14 Han değiştirecekti.

1360 yılında Fransa kralı II. John (Jean) oğlu Anjou dükü I. Louis'i kendi yerine İngiltere'ye rehin yollayıp, kendi esaretten Fransa'ya döndü. Aynı yıl yapılan Bretigny anlaşması ile Yüz Yıl Savaşlarının I. bölümü sonlanıyordu. Bu anlaşma ile İngilizler Bretonya'nın yarısını, Fransa topraklarının dörtte biri büyüklüğünde olan Akitanya'yı, Calais'yi, Ponthiu'yu, yani Fransa'ya tabii olanların yarısını alıyordu. Arkada dağılmış bir Fransa kalmıştı.

Ancak Bretigny anlaşması aynı zamanda İngiltere'nin elini de bağlıyordu. İngiltere savaş açsa, anlaşma geçersiz olacaktı. Diğer taraftan Veliaht Charles'ın yorumuna göre, anlaşma

İngiliz kralının Fransa'nın himayesini kabul ettiği anlamına geliyordu ki bu durumda anlaşmada İngilizlere bırakılan toprakları Fransızlar terk etmeden İngilizler giremezdi. Bu durumda Veliaht, anlaşmanın uygulamasını sonsuza kadar geciktirebilecekti

Fransa'da krallık otoritesi iyice sarsılmıştı. Veliaht ve babası kral, krallık otoritesini tekrar kurabilmek için " frank'ı " yarattılar ve paranın stabilitesini garanti ettiler. Böylece, metal paranın alaşımı ile oynama, yani değer düşürme sona erdi. Buna karşılık, hem savaş masraflarını ve hem de Kral İyi Jean'ın kurtulma parasını çıkartmak için, krallık görevlilerinin denetiminde yeni bir vergi çıkarıldı.

1361 yılı geldiğinde, Moğol baskısı altında, kuzeye kaçan Volga Bulgarlarının kurduğu Kazan kenti gelişmişti. Moğol soyluları kendi aralarında iktidar mücadelesi yapıyorlardı. Bulat-Timur, Volga Bulgarlarının oturdukları toprakları ele geçirdi. Kendine direnmeye çalışan Bulgar kentini bir defa daha yıktı. Kent, kendini toparlamaya çalıştı ise de başaramayıp, silinip gitti.

Bu yıl Kıbrıs Kralı Pierre ise Alanya'yı ele geçirmişti. Pierre buranın hakimini kendine tabi kıldı. Ama o çekilir çekilmez, Alanya Kıbrıs Krallığından önceki konumuna geldi.

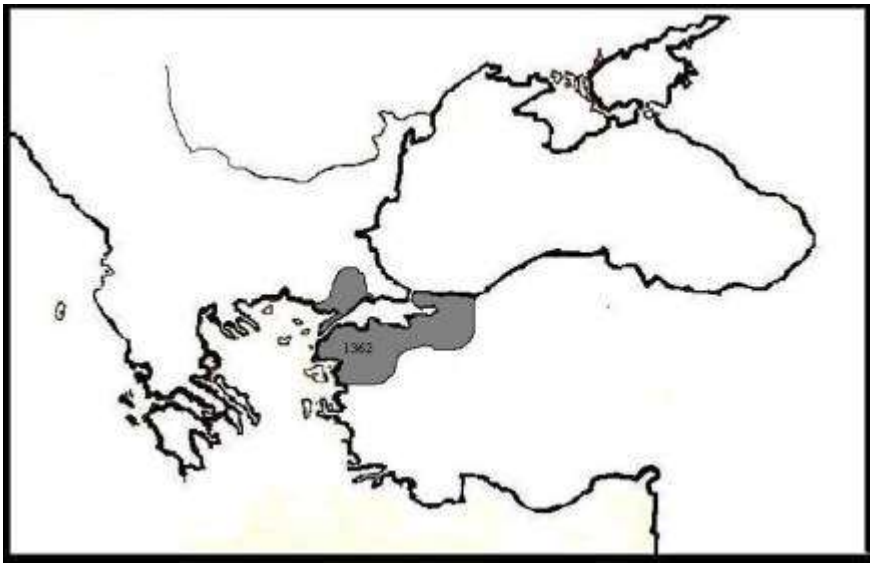
Germiyan Beyi Mehmet Beyin 1361 dolaylarında öldüğü sanılmaktadır. Onun döneminde Germiyanlar Yakup Bey dönemindeki güçlerini kaybetmişlerdi. Örneğin Aydınoğlu beyliği Mehmet Bey döneminde artık Germiyan oğullarına tabi olmaktan çıkmıştı. Mehmet Beyin ölümü üzerine tahta çıkan oğlu Süleymanşah'ın (Şah Çelebi) iki büyük rakibi vardı. Bunlar da yani Osmanlılar ve Karamanlar da birbiri ile mücadele ediyorlardı.

Bedreddin İbrahim Bey ikinci defa Karaman tahtına çıkmış, ama onun ölümünden sonra Karaman Beyliği epey sarsılmıştı. Nihayet 1361yılında Alaeddin Ali Bey Karaman Beyi oldu. Osmanlı Karaman ilişkileri de ilk defa onun zamanında başladı.

1361 yılına kadar İngiltere'de resmi dil Fransızcaydı. Kral III. Edward, bu tarihte İngilizceyi İngiltere'nin resmi dili yaptı.

1362 yılında Anjou dükü I. Louis İngiltere'den kaçtı. Bunun üzerine II. John verdiği sözü tutarak, yiğitçe esarete, İngiltere'ye geri döndü.

Orhan Beyin ölümü, 1362

Osmanlılar 1362

Orhan Bey 1362 Mart ayında öldü. Bursa'da anıtkabire dönüştürülen eski bir Bizans manastırına gömüldü. Orhan Bey zamanında Osmanlı devleti hala ailecek yönetiliyordu. Aile, amcalar, yeğenler, kardeşler, oğullar ve hatta kızlar devletin büyümesi ve doğru yönetilmesi için ellerinden geleni yapıyorlardı. Osmanlı ailesinden pek çok kişi savaş meydanlarında ölmüştü. Yeni ele geçen topraklar hemen aileden birinin yönetim ve denetimine bırakılırdı. Ailenin başı ölünce yerine ailenin en yetenekli üyesi geçiyordu. Bu kişinin oğul olması şart değildi.

Mal ile ilgili bir sorun, aile meclisinde sonuçlandırılırdı. Orhan Bey Mekece'de bir zaviye kurup, geçimi için tekkeye toprak tahsis etmişti. İlgili belgeyi, Orhan beyin erkek kardeşleri, oğulları ve kız kardeşi ve kız yeğeni birlikte imzalamışlardı. Bu sırada kadın hala eski Türk geleneklerinden gelen etkili ve yetkili yerini muhafaza ediyordu. Şeriatın kadına ait hükümleri ortalıkta görülmüyordu.

Orhan Bey döneminde Osmanlıların İlhanlılara tabiliğinin devam ettiği anlaşılmaktadır. 1350 tarihli bir tahrir defterinde Orhan Bey İlhanlılara borçlu şefler arasında sayılmaktadır (11 Mart 1350 – 27 Şubat 1351). Yine tahrir defterlerinden görüldüğü gibi hem Orhan Bey ve hem de babası Osman Bey, Sultan değil Bey unvanı taşımaktadırlar. Bu konuda Karamanoğullarının Osmanlıya yazdıkları bir mektup olduğu söylenir. Karamanoğlu Ali Bey Murat Hüdavendigar'a şöyle yazmıştır: " Senin babanı Germiyanoğullarının elinden kurtaran Karamanoğlu değil mi? Osman Beye alem ve nakkare vererek bey yapan da Karamanoğlu değil miydi? ". Böylece Karamanoğlu Ali Bey, bunu herkesin bildiği bir gerçek gibi yazmıştır.

Osmanlılar kendilerini Gazi yani inançları için (Müslümanlık) mücadele eden kişi olarak tanımlamaktan çok hoşlanıyorlardı. Osman olsun Orhan olsun kendilerini İslam dinini yaymaya adamış şefler olarak sunmuşlardı. Çevrelerini de gazaya yönlendirmişlerdi. İslam'ın üstünlüğünü kabul etmeyen kafirleri sindirmek gerekiyordu. Orhan Bey, iman için cihada katılanların ve savaşanların Sultanıydı. Ama bütün bunlar sözdeydi. Çünkü Osmanlı Orhan Bey döneminde Bizans ile kol kola çok savaşmıştı. Yani amaç kişisel menfaatlerdi. Hıristiyan ordularında Türkler, Osmanlı ordularında Hıristiyanlar vardı. Bazen Hıristiyanlar dost, başka Müslüman beylikler düşman oluyordu.

Bu dönemde Bursa'da, İznik'te ve Osmanlıların eline geçmiş diğer kentlerde camiler, hanlar, hamamlar, medreseler, aşhaneler, köprüler yapıldı. Bunları sadece hükümdar değil, ailesi ve yüksek görevdeki kişiler de yaptırıyordu. Orhan'ın eşi Nilüfer Hatun Bursa – Mudanya yolunda bir mescit ve bir köprü yaptırmıştı. Orhan beyin kardeşi Alaeddin Bursa'da bir tekke ve bir mescit kurdurdu. Orhan Beyin oğlu Süleyman Paşa İznik'te bir medrese ve İzmit'te bir hamam yaptırdı. Lala Şahin Paşa da, Bursa'da medrese, Kirmasti (Mustafakemalpaşa) da bir cami, bir zaviye ve bir medrese yaptırdı.

Orhan Gazi Türbesi

Osmanlı başkenti Edirne, 1362, 1363

Edirne

1362 yılında Osmanlı tahtına Sultan Murat geçti (1362 – 1389). I. Murat tahta geçmeden az önce Ankara kentini Ahilerden teslim almıştı. Murat Ankara'yı Ahilerden alırken 1266 tarihli bir vakfiyeden anlaşıldığına göre Ahi olmuşa benzemektedir.

Murat Bey en tecrübeli, en bilgili şehzade olarak babasının yerini almıştı. Bu dönem tarihi epey karanlıktır. Ama bazı ipuçlarına dayanarak kardeşlerinin Murat Beyin beyliğini kolay kabul etmedikleri söylenebilinir. Saltanatının ilk yıllarında Murat Bey iki küçük kardeşi ile savaşmış ve onları öldürtmüş olmalıdır.

Bu sırada Osmanlıların toprak kazancı büyük bir hızla devam ediyordu. Sultan Murat, Constantinopolis'in önemini kavramıştı. Bizans'ı kuşatmaya karar verdi. Lala Şahin Paşa Sazlıdere'de Edirne Tekfurunu yendi ve Edirne'yi kuşattı. 1363 yılında Edirne ve arkasından Filibe ele geçirildi. Merkezi Filibe olmak üzere Rumeli Beylerbeyliği kuruldu. Bu fetihlerde başrolü oynayan Lala Şahin Paşa ilk Rumeli Beylerbeyi oldu. I. Murat Cenevizlilerle anlaşarak, Trakya'ya büyük sayıda Türk göçmeni geçirdi. Edirne Osmanlıların Avrupa

başkenti oldu (1368). Edirne'nin tam olarak hangi tarihte Osmanlıların eline geçtiği çok kesin olarak bilinmemektedir. Halil İnalcık Edirne'nin Murat Hanın şehzadeliği sırasında 1361 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirildiğini söylemektedir.

Hem tüm Trakya ele geçmişti ve hem de binlerce esir alınmıştı. Tutsakların fidye paralarının beşte birinin devlete verilmesi yasası olan " Pençik " yasası o zaman çıkarıldı. Batı bu kararı şaşkınlık ve korku ile izledi. Papa V. Urbanus Haçlı seferine çıkılmasını istedi.

Artık Osmanlı Beyi, diğer beylerden ve komutanlardan ayrılmış, sivrilmiş ve farklılaşmıştı. Orhan Bey döneminde başlayan bu gelişme Murat Bey döneminde iyice belirginleşti.

Yapılan akınlar sonucu Rumeli akıncı beyleri iyice zenginleşmişlerdi. Murat Bey çıkardığı " Pençik " yasası ile Saray ganimetin beşte birini alıyordu. Bu kural alınan esirleri de kapsıyordu. Böylece Bey kendi akına çıkmadığı zaman bile ganimetten pay alarak güçleniyordu. Esirlerin beşte birini almak Osmanlı Saray halkını kısa sürede çoğalttı. Bunlar kul veya köleydiler. Osmanlı ailesinin başındaki kişi, bunların tüm giderlerini cebinden ödüyordu ki bu bayağı masraflı bir işti. Giyimleri, kuşamları, silahları, zırhları devlet hazinesinden değil beyin cebinden karşılanıyordu.

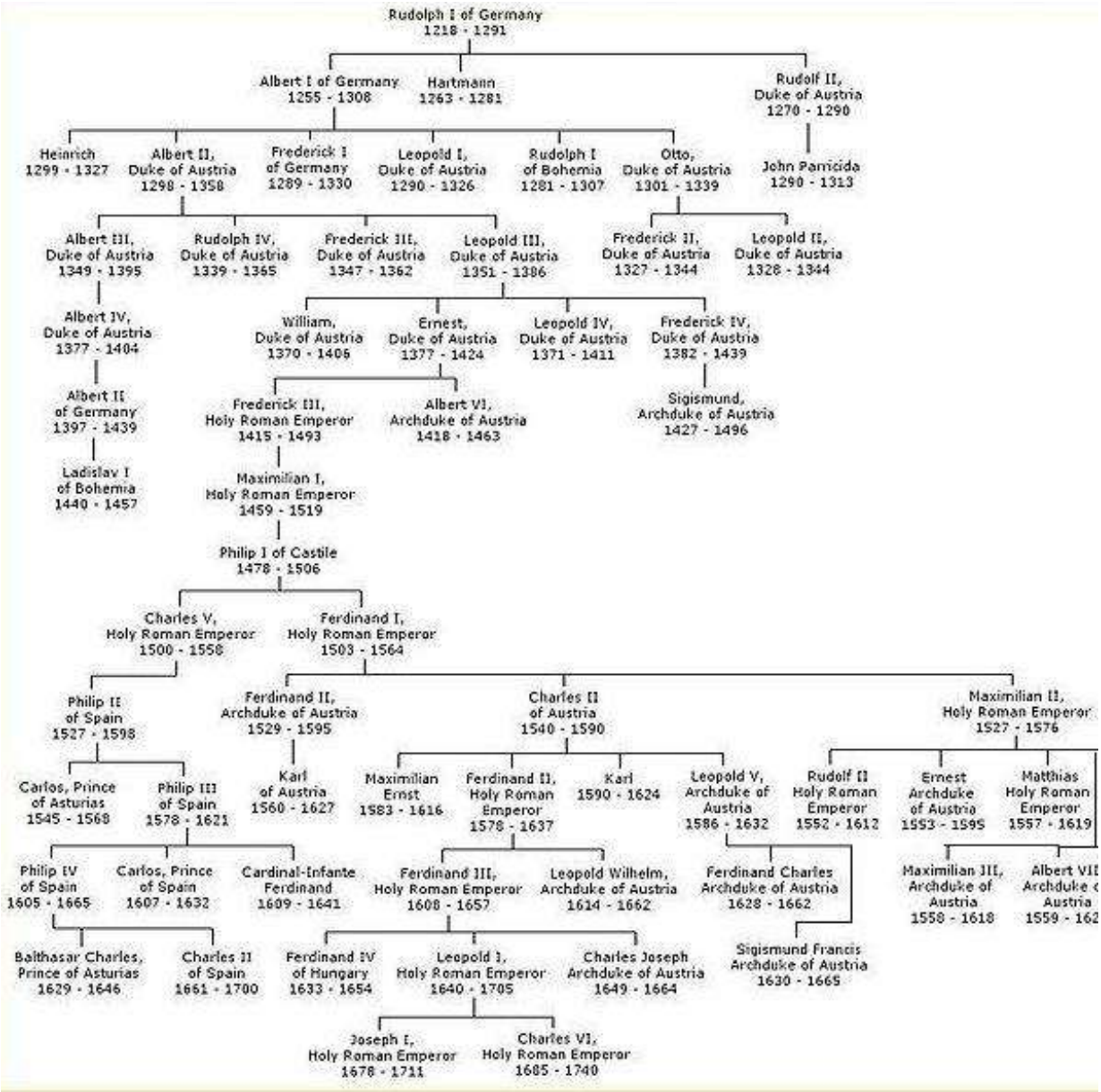
Bu kalabalıklaşma ve masraf Osmanlı beyinin diğer beylerden olan farklılaşmasını arttırıyordu. Aynı zamanda da güçlü merkez imajı, doğmak isteyebilecek yeni beylik arzularını frenliyordu.

Pençik yasasından önce tüm ganimet savaşanlarda bırakılıyordu. Zaten eski Türk geleneği de böyleydi. I. Murat Çandarlıya " Tanrı buyruğu ne ise onu uygula " emrini verince, Kara Rüstem Paşaya Gelibolu geçişinde askerden pençik toplama yetkisi verildi. Rumeli akınlarından dönenler bu vergiyi vermemek için yollarını değiştirdiler. Bunun üzerine Gazi Evrenos, sınırda pençik toplamaya başladı. Bu iş için bir de kadı atandı.

Batı, Türklerin ilerlemesi karşısında hop oturup, hop kalkıyordu. Papa, Avrupa'yı Türklerin Balkanlardan atılması için bir Haçlı seferi düzenlemeye teşvik ediyordu. Ancak Avrupa iç çelişkileri nedeniyle Haçlı seferine hazır değildi.

1363 yılında Ak Koyunlu Tur Ali Bey ölerek yerine oğlu Kutlu Bey geçti. Kutlu Bey oğlu Kara Yülük Osman Bey de Trabzon Rum İmparatoru III. Alexios'un kızı ile evlenmişti. Bundan sonra, zaten iyi olan Trabzon Rum İmparatorluğu ve Ak Koyunlu Beyliği ilişkileri, daha da iyi olarak sürmüştür. Ak Koyunlu Beyliği, etrafındaki taht kavgalarına, çıkar karşılığı katılmış ve böylece gittikçe güçlenmiştir.

Avusturya Dükalığı Habsburgların, 1363, 1364

Habsburglar

1363 yılına gelindiğinde, II. David İngiltere'ye borçlarını ödeyememişti. Londra'ya gitti ve çocuksuz ölürse İskoçya tahtının Edward veya üvey kardeşine veya Edward'ın oğullarından birine kalmasını kabul etti. İskoçlar bu koşulları kabul etmediler. Onlar hala kurtuluş taksitlerinin ödenmesinden yanaydılar. İngilizlerle, İskoçlar arasında kurtuluş koşullarının tartışması sürüyordu.

Fransız veliahtı Charles, dayısı olan Kutsal Alman İmparatoruna çok yakındı. Hem bu nedenle ve hem de Kötü Charles'ı ekarte edebilmek için, ölen Burgonya dükü yerine, İmparatorun başka bir yeğeni olan Philippe Le Hardi seçildi.

1363 yılında da Tirollü Margarethe kendi mirasçısı kalmayınca, Tirol'ü Avusturya dükü Habsburg hanedanından IV. Rudolf'a verdi. Bunun ve daha önce Avusturya Dukalığına katılan topraklarla, doğu Alplerde, bir ülkeler bütünü ortaya çıktı.

IV. Rudolf ortaçağın sonlarının en entrikacı yöneticisiydi. Viyana'nın önemini ön plana çıkartacak önlemler aldı. Privilegium maius adında çarpıtılmış bir belge hazırlattı. Bu belgeye göre Avusturya arşidüklüğe yükseltiliyor ve kendisi de birçok ayrıcalık elde ediyordu. Bu belge Germen İmparatoru IV. Karl tarafından kabul edilmedi.

1364 yılında İngiltere de esarette bulunan Fransa kralı II. John öldü, yerine V. Charles (Makul Charles, Veliaht Charles) geçti (1364 – 1380). Bretigny Antlaşması ile Edward Fransa tacındaki hak iddiasından vazgeçiyordu. Karşılığında ise Akitanya topraklarını iyice genişletiyor ve Calais'i zapt etmesi teyit ediliyordu. Gerçekte, Edward Fransa tacındaki hak iddiasından, Charles da Edward'ın yeni topraklarını geri almak isteğinden asla vazgeçmediler. V. Charles parlak bir stratejist ve çok iyi bir diplomattı. Yavaş yavaş, Fransa pek çok ülke ile anlaşmalar yaparak, İngilizlere karşı bir cephe oluşturdu.

1364 yılında Burma'da Ava Krallığı kuruldu. Moğol istilasından sonra kurulmuş olan küçük devletlerin bir kısmını birleştirmişti. Kuzey Burma'ya 1555 yılına kadar hükmetti.

Bursa, Muradiye Türbeleri

Osmanlıların Trakya'yı fetih hareketi devam ediyordu. Lala Şahin Paşa Filibe'yi, Gazi Evrenos Bey Gümülcine'yi ele geçirdiler. 1364 yılında Macar Kralı Layoş'un önderlik ettiği

Sırp, Bulgar, Eflak (Ulah) ve Bosna kuvvetlerinden yeni bir Haçlı ordusu oluşturuldu. Bu ordu Hacı İlbey emrindeki 10.000 kişilik bir Türk kuvveti tarafından Sırpsındığı (Meriç Savaşı) denilen yerde bozguna uğratıldı. Layoş mucize kabilinden kurtulmuştu. Bu kurtuluşu üzerinde taşıdığı Meryem tasvirine yordu. Macaristan'a dönünce şükran ifadesi olarak bir kilise inşa ettirtti.

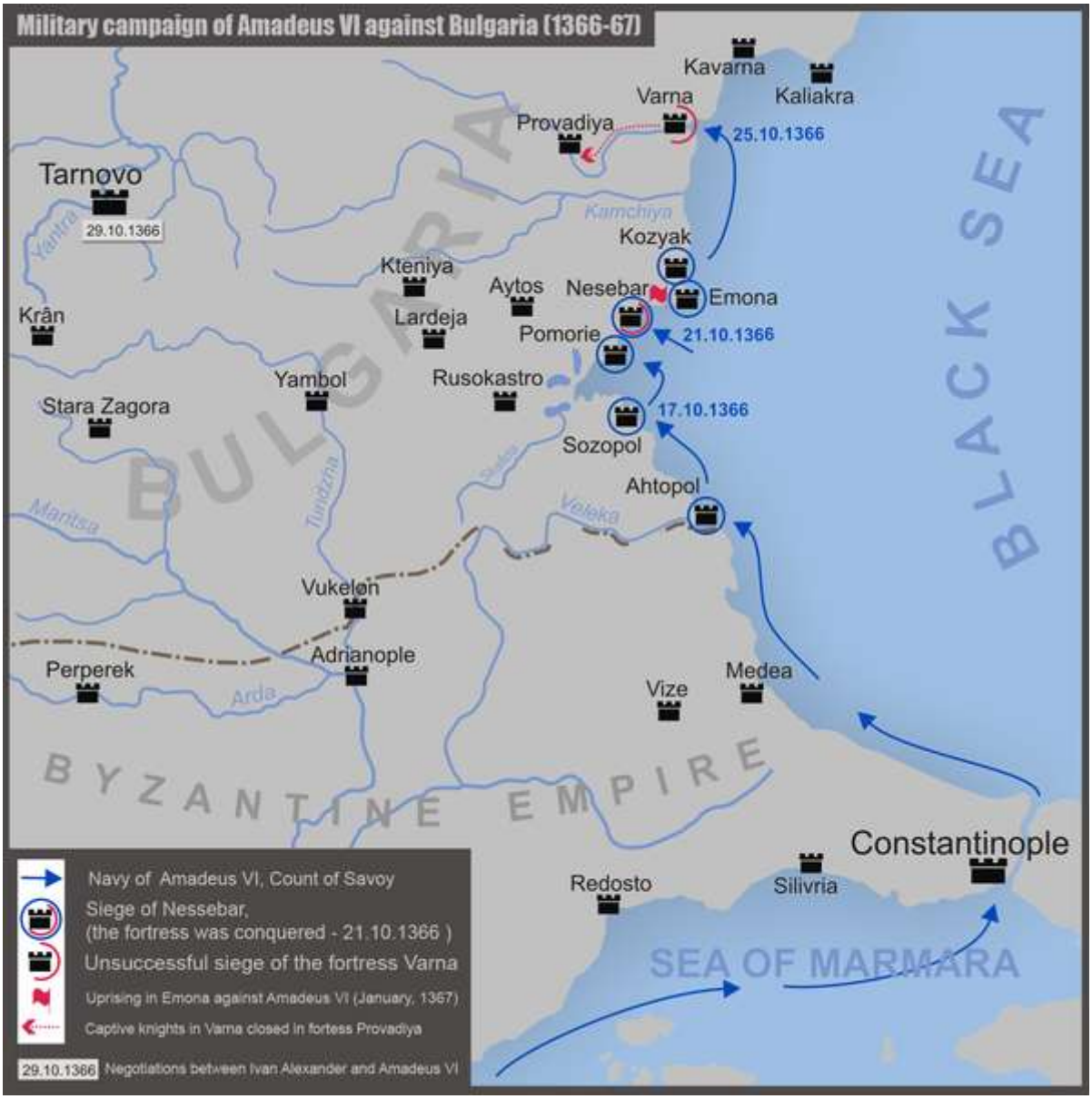
Osmanlılar Balkanlarda ilerlerken ele geçirdikleri kentlerin surlarını yıkıyor, kenti Osmanlıların yeni üssü haline getiriyorlardı. Bu yeni topraklara Anadolu'dan getirttikleri Türkleri yerleştirerek, nüfus yapısını değiştiriyorlardı.

Şimdi Osmanlıların Avrupa Başkenti Edirne iken, Asya başkenti Bursa çoktan mamur bir kent olmuştu. Uzun bir süre, İstanbul'dan sonra Osmanlıların en güzel kenti olan Bursa'yı şimdiki gibi düşünmemek lazımdır. Bursa o güzel ve tarihi havasını 1950'lerden sonra kaybetmeye başlamıştır.

Kentteki Osmanlı anıtları ters T yapısındadır. Art arda sıralanan salonlardan en sondaki en büyük olandır. Buradan dış avluya çıkılır. 1339 yılında Orhan Camii, 1366 yılında Hüdavendigar Camii, 1390 yılında Yıldırım Camii, 1424'de Yeşil Cami yapılmıştır. 1396 ile 1400 yılları arasında inşa edilen görkemli, cüretkar ve özenli Ulu Cami, dikdörtgen tabanı ile diğerlerinden ayrılır. Bursa'daki eserlerin çoğunun içinde ve bazen dışında çiniler kullanılmıştır. Bu çinilerin hepsi harikadır. Muradiye bahçelerinde Osmanlı şehzadelerinin mezarları vardır. Bu şehzade mezarları topluluğu, güzel bir anıtlar topluluğudur.

1364 yılında Krakovi üniversitesi kuruldu.

Savoy Dükü, 1364-68

Savoy Kontu Amadeo'nun askeri harekatı

1364 yılında Bizans artık Türkler tarafından iyice sıkıştırılmıştı. Bizans içinde Latinlere karşı olanlar gibi onlardan yana olanlar da vardı. Latin yanlıları Latinlerin Bizans'ın yardımına gelmeleri gerektiğini söylüyordu. " Durum ortadaydı. Latin yardımı gelmez ise kent düşecekti. Kent düştükten sonra Osmanlılar ile Altın Ordu birleşerek, Avrupa üzerine yürüyecekti. Latinler şimdi Constantinopolis'de çarpışmazlarsa yakında kendi topraklarında dövüşürlerdi ". Kent o günlerde düşmedi ama gün geçtikçe kendine güvenini de kaybediyordu.

Sultan Murat 1365 yılında Edirne'yi devletin başkenti yapmıştı. Osmanlıların Avrupa topraklarındaki genişlemeleri kolonizasyon ile birlikte atbaşı gidiyordu ve sağlam adımlar atılıyordu. Bizans Papa'ya ve diğer devletlere başvurarak yardım istiyordu. Ama kimse yardıma gelmiyordu.

Bu srada Anadolu'nun doğusunda, Eretna Beyi Mehmet Beyin veziri Hoca Ali Şah isyan etti. Mehmet Bey Memluklardan yardım istedi. İstediği yardımı alan Mehmet Bey Hoca Ali Şahı yendi ve Hoca savaş meydanında öldü. Ancak Eretna emirleri serbest hareket etmeye alışmışlardı ve bu sonuçtan memnun değildiler. Aralarında anlaşarak Mehmet Beyi tahtan indirdiler yerine oğlu Alaeddin Ali Beyi geçirdiler (1365).

Artuklular Mardin'i kuşatmışlardı, Kara Koyunlu Beyi Bayram Hoca Artukluları bozguna uğrattı. Kara Koyunlular, Celayir hükümdarı Üveys'e şikayet edildiler. Üveys de Kara Koyunlular üzerine bir cezalandırma harekatı yaptı. Bundan sonra Bayram Hoca Üveys'e vergi ödemeye başladı ve Celayirlere uyruk oldu.

1365 yılında Aydınoğlu Beyliğinde Hızır Beyin ölümünden sonra Beyliğe en ufak kardeş İsa Bey geçti. Bu sırada Karamanoğlu Alaeddin Beyle Hamidoğlu İlyas mücadele ediyorlardı. Germiyanoğlu Süleymanşah Hamidoğullarına yardım ederek topraklarını geri almasını sağladı. Böylece Germiyanoğulları Karamanoğulları ile sınır komşusu olmaktan kurtulmuşlardı. Ancak Germiyanlar ile Karamanlıların arası iyice açılmıştı. Süleymanşah'da Karamanlara karşı Osmanlı dostluğunu geliştirdi.

Konya, Kayseri ve Niğde çevresinde yerleşmiş Moğol oymakları iyice güçlenmişlerdi. Epeydir, Anadolu Beylikleri arasında yapılan savaşlarda Çaykazan, Samagar, Barımbay gibi Anadolu'ya yerleşmiş Moğol oymakları ön planda rol oynamaya başlamışlardı. Karaman Beyliğinin gücü bu Moğollar ile Bayburt, Turgut, Kosun gibi göçebe Türk aşiretlerine dayanıyordu. Moğol aşiretlerinin büyük çoğunluğu hala Şaman dinine bağlıydılar.

1365 yılında Dalmaçya kıyılarının güneyindeki Dubrovnik (Ragusa) Cumhuriyeti Osmanlı himayesini kabul etti. Osmanlılar uzun zaman yıllık vergi karşılığı bu küçük devletciğin iç işlerine karışmadılar.

Papa'nın Osmanlılar üzerine yapmak istediği yeni Haçlı seferine sadece Savoie (Savoy) dükü olumlu cevap vermişti. Bizans son derecede sıkışmış bir haldeydi. Son çare olarak Bizans İmparatoru Macar Kralı Layoş'un yardımını sağlamak için Macaristan'a gitmeye karar verdi. 1366 ilkbaharında Constantinopolis'ten Macaristan'a hareket etti. İlk defa Doğu Roma İmparatoru yanında ordusu olmadan yabancı bir ülkeye yardım istemek için gidiyordu.

Macar Kralı Layoş (Lajos), Bizans İmparatorundan Katolik olmasını ve hatta Katolik usulde tekrar vaftiz olmasını istedi. V. İoannes eli boş dönerken, Vidin'de Bulgarlar da onun Bulgaristan'dan geçişini yasakladılar. Bu kötü durumdan İmparatoru dayısının oğlu Savonyen Kontu Amadeo (Amedee de Savoie) kurtardı.

Savoy dükü denizden gelerek Gelibolu'nu Osmanlıların elinden aldı ve Bizans'a verdi. 1366 yılında Amadeo, ele geçmiş olan Gelibolu üzerinden Bulgaristan'a yürüdü. Karadeniz'de pek çok kenti ele geçirdi. Bunun üzerine Bulgarlar Bizans İmparatorunu serbest bıraktılar ve Mesembria ile Sozopolis'i terk ettiler. Gelibolu 1379 yılına kadar tekrar Osmanlıların olamadı.

Savoy (Savoie) Dükünün saldırısı Bulgar Kralı Şişman'ı çok zor durumda bırakmıştı. Osmanlılar ve Bulgarlar müttefik olup, iş birliği yaptılar.

Gelibolu'nun kaybı Osmanlılar için çok ağır oldu. I. Murat'ın donanması yoktu. Asya tarafına sıkışıp kalmıştı. Trakya'ya geçebilmek için Cenevizlilerin veya Venedikliler gibi denizci devletlerin himmetine ihtiyaçları vardı. Bu iş böyle 10 yıl sürdü.

Çok uzun zamandır ipekçilik Bursa ve havalisinde iyice gelişmişti. Enfes kumaşlar dokunuyordu. Cenova ve hemen peşinden Floransa ipek sanayini aldılar. İşte bu ipek sanayi Floransa'yı Floransa yapacaktır.

1366 yılında Kıbrıs Kralı Pierre tekrar Alanya'yı ele geçirmeyi denedi ise de başarılı olamadı. Buna karşılık Karaman Beyi Alaeddin Ali Bey, Kıbrıs'ın elindeki Korykos'u (Kız kalesi) kuşattı. Karamanlarla birlikte hareket eden Moğol komutanı Yelboğa Nasıri öldü. Karamanlar da geri çekildiler.

1366 yılına gelindiğinde Dulkadıroğlu Halil Bey Malatya'yı kuşatıp alamamış ama Harput'u Eretnalılardan almıştı. Bu hareketlenme Memlukları rahatsız etti. Bir ordu yolladılar. Halil Bey Memluklardan özür diledi, onlar da affetti.

V. İoannes serbest kaldıktan sonra Amedee, Türklerden Enneakossia'yı (Küçükçekmece) aldı, Kaloneyro'daki (Büyükçekmece) askeri tahkimatı yıktı. Eline geçen bütün yerleri Bizans'a devrederek, geri döndü.

1367 yılında Kara Timurtaş Bey Bulgarlardan Kızılağaç ve Yanbolu'yu, Lala Şahin İhtiman ve Samakov'u, I. Murat'ta Aydos, Karinabad, Süzebolu kasabalarını aldı. I. Murat ayrıca Bizans'tan Hayrabolu'yu aldı.

1368 yılında Japon tahtına İmparator Chökei çıktı. Timur'da Semerkant tahtına oturmuştu.

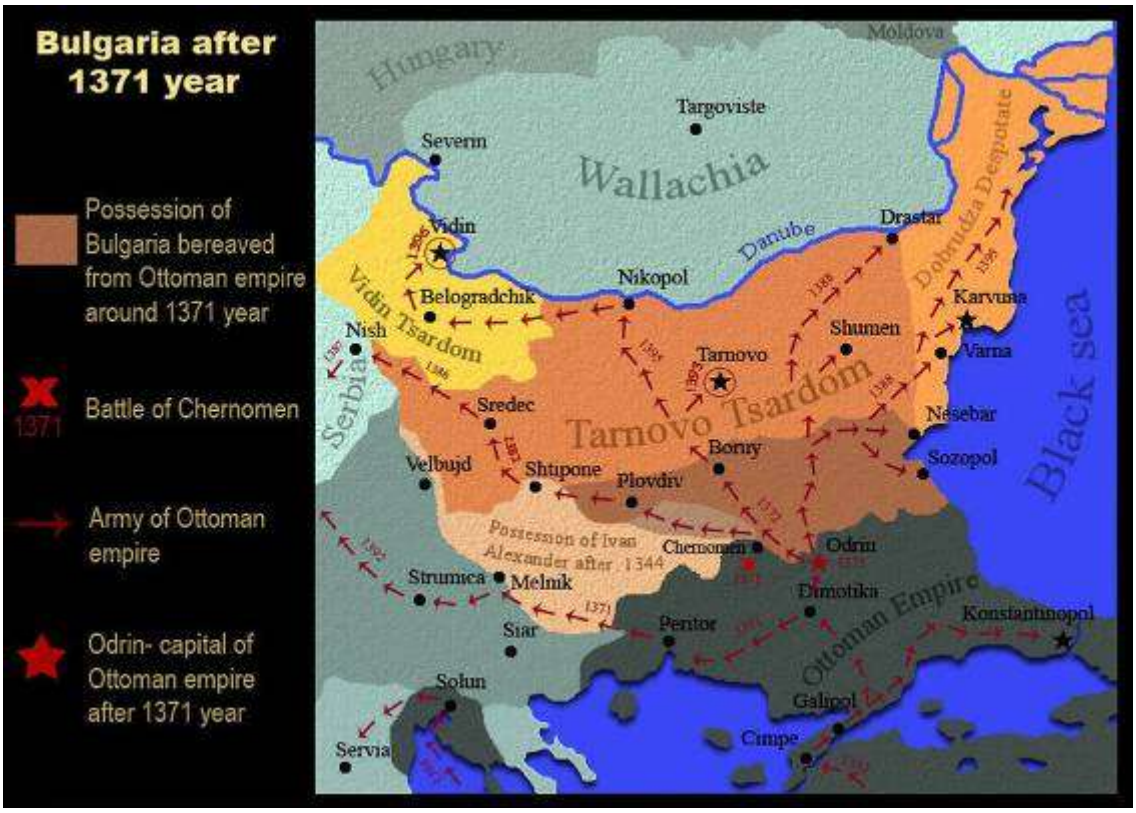
Çin'de Çe Yuang-Çang kuvvetleri ile İmparatorluk kuvvetleri arasındaki savaşlar ve çatışmalar 1365 yılından 1368 yılına kadar sürmüştü. Sonunda bütün güney ayaklanmış ve kuzeye yürümüştü. Beijing nerede ise savaşmadan isyancıların eline geçti. Moğollar, hükümdar ve yakınları atlarına atlayıp, ta Moğolistan'a kadar kaçtılar. Moğol garnizonlarından fırsat bulanlar kuzeye doğru çekildiler. Bazı mukavemetler olmuş ise, bunlar bağımsız kabile reislerinin batıdaki kişisel dirençleriydi.

Bu yıllarda kuzeyden gelecek yeni istilaları önlemek amaçı ile Büyük Çin Seddi ile ilgili çalışmalar başladı.

Moskova prensliği Litvanya'nın ve Altınordu'nun yardımları ile Tver'e hucum etti.

Fransa'da milli kütüphane kuruldu. Bu yıllar da İngiltere'de, Oxfordlu bir din bilgini, Wycliffe (1320 – 1384) (Wyclif) sivriliyordu.

Avrupa'da Savaş Şirketleri, 1369-71

1371 Bulgaristan'ı

1369 yılında, İngiltere kralı III. Edward, sudan sebeplerle Bretigny Antlaşması koşulları yerine getirmediği gerekçesiyle, Fransız kralı V. Charles'a bir defa daha savaş ilan etti.

Ancak V. Charles'ın hükümdarlık döneminde, İngilizler sürekli olarak geri çekildiler. Bretonya dükleri Fransa tahtı ile arabuluculuk yapıyordu. Breton askeri, Bertrand du Guesclin Yüzyıl Savaşlarında en başarılı Fansız generallerden biri haline geldi.

Yüz Yıl Savaşları içinde, giderek feodal ordular yetersiz hale gelmişti. Yerlerini meslekten savaşçılar aldılar. Savaş şirketleri (Compagnie) bir kurum olarak ve profesyonel savaşçılar (routier, rutie) bir sosyal kişilik olarak ortaya çıktı. Rutieler savaşta kralın silahlı adamlarına katılıyor, savaş yokken oradan ayrılıp, başka yere gidiyorlardı. Savaş çıkınca savaş şirketleri kiralanıyordu, savaş yokken başkasına gitmesinler diye onlara tazminat ödendiği de oluyordu.

Bu sırada İran'da Şirazlı Hafız yaşıyordu. Hafız'ın doğum tarihi belli değildir, ölümü 1390 yılında olmuştur. Nasıl eğitildiği bilmiyoruz. Ancak, şiirlerine bakarak zamanının kültürünü bildiği anlaşılmaktadır. Hafız sadece İran'da değil, çevre ülkelerde de ünlenmiş bir şairdi. Hafız şiirde gazel türünü kumuştur. Şiirlerinde insan sevgisi, insanın yaşamı, sevinci ve günlük olaylar vardır. Hafız İran şiirini destan ve masal dünyasından alıp, bu dünyaya geri

getirmiştir. Gerçekçidir. Düzen bozukluklarını, vefasızlıkları, devlet adamlarının kötü davranışlarını gazellerinde işlemiştir. Hafız, bundan sonra hem İran ve hem de Türk şiirini asırlarca etkileyip, duracaktır. Ondan sonra, onun tarzında pek çok şair şiir yazacak ama hiçbir şair onun mertebesine erişemeyecektir.

Osmanlılar Trakya'da Edirne, Dimetoka ve Filibe gibi en önemli kentleri ellerine geçirmişlerdi. Bu kentlerden Bulgaristan ve Makedonya'ya yönelik saldırılarını sürdürüyorlardı. Trakya'da Osmanlı ilerlemesi kesintisiz değildir. Özellikle ilk yıllarda, Balkanlardaki kuvvet dengelerindeki dalgalanmalara bağlı olarak, Osmanlının elindeki bazı yerlerin tekrar eski sahiplerine geçtiği olmuştur. Balkanlardaki devletler birbirleri ile veya İtalyan kentleri ile anlaşabildiklerinde Osmanlılar savunmada kalıyorlardı. 1364 tarihindeki Sırp Sındığı ve 1371 tarihindeki Çirmen savaşları, birleşik Balkan ordularına karşı Osmanlıların başarılı savunma savaşlarıdır.

Çin’de Yerli Hanedan

Nanjing kent surları

1368 yılı geldiğinde Çin’deki devrimci hareket Çu Yuan-çang’ın yönetimi ve sert disiplini altında bütün güney Çin’e egemen olup, Pekin’i almıştı. Son Moğol imparatoru atalarının topraklarına kaçtı. Devrimciler de imparatorları ile birlikte kaçmayan bütün Moğolları acımasızca bire kadar öldürdüler.

Çin, tarihi boyunca, hep kuzey’den gelen fatihlerle ve kuzeyli hanedanlarca yönetilmişti. Bir yüz yıldır da, yine Kuzeyden gelmiş olan ve askeri bir aristokrasi kuran, Moğollar Çin’e hakim olmuştu. Ama şimdi, tarihinde ilk defa, Çin’in içinden çıkan bir güç Çin’e egemen oluyordu. Bu güç hem Güneyden Kuzeye egemen oluyordu ve hem de devrimci bir hareketti. Çu Yuan-çang, Hong-vu adını alarak Ming hanedanını kurdu. Hong-vu (1368 – 1398), Çin’in ulusal değerlerine sahip çıkarak ulusal bir tutum aldı. Kendini de 400 yıl önce son bulmuş bir hanedan olan Tanglara bağladı.

Çu Yuang-çang yani Hong-vu Çin tarihinde köylüden imparator olan üçüncü kişiydi. Birincisi Han hanedanının kurucusuydu, ikincisi “ Beş Sülalenin “ ilkini kuran kişiydi. Çu isyanına karşı Moğollar ırklarını öne çıkaran kanunları uygulayınca, hareket ulusallaşmış ve yabancılara karşı bir tavır almıştı. Hareket Jendrilerin katılımı ile de hanedan değişikliği hedefleyen bir hareket haline gelmişti.

Zhao (Chao) Meng Fu, Sonbahar renkleri

Ni Zan (Tsan), Su ve bambu

Çinde Yuan hanedanı (1271 – 1368) sırasında edebiyat, mimari ve diğer sanat dallarında gelişmeler devam etmişti. Bunlar yer yer okuyucuya hatırlatılmıştır. Çin'de Moğol döneminin en önemli ressamı Chao Meng-fu (Chao Chung-mu)'dur. Ressam 1254 ile 1322 yılları arasında yaşamıştır. Önemli bir ressam olan Ni Tsan (1301 – 1374) da vardır.

Moğollar ile birlikte Çin'de halı dokumacılığı da gelişmiştir. Eskiden çuhadan yapılan halıların yerini hakiki dokuma tezgahları almıştır.

Çin’de milliyetcilik

Çin Seddinden bir kısım

Ming orduları savaşmak istemeyen Moğollar karşısında çok kolay ilerlemişlerdi. Moğollar artık biran önce savaş olmayan, sakin ülkelerine dönmek istiyorlardı. Öyle de oldu.

Bu başarılar, Çinlilerin eski gibi kendilerine olan güvenlerini geri getirdi. Çin yeniden üstünlük hissine kavuşmuştu. Kendine güvenleri geri geldikçe Moğolların kendi ırklarını yücelten kanunları da tepkilerini çekiyordu. Buradan büyük bir yabancı düşmanlığı çıktı. Ming hanedanı boyunca yabancılara karşı hep nefret duyuldu.

Çin Ming hanedanı boyunca kendini yabancılara kapadı. Yabancılar aşağı kültürden insanlar, barış düşmanları olarak görüldüler.

Moğollar Çin’den atılmıştı ama sıra Moğolların kendi ülkesine gelince, orada Moğolları yenmek mümkün değildi. Buna karşın Çin’e yapılan Moğol akınlarının da sonu gelmiyordu. Ming hanedanı bu bıktırıcı saldırılara karşı, Çin seddini onarmaya ve yer yer yeniden yaptırmaya başladı. Duvar şimdi yabancı düşmanlığının bir abidesi idi. Kuzey akınlarına ilave güneyde ve doğuda Japon korsanlarının talanı başlamıştı. Japon korsanları bir afetti.

Yabancıların Çin’e durmadan yapılan bu saldırıları, yabancı düşmanlığını körüklüyordu. Japon korsanlarının akınları bittiğinde, Avrupalılar geleceklerdi. Yani Çin’e yabancı tehdidi hiç bitmiyordu.

Damat, 1369

Bibi hanım (Saray Mülk Hanım) medresesi

1369 yılında İngiltere ve İskoçya arasındaki İskoçya'nın kurtuluş koşulları hala tartışılıyordu. Fransa ile yapılmakta olan savaşın bastırması nedeniyle, İngilizler eski koşullardan geri çekildiler. Yeni maddelerde İskoçlar tarafından toplam ödenecek meblağ olan 100.000 merk den daha önce ödenmiş miktar olan 44.000 merk düşürülüyordu. Geri kalanı İskoçlar 14 yılda ve yılda 4.000 merk olarak ödeyeceklerdi.

Papa kiliselerin birleştirilmesi konusunu Bizans İmparatoru V. İoannes ile bizzat görüşmek istedi. Bunun üzerine V. İoannes Ağustos 1369 yılında Roma'ya geldi ve Ekim ayında büyük bir törenle Katolik oldu. Ancak Constantinopolis kilisesi buna şiddetle muhalefet ediyordu. Bizans imparatoru V. İoannes Palaiologos, hatırlanacağı gibi, Venedik'ten borç almıştı. 1369'da Venedik'i ziyaret ettiği sırada ödemediği borçlarından dolayı tutuklandı.

1369 yılına doğru Timur ile Emir Hüseyin'in arası iyice açıldı. Timur, Cengiz soyundan Suyurgatmış'ı tahta oturtup, Hüseyin'in üzerine yürüdü. Hüseyin Belh kalesinde kuşatıldı. Hüseyin Mekke'ye gitmek istiyordu. Uzun müzakerelerden sonra Hüseyin'in aman ile teslimi ve Mekke'ye gitmesine müsaade edilmesi kararlaştırıldı. Ancak Emir Hüseyin Timur'a güvenmiyordu. Gece kaleden gizlice çıkıp, bir caminin minaresine sığındı. Ancak tamamen tesadüf eseri atı kaybolan biri, atını ararken etrafı görmek için minareye çıkınca, Emir

Hüseyin'i görmüş oldu. Emir adama para verdi, vaatlerde bulundu ve gördüğünü söylemeyeceğine dair yemin ettirdi. Ancak adam minareden inince durumu Timur'a haber verdi. Timur Emiri öldürüp öldürmemekte tereddüt ederken, beylerinden biri gelerek kardeşinin kanını dava edip, kısas istedi. Bunun üzerine Emir Hüseyin ve iki oğlu kısas olarak öldürüldüler. Kadınları, çocukları ve hazinesi Timur'un eline geçti. Timur Hüseyin'in karı veya cariyelerinden dördünü kendi yanında alıkoydu, diğerlerini beylerine dağıttı.

Timur'un yanında alıkoydukları arasında Kazan Hanın kızı Saray Mülk Hanım da vardı. Saray Mülk Hanım çocuğu olmamasına rağmen Timur'un hareminin baş hatunu oldu. Böylece Timur da Han ailesine damat oluyordu. Han soyu ile olan ilişkiyi belirtmesi için gurkan (damat) unvanını kullanıyordu.

Emir Hüseyin'in ölümünden sonra, Timur Maveraünnehir'e tek başına hakim oldu ve Semerkant'a gelerek tahta çıktı. Timur, yedi senede İran'ı hakimiyeti altına aldı. Azerbaycan, Irak-ı Acem ve Arap Irak'ını ele geçirdi.

Cengiz soyundan gelmediği için Han unvanını kullanmadı, Emir unvanı kullandı. Ama bu unvanı kullanması, arkasında devasa Çağatay İmparatorluğunun olduğunu da anımsatıyor ve düşmanlarının yüreğine daha azla korku salıyordu. Çağatay Hanı Timur'un elinde bir kuklaya döndü. Onun istediği her fermanı imzalıyordu. Çok güçlü idi ama Cengiz Hanın kanunlarını kaldırıp yerine şeriat ilan etmeye cesaret edemedi. Ülke hem Müslüman ve hem de Şaman olarak devam etti.

1369 yılına geldiğimizde Osmanlılar Doğu Trakya'nın tümünü ellerine geçirmişlerdi.

Kabartma Harf, 1370

Oyun Kartı 1499 lerde Çin'de basılmış

1370 yılları çıvarında, Burgonya'da, bir tahta parçası üzerine kabartma harfler oyuldu. Mürekkep ve sıkıştırma ile 1 sayfalık bir metin çoğaltıldı. Bu buluşun peşinden dini resimler ve oyun kağıtları basımında bu teknik kullanılmaya başlandı. Halbuki Batı Avrupa basılmış eserlerle nerede ise bundan 1 yüzyıl önce tanışmıştı. İlkel uygulama için süre gerekmişti. Ancak bu teknik daha baskı yapılabilmesi için yeterli değildi. Bunun için 70 – 80 yıl daha gerekecekti.

1370 yılında güney Hindistan'da Vijayanagar devleti egemen oldu.

V. İoannes, Bozcaada'nın Venedik'e verilmesi karşılığında mali yardım istiyordu. Başkent Constantinopolis'te ona vekalet eden oğlu Andronikos Bozcaada'nın verilmesine karşı çıktı. İmparator çok zor durumdaydı. İmparatoru düştüğü durumdan Selanik'te hüküm sürmekte olan oğlu Manuel kurtardı. İmparator 2 yıllık bir ayrılıktan sonra Ekim 1371 tarihinde geri döndü. Hiçbir şey elde edememişti.

Artık İskoç kralı II. David'in hem senyörleri ve hem de halkın nazarında hiç itibarı kalmamıştı. 1371 yılında öldü. 1370 yılında İspanya'da Yüz Yıl Savaşları devam ediyordu. Bir yanda Kastilya ve Fransa, diğer yanda Portekiz ve İngiltere vardı. Bu yıllarda İngilizler en iyi generallerini Fransa'da yitirmişlerdi.

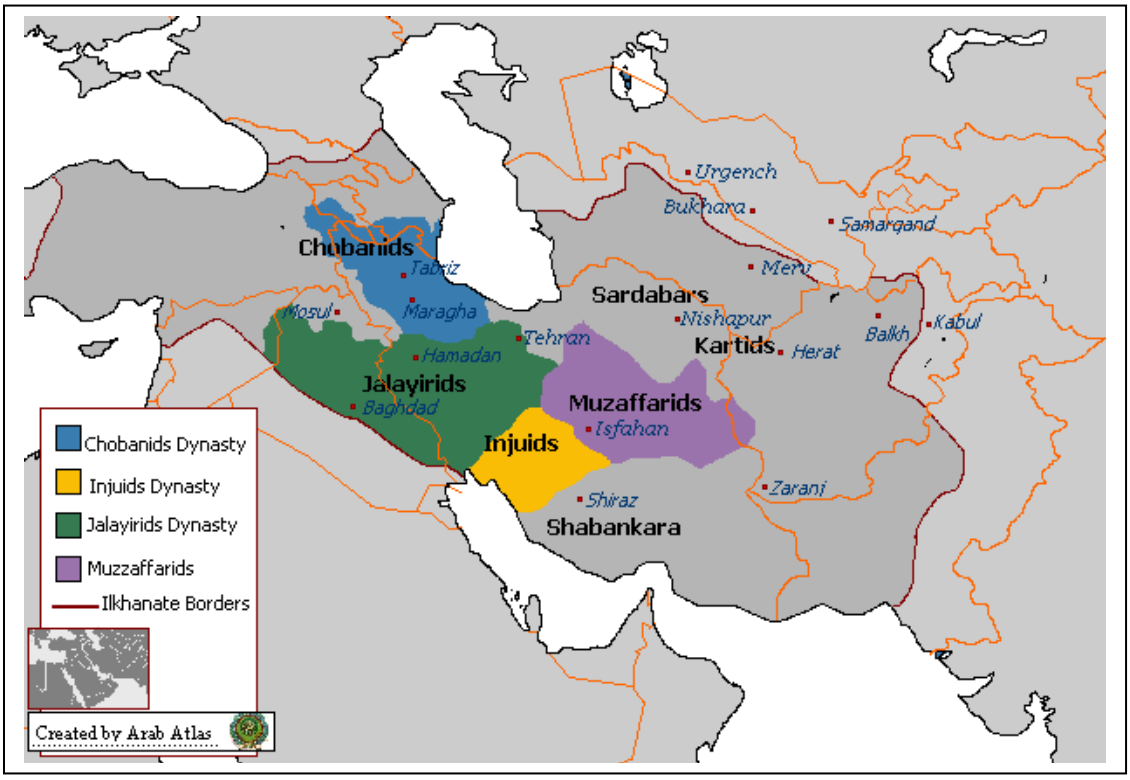
Osmanlıların Trakya'daki başarıları sonunda Sırp Prensleri birleşerek, Osmanlı tehlikesini bertaraf etmek istediler. V. İoannes Constantinopolis'e dönerken, 26 Eylül 1371 tarihinde Meriç kıyısında Çirmen'de (Çernomen) Osmanlı ordusu Sırp kuvvetlerini büyük bir bozguna uğrattı. Bizans imparatoru V. İoannes Palaiologos, 1371'de Osmanlılar Makedonya'nın büyük bölümünü ele geçirince, Osmanlıların egemenliğini kabul etmek zorunda kaldı. Bizans

Osmanlılara yaklaşık 7500 Venedik altını haraç ödeyecek ve Osmanlı ordusuna asker verecekti. Balkanlardaki diğer devletler de Bizans'ın peşinden Osmanlı üstünlüğünü kabul ettiler.

İngiltere kralı III. Edward'ın yaşayan üçüncü oğlu Prens John of Gaunt, 1. Lancester düküydü. John of Gaunt'un Katherine Swynford ile uzun süreli ve resmi olamayan bir ilişkisi olmuştu. Bu çiftten John Beaufort doğdu. Normal olarak gayri resmi çocukların İngiltere tahtında hak iddiası yoktu ve olamazdı.

Lehistan'da 403 yıldır Piast hanedanı hüküm sürüyordu. 1370 yılında son kralın çocuğu olmadığı için, yeğeni Maceristan Kralı Layoş (1370 – 1382) getirildi. Layoş Fransız Kraliyet hanedanı olan Capet-Anjou hanedanındandı. Buna ilave Layoş'un büyük kızı Macaristan, küçük kızı Hedvige Lehistan Kraliçesi oldular. Bundan sonra Lehistan ve Litvanya birleşmişlerdir. Artık Lehistan Kralı aynı zamanda Litvanya Büyük Dükasıdır.

Halkı yıldırma taktiği, 1371–74

1371 yılında Kydones, Bizans İmparatorundan İtalya'ya gitmek için izin istedi. Demetrius Cydones (1324 – 1397, Demetrios Kydones) Bizanslı bir teolog ve yazardır. Ortodoksluk ve Roma Katolikliğinin birleşmesi için çaba sarf etmiştir. Bizans'ta iki defa başbakan olarak görev yapmıştı.

Kydones çağdaş Latin kültürünün bazı bakımlardan Bizans kültürünü aştığını kabul ediyordu. Latinler, Bizans'tan aldıkları Aristo ve Platon'u tam anlamı ile kavramışlardı. Bu sırada ise Bizans bu filozofları ihmal etmişti. Bunun sonunda Latinler bu iki filozofun düşüncelerini aşıp gitmişlerdi. Şimdi Bizans diyalektik kanıt yönteminin bir Latin icadı olduğunu sanıyordu. Halbuki bu antik Yunandan gelen bir yöntemdi.

Kıpçak bozkırındaki Altınordu devleti iç saltanat mücadeleleri ile iyice yıpranmıştı. Bunu değerlendiren Rus prensleri vermekte oldukları vergiyi kestiler (1371).

Fransız generali Bertrand du Guesclin, kırsal alanda İngilizlere karşı zaferler kazanıyor, kırsal bölgedeki İngiliz kuvvetlerini dağıtıyordu. 1372 yılında Poitiers'ı aldı. 1377 de Bergerac olmak üzere pek çok kenti ele geçirdi. İngilizler Guesclin'e " Chevauchees " denen taktikle cevap verdiler. Bu taktik, düşmandan öç almak gayesiyle, düşman topraklarını yağmalamak ve yakmak, böylece düşmanın üretimini düşürüp, moralini bozmayı amaçlayan harekat tarzıydı. Chevauchees'de düşman kuvvetleri ile savaşa tutuşulmuyor, buna karşılık korkutulan halkın büyük mülteci hareketleri yapması sağlanmaya çalışıyordu. Korkan halk, kentlere ve kalelere dolarak, hayatı yaşanmaz hale getiriyordu. Ancak bu İngiliz taktiği Fransız generali Guesclin'i durduramıyordu.

1372 yılında Balkanlarda Osmanlı fütuhatı devam ediyordu. Drama, Zihne, Serez ve Karaferye alındı. Bulgaristan krallık ailesinin üyeleri arasında bölünmüş haldeydi. Osmanlılar daha önce Karası beyliğinde yaptıkları gibi, Bulgar taht kavgalarında taraf oldular.

Bu yıl Celayirli Ahmet bir fermanla Erdebil ve çevresini " soyurgal " olarak Şah İsmail'in atası Şeyh Sadeddin'e verdi. Fermanda, buradan vergi alınmayacağı, gezgin devlet görevlilerinin o arazide konaklamayacağı, at istemeyecekleri belirtilmişti.

Şeyh Sadeddin (1334 – 1392), Safevilere ismini verecek olan Şeyh Safi'nin oğluydu. Şeyh Safi'nin (1253 – 1334) Türk veya Kürt kökenli olduğu hakkındaki tartışmalar sürmektedir. Her iki tezinde müdafaa edenleri vardır. Kökeni ne olursa olsun Şeyh Safi ve ailesinin dili Türkçedir. Şeyh Safi çevresinde büyük ün ve saygınlık kazanmıştı. İlhanlı Hanı Olcaytu ona saygı duyduğunu belli ederdi. Vezir Reşideddin Şeyh Safi'nin tekkesine her yıl şarap, şeker, yağ, bal yollardı.

Bu dönem Safevi şeyhleri Şii bir eğilim göstermemekteydiler. Şeyh Safi'nin müritlerinin çoğunun Şafi olduğu ileri sürmüştür. Safevi şeyhleri, mezhepler üstü kalıp, toparlayıcı olmaya çalışıyorlarmış gibi bir izlenim doğmaktadır.

Şeyh Sadeddin, İran'daki silahlı Şii eylemlerine ilgi duyuyordu. Olayları öğrenebilmek için oralara adamlarını yolladı. Ayrıca dağlık alanlara silahlı guruplar yerleştirdi. Kendine silahlı bir koruma çemberi hazırlıyordu.

Safeviler dine ve uygulamaya tasavvuf yolu ile yaklaşan bir tarikattı. Daha önce gördüğümüz gibi tasavvuf fikrinin Sünnilik veya Şiilikle bir ilgisi yoktur ve kendi başına bir anlayıştır. Ancak yine de tasavvuf tarikatlar yolu ile yayılmaya ve yer edinmeye başladıktan sonra, bazı tarikatların Sünniliğe, bazılarının da Şiiliğe yaklaşan görüşlerine rastlanır olmuştur. Safeviler de Şiiliğe yakın bir tasavvuf tarikatıydı.

1373 yılında V. İoannes ve Osmanlı Sultanı Murat beraberce Anadolu'da iken V. İoannes'in oğlu Andronikos ve Osmanlı şehzadesi Savcı Bey birlikte babalarına karşı isyan ettiler. Sultan Murat hızla Trakya'ya geçerek isyanı bastırdı. Sultan Murat oğlu Savcı Beyin gözlerine mil çektirdi. İoannes'ten de aynı şeyi kendi oğullarına yapmasını istedi. Bizans İmparatoru oğulları Andronikos ve İoannes'in gözlerine mil çektirdi ise de onlar tam kör olmadılar. 1373 yılında V. İoannes'in diğer oğlu Manuel eş imparator olarak taç giydi. Böylece baba oğul imparator oldular

Bu sırada hem Bizans İmparatoru ile oğulları arasında ve hem de Venedik ile Ceneviz arasında çekişme vardı. Hatırlanacağı gibi V. İoannes Bozcaada'yı (Tenedos) Venediklilere vermeyi vaat etmişti. Buna engel olmak isteyen Cenevizliler, hapisteki Andronikos'un Galata'ya kaçmasına yardım ettiler.

1374 yılında Celayir hükümdarı Üveys ölünce, bölgede bir otorite boşluğu doğdu. Kara Koyunlu Bayram Hoca bundan yararlanarak Musul, Sürmeli, Ala-Kilise, Hoy, Nahcıvan'ı ele geçirdi, Celayirlere vermekte olduğu vergiyi kesti. Eretna zayıf düşüp, Sutaylar da ortadan kalkınca, Kara Koyunlar daha da genişleyip, güçlendiler.

1374 yılında Osmanlılar Sırp Kralı Lazar ile bir anlaşma yaptılar.

Francesco Petrarca Öldü, 1374, 1375

Francesco Petrarca

1374 yılında Fransa hümanizmine çok etki etmiş olan Francesco Petrarca öldü. Francesco Petrarca (1304 – 1374) öneminin en büyük bilgini sayılan İtalyan hümanist ve şairdir (Francesco'dan daha önce söz edilmişti).

Petrarca, 1304'te, Arezzo'da dünyaya geldi. Petrarca'nın babası, papalığın yeni merkezi Avignon'a taşındı, ailesi ise Carpentras'a yerleşti. Petrarca, 1316'da Montpellier Üniversitesi'nde hukuk öğrenimine başladı, ama klasik kültüre olan ilgisi çok daha yoğundu. Hukuk öğrenimini tamamlamak için 1320'de gittiği Bologna'dan, babasının 1326'da ölümü üzerine, bir daha dönmemek üzere ayrılıp Avignon'a gitti. Kuzey Avrupa yolculuğuna çıktıktan sonra 1336'da Colonna ailesinin konuğu olarak Roma'ya ilk yolculuğunu yaptı.

1340'da hem Paris Üniversitesi, hem Roma Senatosu Petrarca'ya şairlik tacını önerdi. Sanatçı, Roma'yı seçti.

Cola di Rienzo'nun Roma Cumhuriyetini yeniden canlandırma girişimine destek vermek için Roma'ya doğru yola çıkmışken; girişimin başarısızlıkla sonuçlandığını öğrenince, Cenova'da kaldı. Kara Veba'nın hüküm sürdüğü 1348 yılının Ocak ayında Verona'daydı. Pek çok dostunun ve koruyucusunun ölüm haberini aldı. Veba ve birçok dostunu yitirmesi, onu " Ölümün Utkusu'nu " yazmaya yönlendirdi. Papa VI. Clemens'in ölümü üzerine papa seçilen VI. Innocentius'un düşmanca tutumu yüzünden, Avignon'dan ayrılmaya hazırlandı.

Petrarca 1353'te İtalya'ya geldi, artık Provence'a dönmeyecekti. 1354'te " De Remediis Utriusque Fortune'yi " (İyi ve Kötü Talihe Karşı Çareler) yazmaya başladı. Sonbaharda Bohemya Kralı Karl İtalya'ya bir sefer düzenleyerek Roma'da Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu tacını giymişti. Petrarca, Aralık ayında Mantova'da Karl'la tanıştı. 1356'da görevli olarak Karl'ın sarayında kaldı.

Petrarca'nın etkisi Fransa'da çok büyük olmuştur. Petrarca'nın çözülememiş olan bazı büyük sorunların yanıtını bulduğuna inanılmıştır. Halbuki öyle buluşları yoktur. O uzun süre bir

ahlakçı olarak görüldü. Daha sonraları edebiyatçı olduğunda hem fikir olundu. Etkisi XV. Yüzyılın ikinci yarısına kadar gitmiştir.

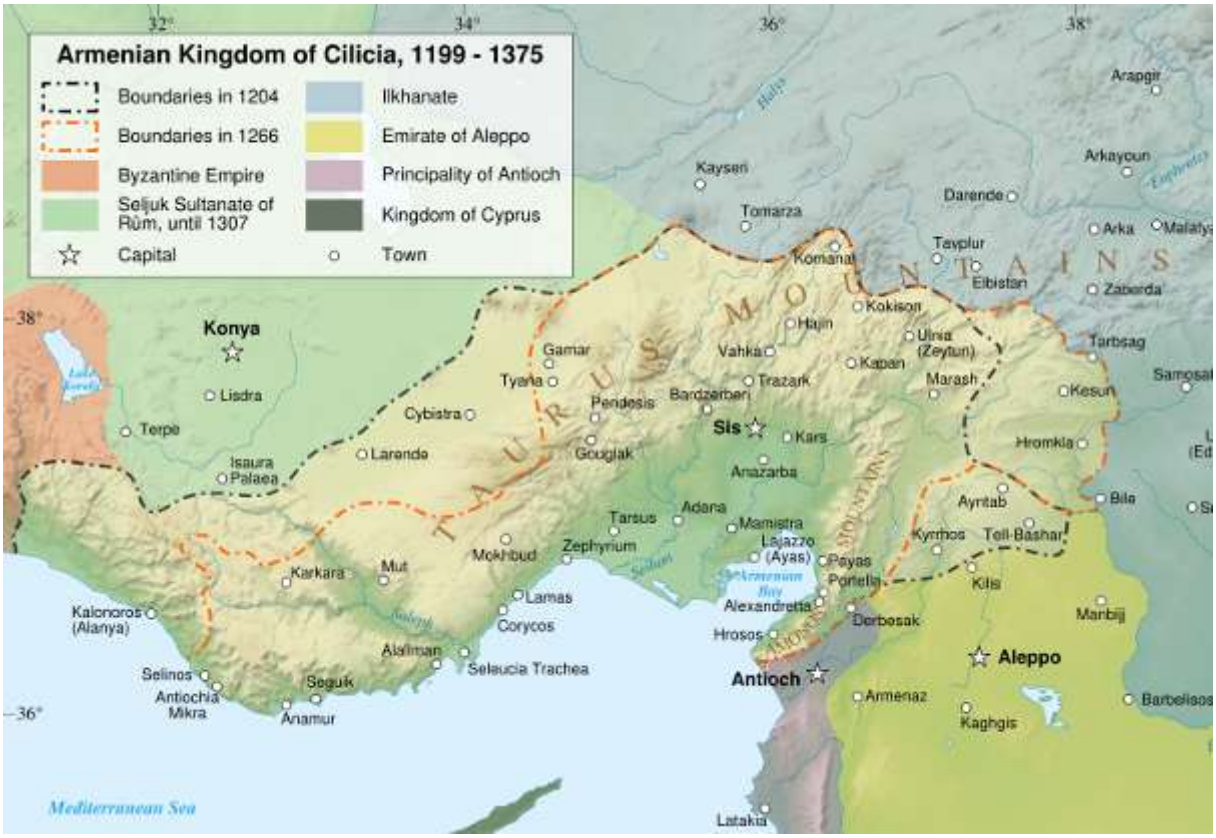
Karl IV.

1375 yılından sonra Hamidoğlu tahtında Kemaleddin Hüseyin Bey vardı. Hüseyin Bey Osmanlı Sultanı I. Murat'ın isteği ile Osmanlılara istemeye istemeye 80.000 altın karşılığında Yalvaç, Kara Ağaç, Beyşehir, Seydişehir ve Alaşehir gibi önemli kentleri sattı. Kendisine ise İsparta, Eğridir ve bazı diğer kentler kaldı. Müslümanlar, Osmanlıların diğer Müslüman beylikleri kuvvet kullanarak ve hele savaşarak ele geçirmesini sevmiyor ve istemiyorlardı. Zira bir Müslüman'ın diğerine silah kullanması dinen yasaklanmıştı. Bu nedenle I. Murat yöntem olarak mecbur kalmadıkça Anadolu'da kentleri ya para vererek satın aldı veya evlilik yoluyla çeyiz olarak aldı. Osmanlı bir yeri başka bir Müslüman'dan zorla alsa bile bunu meşru göstermeye çalıştı. Bunun yolu da fetva almaktan geçiyordu.

1375 yılında Musul Pir Baba adlı bir emir tarafından ele geçirilmişti. Kara Koyunlular Musul'u kuşatıp, anlaşma ile geri aldılar. Celayirler Kara Koyunlu Türk Beylerinin gücünün sürekli artmasından rahatsızdılar. Celayir emirleri kendi aralarında toplanarak Kara Koyunlular meselesini halletmeye karar verdiler.

Celayir ordusunun başında hükümdar Hüseyin bulunuyordu. Kara Koyunlu Bayram Hoca'nın kardeşi Kara Mehmet Erciş'deydi. Celayir ordusu Erciş'e geldiğinde Kara Mehmet, 2 ay mühlet verilirse boyun eğeceğini bildirdi. Kara Mehmet bu süreyi zaman kazanmak için istemişti. Bir taraftan Erzurum'daki Bayram Hoca'dan yardım istedi, bir taraftan da Erciş'i berkitmeye devam etti. Celayir hükümdarı Hüseyin hileyi çabuk anladı. Yardıma gelen Bayram Hoca kuvvetleri bozuldular. Bunun üzerine Kara Mehmet vergi vermeyi ve vergiyi bizzat getirmeyi kabul etti.

Kilikya Ermeni Krallığı, 1375

1375 yılında Kilikya Ermeni krallığı Memluklar tarafından tamamen ortadan kaldırıldı. Ermenilerin elinde sadece Korykos Kalesi (Kız Kalesi) kaldı. Bu kale de 1448 yılında Türkler tarafından alınacaktı. Son Ermeni kralı VI. Leon 1382 yılına kadar Kahire'de tutsak kaldı. O tarihte Kastilya Kralının tavassutu ile serbest bırakıldı. VI. Leon topraklarına dönmemek koşulu ile serbest bırakılmıştı. Ama o Fransa Kralına giderek, tekrar tahtına kavuşmak için yardım istedi. Ancak aradığı yardımı bulup, Kilikya'ya geri dönemedi. Bundan sonra Çukurova tamamen Türkleşti.

Önce Türk akınlarının Doğu Roma İmparatorluğunu iyice zayıflatması ve sonra Haçlı seferlerinin yarattığı uygun ortamdan yararlanan Ermeniler önce Doğu Anadolu'dan Çukurova'ya göçmüşler ve sonra da orada bir Krallık kurmaya muvaffak olmuşlardı. Devlet teşkilatlarını Doğu Roma'dan, ama daha çok Avrupa feodal yönetiminden almışlardır. Bunun içinde Antalya Prinkepsliği ve Kudüs Krallığı örnek olmuştur. Haçlılar önce Ermenilere Baron sonra da Kral unvanı vermişlerdir.

Ermeni Krallığında tahta geçiş hakkı belli bir kurala bağlanmamıştı. Ancak bir önceki kralın vasiyeti önemli bir nedendi. Bunun kadar önemli bir diğer husus da Ermeni feodal beylerinin (Baronlarının) yapacağı seçim veya onaydı. Tabii tahta çıkmakta Kralın oğlu olmak büyük avantaj sağlıyordu. Kralın kendi oğulları yoksa kardeşinin oğulları taht şansını yakalarlardı. Kardeşlerin de oğulları yoksa kralın kızları tahta çıkma hakkına sahip olabilirlerdi.

Kilikya Ermeni Krallığında, Kraldan sonra devletin en yetkili kişileri baronlardı. Daha önce, Doğu Anadolu Ermeni devletlerinde gördüğümüz gibi Ermeni baronları çok geniş topraklara sahiptiler ve nerede ise hepsi bağımsız devletler gibi davranırlardı. Halbuki Kilikya'da baronların bir toprağa sürekli sahip olması önlenmiş ve bunlar üzerindeki merkezi otorite arttırılmıştır. Kilikya Ermeni krallığı, Doğu Anadolu Ermeni devletlerinden daha merkezi bir devlettir.

Kilikya Ermeni baronlarından biri hem kralın eğitimi ve hem de gerekirse onun naipliği ile görevlendirilirdi. Bu göreve " bailift " denirdi. Bu devletin en önemli görevlerinden biriydi. Sarayda katiplerin başı olarak da bir baron görevlendiriliyordu. Mülklerin yönetimi ile görevli ve " seneschal " denilen bir görev vardı. Ordu komutanlığı ve ordu komutan yardımcılığı da önemli görevlerdendi. Devletin ekonomisinden ise " proximos " denen yetkili sorumlu olurdu.

Haçlılar tarafından Kilikya'da Rupen soyuna kral unvanı verilirken, Hetumlu prenslerine de " dominus " unvanı verilmiştir.

Kilikya Ermeni Krallığında evlilikler çok küçük yaşta gerçekleştirilirdi. Hatta kraliçelerin 7 yaşında evlendirildikleri bile olmuştur. Kuzen evliliklerine de normal gözle bakılırdı. Prenslerin ise genelde birden fazla evlilik yaptıkları ve hatta Simbat'ın aynı anda 2 hanımı olduğu bilinmektedir.

Kilikya'da Ermeni Kalesi

13. Kitap, Faydalanılan eser ve kaynaklar

. Adontz N., Histoir de l'Armenie, Paris 1946

. Alinge Curt, Moğol Kanunları, Ankara Üniversitesi

. Armstrong Karen, Tanrı'nın Tarihi, Ayranç

. Avcıoğlu Doğan, Türklerin Tarihi, Tekin yayınevi

. Anadolu Uygarlıkları Cilt 1, 2, 3 Görsel yayınlar

. Barthold V.V., Orta-Asya Türk tarihi hakkında dersler, Türk Tarih Kurumu

. Berktay. Halil, Ümit Hassan, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 1, Osmanlı Devletine Kadar Türkler, Cem yayınları, 1995

. Benz, Ernst. The Eastern Orthodox Church. Aldine Transaction 1963

. Bowker J., The Religious Imagination and the Sense of the God, Oxford, 1978

. Bowker J., Problems of Suffering in Religions of the World, Cambridge, 1970

. Blunder Caroline, Evlin Mark, Çin, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi

. Browning, Robert. The Byzantine Empire. The Catholic University of America Press 1992

. Bury, John Bagnall. History of the Later Roman Empire. Macmillan & Co.1923

. Cahen Claude, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, e yayınları, 1984

. Campbell Joseph, Tanrının Maskeleri, İmge

. Challaye Felicien, Dinler Tarihi, Varlık yayınları

. Clough Shepard B., Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Cogito, Bizans, Yapı Kredi yayınları 1999

. Cornell T., Matthews J., Roma Dünyası, Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, İletişim yayınları

. Colin A Ronan, Bilim tarihi, Tübitak

. Çin dünyası, iletişim yayınları

. De Hartog, Leo. Genghis Khan: Conqueror of the World. London: I.B. Tauris & Co. Ltd.. 1988

. Diamond Jared, Tüfek, Mikrop ve Çelik, TÜBİTAK, Popüler Bilim Kitapları

. Eberhard Wolfram, Çin Tarihi, Türk Tarih kurumu, Ankara 1995

. Encyclopedia of Homosexuality ilgili bölümler

. Encyclopaedia Britannica.

. Encyclopedia Mythica

. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica, Inc.

. Encyclopaedia of Islam Online. Ed. P.J. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Brill Academic Publishers

. Encyclopedia of Islam and the Muslim World. Ed. Richard C. Martin. New York: Macmillan 2004

. Erdoğan Aydın, Nasıl Müslüman olduk, Cumhuriyet

. Erdoğan Aydın, Aleviliği Ne Yapmalı, Noktakitap, 2005

. Ersan Mehmet, Selçuklular zamanında Anadolu'da Ermeniler, TTK 2007

. Esposito, John. Oxford History of Islam. Oxford University Press 2000

. Esposito, John. The Oxford Dictionary of Islam. Oxford University Press 2003

. Farale, Dominique. De Gengis Khan à Qoubilaï Khan : la grande chevauchée mongole. Campagnes & stratégies. Paris: Economica. 2002

. Farale, Dominique. La Russie et les Turco-Mongols: 15 siècles de guerre. Paris: Economica. 2007

. Gaarder Jostein, Sofi'nin dünyası, Pan yayıncılık,

. Gölpınarlı Abdülbaki, 100 soruda Türkiye'de mezhepler ve tarikatlar, gerçek yayınevi.1969

. Hançerlioğlu Orhan, Düşünce Tarihi,

. Hançerlioğlu Orhan, Felsefe sözlüğü, Varlık yayınları.

. Hançerlioğlu Orhan, Özgürlük düşüncesi, Varlık yayınları.

. İnalcık Halil, Devlet-i Aliyye cilt 1, Türkiye İş Bankası 2009

. İslam dünyası, iletişim yayınları

. James William, The Varieties of Religious Experience, New York 1982

. Jewish Encyclopedia, New York, 1901

. Juvaynī, Alā al-Dīn Atā Malik, 1226–1283. Genghis Khan: The History of the World-Conqueror tr. John Andrew Boyle. Seattle: University of Washington Press. 1997

. Kazhdan, Alexander, Oxford Dictionary of Byzantium. Oxford University Press. 1991

. Lewis, Bernard. Islam in History: Ideas, People, and Events in the Middle East. Open Court 1993

. Leroux Gabriel, Eski Akdeniz ve Yakın Doğu uygarlıkları, Varlık yayınları

. Mantran Robert, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Adam Yayınları, 1992

. Metin Kunt, Suraiya Faroqhi, Hüseyin Yurtaydın, Ayla Ödekan, Türkiye Tarihi 2, Osmanlı Devleti 1300 - 1600. Cem yayınları, 1995 Cilt 2

. Önder Ali Tayyar, Türkiye'nin etnik yapısı, Fark yayınları 2007

. Öztuna T. Yılmaz, Türkiye Tarihi, Hayat kitapları

. Petit P., Histoire Generale de L'Empire Romaine, Paris 1974

. Piganiol A., Histoire de Rome, Paris 1954

. Portekiz tapınakçı kralları, http://www.masonluk.net/tapinakcilar_masonlar_12.html, Masonluk

. Rashid al-Din Tabib. A Compendium of Chronicles: Rashid al-Din's Illustrated History of the World Jami' al-Tawarikh. The Nasser D. Khalili Collection of Islamic Art, Vol. XXVII. Sheila S. Blair (ed.). Oxford: Oxford University Press. 1995

. Ratchnevsky, Paul. Genghis Khan: His Life and Legacy tr. & ed. Thomas Nivison Haining. Oxford, UK 1992; Cambridge, Mass., USA: B. Blackwell. 1991

. Riley-Smith, Jonathan. The Oxford History of the Crusades. New York: Oxford University Press, 1999

. Roma dünyası, iletişim yayınları

. Roux Jean - Paul, La religion des turcs et des mongols, Payot et Rivages, 1984

. Roux Jean - Paul, Histoire des Turcs, Fayard 2000

. Roux Jean-Paul, Türklerin Tarihi, Kabalcı 2007

. Seignobos Charles, Mukayeseli Avrupa tarihi, Varlık

. Sencer Oya, Türk Toplumunun Tarihsel Evrimi,

. Sevim Ali Prof. Dr., Anadolu'nun Fethi, Selçuklular dönemi, TTK 2000

. Sevim Ali Prof. Dr ve Prof Dr. Erdoğan Merçil, Selçuklu devletleri tarihi,. TTK

. Sevin Veli, Anadolu Uygarlıkları, Görsel yayınlar

. Shepard B. Clough, Uygarlıklar tarihi, Varlık yayınları,

. Şener Cemal, Şamanizm, Türklerin İslamiyet'ten Önceki Dini, Etik Yayınları, 2001

. Sümer Faruk, Doğu Anadolu Türk Beylikleri, TTK 1998

. Tanilli Server, Yüzyılların gerçeği ve mirası, Adam yayınlar

. Wells H.G., Kısa dünya tarihi, Varlık yayınları

. Zeldin Theodore, İnsanlığın Mahrem Tarihi, Ayrıntı Yayınları 1999

. en.wikipedia.org

. http://www.dunyadinleri.com